6
30-e
33

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
18 G
40

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

18-C/11

P. TERENTIVS,

A M. ANTONIO MVRETO LOCIS PROPE INNVMERABILIBVS EMENDATUS, & lectionum varietate recèns auctus.

EIVSDEM MVRETI ARGVMENTA in ſingulas Comœdias; & Annotationes, quibus tum correctionum, magna ex parte, ratio redditur, tum loci obſcuriores explicantur.

EDITIO PRIORIBVS ACCVRATIOR.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

FRANCOFVRTI AD MOENVM,

M. D. LXXXXII.

M. ANTONIVS MVRETVS IACOBO SVRIANO, PATRICIO VENETO, S. D.

ROMA
VITTORIO EMAN

QVIDNAM *eſſe cauſa dicemus, Iacobe Suriane, cur, cum omnium voluntas, ipſa duce atque impellente natura, dirigatur ad bonum, tam pauci tamen ex hominibus ea, quæ vere bona ſunt, conſequantur? Tibi quidem in primis facile id ad explicandum fuerit, qui cùm cæterarum artium ſcientia perpolitus es, tum in Philoſophiæ ſtudio ita excellis, vt cætera quidem tibi communia cum multis, huius tua quodammodo propria poſſeſſio videatur. Sed tamen quia nos quoque neque vnquam alieni à Philoſophia fuimus, & nunc maxime, vel voluntate noſtra, vel rebus ita ferentibus, philoſophamur: quæ nobis hac de re cogitantibus veniebant in mentem, ea breuiter hoc loco & ſtrictim aperiemus. Quoniam igitur, quæ naturalia ſunt, in toto genere ſunt, & hæc boni appetitio naturalis eſt: fit, nullius vt hominis ita ſit deprauatus animus, quin vel ad id, quod bonum eſt, vel ad id, quod ipſe bonum putat, conſilia, cogitationesq; omnes*

dirigat ſuas. Quibus autem impediuntur pleri-que à magnarũ præclararumq́; rerum adeptione, ea quatuor fere eſſe animaduerto: alij enim iudi-cio labuntur; idque dupliciter, vt aut, prauis opi-nionibus impediti, prætermiſſis rebus vere bo-nis, inanes quaſdam minuſque fructuoſas am-plexentur; aut, cum recte ſtatuerint, quid ſequi debeant, alijs tamen id, quam quibus oportet, quærere in ſiſtant vijs: alij conſtantiam, perſe-uerantiamque non retinent, ſed cum ad ea, quæ bona ſunt, initio animum adiecerint, & eas in-greſſi ſint vias, quæ, quo ipſi tendunt, ferant, poſtea tamen, vel difficultate rerum deterriti, vel ſua leuitate diſtracti, conuertuntur alio, & vel ignauiæ ſeſe dant, vel certe vrgere id, quod principio ſibi propoſuerant, deſinunt: alij deni-que, cum & vere iudicent, & ſatis conſtanter in eo quod inſtituere, pertendant, virium tamen imbecillitate & inopia, conſequi ea, quæ volunt, non queunt. Harum omnium rerum grauiora exempla ex omnibus vitæ partibus ſumere eſt: ſed ego nunc illud exponam, quod me hoc tem-pore in hanc cogitationem deduxit, vt in eo ex-plicando, ad id, quod mihi proprie propoſitum eſt, mea paulatim delabatur oratio. Cum enim mecum, Suriane, in animo reputo, quî fiat, vt hac tempeſtate tam pauci ſint, in quorum aut

ſermone

ſermone, aut ſcriptis liceat imaginem aliquam antiquæ illius Romanæ orationis agnoſcere: reperio huic quoque malo eas, quas ante dixi, ſubeſſe cauſas. Primum ita agreſti aliquos ingenio reperias, vt, quæ in facienda excolendaque oratione ſumitur, omnem perire operam putent: alios, qui, quamuis in ornate loquendi ratione ſtudium ponendum non negent, non in Latina id tamen, Græcave lingua, ſed in ea, qua vulgo vtimur, fieri cenſeant oportere. Atque illos quidem merito poſſit quilibet, vt amentes aliquos, ſtupidoſque, contemnere: horum vero peruerſa opinio ita iam per omnem Italiam peruagata, quaſique proſeminata eſt, vt innumeros præclaro iuuenes ingenio, à ſtudio earum linguarum, quibus omnis humanitas, omnis doctrina elegans, omnis antiquitatis memoria continetur, abduxerit, periculumque porro ſit, ne, ſi hoc malum radices agat, quæ ſemper propria Italorum laus fuit, vt ſoli ex omnibus Latina oratione perite ac ſcienter vterentur, eam qui ſuſtineant, non multi in Italia reperiantur. Alterum vitium eſt, quo Tranſalpini multi (fatendum enim eſt) laboramus, quod, cum in Latini ſermonis elegantia excellere pulchrum putemus, non tamen fere callemus, quo ad eam itinere contendere oporteat. Itaque de noſtris pau-

ciores adhuc, quam vellem, exſtiterunt, qui ſe ad Ciceronis, Terentij, Cæſaris imitationem componerent. Peruolutabant ſine vllo diſcrimine omnes omnium Scriptorum libros, & ex omnium commixtione varium quoddam & multiforme, pro ſuo quiſque ingenio, dicendi genus effingebant: pulchrique ſibi ac beati videbantur, ſi eam conſequerentur facultatem, vt de rebus propoſitis verba fundere, animique ſui ſenſus qualicunque orationis genere ad alios perferre poſſent. Ergo in Gallia, Germaniaque, qui celeriter & expedite Latine loquerentur, (ſi hoc modo eſt Latine loqui) innumeros; qui bene ac diſerte, vix vnum aut alterum haud ita pridem reperire potuiſſes. Nam illud quoque, quod tertio loco poſui, noſtrûm non paucis impedimento eſt. Semel rectam viam ingreſſi, vel relangueſcimus, vel, mutabilitate quadam, minimis plerunque momentis ab ea deducimur. Indecorum eſſet, de me ipſo prædicare me: ſed hoc ſine vlla vanitate affirmare poſſum, quo minus aliquam loquendi ſcribendique facultatem conſequerer, horum mihi trium nihil obſtitiſſe. Semper Latini ſermonis puritatem magnum quoddam & præclarum bonum eſſe duxi: ſemper eam ex illorum, quos ſupra nominaui, eiſque finitimorum ſcriptis, velut è puriſſimis fontibus, hauriendam

ſum

ſum ratus; neque me vel debilitauit laboris metus, vel à ſuſcepto ſtudio ingenij mobilitas auocauit: vires mihi, ne id, ad quod toto pectore ferebar, conſequerer, defuerunt: quod potui, in eo me continui, vt illorum, qui hac laude floruerunt, libros diligenter euoluerem; quo virtutes illorum aliqua ex parte, ſi minus exprimere imitando, at certe intelligendo conſequi, & commonſtrare olim adoleſcentibus meliori natis ingenio poſſem. Ac, quoniam Ciceronem ſummo tot ætatum conſenſu primas ſine controuerſia tenere, ab ipſo autem Cicerone Terentium optimum Latinitatis auctorem nominari videbam: incredibile ſtudium in eius Poetæ fabulis collocaui, vt etiam crebro repetita lectione, ad verbum ediſcerem. Nuper igitur cum eas Paulus Manutius, vir eruditiſſim⁹, & in hac Latine loquendi facultate omnium iudicio ſingularis, denuo typis ſuis deſcriptas emittere pararet; egit mecum pro familiaritate noſtra, vt eas accurate recognoſcerem, adhibitiſque veteribus libris, iudicioque etiam meo, perpurgarem ab ijs mendis, quibus illas illorum quorundam negligentia, inſcitia, audacia contaminaſſet. Feci libens, tum vt obtemperarem auctoritati hominis de me optime meriti, tum vt aliquid nauarem aſſidue, quo Studioſorum labor minueretur. Non

auderem hoc dicere, niſi mihi conſcius eſſem, vera loqui. Tantum effeci, quantum ſi alius poſt me quiſpiam effecerit, erit, cur ſibi ſerio, qui huius Poetæ ſtudioſi ſunt, gratulentur. Hunc meum laborem ad te potiſſimum, Iacobe Suriane, mitto, tibique dedico, tum eximia tua præſtantique virtute ac eruditione commotus: tum, quoniam, ex quo in hac vrbe veterum ſcripta interpretari, conſtituto mihi publice ſtipendio, cœpi, tota me veſtra domus admirabili quodam amoris ardore complexa eſt. Erit autem hoc munus tibi fortaſſe minus vtile, qui iamdudum in Philoſophiæ penetralia receptus, non ita ſæpe demittis animum ad hæc leuioris operæ ſtudia: Hermolao quidem, & Georgio, fratribus tuis, modeſtiſſimis, ſtudioſiſſimiſque adoleſcentibus, non inutile fore confido.

Vale.

TEREN-

TERENTII VITA; ET DE TRAGOEDIA AC COMOEDIA: EX ÆLIO DONATO ET ALIIS, *Miſcellanea.*

PVBLIVS Terentius Afer, Carthagine natus, ſeruiuit Romæ Terentio Lucano Senatori: à quo ob ingenium & formam non inſtitutus modo liberaliter, ſed & maturè manumiſſus. Quidam captum eſſe exiſtimāt, quod fieri nullo modo potuiſſe, Feneſtella docet, cum in fine II. belli Punici & ante initiū tertij natus ſit, & mortuus: nec, ſi à Numidis aut Getulis captus ſit, ad ducem Romanum peruenire potuiſſet, nullo commercio inter Italicos & Afros, niſi poſt deletam Carthaginem, cœpto. Hinc cum multis Nobilibus familiariter vixit, ſed maxime cū Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratia conciliatus exiſtimatur: quod & ipſum Feneſtella arguit, contendens vtroq; maiorem natu fuiſſe. quamuis Cornelius Nepos æquales omnes fuiſſe tradat, & Portius ſuſpicionem de conſuetudine per hæc faciat:

Dum laſciuiam Nobilium & fucoſas laudes petit:
Dum Africani vocem diuinam inhiat auidis auribus:
Dum ad Furium ſe cœnitare, & Lalium, pulchrū putat:
Dum ſe amari ab hiſce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem ætatis ſuæ: ad ſummam inopiam redactus eſt.
Itaq; è conſpectu omniū abijt Græciā in terrā vltimam:
Mortuus eſt in Stymphalo Arcadiæ oppido. nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,

Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facilime.
Eorum ille opera ne domū quidem habuit conductitiam,
Saltem vt eſſet, quo referret obitum domini ſeruulus.

Scripſit Comœdias ſex: ex quibus primā Andriam cum Ædilibus daret, iuſſus ante Cæcilio recitare, ad cœnantē cum veniſſet, dictus eſt initium quidem fabulæ, quod erat contemtiore veſtitu, ſubſellio iuxta lectulū reſidens legiſſe, poſt paucos vero verſus, inuitatus vt accumberet, cœnaſſe vnà, deinde cætera percurriſſe non ſine magna Cæcilij admiratione. Et hanc autē, & quinq; reliquas æqualiter populo probauit. quamuis Volcatius de enumeratione omnium ita ſcribat:

Sumetur Hecyra ſexta ex his fabula.

Eunuchus quidē bis acta eſt, meruitq; pretium, quantum nulla antea cuiuſquā Comœdia, id eſt, octo millia nummûm: propterea ſumma quoq; titulo adſcribitur. Nam Adelphorū principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obſcura fama eſt, adiutum Terentium in ſcriptis à Lælio & Scipione, quibus cum familiariter vixit. Eandem ipſe auxit: nunquam enim, niſi leuiter, ſe tutari conatur, vt in prologo Adelphorum;

Nam quod iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, aſsidueque vna ſcribere:
Quod illi maledictum vehemens exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet,
Qui vobis vniuerſis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore vſu' eſt ſine ſuperbia.

Videtur

Videtur autem ſe leuius defendiſſe, quia ſciebat, Lęlio & Scipioni nō ingratā eſſe hanc opinionē: quæ tamē magis, & vſq; ad poſteriora tēpora valuit. Q. Memmius in oratione pro ſe ait: *P. Africanus, qui à Terentio perſonam mutuatus, quæ domi luſerat, ipſe nomine illius in ſcenam detulit.* Nepos auctore certo comperiſſe ſe ait, C. Lælium quondam in Puteolano Kal. Mart. admonitum ab vxore, temporius vt diſcumberet, petiiſſe ab ea, ne interpellaretur: ſerius tandem ingreſſum triclinium, dixiſſe; non ſæpe in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi: deinde rogatū vt ſcripta illa proferret, pronunciaſſe verſus, qui ſunt in Heautontimorum.

Sati' pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt.

Santra Terentium exiſtimat, ſi modo in ſcribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuêre, quam Sulpicio Gallo, homine docto, & qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum, vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, conſulari vtroque, ac Poeta. ideo ipſum non iuuenes deſignaſſe, qui ſe adiuuiſſe dicerentur, ſed viros, quorum operā & in bello, & in otio, & in negotio populus ſit expertus. Poſt editas Comœdias nondum quinctum atq; trigeſimum egreſſus annum, cauſa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro ſuis edere, ſeu percipiendi Græcorum inſtituta moreſque, quos perinde exprimeret in ſcriptis, egreſſus vrbe eſt, neq; amplius redijt. De morte eius Volcatius tradit:

Sed vt Afer ſex populo edidit Comœdias,

Iter hinc in Aſiam fecit: nauim cum ſemel
Conſcendit, viſus numquam eſt. ſic vita vacat.

Q. Conſetius redeuntem è Græcia perijſſe in mari dicit cum centum & octo fabulis conuerſis è Menandro. cæteri mortuũ eſſe in Arcadiæ Stymphalo tradunt, Cn. Cornelio Dolobella, M. Fuluio Nobil. Coſſ. morbo implicitum acri, dolore ac tædio amiſſarum fabularum, quas in naui præmiſerat, ac ſimul fabularum, quas nouas fecerat. Fuiſſe dicitur mediocri ſtatura, gracili corpore, colore fuſco. Reliquit filiam, quæ Equiti R. nupſit, item hortulos xx. iugerũ, via Appia ad Martis villam. Quo magis miror Porcium ſcribere,

—— *nil Publius*
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domũ quidem habuit conductitiam:
Saltem vt eſſet, quo referret obitum domini ſeruulus.

Hunc Afranius quidem omnibus Comicis præfert, ſcribens in Compitalibus:

Terentio non ſimilem dices quempiam.

Volcatius autem non ſolum Næuio, & Plauto, & Cæcilio, ſed Licinio quoq; poſtponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque, qui ſolus lecto ſermone, Terenti,
Conuerſum expreſſumque Latina voce Menandrum
In medio populi ſedatis vocibus effers:
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæſar:

Tu quoque, tu in ſummis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri ſermonis amator.

Lenibus atque vtinam ſcriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deeſſe Terenti.

Hæc Suet. Tranquillus. Nã duos Terentios Poëtas fuiſſe ſcribit Metius: quorũ alter Fregellanus fuerit, Terẽtius Libo, alter libertinus, Terentius Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terẽtium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ cuiũ ſunt?
Non has, qui iura populi recenſentib' dabat
Honore ſummo affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Appollodoro tranſlatæ eſſe dicuntur Comico, Phormio & Hecyrá, quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno ſucceſſu & pretio ſtetit Eunuchus: Hecyra ſæpe excluſa, vix acta eſt.

INITIVM Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus diuinis inchoatum eſt, quibus pro fructibus vota ſoluentes, operabantur antiqui. Nam incenſis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod ſacer chorus reddebat Libero patri, Tragœdia dicebatur vel ἀπὸ τῦ τράγυ, hoc eſt, ab hirco, hoſte vinearum, & à cantilena: (eius ipſius rei apud Virgilium plena fit mentio) vel, quod hirco donabatur eius carminis Poëta: vel, quod vter eius muſti plenus ſolenne præmium cantoribus fuerat: vel, quod ora ſua fæcibus perlinebãt ſcenici ante vſum perſonarũ ab Æſchylo repertum: fæces enim dicuntur Græce τρύγες. Et his quidẽ cauſis Tragœdiæ nomen eſt inuentum. At

vero,

vero, nondum coactis in vrbem Athenienſibus, cum Apollini Nomio, id eſt, paſtorũ vicinorumque præſidi deo, conſtructis aris in honorem diuinæ rei circũ Atticæ vicos, villas, pagos & compita feſtum carmen ſolenniter cantarent, orta eſt Comœdia ἀπὸ τοῦ κωμάζειν καὶ ᾄδειν, quod eſt, comeſſatũ ire cantantes: quod à Poetis ſolenni die, vel amatorie laſciuientibus choris Comicis non abſurdum eſt. Itaque, vt rerum, ita etiam temporum ipſorũ cœpto ordine Tragœdia primo prolata eſſe cognoſcitur: nam vt ab incultis & feris moribus paulatim peruentum eſt ad manſuetudinem, vrbeſq; ſunt conditæ, & vita mitior atq; ocioſior proceſſit: ita res Tragicę longe ante Comicas inuentæ. Quamuis autem retro priſca voluentibus reperiatur Theſpis Tragœdiæ primus inuẽtor, & Comœdiæ veteris pater Eupolis cum Cratino Ariſtophaneque eſſe dicatur: Homerus tamen, qui fere omnis poeticæ largiſſimus fons eſt, etiam his carminibus exempla prębuit, & velut quadam ſuorum operum lege præſcripſit: qui Iliadẽ inſtar Tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem Comœdiæ feciſſe monſtratur. Nam poſt illius tale tantumque documentum, ab ingenioſiſſimis imitatoribus & digeſta in ordinem, & diuiſa ſunt ea, quæ ſunt ea, quæ etiam tum temere ſcribebantur adhuc impolita, atque in ipſis rudimentis haud quaquam, vt poſtea, facta ſunt decora atq; leuia. At nos ea, quę proprie de Tragœdia dicenda ſunt, titulo propoſiti operis inſtantes, in alia tempora differamus, & de his fabulis

iam

iam loquamur, quas Terentius imitatus eſt. Poſtquam demonſtrandæ originis cauſa de vtriuſque generis initio diximus, quo neceſſe eſt, iam dicemus. Comœdia fere vetus, vt ipſa quoque olim Tragœdia, ſimplex carmẽ, quemadmodum iam diximus, fuit; quod chorus circa aras fumantes, nunc ſpaciatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat, ſed primo vna perſona ſubſtituta eſt cantorib. quæ reſpondens alternis choro, locupletauit variauitq; rem Muſicam tum altera, tum tertia: & ad poſtremum creſcente numero, per auctores diuerſos perſonæ, pallæ, cothurni, ſocci, & cæteri ornatus, atq; inſignia ſcenicorum reperta, & ad hoc vnicuiq; ſuus habitus: & ad vltimum, qui primarum partium, qui ſecundarum & tertiarum, qui quartarum atq; quinctarum Actores eſſent, diſtributa & diuiſa quinquepartito tota eſt fabula, quæ tamen in ipſis ortus ſui velut quibuſdam incunabulis, & vix tum incipiens *κωμῳδία* dicta eſt *ἀρχαία*, icirco quia nobis parum cognitis initijs nata eſt, aut quia ineſt in ea velut hiſtorica fides veræ narrationis, & denominatio omniũ, de quibus libere deſcribebatur. (etenim per priſcos Poetas, non, vt nunc, penitus ficta argumẽta, ſed res geſtæ à ciuibus, palam, cum eorum ſępe, qui geſſerant, nomine decantabantur) ideo ipſa ſuo tempore moribus multum profuit ciuitatis, cum vnuſquiſq; caueret, culpa ne ſpectaculo cæteris eſſet, & domeſtico probro. Sed cum Poetæ abuti licentius ſtylo, & paſſim lædere ex libidine cœpiſſent plures bonos; ne quiſ-

quiſquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, ſiluêre. & hinc deinde aliud genus fabulæ, id eſt, Satyra, ſumſit exordium: quæ à Satyris, quos illotos ſemper ac petulantes Deos ſcimus eſſe, vocitata eſt: etſi aliunde nomen traxiſſe praue putant alij. Hæc quæ Satyta dicitur, eiuſmodi fuit, vt in ea, quamuis duro & veluti agreſti modo, de vitijs ciuium, tamen ſine vllo proprij nominis titulo, carmen eſſet: quod item genus Comœdiæ multis obfuit Poetis, cum in ſuſpicionem potentibus ciuibus veniſſent, illorum facta deſcripſiſſe in peius, ac deformaſſe genus ſtylo carminis, quod primo Lucius nouo conſcripſit modo, vt poeſin inde faceret, id eſt, vnius carminis plures libros. Hoc igitur, quo ſupra diximus, modo coacti omittere Satyram: aliud genus carminis, τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc eſt, nouam Comœdiam, repetere Poetæ, quæ argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minus amaritudinis ſpectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, conſuetudine congrua, vtilis ſententijs, grata ſalibus, apta metro. Vt igitur ſuperiores illæ ſuis quæq; celebrantur auctoribus, ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum ante ac poſtea, tum præcipue Menandri Terentijq; eſt: de qua cum multa dicenda ſint, ſat erit tamen, velut admonendi lectoris cauſa, quod de arte Comica veterũ chartis continet, exponere. Comœdia vetus vt ab initio chorus fuit, paulatimq; perſonarũ numero in quinq;

quinq; actus proceſſit, ita paulatim, velut attrito atq; extenuato choro, ad nouam Comœdiam ſic peruenit, vt in ea non modo non inducatur chorus, ſed ne locus quidem vllus iam relinquatur choro: nam poſtquam otioſo tempore faſtidioſior ſpectatur effectus, tunc cum ad cantores ab Actoribus fabula tranſibat, conſurgere & abire cœpiſſet, admonuit Poetas primo quidem choros prætermittere, locum eis relinquentes, vt Menander fecit hac de cauſa, non, vt alij exiſtimant, alia. Poſtremo ne locum quidem reliquerunt, quod Latini fecerunt Comici: vnde apud illos dirimere actus quinq; partitos difficile eſt. Tum etiam Græci prologos non habent more noſtrorum, quos Latini habent. Deinde θεὺς ἀπὸ μηχανῆς, id eſt, deos argumentis narrandis machinatos, cæteri Latini inſtar Græcorum habent, Terentius non habet. Ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id eſt, perſonas extra argumentum accerſitas, non facile cæteri habent: quibus Terentius ſæpe vtitur, vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres etſi ipſi quoq; in metris negligentius egerunt Iambici verſus duntaxat in ſecundo & quarto loco, tamen à Terentio vincuntur, reſolutione huius metri, quantũ poteſt, comminuti ad imaginem prorſæ orationis. Tum perſonarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terentio cuſtodiuit. Quinetiam ſolus auſus eſt in fictis argumentis, cum fidem veritatis aſſequeretur, etiam contra præſcripta communia meretrices interdum

non malas introducere: quibus tamen, cur bonæ ſint,& voluptas per ipſum,& cauſa nō deſit. Hæc cum artificioſiſſima Terentius fecerit, tum illud eſt admirandum,quod & morem retinuit,vt Comœdiam ſcriberet,& temperauit affectum,ne in Tragœdiam trāſiliret: quod cum alijs rebus minime obtentum & à Plauto,& ab Afranio,& Accio, & multis fere magnis Comicis inuenimus. Illud quoq; inter Terentianas virtutes mirabile, quod eius fabulæ eo ſunt temperamento, vt neque extumeſcant ad tragicam celſitudinem,neq; abijciantur ad hiſtrionicam.adde quod nihil abſtruſum ab eo ponitur, aut quod ab Hiſtoricis requirendum ſit:quod ſępius Plautus facit,& eo eſt obſcurior in pluribus locis. Adde, quod argumenti ac ſtyli ita attente memor eſt, vt nuſquam non cauerit aut curauerit ea, quæ obeſſe potuerunt: tum quod media primis atq; poſtremis ita nexuit, vt nihil additū alteri, ſed aptum ex ſe totum, & vno corpore videatur eſſe compoſitum. Illud quoq; mirabile in eo primo, quod non ita miſcet perſonas quatuor,vt obſcura ſit earum diſtinctio: & item,quod nihil ad populū facit actorem velut ex Tragœdia loqui: quod vitium Plauti frequentiſſimū eſt.Illud etiam inter cętera eius laude dignum videtur, quod locupletiora argumenta ex duplicib.negotijs delegerit ad ſcribendum: nā,excepta Hecyra,in qua ſcribit Pamphili amorem, cæteræ quinq; binos adoleſcētulos habent.Illud vero tenendum eſt,poſt νέαν κωμῳδίαν, Latinos multa fabularū genera protuliſſe,vt Togatas

gatas à ſcenicis, atq; argumentis Latinis, Prætextatas à dignitate perſonarũ, & Latina hiſtoria, Attellanas à ciuitate Cãpaniæ, vbi actitatæ ſunt plurimæ; Rhyntonicas ab actoris nomine; Tabernarias ab humilitate argumenti, & ſtyli; Mimos ab diuturna imitatione vilium rerũ, & leuium perſonarum. Inter Tragœdiam autẽ & Comœdiam cum multa, tum in primis hoc diſtat, quòd in Comœdia mediocris fortunæ hominum parui impetus, periculaque, lætiq; ſunt exitus actionum: at in Tragœdia omnia contraria: ingentes perſonæ, magni timores, exitus funeſti habentur; & illic turbulenta prima, tranquilla vltima: in Tragœdia contrario ordine res aguntur. Tum quod in Tragœdia fugienda vita, in Comœdia capeſſenda exprimitur. Poſtremo, quod omnis Comœdia de fictis eſt argumentis; Tragœdia ſæpe de hiſtorica fide petitur. Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico ſcriptæ* ſunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta & Actor fabularum ſuarum fuiſſet. Comœdiæ autem aut motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut mixtæ: motoriæ, turbulentæ: ſtatariæ, quietiores: mixtæ ex vtroq; actu conſiſtentes. Comœdia per quatuor partes diuiditur, Prologũ, Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus eſt velut præfatio quædã fabulæ, in quo ſolo licet præter argumentum aliquid ad populum, vel ex Poetę, vel ex ipſius fabulę, vel ex actoris comodo loqui. Protaſis primus eſt actus, initiumque dramatis: Epitaſis, incrementum, proceſſuſque turbarum, ac totius, vt ita dixerim,

nodus erroris: Cataſtrophe, conuerſio rerum eſt, ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum. Comœdia eſt fabula, diuerſa inſtituta continẽs affectuũ ciuilium, ac priuatarũ rerum: qua diſcitur, quid ſit in vita vtile, quid contrà euitandum. hanc Græci ſic definiere: κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. *Comœdiam eſſe* Cicero ait, *imitationem vitæ, ſpeculum conſuetudinis, imaginem veritatis*. Comœdiæ autem à more antiquo dictæ, quia in vicis huiuſmodi carmina initio agebantur apud Græcos, vt in Italia Compitalitijs ludicris, admixto pronunciationis modulo: quo, dum actus cõmutantur, populus detinebatur: aut ἀπὸ τῶν κωμῶν, hoc eſt, ab actu vitæ hominum, qui in vicis habitabant ob mediocritatem fortunarum: non in aulis regijs, vt ſunt perſonę Tragicę. Comœdia vero, quia Poëma ſub imitatione vitæ atq; ſimilitudine compoſitum eſt, in geſtu & pronunciatione cõſiſtit. Comœdiam apud Græcos dubium eſt quis inuenerit primus: apud Latinos certum eſt, & Comœdiam togatã, & Tragœdiam primo Liuium Andronicũ reperiſſe:* qui ait Comœdiam eſſe quotidianæ vitæ ſpeculum: nec iniuria. nam vt intenti ſpeculo, veritatis lineamenta facile per imagines colligimus, ita lectione Comœdiæ imitationem vitæ conſuetudiniſq; nõ ægerrime animaduertimus. huius autem originis ratio ab exteris ciuitatib. moribuſq; prouenit. Athenienſes namque, Atticam cuſtodientes elegantiam, cum vellent male viuentes notare, in vicos & compita ex omni-

omnibus locis lęti alacreſq; veniebant, ibiq; cum nominibus ſingulorum vitam publicabant: vnde nomen cōpoſitum, vt Comœdia vocaretur. hæc autem carmina primitus in pratis mollibus agebantur, nec deerant præmia, quibus ad ſcribendum doctorum prouocarentur ingenia. ſed & Actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo vocis fluxu ad dulcedinem commendationis vterentur: caper namq; pro dono his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur, à quo etiam Tragœdiæ nomen exortum eſt. Nonnulli autem ex amurca olei face, quæ eſt humor aquatilis, Tragœdiam dici vocariq; maluerunt. qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipſi Comœdiarum, Tragœdiarumq; ſcriptores huius Dei velut præſens numen colere venerariq; cœperunt, cuius rei probabilis ratio exiſtit. ita enim carmina inchoata proferebantur, vt per ea laudes eius, & facta glorioſa celebrari proferriq; conſtaret. tum paulatim fama huius artis increbuit. Theſpis autē primus hæc ſcripta in omnium notitiam protulit: poſtea Æſchylus ſecutus exemplum publicauit. de quibus ita Horatius in arte Poëtica loquitur:

Ignotum Tragicæ genus inueniſſe Camœnæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent, agerentque peruncti facibus ora.
Poſt hunc perſonæ, pallæque repertor honeſtæ
Aeſchylus & modicis inſtrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.
Succeſſit vetus his Comœdia, non ſine multa

Laude. Sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi: Lex eſt accepta, choruſque
Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquere Poetæ:
Nec minimum meruere decus, veſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta;
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Fabula generale nomen eſt: eius duæ primæ partes ſunt Tragœdia & Comœdia. ſi Latina argumẽtatio ſit, ptextata dicitur. Comœdia autem multas ſpecies habet. aut enim Palliata eſt, aut Togata, aut Tabernaria, aut Attellana, aut Mimus, aut Rhyntonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatẽ argumenti eius, ac vilitatem actorum: qui non cothurno, aut ſocco vtuntur in ſcena aut pulpito, ſed plano pede: vel ideo, quòd nõ ea negotia continet, quæ perſonarum in turribus aut in cœnaculis habitantium ſunt, ſed in plano & humili loco. Perſonati primi egiſſe dicuntur Comœdiam Cincius, & Faliſcus: Tragœdiam Minutius, & Prothonius. Omnium autem Comœdiarũ ſcripta ex quatuor rebus omnino ſumuntur, nomine, loco, facto, euentu: nomine, vt Phormio, Hecyra, Curculio, Epidicus: loco, vt Andria, Leucadia, Brundiſina: facto, vt Eunuchus, Aſinaria, Captiui: euentu, vt Commorientes, Crimẽ, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ ſunt tres: Palliatæ, Græcũ habitum referentes, quas nonnulli tabernarias vocant: Togatæ, iuxta formã perſonarum habitum togatum deſiderantes: Attellanæ, ſalibus, & iocis com-

cis compoſitæ, quæ in ſe non habent, niſi venuſtam elegantiam. Comœdia autem diuiditur in quatuor partes, Prologum, Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus eſt prima dictio à Græcis dicta πρόλογος, id eſt, antecedens veram fabulæ compoſitionem elocutio. Eius ſpecies quatuor ſunt: συστατικὸς, commendatitius, quo fabula vel Poeta cõmendatur: ἀναφορικὸς, relatiuus, quo aut aduerſario maledicta, aut gratiæ populo referuntur: ὑποθετικὸς, argumentatiuus, fabulæ argumentum exponens: μικτὸς, mixtus, omnia hæc in ſe continens. Inter Prologum & Prologium quidam hoc intereſſe voluerunt: quia Prologus eſt, vbi Poeta excuſatur aut fabula cõmendatur: Prologium autẽ eſt, cum tantum de argumento dicitur. Protaſis eſt primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi exſpectationẽ tenendam. Epitaſis inuolutio argumenti, cuius elegantia cõnectitur. Cataſtrophe explicatio fabulæ, per quã euentus eius approbatur. In pleriſq; fabulis ipſarũ nomina priora ponebantur, quã Poetarum; in nonnullis Poetarum, quam fabularum. cuius moris diuerſitatem antiquitas probat. nam cum primũ aliqui fabulas ederent, ipſarũ nomina pronunciabantur ante, quã Poetæ pronunciarentur, ne aliqua inuidia à ſcribendo deterreri poſſent. cum autẽ per editionem multarum Poetæ iam eſſet auctoritas acquiſita, rurſus priora Poetarum nomina proferebantur, vt per ipſorũ vocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuerſis ludis manifeſtum

 eſt in-

eſt inſcribi: nam ludorum quatuor ſunt ſpecies, quos Curules Ædiles munere publico curant: Megalenſes, magnis Dijs conſecrati, quos Græci Μεγαλησίους appellant: Funebres, ad retinendum populum inſtituti, dum pompa funeri decreta in honorem Patricij viri plene inſtruitur: Plebeij, qui pro ſalute plebis edũtur: Apollinares, Apollini conſecrati. In ſcena duæ aræ poni ſolebant, dextera Liberi, ſiniſtra eius Dei cui ludi fiebant. Vnde Terentius in Andria ait:

Ex ara hinc ſume verbenas. * multa deſunt.

Hinc Vlyſſem palliatum ſemper inducunt: ſiue quod aliquando inſaniam ſimulauit, quo tempore tectum ſe eſſe voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: ſeu ob ſingularem ſapientiam, qua tectus, munituſq; plurimum ſocijs profuit: huius enim virtutis erat, animi ſemper decipientis ingenium. Nonnulli Ithacæ incolas, ſicut Locrós, palliatos fuiſſe commemorant. Achillis & Neoptolemi perſonæ diademata habent, quamvis regalia ſceptra nunquam tenuerint. cuius argumenti probatio talis inducitur, quod nunquam cum reliqua Græcię iuuentute ad gerenda cum Troianis bella ſacramenta coniurationis inierunt, nec vnquam ſub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis ſenibus candidus veſtitus inducitur, quod is antiquiſſimus fuiſſe memoratur: adoleſcentibus diſcolor attribuitur: ſerui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratia, vel quo expeditiores agant: paraſiti cum intortis pallijs veniunt: læto veſtitus candidus,

dus, ærumnoſo obſoletus, purpureus diuiti, pauperi phœniceus datur: militi chlamys purpurea, puellæ habitus peregrinus inducitur: leno pallio varij coloris vtitur: meretrici ob auaritiã luteum datur. Syrmata dicta ſunt ab eo, quod trahuntur: quæ res ab ſenica luxuria inſtituta eſt. eadẽ in luctuoſis perſonis incuriam ſui per negligentiam ſignificãt. Aulæa quoq; in ſcena in terra ſternuntur., quod pictus ornatus erat, ex Attalica Regia Romã vſq; perlatus: pro quibus ſi paria ætas poſterior accepit. Eſt autem minutum velum, quod populo obſiſtit, dum fabularum actus cõmutantur. Diuerbia hiſtriones pronunciabant, cantica vero tẽperabantur modis, non à Poeta, ſed à perito artis Muſicæ factis: neq; enim omnia ijſdem modis in vno cantico agebãtur, ſed ſępe mutatis, vt ſignificant qui tres numeros in comœdijs ponũt: q tres cõtinent mutatos modos cãtici illius. Qui huiuſmodi modos faciebant, nomẽ in principio Fabulæ, & Scriptoris, & Actoris ſuperponebant. Huiuſmodi adeo carmina ad tibias fiebant, vt his auditis, multi ex populo ante diſcerent, quam fabulam acturi Scenici eſſent, quàm omnino ſpectatoribus ipſis antecedens titulus pronunciaretur. Agebãtur autem tibijs paribus, aut imparibus, & dextris, aut ſiniſtris, dextræ autem tibiæ ſua grauitate ſeriam Comœdiæ dictionem prænunciabant: ſiniſtræ & Satranæ acuminis leuitate iocum in Comœdia oſtendebant. vbi autẽ dextra & ſiniſtra acta fabula inſcribebatur: mixtim ioci & grauitates denunciabantur.

AELII DONATI IN ANdriam Terentij Præfatio.

COMOEDIA *Andria cum palliata ſit, de loco nomen accepit, & à Menandro prius, & nunc ab ipſo Terentio; qui cum de Chryſide loqueretur, ſic ait:* Hei vereor, ne quid Andria apportet mali. *Et hoc commune vocabulum eſt & in Græca, & in Latina lingua. Hæc maiori ex parte motoria eſt, cōtinetq; actus amatorum adoleſcentum, & patrum piorum: callidi ſerui, aſtutæ ancillæ, ſeueri ſenes, adoleſcentuli liberales. In hac primæ partes ſenis Simonis ſunt, ſecundæ Daui, tertiæ Chremetis, & deinceps reliquorum. Prologus in hac acer inducitur, & in aduerſarios nō mediocriter exaſperatur, ſed tamen id ſubtiliter, vt omnia laceſſitus facere videatur, ac dicere. hic protaſis ſubtilis, epitaſis tumultuoſa, cataſtrophe pene tragica: & tamen repente ex his turbis in tranquillum peruenit. Hæc prima acta eſt, ludis Megalenſibus, M. Fuluio & M. Glabrione Aedilibus Curulibus. Egerunt L. Atilius Latinus Prænestinus, & L. Ambiuius Turpio modos fecit Flaccus Claudij filius, tibiis paribus dextris & ſiniſtris. & eſt tota Græca edita M. Marcello & C. Sulpicio Coſſ. pronūciataq; eſt Andria Terentij ob incognitum adhuc nomen Poetæ, & minoris apud populum auctoritatis, ac meriti. Diuerbijs & canticis lepide diſtincta eſt: & ſucceſſu ſpectata proſpero, hortamento Poetæ fuit ad alias conſcribendas. Initium autem* προτατικὸν πρόσωπον, *id eſt, aduenticiam perſonam recepit Soſiæ, propter euoluendā argumenti obſcuritatem. perſona autem protatica ea intelligitur, quæ ſemel inducta in principio fabulæ, in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Adnotandum ſane, puellarum liberalium nullam*

lãm orationem in proſcenio induci in Comœdia Palliata, prater inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipſa quoque poſt ſcenam fieri ſolet.

EIVSDEM ARGVMENTVM IN EANDEM.

CHREMES Atticus, pater Paſibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus ſe Paſibulam perdidiſſe falſo crederet, relictâ Athenis, nec viſam poſtea multo tempore, tanquam vnicam ſibi putabat Philumenam, quam Charinus adoleſcens Athenienſis adamabat vnice, & ſibi petebat vxorem. ſed pater eam Pamphilo cuidam, Simonis filio, vltro deſponderat. qui Pamphilus cõtrà ſororem Chryſidis ac peregrinam tum creditam Paſibulam ſupra dictam, alteram Chremetis filiam, ſub nomine Glycerij latenter ſic amauit, vt ex ea filium ſuſcepiſſet inſcio patre. quare intellecta, commotus Simo pater Pamphili, dum per falſas nuptias tentat animũ Pamphili, multis dolis à Dauo ipſe deluditur ſeruo, periculoq; Charini & Pamphili motus error in fabula: qui vſque ad eum finem ductus eſt, dum Athenas veniens Andrius quidã Crito rem aperiat, & nodum fabulæ ſoluat: per quem agnita Paſibula recipitur à parentibus, & traditur Pamphilo amanti: Philumena vero Charino deſpondetur, & traditur exoptanti.

Perſpecto argumento, ſcire debemus, hanc eſſe virtutem Poëticam, vt à nouiſſimis argumenti rebus incipiens, initium fabulæ & originem nar-

ratiue

ratiue reddat ſpectatoribus,auctoremq; præſentem ſibi exhibeat,vbi finis eſt fabulæ.Hunc enim ordinẽ & circulum Poeticæ artis vel virtutis non modo ſecuti ſunt tragici, comiciq; Auctores,ſed Homerus etiam & Virgilius tenuerunt. Diuiſionem Actuum in Latinis fabulis internoſcere,difficile eſt. Cauſam iamdudum demonſtrauimus. Vnde autẽ, aut quo modo, quamuis ægre,tamen intelligi diſtinguique poſſint, eſt operæ precium dicere. Principio dicendũ eſt,nullam perſonam, egreſſam quinquies, vltra exire poſſe. Sed illa re plerumq; decipimur, quod perſonã, cum tacuerit, egreſſam falſo putamus: quæ nihilominus in proſcenio tacens loquendi tempus exſpectat. Eſt igitur attente animaduertendum, vbi & quando ſcena vacua ſit ab omnib.perſonis,vt in ea chorus vel tibicen audiri poſſit:quod cum viderimus,ibi actum eſſe finitum debemus agnoſcere.Confundit ſæpe lectorem id, quod perſona in ſuperiori Scena deſinẽs,& in proxima incipiens loqui non intelligitur ingreſſa: quod ipſum experientes ſtatim diiudicant de rerum ac temporũ quantitate: poteſt enim fieri,vt & ingreſſa ſit,ac egreſſa,quã praue credimus de proſcenio non receſſiſſe:Poſſe autem quincto egredi perſonam, non neceſſe eſſe dicimus: vt appareat vltra exire non poſſe: in Tragœdia parcius exire & ſolere pariter & licere. Primus Actus in Andria narrationẽ Simonis apud Soſiam continet argumenti, quod populus hac occaſione perdiſcit. mox querelam apud ſe Daui de domino,& eiuſdem cum domino verba,

& rur-

& rurſus eiuſdem ſerui deliberationem, quid rerum gerat. Secundi Actus hæc ſunt: Charini verba, primo, cum Byrrhia ſeruo, & poſt cum ipſo Pamphilo de nuptijs: Pamphili ſermo cum patre dolo cõſentientis in nuptias: Byrrhiæ verba: Daui callida oratio aduerſum ſenem. Tertio Actui hæc attribuuntur: Myſidis cum obſtetrice colloquium, Dauo, ac Simone audientibus: partus Glycerij ſuſpectus ſeni, & Daui apud eum fraudulenta ſermocinatio. Simonis verba cum Chremete de nuptijs: Daui perturbatio ac Pamphili. Quartum Actum per hæc intelligimus: prima Charini verba ſunt, indignantis, velut fidem ſibi non ſeruatam à Pamphilo: tũ Myſidis verba apud Pamphilum, eiuſdemque queſtus: Daui adminiſtratio doli aduerſus Chremetem. In quincto Actu Simonis & Chremetis prope iurgium, diſputatio: tum detectio fallaciarum Daui: tum indignatio patris aduerſus filium: tum Critonis interuentus, &, per eum cognitis rebus, in tranquillum res acta, ducentibus vxores, quas concupiuerant, Pamphilo, & Charino. Illud non commouere nos debet, quod in horum Actuum diſtinctione videntur de proſcenio non diſceſſiſſe perſonæ quædam: ſed tenere debemus, ideo Terentium vicinitatis mentionẽ feciſſe in principio, vt modico receptu & adeſſe & abeſſe perſonam intelligamus. Nihil ergo ſecus factum eſt ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiſerunt.

Volca-

VOLCATII SEDIGITI, DE Comicis Latinis, Iambi.

Multos incertos certare hanc rem vidimus;
Palmam Poetæ Comico cui deferant.
Eum, iudice me, errorem diſſoluam tibi:
Vt, contrà ſi quis ſentiat, nil ſentiat.
Cæcilio palmam ſtatuo de Comico.
Plautus ſecundus facile exſuperat cæteros.
Dein Neuius qui ſeruet, pretio in tertio eſt.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio,
Poſt inſequi Licinium facio Atilium.
In ſexto conſequetur hos Terentius.
Turpilius ſeptimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco eſſe facile facio Luſcium.
Antiquitatis cauſa, decimum addo Ennium.

DE IISDEM VARRONIS IVDICIVM citat Nonius in verbo, Poſco.

In argumentis Cæcilius poſcit palmam, in ἤθεσιν Terentius, in ſermonibus Plautus.

EX EIVSDEM LIBRO V. DE LATINO ſermone citat Soſipater lib. 2.

Ἤθη nulli alij ſeruare conuenit, quam Titinio, & Terentio: πάθη vero Trabea, & Atilius, & Cæcilius facile mouerant.

PER-

PERSONAE ANDRIAE.

BIBLIOTECA N. ROMA VITTORIO EMANU

A. *Andria Inſula*	G. *Chryſis.*	N. *Simo.*
B. *Paſibula.*	H. *Byrrhia.*	O. *Pamphilus.*
C. *Myſis.*	I. *Charinus.*	P. *Chremes.*
D. *Archillis.*	K. *Crito.*	Q. *Philumena.*
E. *Glycerium.*	L. *Soſia.*	R. *Paſibula.*
F. *Lesbia.*	M. *Dauus.*	

FABV-

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Simo	Senex.
Soſia	Seruus.
Dauus	Seruus.
Myſis	Ancilla.
Pamphilus	Adoleſcens.
Charinus	Adoleſcens.
Byrrhia	Seruus.
Leſbia	Obſtetrix.
Glycerium	Chremetis filia.
Chremes	Senex.
Crito	Hoſpes.
Dromo	Seruus.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

SORORE M *falſo creditam meretriculæ,*
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Grauidaque facta, dat fidem vxorem ſibi
Fore hanc: nam aliam pater ei deſponderat
Gnatam Chremetis: atque vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens ſuus
Quid haberet animi filius, cognoſcere.
Daui ſuaſu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes recuſat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium inſperato agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

ANDRIA

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M GLABRIONE ÆDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRÆNESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII, TIBIIS PARIBVS, DEXTRIS ET SINISTRIS: ET EST TOTA GRÆCA, EDITA M. MARCELLO, C. SVLPICIO COSS.

PROLOGVS.

POETA *cum primum animum ad ſcribendum appulit,*
Id ſibi negotî credidit ſolum dari,
Populo vt placerent, quas feciſſet fabulas.
Verum aliter euenire multo intelligit:
Nam in Prologis ſcribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, ſed qui maleuoli
Veteris Poetæ maledictis reſpondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæſo animum aduortite.
Menander fecit Andriam & Perinthiam.
Qui vtramuis recte nôrit, ambas nouerit.
Non ita ſunt diſsimili argumento ſed tamen
Diſsimili oratione ſunt factæ, ac ſtylo.
Quæ conuenêre, in Andriam ex Perinthia
Fatetur tranſtuliſſe, atq; vſum pro ſuis.
Iſti id vituperant factum, atq; in eo diſputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, vt nihil intelligant.
Qui cum hunc accuſant, Næuium, Plautum, Ennium.

Accuſant, quos hic noſter auctores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius quam iſtorum obſcuram diligentiam.
Dehinc vt quieſcant porro, moneo, & deſinant
Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.
Fauete adeſte æquo animo & rem cognoſcite,
Vt pernoſcatis, ecquid ſpei ſit reliquum,
Poſthac quas faciet de integro Comœdias,
Spectandæ, an exigendæ ſint vobis prius.

ACTVS PRIMI, SCENA I.

SIMO, SOSIA.

SI. VOs *iſthæc intro auferte; abite. Soſia*
Adesdum: paucis te volo. SO. dictum puta,
Nempe vt curentur recte hæc. SI. Immo aliud. SO. quid
Quod tibi mea ars efficere hoc poſſit amplius? [*eſt,*
SI. Nihil iſthac opus eſt arte ad hanc rem quam paro,
Sed ÿs, quas ſemper in te intellexi ſitas,
Fide, & taciturnitate. SO. exſpecto quid velis.
SI. Ego poſtquam te emi à paruulo, vt ſemper tibi
Apud me iuſta & clemens fuerit ſeruitus,
Scis. feci, è ſeruo vt eſſes libertus mihi,
Propterea quod ſeruiebas liberaliter.
Quod habui ſummum pretium, perſolui tibi.
SO. In memoria habeo. SO. haud muto factum. SO. gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo, &
Id gratum fuiſſe aduerſum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc moleſtum eſt: nam iſthæc commemoratio

Quaſi

Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficî.
Quin tu vno verbo dic, quid eſt, quod me velis?
SI. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi;
Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ.
SO. Cur ſimulas igitur? SI. rem omnẽ à principio audies.
Eo pacto & gnati vitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is poſt quam exceſſit ex ephebis, Soſia,
Liberius viuendi fuit poteſtas; nam antea
Qui ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,
Dum ætas, metus, magiſter prohibebant? SO. ita eſt.
SI. Quod pleriq; omnes faciunt adoleſcentuli,
Vt animum ad aliquod ſtudium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philoſophos;
Horum ille nihil egregie præter cætera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. non iniuria: nam id arbitror
Apprime in vita eſſe vtile, vt NE QVID NIMIS.
SI. Sic vita erat: facile omnes perferre ac pati,
Cum quibus erat cunq; vna, his ſeſe dedere,
Eorum obſequi ſtudiis, aduerſus nemini,
Nunquam præponens ſe aliis. ita facilime
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
SO. Sapienter vitam inſtituit: namq; hoc tempore
OBSEQVIVM AMICOS, VERITAS ODIVM PARIT.
SI. Interea mulier quædam ab hinc triennium
Ex Andro commigrauit huc viciniæ,
Inopia, & cognatorum negligentia
Coacta: egregia forma, atq; ætate integra.

SO. Hei, vereor, ne quid Andria apportet mali.
SI. Primum hæc pudice vitam, parce ac duriter
Agebat, lana ac tela victum quæritans:
Sed poſtquam amans acceſsit, pretium pollicens,
Vnus & item alter: (ita vt ingenium eſt omnium
Hominum à labore procliue ad lubidinem)
Accepit conditionem, dein quæſtum occipit.
Qui tum illam amabant forte, ita vt fit, filium
Perduxêre illuc ſecum, vt vna eſſet, meum.
Egomet continuo mecum: certe captus eſt;
Habet. obſeruabam mane illorum ſeruulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO. teneo. SI. Phædrum, aut Cliniam
Dicebant. aut Niceratum. (nam hi tres tum ſimul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? ſymbolum
Dedit, cœnauit. Gaudebam. item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enimuero ſpectatum ſatis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ:
Nam qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias poſſe habere iam ipſum ſuæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus eſt? hac fama impulſus Chremes,
Vltro ad me venit, vnicam gnatam ſuam
Cum dote ſumma filio vxorem vt daret.
Placuit: deſpondi: hic nuptijs dictus eſt dies.

SO. *Quid*

SO. Quid obſtat, cur non veræ fiant? SI. audies.
Fere in diebus paucis, quibus hæc acta ſunt,
Chryſis vicina hæc moritur. SO. ô factum bene:
Beaſti: metui à Chryſide. SI. ibi tum filius
Cum illis, qui amarant Chryſidem, vna aderat frequens:
Curabat vna funus; triſtis interim;
Nonnunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi:
Sic cogitabam; hic parua conſuetudinis
Cauſa mortem huius tam fert familiariter:
Quid, ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam eſſe omnia humani ingenî
Manſuetiq; animi officia. quid multis moror?
Egomet quoq; eius cauſa in funus prodeo,
Nihil ſuſpicans etiam mali. SO. hem quid eſt? SI. ſcies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, forte vnam aſpicio adoleſcentulam,
Forma. SO. bona fortaſſe. SI. & voltu, Soſia
Adeo modeſto, adeo venuſto, vt nihil ſupra.
Quæ tum mihi lamentari præter cæteras
Viſa eſt, & quia erat forma præter cæteras
Honeſta, & liberali, accedo ad pediſſequas:
Quæ ſit, rogo: ſororem eſſe aiunt Chryſidis.
Percuſſit illico animum. at at, hoc illud eſt,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa eſt miſericordia.
SO. Quam timeo, quorſum euadas. SI. funus interim
Procedit. ſequimur; ad ſepulcrum venimus.
In ignem poſita eſt; fletur. interea hæc ſoror,
Quam dixi, ad flammam acceſſit imprudentius,
Sati, cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene diſſimulatum amorem & celatum indicat:

Accurrit;mediam mulierem complectitur:
Mea, Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa,vt conſuetum facile amorem cerneres,
Reiecit ſe in eum flens quam familiariter.
SO. Quid ais? SI. redeo inde iratus,atq; ægre ferens.
Nec ſatis ad obiurgandum cauſæ. diceret,
Quid feci? quid commerui,aut peccaui pater?
Quæ ſeſe voluit in ignem inijcere,prohibui,
Seruaui. honeſta oratio eſt. SO. recte putas;
Nam ſi illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit,
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
SI. Venit Chremes poſtridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperiſſe,Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud ſedulo
Negare factum. ille inſtat factum.deniq;
Ita tum diſcedo ab illo, vt qui ſe filiam (quidem
Neget daturum. SO. non tu ibi gnatum? SI. ne hæc
Sati' vehemens cauſa ad obiurgandum. SO. quî.cedo.
SI. Tute ipſe his reb finem præſcripſiſti pater:
Prope adeſt, cum alieno more viuendum eſt mihi:
Sine nunc meo me viuere interea modo.
SO. Quis igitur relictus eſt obiurgandi locus?
SI. Si propter amorem vxorem nolit ducere,
Ea primum ab illo animaduertenda iniuria eſt.
Et nunc id operam do,vt per falſas nuptias
Vera obiurgandi cauſa ſit, ſi deneget.
Simul,ſceleratus Dauus ſi quid conſilî
Habet,vt conſumat nunc, cum nihil obſint doli:
Quem ego credo manibus, pedibuſq; obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi vt incommodet,

Quam vt obſequatur gnato. SO. quapropter? SI. rogas?
Mala mens, malus animus. quem quidem ego ſi ſenſero.
Sed quid opu'ſt verbis? ſin eueniat, quod volo,
In Pamphilo vt nil ſit moræ: reſtat Chremes;
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero confore.
Nunc tuum eſt officium, has bene vt aſsimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obſerues filium,
Quid agat, quid cum illo conſilij captet. SO. ſat eſt:
Curabo. eamus iam nunc intrò. SI. i præ, ſequar.
Non dubium eſt quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modo timere ſenſi, vbi nuptias
Futuras eſſe audiuit. ſed ipſe exit foras.

ACTVS PRIMI, SCENA II.

DAVVS, SIMO.

D. MIRABAR hoc ſi ſic abiret: & heri ſemper-lenitas,
Verebar, quorſum euaderet.
Qui poſtquam audierat non datum iri filio vxorem ſuo,
Nunquam cuiquam noſtrûm verbum fecit, neque id ægre tulit.
S. At nunc faciet, neque vt opinor ſine tuo magno malo.
D. Id voluit, nos ſic nec opinantes duci falſo gaudio,
Sperantes iam amoto metu, interea oſcitantes opprimi,
Vt ne eſſet ſpacium cogitandi ad diſturbandas nuptias.
Aſtute. S. Carnufex quæ loquitur? D. herus eſt, neque præuideram.
S. Daue. D. hem, quid eſt? S. ehodum ad me. D. quid hic volt? S. quid ais? D. qua de re? S. rogas?

Meum gnatum rumor eſt amare. D. id populus curat ſcilicet.

S. Hoccine agis, an non? D. ego vero iſtuc. S. ſed nunc ea me exquirere,

Iniqui patris eſt: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet:

Dum tempus ad eam rem tulit, ſiui animum vt expleret ſuum:

Nunc hæc dies aliam vitam affert, alios mores poſtulat.

Dehinc poſtulo, ſiue æquum eſt, te oro Daue, vt redeat iam in viam.

D. Hoc quid ſit? S. omnes qui amant, grauiter ſibi dari vxorem ferunt.

D. Ita aiunt. S. tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum,

Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat.

D. Non hercle intelligo. S. non? hem. D. non: Dauus ſum, non Oedipus.

S. Nempe ergo aperte vis, quæ reſtant, me loqui. D ſane quidem.

S. Si ſenſero hodie, quidquam in his te nuptijs
Fallaciæ conari, quo ſiant minus;
Aut velle in ea re oſtendere, quam ſis callidus:
Verberibus cæſum te in piſtrinum, Daue, dedam vſq; ad necem,
Ea lege, atq; omine, vt ſi te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid hoc? intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. immo callide;

Ita aper-

Ita aperte ipſam rem modo locutus; nihil circuitione vſus es.

S. Vbiuis facilius paſſus ſim, quam in hac re me deludier.

D. Bona verba quæſo. S. Irrides? nihil me fallis. ſed dico tibi,

Ne temere facias, neq; tu hoc dicas tibi non prædictum, caue.

ACTVS PRIMI, SCENA III.

DAVVS.

ENIMVERO, *Daue, nihil loci eſt ſegnitiæ, neque ſocordiæ,*

Quantum intellexi modo ſenis ſententiam de nuptijs.

Quæ ſi non aſtu prouidentur, me, aut herum peſſundabunt.

Nec, quid agam, certum eſt, Pamphilúmne adiutem, an auſcultem ſeni.

Si illum relinquo, eius vitæ timeo: ſin opitulor, huius minas:

Cui verba dare difficile eſt. primum iam de amore hoc comperit:

Me infenſus ſeruat, ne quam faciam in nuptijs fallaciam;

Si ſenſerit, perij: aut, ſi libitum fuerit, cauſam ceperit,

Quo iure, quaq; iniuria præcipitem in piſtrinum dabit.

Ad hæc mala hoc mî accedit etiam; hæc Andria,

Siue iſta vxor, ſiue amica eſt, grauida è Pampilo eſt;

Audireq; eorum eſt operæ-precium audaciam;

Nam inceptio eſt amentium, haud amantium.

Quicquid peperiſſet, decreuerunt tollere;

Et fingunt quandam inter ſe nunc fallaciam,
Ciuem Atticam eſſe hanc. fuit olim quidam ſenex
Mercator; nauem is fregit apud Andrum inſulam;
Is obijt mortem; ibi tum hanc eiectam Chryſidis
Patrem recepiſſe orbam, paruam fabula.
Mihi quidem non hercle fit veriſimile.
Atqui ipſis commentum placet.
Sed Myſis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, vt
Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater impruden-
tem opprimat.

ACTVS PRIMI, SCENA IV.

MYSIS.

AVDIVI *Archillis; iamdudum Lesbiam adduci iubes.*
Sane pol illa temulenta eſt mulier & temeraria,
Nec ſati' digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam. importunitatẽ ſpectate anicula:
Quia compotrix eius eſt. Dî date facultatem obſecro
Huic pariundi, atq; illi in alijs potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor, quid ſiet.
Opperiar, vt ſciam, num quidnam hæc turba triſtitiæ afferat.

ACTVS PRIMI, SCENA V.

PAMPHILVS, MYSIS.

P. HOCCINE *eſt humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?*

M. Quid illud eſt?

P. Prô Deûm atque hominum fidem, quid eſt: ſi non hæc contumelia eſt?

Vxorem decreuit dare ſeſe mî hodie: nonne oportuit
Præſciſſe me ante? nónne prius communicatum oportuit?

M. Miſeram me, quod verbũ audio? P. quid Chremes? qui denegauerat,
Se commiſſurum mihi gnatam ſuam vxorem: id mutauit:
Quoniam me immutatum videt.
Itáne obſtinate operam dat, vt me à Glycerio miſerum abſtrahat?
Quod ſi fit, pereo funditus.
Adeón' hominem inuenuſtum eſſe, aut infelicem quemquam, vt ego ſum?
Prô Deûm atq; hominum fidem; nullón' ego
Chremetis pacto affinitatẽ effugere potero? quot modis
Contemptus, ſpretus? facta, tranſacta omnia. hem
Repudiatus repetor. quamobrem? niſi ſi id eſt, quod ſuſpicor:
Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemini obtrudi poteſt,
Itur ad me. M. oratio hæc me miſerã exanimauit metu.

P. Nam quid ego dicam de patre? ah
Tantámne rẽ tam negligenter agere? præteriens modo
Mihi apud forum, vxor tibi ducenda eſt Pamphile hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi viſus eſt dicere; abi cito, & ſuſpende te.

Obſtu-

Obſtupui. cenſén' vllum me verbum potuiſſe proloqui?
Aut vllam cauſam, ineptam ſaltem, falſam, iniquam? obmutui.
Quod ſi ego prius id reſciſſem; quid facerem, ſi quis nunc me roget,
Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. ſed nunc primum quid exſequar?
Tot meme impediunt curæ, quæ meum animum diuerſe trahunt,
Amor, huius miſericordia, nuptiarum ſollicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni paſſus eſt animo vſq; adhuc,
Quæ meo cunq; animo libitum eſt, facere; eíne ego vt aduorſer? hei mihi,
Incertum eſt, quid agam. M. miſera timeo, hoc incertum quorſum accidat.
Sed nunc peropu' aut hunc cum ipſa, aut me aliquid de illa aduerſum hunc loqui.
Dum in dubio eſt animus, paulo momento huc illuc impellitur.
P. Quis hîc loquitur? Myſis ſalue. M. ô ſalue Pamphile. P. quid agit? M. rogas?
Laborat è dolore; atq; ex hoc miſera ſollicita eſt, diem
Quia olim in hunc ſunt conſtitutæ nuptiæ; tum autem hoc timet,
Ne deſeras ſe. P. hem, egóne iſtuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam,
Quæ mihi ſuum animum, atq; omnem vitam credidit?
Quam ego animo egregie caram pro vxore habuerim?
Bene, & pudice eiu' doctum, atq; eductum ſinam,

Coactum

Coactum egeſtate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor ſi in te ſolo ſit ſitum;
Sed vim vt queas ferre. P. adeón' me ignauum putas;
Adeón' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Vt neq; me conſuetudo, neq; amor, neq; pudor
Commoueat, neq; commoneat, vt ſeruem fidem?
M. Vnum hoc ſcio, hanc meritam eſſe, vt memor eſſes ſui.
P. Memor eſſem? ô Myſis Myſis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis
De Glycerio. iam ferme moriens me vocat;
Acceſſi; vos ſemotæ; nos ſoli; incipit;
Mi Pamphile, huius formam atq; ætatem vides;
Nec clam te eſt, quam illi vtraque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem ſient.
Quod ego per hanc de dextram oro, & genium tuum,
Per tuam fidem, perque huius ſolitudinem
Te obteſtor, ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras.
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te ſolum ſemper fecit maximi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus;
Te iſti virum do, amicum, tutorem, patrem;
Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mî in manum dat; mors continuo ipſam occupat.
Accepi; acceptam ſeruabo. M. ita ſpero quidem.
P. Sed cur tu ab illa? M. Obſtetricem accerſo. P. propera:
Atq; audin'? verbum vnum caue de nuptijs,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

ACTVS

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

CHARINVS, BYRRHIA, PAMPHILVS.

C. QVID *ais Byrrhia?*
Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. *ſic eſt.* C. *quî ſcis Byrrhia?*
B. *Apud forum modo de Dauo audiui.* C. *væ væ miſero mihi!*
Vt animus in ſpe, atque in timore vſque antehac attentus fuit,
Ita, poſtquam adempta ſpes eſt, laſſus, cura confectus ſtupet.
B. *Quæſo ædepol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non poteſt,*
Velis id, quod poßit. C. *nihil aliud, niſi Philumenã, volo.*
B. *Ah, quanto ſatius eſt, id operam te dare.*
Iſtum quî amorem ex animo amoueas, quam id loqui,
Quo magis libido fruſtra incendatur tua.
C. FACILE OMNES, CVM VALEMVS, RECTA CONSILIA ÆGROTIS DAMVS.
Tu hic ſis, aliter ſentias. B. *age age, vt lubet.* C. *ſed Pamphilum*
Video. omnia experiri certum eſt prius, quam pereo. B. *quid hic agit?*
C. *Ipſum hunc orabo: huic ſupplicabo; amorem huic narrabo meum.*
Credo, impetrabo, vt aliquot ſaltem nuptijs prodat dies.
Interea fiet aliquid, ſpero. B. *id aliquid nihil eſt.* C. *Byrrhia,*

Quid

Quid tibi videtur? adeón' ad eum? B. quidni? ſi nihil impetres,
Vt te arbitretur ſibi paratũ mœchum, ſi illam duxerit.
C. Abi hinc, abi in malam crucem cum ſuſpicione iſthac, ſcelus.
P. Charinum video, ſalue. C. ô ſalue Pamphile:
Ad te aduenio ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium expetens.
P. Neq; pol conſilî locum habeo, neq; auxiliĳ copiam.
Sed iſtuc quídnam eſt? C. hodie vxorẽ ducis? P. aiunt. C. Pamphile,
Si id facis, hodie poſtremum me vides. P. quid ita? C. hei mihi,
Vereor dicere: huic dic quæſo Byrrhia. B. ego dicam. P. Quid eſt?
B. Sponſam hic tuam amat. P. næ iſte haud mecum ſentit. ehodum dic mihi,
Nunquídnam amplius tibi cum illa fuit Charine? C. ab Pamphile,
Nil. P. quam vellem! C. nunc te per amicitiam, & per amorem obſecro,
Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operam. C. ſed ſi id non potes,
Aut tibi nuptiæ hæ ſunt cordi. P. Cordi? C. ſaltem aliquot dies
Profer, dum proficiſcor aliquò, ne videam. P. audi nunc iam:
Ego Charine neutiquam officium eſſe liberi puto,
Cum is nil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi.
Nuptias effugere ego iſtas malo, quam tu adipiſcier.

C. Red-

C. Reddidiſti animum. P. nunc, ſi quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, inuenite, efficite, quî detur tibi:
Ego id agam, mihi quî ne detur. C. ſat habeo. P. Dauum optume
Video huius cõſilio fretus ſum. C. at tu hercle haud quicquam mihi;
Niſi ea, quæ nihil opu' ſunt ſciri: fugin' hinc? B. ego vero ac lubens.

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

D. DI boni, boni quid porto? ſed vbi inueniam Pamphilum,
Vt metum, in quo nunc eſt, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. Lætus eſt, neſcio quid. P. nihil eſt, nondum hæc reſciuit mala.
D. Quem ego nunc credo, ſi iam audierit ſibi paratas nuptias.
C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatũ quærere.
Sed vbi quæram? aut quo nunc primum intendam? C. ceſſas alloqui?
D. Abeo P. Daue ades, reſiſte. D. quis homo eſt, qui me? ô Pamphile,
Teipſum quæro; euge ô Charine, ambo opportune: vos volo.
P. Daue, perij D. quin tu hoc audi. P. interij. D. quid timeas, ſcio.

C. *Mea*

C. *Mea quidem hercle in dubio vita eſt. D. &,tu quid, ſcio.*

P. *Nuptiæ mihi. D. & id ſcio. P. hodie. D. obtundis, tametſi intelligo.*

Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas. C. *rem tenes.*

P. *Iſtuc ipſum. D. atque iſtuc ipſum, nil pericli eſt: me vide.*

P. *Obſecro te, quamprimum hoc me libera miſerum metu. D. hem,*

Libero: vxorem tibi iam non dat Chremes. P. quî ſcis? D. ſcio.

Tuus pater modo me prehendit: ait tibi vxorem dare

Hodie. item alia multa, quæ nunc non eſt narrandi locus.

Continuo ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.

Vbi te non inuenio, ibi adſcendo in quendam excelſum locum,

Circumſpicio: nuſquam. forte ibi huius video Byrrhiam:

Rogo: negat vidiſſe: mihi moleſtum; quid agam, cogito.

Redeunti interea ex ipſa re mî incidit ſuſpectio: hem,

Paululum obſonî, ipſus triſtis, de improuiſo nuptiæ:

Non cohærent. P. quorſummam iſtuc? D. egomet continuo ad Chremem:

Cum illò aduenio. ſolitudo ante oſtium: iam id gaudeo.

P. *Recte dicis, perge. D. maneo: interea introire neminē*

Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus

Nil ornati nil tumulti. acceſſi, introſpexi. P. ſcio.

Magnum ſignum. D. num videntur conuenire hæc nuptijs?

P. *Non opinor, Daue.* D. *opinor, narras? non recte accipis.*

Certa res eſt. etiam puerū inde abiens conueni Chremis:
Holera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.
C. *Liberatus ſum, Daue, hodie tua opera.* D. *at nullus quidem.*
C. *Quid ita? nempe huic prorſus illam non dat.* D. *ridiculum caput:*
Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam vxorem ducere.
Niſi vides, niſi ſenis amicos oras, ambis. C. *bene mones.*
Ibo: etſi hercle ſæpe iam me ſpes hæc fruſtrata eſt. vale.

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. QVID *igitur ſibi volt pater? cur ſimulat?* D. *ego dicam tibi.*
Si id ſuccenſeat nunc, quia nō det tibi vxorem Chremes,
Ipſu' ſibi eſſe iniurius videatur: neq; id iniuria:
Prius, quam tuum, vt ſeſe habeat, animum ad nuptias perſpexerit.
Sed ſi tu negâris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. P. *quid? vis, patiar?* D. *pater eſt Pamphile.*
Difficile eſt. tum hæc ſ[illegible]a eſt mulier: dictum ac factum, inuenerit
Aliquam cauſam, quamobrem eijciat oppido. P. *eij[illegible]iat?* D. *cito.*
P. *Cedò igitur, quid faciam, Daue?* D. *dic te ducturum.* P. *hem.* D. *quid eſt?*

P. Ego

P. Ego dicam? D. cur non? P. nunquā faciam. D. ne nega.
P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, vide.
P. Vt ab illa excludar, huc concludar. D. non ita eſt.
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie vxorem. tu, Ducam, inquies:
Cedò, quid iurgabit tecum? hîc reddes omnia,
Quæ nunc ſunt certa ei conſilia, incerta vt ſient,
Sine omni periclo: nam hocce haud dubium eſt, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea cauſa minueris
Hæc quæ facis, ne is mutet ſuam ſententiam.
Patri dic velle: vt, cum velit tibi iure iraſci, non queat.
Nam quod tu ſperes, propulſabo facile. vxorem his moribus
Dabit nemo: inopem inueniet potius, quam te corrumpi ſinat.
Sed ſi te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris:
Aliam otioſus quæret: interea aliquid acciderit boni.
P. Itán' credis? D. haud dubium id quidem eſt. P. vide quo inducas. D. quin taces?
P. Dicam, puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ab illa, cautio eſt:
Nam pollicitus ſum ſuſcepturum. D. ô facinus audax. P. hanc fidem
Sibi, me obſecrauit, quî ſe ſciret non deſerturum, vt darem.
D. Curabitur. ſed pater adeſt. caue, te eſſe triſtem ſentiat.

ACTVS SECVNDI, SCENA IV.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

S. REVISO, *quid agant, aut quid captent conſilî.*
D. *Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges:*
Venit meditatus alicunde ex ſolo loco:
Orationem ſperat inueniſſe ſe,
Qua differat te: proin tu face, apud te vt ſies.
P. *Modo vt poſſim.* D. *crede mihi hoc inquã. Pamphile,*
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum eſſe verbum, ſi te dices ducere.

ACTVS SECVNDI, SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

B. HERVS *me, relictis rebus, iuſſit Pamphilum*
Hodie obſeruare, vt, quid ageret de nuptijs,
Scirem, id propterea nunc huc venientem ſequor.
Ipſum adeo præſto video cum Dauo. hoc agam.
S. *Vtrumq; adeſſe video.* D. *hem ſerua.* S. *Pamphile.*
D. *Quaſi de improuiſo reſpice ad eum.* P. *hem pater.*
D. *Probe.* S. *hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.*
B. *Nunc noſtræ parti timeo, quid reſpondeat.*
P. *Neq; iſtic, neq; alibi tibi vſquam erit in me mora.* B. *hem!*
D. *Obmutuit.* B. *quid dixit?* S. *facis vt te decet,*
Cum iſtuc, quod poſtulo impetro cum gratia.
D. *Sum verus?* B. *herus, quantum audio, vxore excidit.*

S. I iam

S. I iam nunc intrò, ne in mora, cum opu' ſit, ſies.
P. Eo. B. nulláne in re eſſe homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum eſt, volgo quod dici ſolet:
OMNES SIBI MELIVS MALLE ESSE, QVAM ALTERI.
Ego illam vidi virginem: forma bona
Memini videre: quo æquior ſum Pamphilo,
Si ſe illam in ſomnis, quam illum, amplecti maluit.
Renunciabo, vt pro hoc malo mihi det malum.

ACTVS SECVNDI, SCENA VI.

DAVVS, SIMO.

D. HIC *nunc me credit aliquam ſibi fallaciam*
Portare, & ea me hîc reſtitiſſe gratia.
S. Quid Dauus narrat? D. æquè quidquã nunc quidem.
S. Nihilne? hem! D. nihil prorſus. S. atqui expectabam quidem.
D. Præter ſpem euenit: ſentio: hoc male habet virum.
S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi moleſtæ quippiam hæ ſunt nuptiæ,
Huiuſce propter conſuetudinem hoſpitæ?
D. Nihil hercle: aut, ſi adeo, bidui eſt, aut tridui
Hæc ſollicitudo: noſtin'? deinde deſinet:
Etenim eam ſecum rem recta reputauit via.
S. Laudo. D. dum licitum eſt illi, dumq; ætas tulit,
Amauit: dum id clam: cauit, ne vnquam infamia
Ea res ſibi eſſet, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus eſt: animum ad vxorem appulit.
S. Subtriſtis viſu'ſt eſſe aliquantulum mihi.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

D. Nihil propter hanc rem: ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.
S. Quídnam eſt? D. puerile eſt. S. quid eſt? D. nihil.
S. quin dic, quid eſt.
D. Ait nimium parce facere ſumtum. S. méne? D. te.
Vix, inquit, drachmis obſonatus eſt decem:
Num filio videtur vxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potiſſimum nunc? &, quod dicendum hîc ſiet,
Tu quoq; perparce nimium. non laudo. S. tace.
D. Commoui. S. ego, iſtæc recte vt fiant, videro.
Quídnam hoc rei eſt? quídnam hic volt veterator ſibi?
Nam ſi hîc mali eſt quidquam, hem illic eſt huic rei caput.

ACTVS TERTII, SCENA I.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA, GLYCERIVM.

M. ITA *pol quidem res eſt, vt dixti Lesbia:*
FIDELEM HAVD FERME MVLIERI INVENIAS VIRVM.
S. Ab Andria eſt ancilla hæc. quid narras? D. ita eſt.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. firmauit fidem. S. hem.
D. Vtinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit.
M. Nam quod peperiſſet, iuſſit tolli. S. ô Iupiter,
Quid ego audio? actum eſt, ſiquidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adoleſcentis. M. optimum.
Sed ſequere me intrò, ne in mora illi ſis. L. ſequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniam? quid hoc?
Adeón' eſt demens? ex peregrina? iam ſcio: ab

Vix

Vix tandem ſenſi ſtolidus. D. *quid hic ſenſiſſe ait?*
S. *Hæc primum affertur iam mihi ab hoc fallacia.*
Hanc ſimulant parere, quo Chremetem abſterreant,
G. *Iuno Lucina fer opem, ſerua me obſecro.*
S. *Hui, tam cito? ridiculum. poſtquam ante oſtium*
Me audiuit ſtare, approperat. non ſat commode
Diuiſa ſunt temporibus tibi Daue hæc. D. *mihin'?*
S. *Num immemor es diſcipuli?* D. *ego, quid narres, ne-*
S. *Hiccine ſi me imparatum in veris nuptijs* [*ſcio.*
Adortus eſſet, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit, ego in portu nauigo.

ACTVS TERTII, SCENA II.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

L. ADHVC, *Archillis, quæ aſſolent, quæque oportet*
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.
Nunc primum fac iſthæc vt lauet: poſt deinde,
Quod iuſſi ei dare bibere, & quantum imperaui,
Date, mox ego huc reuertar.
Peræcaſtor, ſcitu' puer natu'ſt Pamphilo.
Deos quæſo, vt ſit ſuperſtes: quandoquidem ipſe eſt ingenio bono,
Cumq; huic veritus eſt optumæ adoleſcenti facere iniuriam.
S. *Vel hoc quis non credat; qui norit te, abs te eſſe ortum?*
D. *quidnam id eſt?*
S. *Non imperabat coram, quid opus facto eſſet puerperæ:*
Sed poſtquam egreſſa eſt, illis, quæ ſunt intus, clamat de via:

O Daue, itan' contemnor abs te? aut itáne tandem idoneus
Tibi videor eſſe, quem tam aperte fallere incipias dolis?
Saltem accurate, vt metui videar certe, ſi reſciuerim.
D. Certe hercle nunc hic ſe ipſus fallit, haud ego. SI. edixin' tibi?
Interminatus ſum, ne faceres? num veritus? quid retulit?
Credón' tibi hoc, nunc peperiſſe hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. S. quid taces?
D. Quid credas? quaſi non tibi renunciata ſint hæc ſic fore.
S. Mihín' quiſquam? D. eho, an tute intellexti hoc aſſimulari? S. irrideor.
D. Renunciatum eſt: nam quî iſthæc tibi incidit ſuſpectio?
S. Quî? quia te nôram. D. quaſi tu dicas, factum id conſilio meo.
S. Certe enim ſcio. D. non ſatis me pernôſti etiam qualis ſim, Simo.
S. Egóne te? D. ſed, ſi quid narrare occœpi, continuo dari
Tibi verba cenſes. S. falſo. D. itaq; hercle nihil iam mutire audeo.
S. Hoc ego ſcio vnum, neminem peperiſſe hîc. D. intellextin'?
Sed nihilo ſecius mox deferent puerum huc ante oſtium.
Id ego iam nunc tibi renuncio, here, futurũ, vt ſis ſciens:
Ne hoc poſterius dicas Daui factum conſilio aut dolis.
Prorſus à me opinionẽ hanc tuam ego eſſe amotam volo.

S. Vnde

S. Vnde id ſcis? D. audiui, & credo. multa concurrunt ſimul,
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primum hæc ſe è Pamphilo
Grauidam dixit eſſe: inuentum eſt falſum. nunc, poſtquam videt
Nuptias domi apparari, miſſa eſt ancilla illico
Obſtetricem accerſitum ad eam, & puerum vt afferret ſimul.
Hoc niſi fit, puerum vt tu videas, nil mouentur nuptiæ.
S. Quid ais? cum intellexeras,
Id conſilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quam miſere hanc amârit; nunc ſibi vxorem expetit.
Poſtremo id mihi da negotî. tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, vt facis; &, id ſpero adiuturos Deos.
S. Immo abi intro, ibi me opperire, & quod parato opus eſt, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino vt crederem;
Atq; haud ſcio, an, quæ dixit, ſint vera omnia.
Sed parui pendo. illud mihi multo maximum eſt,
Quod mihi pollicitu'ſt ipſus gnatus. nunc Chremem
Conueniam; orabo gnato vxorem: ſi impetro,
Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu'ſt haud dubium eſt mihi,
Si nolit, quin eum merito poſſim cogere.
Atq; adeo in tempore eccum ipſum obuiam Chremem.

ACTVS TERTII, SCENA III.

SIMO, CHREMES.

S. IVBEO *Chremetem. C. oh, te ipſum quærebam. S. & ego te. C. optato aduenis.*
Aliquot me adiêre, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viſo, túne, an illi inſaniant.
S. Auſculta paucis: & , quid ego te velim, & , tu quod quæris, ſcies.
C. Auſculto, loquere quid velis.
S. Per ego te Deos oro, & noſtram amicitiam, Chreme,
Quæ incepta à paruis cum ætate accreuit ſimul,
Perq; vnicam gnatam tuam & gnatum meum,
Cuius tibi poteſtas ſumma ſeruandi datur,
Vt me adiuues in hac re, atq; ita, vti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah ne me obſecra.
Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atq; olim, cum dabam?
Si in rem eſt vtriq; vt fiant, accerſi iube.
Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quam commodi
Vtrique, id oro te, in commune vt conſulas,
Quaſi illa tua ſit, Pamphiliq; ego ſim pater.
S. Immo ita volo, itaq; poſtulo vt fiat, Chreme:
Neque poſtulem abs te, niſi ipſa res moneat. C. quid eſt?
S. Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. C. audio.
S. Ita magnæ, vt ſperem poſſe auelli. C. fabulæ.
S. Profectò ſic eſt. C. ſic hercle, vt dicam tibi:

AMAN-

AMANTIVM iræ, amoris redintegratio eſt.
S. Hem, id te oro, vt ante eamus, dum tempus datur,
Dumq; eius lubido occluſa eſt contumelijs,
Priuſquam harum ſcelera, & lacrumæ confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad miſericordiam,
Vxorem demus. ſpero conſuetudine, &
Coniugio liberali deuinctum, Chreme,
Dehinc facile ex illis ſeſe emerſurum malis.
C. Tibi ita videtur. at ego non poſſe arbitror,
Neq; illum hanc perpetuo habere, neq; me perpeti.
S. Quî ſcis ergo iſtuc, niſi periclum feceris?
C. At iſtuc periclum in filia fieri, graue eſt.
S. Nempe incommoditas deniq; huc omnis redit;
Si eueniat (quod Dî prohibeant) diſceßio.
At ſi corrigatur, quot commoditates, vide:
Principio amico filium reſtitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.
C. Quid iſtuc? Si iſtuc animum induxti eſſe vtile,
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S. Merito te ſemper maxumi feci Chreme.
C. Sed quid ais? S. quid? C. quî ſcis eos nunc diſcordare inter ſe?
S. Ipſu' mihi Dauos, qui intimu' eſt eorum conſilijs, dixit:
Et is mihi ſuadet, nuptias, quantũ queam, vt maturem.
Num cenſes faceret, filium niſi ſciret eadem hæc velle?
Tute adeo iam eius audies verba. heus euocate huc Dauom.
Sed eccum video ipſum foras exire.

ACTVS

ACTVS TERTII, SCENA IV.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

D. AD te ibam. S. quídnam eſt?
D. Cur non accerſitur? iam adueſperaſcit.
S. Audin' tu illum?
Ego dudũ nonnil veritus ſum, Daue, abs te, ne faceres idẽ,
Quod volgus ſeruorum ſolet, dolis vt me deluderes,
Propterea quod amat filius. D. egón' iſtuc facerem? S. credidi.
Idq́, adeo metuens vos celaui, quod nunc dicam. D. quid? S. ſcies.
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem agnôſti, qui ſiem.
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid? non? S. ſed ea gratia
Simulaui, vos vt pertentarem. D. quid ais? S. ſic eſt res. D. vide.
Nunquam quiui ego iſtuc intelligere. vah conſilium callidum!
S. Hoc audi: vt hinc te iuſſi introire, opportune hic fit mihi obuiam.
D. Hem, númnam perijmu'? S. narro, quæ tu dudum narraſti mihi.
D. Quídnam audio? S. gnatam vt det; oro, vixque id exoro. D. occidi.
S. Hem, quid dixti? D. optume, inquam, factum. S. nunc per hunc nulla eſt mora.
C. Domum modo ibo; vt apparentur, dicam: atq́; huc renuncio.

S. Nunc

S. Nunc te oro, Daue, quoniam ſolus mihi effeciſti has nuptias.

D. Ego vero ſolus. S. corrigere mihi gnatũ porro enitere.

D. Faciam hercle ſedulo. S. potes nunc, dum animus irritatus eſt.

D. Quieſcas. S. age igitur; vbi nunc eſt ipſus? D. mirum, ni domi eſt.

S. Ibo ad eum, atq; eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullu' ſum.

Quid cauſæ eſt, quin hinc in piſtrinum recta proficiſcar via?

Nihil eſt preci loci relictum: iam perturbaui omnia;

Herum feſelli; in nuptias conieci herilem filium:

Feci hodie, vt fierent, inſperante hoc, atq; inuito Pamphilo.

Hem aſtutias. quod ſi quièſſem, nihil eueniſſet mali.

Sed eccum ipſum video; occidi.

Vtinam mihi eſſet aliquid hîc, quo nunc me præcipitem darem.

ACTVS TERTII, SCENA V.

Pamphilvs, Davvs.

P. VBI illic ſcelus eſt, qui me perdidit? D. perij. P. atq; hoc confiteor

Iure obtigiſſe: quandoquidẽ tam iners, tam nulli conſilî

Sum. ſeruón' fortunas meas me commiſiſſe futili?

Ergo pretium ob ſtultitiam fero. ſed inultũ id nunquam à me auferet.

D. Poſthac incolumem ſat ſcio fore me, nunc ſi euito hoc malum.

P. Sed

P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me, modo

Qui ſum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeam?

Nec, quid me nunc faciam, ſcio. D. nec de me equidem, atq; id ago ſedulo,

Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquam producam moram. P. oh.

D. Viſus ſum. P. ehodum bone vir, quid ais? vidén' me conſilijs tuis

Miſerum impeditum eſſe? D. at iam expediam. P. expedies? D. certe Pamphile.

P. Nempe vt modo. D. immo melius ſpero. P. oh, tibi ego vt credam furcifer?

Tu rem impeditam & perditam reſtituas? hem quo fretu' ſim,

Qui me hodie ex tranquilliſſima re conieciſti in nuptias.

An non dixi hoc eſſe futurum? D. dixti. P. quid meritus es? D. crucem.

Sed paululum ſine ad me vt redeam: iam aliquid diſpiciam. P. hei mihi,

Cur non habeo ſpatium, vt de te ſumam ſupplicium vti volo?

Namq; hocce tempus præcauere mihi me, haud te vlciſci, ſinit.

ACTVS QVARTI, SCENA I.

CHARINVS, PAMPHILVS, DAVVS.

C. HOCCINE credibile eſt, aut memorabile,

Tanta vecordia innata cuiquam vt ſiet,

Vt ma-

Vt malis gaudeat alienis, atq; ex incommodis
Alterius ſua vt comparet commoda? ah
Idne eſt verum? immo id genus eſt hominum peſſumum,
In denegando modo queis pudor eſt paululum:
Poſt vbi iam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſario ſe aperiunt, & timent:
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus ſum egomet mihi. attamen, vbi fides eſt,
Si roges, nihil pudet. hîc, vbi opus eſt,
Non verentur: illic, vbi nihil opus eſt, ibi verentur.
Sed quid agam? adeámne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expoſtulem?
Mala ingeram multa. atque aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum moleſtus certe ei fuero, atque animo morem geſſero.
P. *Charine, & me & te imprudens, niſi quid Dî reſpiciunt, perdidi.*
C. *Itáne imprudens? tandem inuenta eſt cauſa: ſoluiſti fidem.*
P. *Quid tandem?* C. *etiam nunc me ſeducere iſtis dictis poſtulas?*
P. *Quid iſtuc eſt?* C. *poſtquam me amare dixi, complacita eſt tibi.*
Heu me miſerum, qui tuum animum ex animo ſpectaui meo.
P. *Falſu' es.* C. *non tibi ſatis eſſe hoc viſum ſolidum eſt gaudium,*

Niſi me

Niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produceres?
Habeas. P. habeam? ah neſcis quantis in malis verſer miſer,
Quantaſq; hic ſuis conſilijs mihi confecit ſolicitudines,
Meus carnufex. C. quid iſtuc tam mirum eſt? de te exemplum capit.
P. Haud iſtuc dicas, ſi cognôris vel me, vel amorẽ meum.
C. Scio, cum patre altercâſti dudum, & is nunc propterea tibi
Succenſet; nec te quiuit hodie cogere, illam vt duceres.
P. Immo etiam, quo tu minus ſcis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec poſtulabat nunc quiſquam vxorem dare.
C. Scio: coactus tua voluntate es. P. mane,
Nondum ſcis. C. ſcio equidem illam ducturum eſſe te.
P. Cur me enecas? hoc audi; nunquam deſtitit
Inſtare, vt dicerem eſſe ducturum patri:
Suadere, orare, vſq; adeo donec perpulit.
C. Quis homo iſtuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia.
C. Quamobrem? P. neſcio, niſi mihi Deos ſatis
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim.
C. Factum eſt hoc, Daue? D. factum eſt. C. hem quid ais, ſcelus?
At tibi dij dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, ſi omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent: quod, ni hoc, conſilium darent?
D. Defeſſus ſum, at non defatigatus. C. ſcio.
D. Hac non ſucceſſit, alia aggrediemur via.
Niſi id putas, quia primo proceſſit parum,
Non poſſe iam ad ſalutem conuerti hoc malum.

P. Immo

P. Immo etiam: nam ſati' credo, ſi aduigilaueris,
Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego, Pamphile, hoc tibi pro ſeruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noćteſque, & dies,
Capitis periculum adire, dum proſim tibi.
Tuum eſt, ſi quid præter ſpem euenit, mî ignoſcere.
Parum ſucceſsit quod ago, at facio ſedulo.
Vel melius tu aliud reperi; me miſſum face.
P. Cupio. reſtitue, in quem me accepiſti locum.
D. Faciam. P. at iam hoc opus eſt. D. hem ſt' mane: crepuit à Glycerio oſtium.
P. Nil ad te. D. quæro. P. hem, nunccine demum?
D. at iam hoc tibi inuentum dabo.

ACTVS QVARTI, SCENA II.

MYSIS, PAMPHILVS, CHARINVS, DAVVS.

M. IAM, vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modo, anime mi, noli te macerare.
P. Myſis. M. quid eſt? hem Pamphile, optume mihi te offers. P. quid eſt?
M. Orare iuſsit, ſi ſe ames, hera, iam vt ad ſeſe venias:
Videre ait te cupere ſe. P. vah, perij: hoc malum integraſcit.
Siccine me atq; illã opera tua nunc miſeros ſollicitarier?
Nam iccirco accerſor, nuptias quod mî apparari ſenſit.
C. Quibu' quidem quam facile poterat quieſci, ſi hic quieſſet.

 D. Age,

D. Age, ſi hic non inſanit ſatis ſua ſponte, inſtiga. M. atq; ædepol,
Ea res eſt; propterea que nunc miſera in mœrore eſt. P. Myſis,
Per omnes tibi adiuro Deos: nunquã eam me deſerturũ,
Non, ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omnes homines.
Hanc mihi expetiui, contigit: cõueniunt mores. valeant,
Qui inter nos diſsidium volunt: hanc, niſi mors, mî adimet nemo.
C. Reſipiſco. P. non Apollinis magi' verum atq; hoc reſponſum eſt:
Si poterit fieri, vt ne pater per me ſtetiſſe credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ, volo. ſed ſi id non poterit,
Id faciam, in procliui quod eſt, per me ſtetiſſe vt credat.
Quis videor? C. miſer æque atq; ego. D. conſilium quæro. C. fortis es
Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectũ reddam.
P. Iam hoc opus eſt. D. quin iam habeo. C. quid eſt? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedò. D. dies hic mî vt ſit ſati', vereor,
Ad agendum: ne vacuum eſſe nunc me ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nam mî impedimento eſtis.
P. Ego hanc viſam. D. quid tu? quo hinc te agis? C. verum vis dicas? D. immo etiam
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
D. Eho impudens, non ſatis habes, quod tibi dieculam addo,

Quantum

Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue attamen. D. quid ergo?
C. Vt ducam. D. ridiculum, C. huc face ad me vt venias, ſi quid poteris.
D. Quid veniam? nihil habeo. C. Attamen ſi quid. D. age, veniam. C. ſi quid,
Domi ero. D. Tu, Myſis, dum exeo, parumper opperire me hic.
M. Quapropter? D. ita facto opus eſt. M. matura. D. iam, inquam. hic adero.

ACTVS QVARTI, SCENA III.

MYSIS.

NILNE *eſſe proprium cuiquam? Dij voſtram fidem.*
Summum bonum eſſe heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum, in quouis loco
Paratum: verum ex eo nunc miſera quem capit
Dolorem! facile hic plus mali eſt, quam illic boni.
Sed Dauus exit. Mi homo, quid iſtuc obſecro eſt?
Quo portas puerum?

ACTVS QVARTI, SCENA IV.

DAVVS, MYSIS.

D. MYSIS, *nunc opus eſt tua*
Mihi ad hanc rem exprompta memoria atque aſtutia.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus,

Atq; ante noſtram ianuam appone. M. obſecro,
Humine? D. ex ara hinc ſume verbenas tibi,
Atq; eas ſubſterne. M. quamobrem id tûte non facis?
D. Quia ſi forte opus ad herum iuſiurandum mihi,
Non appoſuiſſe vt liquido poßim. M. intelligo.
Noua nunc religio in te iſtæc inceßit, cedò?
D. Moue ocyus te, vt, quid agam porro intelligas.
Prô Iupiter! M. quid? D. ſponſæ pater interuenit.
Repudio conſilium, quod primum intenderam.
M. Neſcio quid narres. D. ego quoq; hinc ab dextera
Venire me aßimulabo tu, vt ſubſeruias
Orationi, vtcumq; opu' ſit verbis, vide.
M. Ego, quid agas, nihil intelligo: ſed ſi quid eſt,
Quod mea opera opus ſit vobis, aut tu plus vides,
Manebo; ne quid voſtrum remorer commodum.

ACTVS QVARTI, SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVVS.

C. REVERTOR, *poſtquam quæ opus fuêre ad nuptias.*
Gnatæ paraui vt iuberam accerſi. ſed quid hoc?
Puer hercle eſt. mulier, tún' appoſuiſti hunc? M. vbi
Illic eſt? C. non mihi reſpondes? M. hem. nuſquam eſt.
væ miſeræ mihi.
Reliquit [illegible], atq; abijt. D. di voſtram fidem,
Quid turbæ eſt apud forum? quid illic hominũ litigant?
Tum annona cara eſt. quid dicam aliud, neſcio.
M. Cur tu obſecro hic me ſolam? D. hem, quæ hæc eſt
fabula?

Eho

Eho Myſis, puer hic vnde eſt? quiſve huc attulit?
M. Satin' ſanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,
Qui hic neminem alium video? C. miror, vnde ſit.
D. Dicturan' quod rogo? M. au. D. concede ad dextram.
M. Deliras. non tute ipſe? D. verbum ſi mihi
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis, caue.
M. Male dicis? D. vnde eſt? dic clare. M. à vobis. D. ha ha hæ.
Mirum vero, impudenter mulier ſi facit.
C. Ab Andria eſt ancilla hæc quantum intelligo.
D. Adeón' videmur vobis eſſe idonei,
In quibus ſic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua.
Mane: caue quoquam ex iſtoc exceßis loco.
M. Dij te eradicent. ita me miſeram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cuium puerum hic appoſuiſti, dic mihi.
M. Tu neſcis? D. mitte id, quod ſcio: dic, quod rogo.
M. Veſtri. D. cuius veſtri? M. Pamphili. D. hem, quid Pamphili?
M. Eho, an non eſt? C. recte ego ſemper fugi has nuptias.
D. O facinus animaduertendum! M. quid clamitas?
D. Quémne ego heri vidi ad vos afferri veſperi?
M. O hominem audacem! D. verum. vidi Cantharam
Suffarcinatam. M. Dijs pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud nouit, cuius cauſa hæc incipit:
Chremes, ſi poſitum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit. M. tanto hercle magis dabit.

C. Non hercle faciet. D. nunc adeo, vt tu ſis ſciens,
Ni puerum tollis, iam iam ego hunc mediam in viam
Prouoluam, teq́; ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es ſobrius. D. FALLACIA
ALIA ALIAM TRVDIT. *iam ſuſurrari audio,*
Ciuem Atticam eſſe hanc. C. hem. D. coactus legibus,
Eam vxorem ducet. M. au, obſecro, an non ciuis eſt?
C. Iocularium in malum inſciens pene incidi.
D. Quis hic loquitur? ô Chreme, per tempus aduenis:
Auſculta. C. audiui iam omnia? D. ánne tu omnia?
C. Audiui inquam à principio. D. audiſtin' obſecro? hem
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille eſt: non te credas Dauom ludere.
M. Me miſeram: nihil pol falſi dixi, mi ſenex.
C. Noui rem omnem. ſed eſt Simo intus? D. intus eſt.
M. Ne me attingas, ſceleſte. ſi pol Glycerio non omnia hæc.
D. Eho inepta, neſcis quid ſit actum. M. quid ſciam?
D. Hic ſocer eſt: alio pacto haud poterat fieri,
Vt ſciret hæc, quæ volumus. M. hem, prædiceres.
D. Paululum intereſſe cenſes, ex animo omnia,
Vt fert natura, facias, an de induſtria?

ACTVS QVARTI, SCENA VI.

CRITO, MYSIS, DAVVS.

C. IN hac habitâſſe platea dictum eſt Chryſidem,
Quæ ſeſe inhoneſte optauit parare hic diuitias
Potius, quam in patria honeſte pauper viuere.

Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos percunctier, video: ſaluete. M. obſecro,
Quem video? éſtne hic Crito, ſobrinus Chryſidis?
Is eſt. CR. ô Myſis ſalue. M. ſaluos ſis Crito.
C. Itán' Chryſis? hem. M. Nos quidem pol miſeras perdidit.
C. Quid vos? quo pacto hîc? ſati' ne recte? M. nóſne? ſic
Vt quimus, aiunt, quando, vt volumus non licet.
C. Quid Glycerium? iam hic ſuos parentes reperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auſpicato huc me appuli:
Nam pol, ſi id ſciſſem, nunquam huc tetuliſſem pedem:
Semper enim eius dicta eſt hæc, atq; habita eſt ſoror:
Quæ illius fuerunt, poſſidet. nunc me hoſpitem
Lites ſequi, quam hic mihi ſit facile atq; vtile,
Aliorum exempla commonent. ſimul arbitror,
Iam eſſe aliquem amicum & defenſorem ei: nam fere
Grandiuſcula iam profecta eſt illinc. clamitent,
Me ſycophantam hæreditatem perſequi,
Mendicum. tum, ipſam deſpoliare non licet.
M. O optume hoſpes pol, Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eam, quando huc veni, vt videam. M. maxumè.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat ſenex.

ACTVS QVINCTI, SCENA I.

CHREMES, SIMO.

C. SATI' *iam, ſati' Simo, ſpectata erga te amicitia eſt mea;*

Sati' pericli cœpi adire: orandi iam finem face.
Dum ſtudeo obſequi tibi, pene illuſi vitam filiæ.
S. *Immo enim quam maxime abs te oro, atq; poſtulo, Chreme,*
Vt beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
C. *Vide, quam iniquus ſis præſtudio: dum efficias id, quod cupis,*
Neq; modum benignitatis, neque, quid me ores, cogitas.
Nam ſi cogites, remittas iam me onerare iniuriis.
S. *Quibus?* C. *ah rogitas? perpuliſti me, vt homini adoleſcentulo*
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria,
Filiam darem in ſeditionem; atq; incertas nuptias:
Eiu' labore, atq; eiu' dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrâſti: incœpi, dum res retulit: nunc non fert: feras.
Illam hinc ciuem eſſe aiunt: puer eſt natus: nos miſſos face.
S. *Per ego te Deos oro, vt ne illis animũ inducas credere,*
Quibus id maxime vtile eſt illum eſſe quã deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc ſunt ficta atq; incœpta omnia.
Vbi ea cauſa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, deſinent.
C. *Erras. Cum Dauo egomet vidi iurgantem ancillam.* S. *ſcio.* C. *at*
Vero voltu, cum, ibi me adeſſe, neuter tum præſenſerat.
S. *Credo; & id facturas Dauus dudum prædixit mihi:*
Et neſcio quid tibi ſum oblitus hodie, ac volui dicere.

ACTVS

ACTVS QVINTI, SCENA II.

Davvs, Chremes, Simo, Dromo.

D. ANimo *iam nunc otioſo eſſe impero.* CH. *hem Dauom tibi.*

S. *Vnde egreditur?* D. *meo præſidio, atq; hoſpitis.* S. *quid illud mali eſt?*

D. *Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non vidi.* S. *ſcelus,*

Quémnam hic laudat? D. *omnis res eſt iam in vado.* S. *ceſſo alloqui?*

D. *Herus eſt. quid agam?* S. *ô ſalue, bone vir.* D. *hem Simo: ô noſter Chreme:*

Omnia apparata iam ſunt intus. CH. *Curaſti probe.*

D. *Vbi voles, accerſe.* S. *bene ſane. id enimuero hic nunc abeſt.*

Etiam tu hoc reſpondes? quid iſthic tibi negotî eſt? D. *mihin'?* S. *ita.*

D. *Mihine?* S. *tibi ego.* D. *modo introij.* S. *quaſi ego, quam dudum, rogem.*

D. *Cum tuo gnato vna.* S. *ánne eſt intus Pamphilus? crucior miſer.*

Eho, non tu dixti eſſe inter eos inimicitias, carnufex?

D. *Sunt.* S. *cur igitur hic eſt?* CH. *quid illum cenſes? cum illa litigat.* (*audias.*

D. *Immo vero indignũ, Chreme, iam facinus faxo ex me*

Neſcio quis ſenex modo venit: ellum, cõfidens & cautus:

Cum faciem videas, videtur eſſe quantiuis pretî:

Triſti' ſeueritas ineſt in vultu, atq; in verbis fides.

S. Quidnam apportas? D. nil equidem, niſi quod illum audiui dicere.

S. Quid ait tandem? D. Glycerium ſe ſcire eſſe hanc ciuem Atticam.

S. Hem Dromo, Dromo. D. quid eſt? S. Dromo. D. audi. S. verbum ſi addideris. Dromo.

D. Audi obſecro. DR. quid ais? S. ſublimem hunc intrò rape, quantum potes.

DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrem? S. quia lubet. rape, inquam. D. quid feci? S. rape.

D. Si quidquam mentitum inuenies, occidito. S. nihil audio.

Ego iam te commotum reddam. D. tametſi hoc verum eſt. S. tu tamen

Cura aſſeruandum vinctum. atq; audin'? quadrupedem conſtringito.

Age nunc: iam ego pol hodie, ſi viuo, tibi
Oſtendam, herum quid ſit periculi fallere, &
Illi patrem. CH. ah ne ſaui tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati nónne te miſeret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile. ecquid te pudet?

ACTVS QVINTI, SCENA III.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

P. QVIS *me volt? perij; pater eſt. S. quid ais, omnium? C. ah,*
Rem potius ipſam dic, ac mitte male loqui.
S. Quaſi quidquam in hunc iam grauius dici poſſiet.
Ain' tandem? ciuis Glycerium eſt? P. ita prædicant.

S. Ita

S. Ita prædicant? ingentem confidentiam!
Num cogitat quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris ſignum vſquam indicat?
Adeón' impotenti eſſe animo, vt præter ciuium
Morem atq; legem, & ſui voluntatem patris,
Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro?
P. Me miſerum! S. Modóne id demum ſenſti Pamphile?
Olim iſtuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die iſtuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam ſenectam huius ſollicito amentia? an
Pro huius ego vt peccatis ſupplicium ſufferam?
Immo habeat, valeat, viuat cum illa. P. mi Pater.
S. Quid mi pater? quaſi tu huius indigeas patris.
Domus, vxor, liberi inuenti inuito patre;
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant. viceris.
P. Pater, licétne pauca? S. quíd dices mihi?
C. Attamen Simo audi. S. ego audiam? quid ego audiam
Chreme? C. attamen dicat ſine. S. age dicat, ſino.
P. Ego amare hanc fateor; ſi id peccare eſt, fateor id quoque.
Tibi, pater, me dedo, quiduis oneris impone; impera;
Vis me vxorem ducere? hanc amittere? vt potero, feram.
Hoc modo te obſecro, vt ne credas à me allegatum hunc ſenem.
Sine me expurgem, atq; illum huc coram adducam. S. adducas. P. ſine pater.
C. Aequum poſtulat: da veniam. P. ſine te hoc exorem. S. ſino.

Quiduis

Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli cõperiar, Chreme.
C. *Pro peccato magno paulum ſupplicij ſatis eſt patri.*

ACTVS QVINTI, SCENA IV.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

CR. MITTE *orare. vna harum quæuis cauſa me, vt faciam, monet.*
Vel tu, vel quod verum eſt, vel quod ipſi cupio Glycerio.
CH. *Andrium ego Critonem video? & certe is eſt.* CR. *ſaluos ſis Chreme.*
CH. *Quid tu Athenas inſolens?* CR. *euenit. ſed hiccine eſt Simo?*
CH. *Hic eſt.* S. *méne quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem eſſe ais?*
CR. *Tu negas?* S. *itáne huc paratus aduenis?* CR. *quare?* S. *rogas?* *(tulos,*
Túne impune hæc facias? túne hic homines adoleſcen-
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Sollicitando, & pollicitando eorum animos lactas? CR. *ſanún' es?*
S. *Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?*
P. *Perij: metuo, vt ſubſtet hoſpes.* CH. *ſi, Simo, hunc nôris ſatis,*
Non ita arbitrere. bonus hic eſt vir. S. *hic vir ſit bonus?*
Itáne attemperate venit hodie in ipſis nuptijs,
Vt veniret antèhac nunquam? eſt vero huic credendum Chreme.
P. *Ni metuam patrem, habeo, pro illa re illum quod moneam probe.*

S. *Syco-*

S. Sycophanta. CR. hem. CH. ſic, Crito, eſt hic: mitte, CR. videat, qui ſiet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere; ea, quæ non volt, audiet.
Ego iſthæc moueo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam ego quæ dixi vera, an falſa audieris, iã ſciri poteſt.
Atticus quidam olim, naui fracta, apud Andrum eiectus eſt:
Et iſthæc vnà parua virgo. tum ille egens forte applicat
Primum ad Chryſidis patrem ſe. S. fabulam inceptat. CH. ſine.
CR. Itáne vero obturbat? CH. perge. CR. tum is mihi cognatus fuit,
Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo, ſeſe eſſe Atticum.
Is ibi mortuus eſt. CH. eius nomen? CR. nomen tam cito tibi?
Phania. CH. hem, perij. CR. verum hercle opinor fuiſſe Phaniam.
Hoc certo ſcio, Rhamnuſium ſe aiebat eſſe. CH. ô Iupiter.
CR. Eadem hæc, Chreme, multi alij in Andro tum audiuere. CH. vtinam id ſiet,
Quod ſpero. eho dic mihi, quid is eam tum Crito,
Suamne aiebat eſſe? CR. non. CH. cuiam igitur? CR. fratris filiam.
CH. Certe mea eſt. CR. quid ais? S. quid tu? quid ais? P. arrige aures Pamphile.
S. Qui credis? CH. Phania ille frater meus fuit. S. nôram & ſcio.
CH. Is hinc bellum fugiens, meq; in Aſiam perſequens proficiſcitur.

Tum

Tum illam hîc relinquere eſt veritus. poſt illa nunc primum audio,
Quid illo ſit factum. P. vix ſum apud me: ita animus commotu' ſt metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. Næ iſtam multi modis tuam inueniri gaudeo. P. Credo pater.
At mihi vnus ſcrupulus etiam reſtat, qui me male habet. P. dignus es
Cum tua religione odio. nodum in ſcirpo quæris. CR. quid iſtud eſt?
CH. Nomen non conuenit. CR. fuit hercle aliud huic paruæ. CH. quod Crito?
Nunquid meminiſti? CR. id quæro. P. Egóne huius memoriam patiar meæ
Voluptati obſtare, cũ ego poßim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Paſibula. CR. ipſa eſt. CH. ea eſt.
P. Ex ipſa millies audiui. S. omnes nos gaudere hoc, Chreme,
Te credo credere. CH. ita me Dij ament, credo. P. quid reſtat pater?
S. Iam dudum res reduxit me ipſa in gratiam. P. ô lepidum patrem!
De vxore, ita vt poſſedi, nihil mutat Chremes. CH. cauſſa optuma eſt:
Niſi quid pater aliud ait. P. nempe. S. ſcilicet. CH. dos, Pamphile, eſt
Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. eho mecum Crito;
Nam illã me haud nôſſe credo. S. cur non illam huc tranſferri iubes?

P. Recte

P. Recte admones. Dauo iſtuc dedam iam negoti. S. non poteſt.
P. Qui? S. quia habet aliud magis ex ſeſe, & maius.
P. Quidnam? S. vinctus eſt.
P. Pater, non recte vinctu' ſt. S. haud ita iuſsi. P. iube ſolui obſecro.
S. Age fiat. P. at matura. S. eo intrò. P. ô fauſtum & felicem hunc diem.

ACTVS QVINTI, SCENA V.

CHARINVS, PAMPHILVS.

C. PROVISO, quid agat Pamphilus: atq; eccum. P. aliquis forſan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc ſic eſſe hoc verũ lubet.
Ego vitam Deorum propterea ſempiternam eſſe arbitror,
Quod voluptates eorum propriæ ſunt: nam mihi immortalitas
Parta eſt, ſi nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit.
Sed quem ego potiſsimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. Quid illuc gaudî eſt? P. Dauom video. nemo eſt quem mallem, omnium:
Nam hunc ſcio mea ſolide ſolum gauiſurum eſſe gaudia.

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

D. PAMPHILVS vbínam hic eſt? P. Daue. D. Quíſnam homo eſt? P. ego ſum. D. ô Pamphile.

P. Neſcis

P. Neſcis quid mihi obtigerit. D. certe: ſed, quid mihi obtigerit, ſcio.

P. Et quidem ego. D. more hominum euenit, ego vt quod ſum nactus mali,

Prius reſciſceres tu, quam ego, tibi quod euenit boni.

P. Mea Glycerium ſuos parentes reperit. D. ô factum bene.

C. Hem. P. pater amicus ſummus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probe.

P. Nec mora vlla eſt, quin eam vxorem ducam. C. num ille ſomniat

Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero Daue? D. ab deſine.

Solus eſt, quem diligunt Dij. C. ſaluus ſum, ſi hæc vera ſunt.

Colloquar. P. quis homo eſt? Charine, in tempore ipſo mi aduenis.

C. Bene factum. P. hem, audiſti? C. omnia. age, me in tuis ſecundis reſpice.

Tuus eſt nunc Chremes: facturum, quæ voles, ſcio omnia.

P. Memini. atq; adeo longum eſt, nos illum exſpectare, dum exeat,

Sequere hac me. intus apud Glycerium eſt nunc. tu, Daue, abi domum.

Propera, accerſe hinc qui auferant eam. quid ſtas? quid ceſſas? D. eo.

Ne expectetis, dum exeant huc: intus deſpondebitur:

Intus tranſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet. plaudite.

PERSO-

A.Antipho,	*G.Dorias,*	*N Syricus,*
B.Dorus Eunuchus,	*H.Laches,*	*O.Thraſo,*
C.Parmeno,	*I.Chærea,*	*P.Sanga,*
D.Aethiopiſſa,	*K.Phædria,*	*Q Pamphila,*
E.Thais,	*L.Sophrona,*	*R.Gnatho,*
F Pythias,	*M.Dorax,*	*S.Chremes.*

BIBLIOTECA NA
ROMA
VITTORIO.EMANUE

FABVLÆ INTERLOCVTORES.

Phædria	adoleſcens,
Parmeno	ſeruus
Thais	meretrix,
Gnatho	paraſitus,
Chærea	adoleſcens,
Thraſo	miles,
Pythias	ancilla,
Chremes	ſenex,
Antipho	adoleſcens,
Dorias	ancilla,
Dorus	eunuchus,
Sanga	ſeruus,
Sophrona	nutrix,
Laches	ſenex.

ACTA

ACTA LVDIS MEGALENSIB.

L. POSTVMIO ALBINO, ET L. CORNELIO MERVLA ÆDILIB. CVRVLIB. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRÆNESTINVS, TIBIIS DVABVS DEXTRIS. GRÆCA MENANDRV, ACTA II. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII, M. VALERIO, C. FANNIO COSS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

SORORE M *falſo dictitatam Thaidis,*
Idipſum ignorans, miles aduexit Thraſo,
Ipſique donat: erat hæc ciuis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipſe abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono miſſam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur. ſuadet Parmeno;
Introijt; vitiat virginem; ſed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo: Phædriam exorat Thraſo.

*Ἄδηλον.

MEretrix adoleſcentem, cuius mutuo amore tenebatur, excluſit: eiq; reuocato excluſionis cauſas reddidit. eius frater minor natu virginem, quã miles meretrici dono miſerat, amare cœpit. deductuſq; in domum meretricis pro eunucho, vitiat. re itaque cognita, cum illuſam ſe meretrix doleret, ab eodem adoleſcente placatur: interuentuq; fratris eius ciuem cognitam Athenienſem ducit vxorem. miles quoq; in partem meretricij amoris receptus illuditur.

PROLOGVS.

SI quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quam plurimis, & minime multos lædere;
In his Poëta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimauit eſſe; ſic exiſtimet,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior.
Qui bene vertendo & eaſdem ſcribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit,
Atq; in Theſauro ſcripſit, cauſam dicere
Prius vnde petitur, aurum quare ſit ſuum,
Quam illic, qui petit, vnde is ſit theſaurus ſibi,
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.

Dehinc

Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſi cogitet,
Defunctus iam ſum, nihil eſt quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & deſinat laceſſere.
Habeo alia multa, quæ nunc condonabuntur:
Quæ proferentur poſt, ſi perget lædere
Ita, vt facere inſtituit. nunc quam acturi ſumus
Menandri Eunuchum, poſtquam Aediles emerunt,
Perfecit, ſibi vt inſpiciundi eſſet copia.
Magiſtratus cum ibi adeſſet, occepta eſt agi.
Exclamat, furem, non Poëtam: fabulam
Dediſſe, & nil dediſſe verborum tamen:
Colacem eſſe Næui, & Plauti veterem fabulam,
Paraſiti perſonam inde ablatam, & militis.
Si id eſt peccatum, peccatum imprudentiâ eſt
Poëtæ, non qui furtum facere ſtatuerit.
Id ita eſſe, vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri eſt: in ea eſt paraſitus Colax,
Et miles glorioſus: eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Græca: ſed eas fabulas factas prius
Latinas ſciſſe ſeſe, id vero pernegat.
Quod ſi perſonis iiſdem vti aliis non licet;
Quî magis licet currentes ſeruos ſcribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Paraſitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſupponi, falli per ſeruum ſenem,
Amare, odiſſe, ſuſpicari? deniq;
NVLLVM EST IAM DICTVM, QVOD NON DICTVM SIT PRIVS.
Quare æquum eſt vos cognoſcere, atq; ignoſcere,

Quæ veteres factitârunt, ſi faciunt noui.
Date operam, & cum ſilentio animaduortite,
Vt pernoſcatis, quid ſibi Eunuchus velit.

ACTVS PRIMI, SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. QVID *igitur faciam? non eam? ne nunc quidẽ,*
Cum accerſor vltro? an potius ita me compa-
Non perpeti meretricum contumelias? *(rem,*
Excluſit, reuocat; redeam? non, ſi me obſecret.
PA. Siquidem hercle poſſis, nil prius, neq; fortius:
Verum ſi incipies, neq; perficies nauiter;
Atq; vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, vltro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt ilicet,
Periſti: eludet, vbi te victum ſenſerit.
Proin tu, dum eſt tempus etiam atq; etiam cogita,
Here. quæ res in ſe neq; conſilium neq; modum
Habet vllum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, iniuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam ſi des operam, vt cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas;
Egóne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modo:
Mori me malim: ſentiet qui vir ſiem:
Hæc verba mehercule vna falſa lacrumula,
Quam, oculos terendo miſere, vix vi expreſſerit,
Reſtin-

Reſtinguet: & te vltro accuſabis, & ei dabis
Vltro ſupplicium. PH. indignum facinus. nunc ego &
Illam ſceleſtam eſſe, & me miſerum ſentio:
Et tædet; & amore ardeo; & prudens, ſciens,
Viuus, videnſq; pereo; nec, quid agam, ſcio.
PA. Quid agas? niſi vt te redimas captum quam queas
Minimo; ſi nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. itáne ſuades? PA. ſi ſapis;
Neq; præterquam quas ipſe amor moleſtias
Habet, addas; & illas, quas habet, rectè feras.
Sed ipſa egreditur noſtri fundi calamitas;
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTVS PRIMI, SCENA II.

Thais Phædria, Parmeno.

T. Miseram me: vereor ne illud grauius Phædria
Tulerit, néve alior ſum, atq; ego feci, acceperit,
Quod heri intromiſſus non eſt. PH. totus Parmeno
Tremo horreoque, poſtquam adſpexi hanc. PAR. bono animo es:
Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis.
T. Quis hîc loquitur? hem, tún' eras, mi Phædria?
Quî hîc ſtabas? cur non recta introibas? PAR. cæterum
De excluſione verbum nullum. T. quid taces?
PH. Sane quia vero hæ mihi patent ſemper fores.
Aut quia ſum apud te primus. T. miſſa iſthæc face.
PH. Quid miſſa? ô Thais, Thais, vtinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret, vt

Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet,
Aut ego iſtuc abs te factum nihili penderem.
T. Ne crucia te obſecro, anime mi, mi Phædria.
Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus diligam,
Eo feci. ſed ita erat res; faciundum fuit.
PA. Credo, vt fit, miſera præ amore excluſit hunc foras.
T. Siccine ais Parmeno? age. ſed, huc qua gratia
Te accerſi iuſsi, auſculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum, potin' eſt hic tacere? PA. Egóne? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam adſtringo fidem:
Quæ vera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falſum, aut vanum, aut fictum eſt, continuo palam
Plenus rimarum ſum, hac atq; illac perfluo. (eſt.
Proin tu, taceri ſi vis, vera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
PA. Poteſt taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. PH. ciuémne? T. arbitror:
Certum non ſcimus: matris nomen & patris
Dicebat ipſa: patriam, & ſigna cetera
Neq; ſcibat, neq; per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus,
Vnde emerat, ſe audiſſe, abreptam è Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit ſtudioſe omnia
Docere, educere, ita vti ſi eſſet filia.
Sororem pleriq; eſſe credebant meam.
Ego cum illo, quo cum vno rem habebam tum, hoſpite
Abij huc: qui mihi reliquit hac quæ habeo, omnia.
PA. Vtrumque hoc falſum eſt: effluet. T. quî iſtuc? PA. quia

Neq;

Neq; tu vno eras contenta, neq; ſolus dedit:
Nam hic quoq; bonam magnamq; partem ad te attulit.
T. Ita eſt. ſed ſine me peruenire, quo volo.
Interea miles, qui me amore occeperat,
In Cariam eſt profectus. te interea loci
Cognoui. tute ſcis, poſt illa quam intumum
Habeam te, & mea conſilia vt tibi credam omnia:
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. PAR. oh, dubium ne id eſt?
T. Hoc agite amabo: mater mea illic mortua eſt
Nuper. eius frater aliquantum ad rem eſt auidior.
Is vbi hancce forma videt honeſta virginem,
Et fidibus ſcire, pretium ſperans, illico
Producit, vendit, forte fortuna affuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignaruſq; omnium.
Is venit: poſtquam ſenſit me tecum quoq;
Rem habere: fingit cauſas, ne det, ſedulo;
Ait ſi fidem habeat, ſe iri præpoſitum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,
Seſe relinquam, velle ſe illam mihi dare.
Verum id vereri. ſed, ego quantum ſuſpicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. etiámne amplius?
T. Nihil: nam quæſiui. nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ ſunt cauſæ, quamobrem cupio adducere:
Primum, quod ſoror eſt dicta: præterea, vt ſuis
Reſtituam ac reddam. ſola ſum, habeo hic neminem,
Neq; amicum, neq; cognatum. quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quo id fiat facilius.

D 5 Sine

Sine illum priores partes hoſce aliquot dies
Apud me habere. nihil reſpondes? PH. peſſuma,
Ego quidquam cum iſtis factis tibi reſpondeam?
PA. Hei noſter. laudo. tandem perdoluit: vir es.
PH. At ego neſciebam, quorſum tu ires. paruola
Hinc eſt abrepta; eduxit mater pro ſua:
Soror eſt dicta: cupio abducere, vt reddam ſuis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Niſi illum plus amas, quam me: & iſtam nunc times,
Quæ aduecta eſt, ne illum talem præripiat tibi.
T. Egón' id timeo? PH. quid te ergo ſollicitat? cedò,
Num ſolus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti in te claudier?
Nónne, vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæſiui? Eunuchum porro dixti velle te,
Quia ſolæ vtuntur his reginæ: repperi:
Heri minas viginti pro ambobus dedi.
Tamen contemtus abs te; hæc habui in memoria.
Ob hæc facta abs te ſpernor. T. quid iſtuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere; atq; hac re arbitror
Id fieri poſſe maxume; veruntamen
Potius quam te inimicum habeam faciam vt iuſſeris.
PH. Vtinam iſtuc verbum ex animo, ac vere diceres,
Potius quam te inimicum habeam. ſi iſtuc crederem
Sincere dici, quiduis poſſem perpeti.
PA. Labaſcit, victus vno verbo. quam cito?
T. Ego non ex animo miſera dico? quam ioco
Rem voluiſti à me tandem, quin perfeceris?

Ego

Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas ſolùm. PH. ſiquidem biduum.
Verum ne ſiant iſti viginti dies.
T. Profectò non plus biduum, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet: hoc modo ſine te exorem. PH. ſcilicet
Faciundum eſt, quod vis. T. merito amo te. PH. bene facis:
Rus ibo; ibi hoc me macerabo biduum;
Ita facere certum eſt; mos gerundu'ſt Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. maxume.
PA. In hoc biduum, Thais, vale. T. mi Phædria,
Et tu. nunquid vis aliud? PH. Egóne quid velim?
Cum milite iſto præſens, abſens vt ſies:
Dies, noctéſq; ames me: me deſideres;
Me ſomnies; me expectes; de me cogites;
Me ſperes; me te oblectes; mecum tota ſis;
Meus fac ſis poſtremo animus, quando ego ſum tuus.
T. Me miſeram. forſitan hic mihi paruam habeat fidem,
Atq; ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi ſum conſcia, hoc certo ſcio,
Neq; me finxiſſe falſi quidquam, neq; meo
Cordi eſſe quemquam cariorem hoc Phædria.
Et quidquid huius feci, cauſa virginis
Feci: nam me eius ſpero fratrem propemodum
Iam repperiſſe, adoleſcentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me conſtituit domum.
Concedam hinc intrò, atq; expectabo, dum venit.

ACTVS

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. ITA *fac, vt iuſſi. deducantur iſti.* PA. *faciam.* PH. *at diligenter.*
PA. Fiet. PH. *at mature.* PA. *fiet.* PH. *ſatin' hoc mandatum eſt tibi?*
PA. *Ah rogitas? quaſi difficile ſiet. vtinam*
Tam aliquid facile inuenire poſſis, Phædria,
Hoc quam peribit. PH. *ego quoq; vna pereo; quod mî eſt carius.*
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. PAR. *minime: quin*
Effectum dabo. ſed numquid aliud imperas?
PH. *Munus noſtrum ornato verbis, quod poteris: &*
Iſtum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
PA. *Memini, tametſi nullus moneas.* PH. *ego rus ibo, atq; ibi manebo.*
PA. *Cenſeo.* PH. *ſed heus tu.* PAR. *quid vis?* PH. *cenſen' poſſe me obfirmare, &*
Perpeti, ne redeã interea? PA. *téne? nõ hercle arbitror.*
Nam aut iam reuertêre; aut mox noctu te adigent horſum inſomnia.
PH. *Opu' faciam, vt defatiger vſque, ingratiis vt dormiam.*
PA. *Vigilabis laſſus: hoc plus facies.* PH. *ah, nil dicis Parmeno.*
Eijciunda hercle hæc mollicies animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, ſi ſit opus, vel totum triduum? PA. *hui,*
Vniuerſum triduum? vide quid agas. PH. *ſtat ſententia.*

PA. Dij boni, quid hoc morbi eſt? adeón' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoſcas eundem eſſe? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magi' ſeuerus quiſquam, nec magi' continens.
Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at, hic quidem eſt paraſitus Gnatho
Militis: ducit ſecum vna virginem huic dono: papæ,
Facie honeſta. mirum, ni ego me turpiter hodie hîc dabo
Cum meo decrepito hoc Eunucho. hæc ſuperat ipſam Thaidem.

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

G. *DII immortales, homini homo quid præſtat? ſtulto intelligens*
Quid intereſt? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona:
Video ſentum, ſqualidũ, ægrum, pannis anniſq; obſitum.
Quid iſtuc, inquam, ornati eſt? quoniam miſer, quod habui, perdidi.
Hem quo redactus ſum! omnes noti me atq; amici deſe- (runt.
Hîc ego illum contemſi præ me: quid homo, inquã, ignauiſſime?
Itáne paraſti te, vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?
Simul conſilium cum re amiſti? vidén' me ex eodem ortum loco?

Qui color, nitor, veſtitus, quæ habitudo eſt corporis?
Omnia habeo, neq; quidquam habeo: nil cum eſt, nil deſit tamen.
At ego infelix neq; ridiculus eſſe, neq; plagas pati
Poſſum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim iſti fuit generi quondã quæſtus apud ſeclum prius.
Hoc nouum eſt aucupium: ego adeo hanc primus inueni viam.
Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt.
Nec ſunt: hos conſector: hiſce ego non paro me vt rideant:
Sed eis vltro arrideo, & eorum ingenia admiror ſimul
Quidquid dicunt, laudo; id rurſum ſi negant, laudo id quoque;
Negat quis, nego: ait, aio: poſtremo imperaui egomet mihi,
Omnia aſſentari. is quæſtus nunc eſt multo vberrimus.
PA. Scitum hercle hominem; hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.
G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi aduenimus,
Concurrunt læti mî obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalua & perdita profuerã, & proſum ſæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: aduentum gratulantur.
Ille vbi miſer, famelicu', videt me eſſe in tanto honore,
Et tam facile victum quærere; ibi homo cœpit me obſecrare,
Vt ſibi liceret diſcere id de me. ſectari iuſſi:
Si potis eſt, tanquam Philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis

Vocabu-

Vocabula, paraſiti itidem vt Gnathonici vocentur.
P. Vidén' ocium & cibu' quid faciat alienus? G. ſed ego ceſſo
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam vt veniat.
Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem video,
Riualis ſeruum. ſalua eſt res: nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. P. hice hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem eſſe. G. plurima ſalute Parmenonem
Summum ſuum impertit Gnatho. quid agitur? P. ſtatur. G. video:
Num quídnam hic, quod nobis, vides? P. te. G. credo. at nunquid aliud?
P. Quid tum? G. quia triſti' es. P. nihil equidem. G. ne ſis. ſed quid videtur
Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle. G. vro hominem. P. vt falſus animi es!
G. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe?
P. hoc nunc dices,
Eiectos hinc nos. OMNIVM *rerum heus viciſſitudo eſt.*
G. Sex ego te totos, Parmeno, hoc menſes quietum reddam;
Ne ſurſum, deorſum curſites, néve vſque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? P. mén'? papæ. G. ſic ſoleo amicos. P. laudo.
G. Detineo te fortaſſe: tu profecturus aliò fueras.
P. Nuſquam. G. tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac, admittat

Ad il-

Ad illam. P. age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia iſtam ducis.

G. *Num quem euocari hinc vis foras?* P. *ſine biduum hoc prætereat.*

Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus.

Næ tu iſtas faxo calcibus ſæpe inſultabis fruſtra.

G. *Etiam tu hîc ſtas* Parmeno? *eho, númnam tu hîc relictus cuſtos,* *(ſitet?*

Ne quis forte internuncius clam à milite ad iſtem cur-

P. *Facete dictum. mira vero, militi quæ placeant.*

Sed video herilem filium minorem huc aduenire.

Miror, quod ex Piraeo abierit: nam ibi cuſtos publice eſt nunc.

Non temere eſt: & properans venit: neſcio quid circumſpectat.

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

Chærea, Parmeno.

CH. OCcidi.

Neque virgo eſt vſquam, neq; ego, qui illam è conſpectu amiſi meo.

Vbi quæram? vbi inueſtigem? quem percuncter? quam inſiſtam viam?

Incertus ſum. vna hæc ſpes eſt; vbi vbi eſt, diu celari non poteſt. *(res:*

O faciem pulchrã; deleo omnes dehinc ex animo mulie-

Tædet quottidianarum harum formarum. PA. *ecce autem alterum,*

De amore neſcio quid loquitur. ô infortunatum ſenem!

Hic vero eſt, qui ſi amare occeperit, ludum iocumq;

Decet

Dices fuiſſe illum alterum, prout huius rabies quæ dabit.
CH. *Vt Dî illum, Deæq; ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt.*
Meq; adeo, qui reſtiterim; tum autem qui illum flocci-fecerim.
Sed eccum Parmenonem. ſalue. PAR. *quid tu es triſtis? quidve alacris?*
Vnde is? C. *ego hercle neſcio, neq; vnde eam, neq; quorſum eam;*
Ita prorſum oblitus ſum mei.
PA. *Qui quæſo?* CH. *amo.* PA. *ehem.* CH. *nunc te, Parmeno, oſtendes, qui vir ſies.*
Scis te mihi ſæpe pollicitum eſſe: Chærea aliquid inueni
Modo quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt noſcas meam;
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
PA. *Age inepte.* CH. *hoc hercle factum eſt. fac, ſis, nunc promiſſa appareant,*
Siquidem adeo digna res eſt, vbi tu neruos intendas tuos.
Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum; quas matres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, vt graciles fient.
Si qua eſt habitior paulo, pugilem eſſe aiunt: deducunt cibum;
Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura iunceas:
Itaq; amantur. PA. *quid tua iſtæc?* C. *noua figura oris.* PA. *papæ.*
CH. *Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum.* PA. *anni?* CH. *ſedecim.*

PA. *Flos ipſe.* CH. *hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario*
Fac tradas; mea nihil refert, dum potiar modo.
PA. *Quid? virgo cuia eſt?* C. *neſcio hercle.* P. *vnde eſt?* CH. *tantundem.* P. *vbi habitat?*
CH. *Ne id quidem.* P. *vbi vidiſti?* CH. *in via.* P. *qua ratione amiſiſti?*
CH. *Id equidem adueniens mecum ſtomachabar modo:*
Neque quemquam hominem eſſe ego arbitror cui magis bonæ
Felicitates omnes aduerſæ ſient.
PA. *Quid hoc eſt ſceleris?* CH. *perij.* PAR. *quid factum eſt?* CH. *rogas?*
Patris cognatum atque æqualem Archimenidem
Noſtin? P. *quidni?* C. *is, dum ſequor hanc, fit mihi obuiam.*
P. *Incommode hercle.* CH. *immo enimuero infeliciter:*
Nam incommoda alia ſunt dicenda Parmeno:
Illum, liquet mihi deierare, his menſibus
Sex vel ſeptem prorſum non vidiſſe proximis,
Niſi nunc, cum minime vellem, minimeq; opus fuit.
Eho, nónne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais? P. *maxime.*
CH. *Continuo accurrit ad me, quam longe quidem,*
Incuruus, tremulus, labijs demiſſis, gemens:
Heus heus, tibi dico Chærea, inquit. Reſtiti.
Scin' quid ego te volebam? dic. cras eſt mihi
Iudicium. quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus mane mihi eſſe vt meminerit.
Dum hæc dicit, abijt hora. rogo, numquid velit.
Recte, inquit. abeo. cum huc reſpicio ad virginem,

Illa

Illa ſeſe interea commodum huc aduorterat
In noſtram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicit, modo
Huic quæ data eſt dono. CH. huc cum aduenio, nulla erat.
P. Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?
CH. Verum parasitus cum ancilla. P. ipſa eſt ſcilicet.
Deſine: iam conclamatum eſt. CH. alias res agis
P. Iſtuc ago quidem. CH. noſtin', quæ ſit: dic mihi: aut
Vidiſtin'? B. vidi, noui, ſcio quo abducta ſit.
CH. O Parmeno mi, noſtín'? P. noui. CH. & ſcis, vbi ſiet?
P. Huc deducta eſt ad Thaidem: ei dono data eſt.
CH. Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc? P. miles Thraſo.
Phædriæ riualis CH. duras fratris partes prædicas.
P. Immo enim, ſi ſcias quod donum huic dono contra comparet,
Tum magis id dicas. C. quódnam, quæſo, hercle? P. Eunuchum. C. illúmne obſecro
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt heri, ſenem, mulierem?
P. Iſtunc ipſum. CH. homo quatietur certe cum dono foras.
Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis vicinam. PA. haud diu eſt.
CH. Perij numquámne etiam me illam vidiſſe? ehodum dic mihi,
Eſtne, vt fertur, forma? PA ſane. C. at nihil ad noſtram hanc. PA. alia res eſt.
CH. Obſecro te hercle Parmeno, fac vt potiar. PA. faciam ſedulo, ac

Dabo operam. adiutabo. numquid me aliud vis? CH. quo nunc is? PA. domum;

Vt mancipia hæc, ita vt iuſſit frater, deducã ad Thaidẽ.

CH *O fortunatum iſtum Eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.*

PA. *Quid ita?* CH. *rogitas? ſumma forma ſemper conſeruam domi*

Videbit, colloquetur, aderit vna in vnis ædibus,

Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet. (no

PA. *Quid ſi nunc tute fortunatus fias?* C. *quare Parme-*

Reſponde. PA. *capias tu illius veſtem.* C. *veſtem? quid tum poſtea?*

PA. *Pro illo te deducam.* CH. *audio.* P, *te eſſe illum dicam.* CH. *intelligo.*

P. *Tu illum ſimulare omnibus quibus tu illum dicebas modo:*

Cibum vna capias, aſſis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neq; quiſquam te nouit, neque ſcit qui ſies.

Præterea forma, & ætas ipſa eſt facile vt pro Eunucho probes.

CH. *Dixti pulchre; nunquã vidi melius conſilium dari.*

Age eamus intro; nunc iam orna me, abduc, duc quantum potes.

P. *Quid agis? iocabar equidem.* CH. *garris.* P. *perij quid ego egi miſer?*

Quo trudis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, mane.

CH. *Eamus.* P. *Pergin'?* CH. *certum eſt.* P. *vide, ne nimium calidum hoc ſit modo.*

C. Non

C. *Non eſt profecto: ſine. P. at enim iſtæc in me cude-*
tur faba. ah
Flagitium facimus. CH. *an id flagitium eſt, ſi in domum*
meretriciam *(tiam*
Deducar, & illis crucibus, quæ nos noſtramq; adoleſcen-
Habent deſpicatã, & quæ nos ſemper omnibus cruciant
modis,
Nunc referam gratiam, atq; eas itidem fallam, vt ab il-
lis fallimur?
An potius hæc patri? æquũ eſt fieri, vt a me ludantur dolis:
Quod qui reſcirent, culpent? illud merito factum omnes
putent.
P. *Quid iſtuc? ſic certum eſt facere, faciam. verum ne*
poſt conferas
Culpam in me. CH. *non faciam.* P. *iubéſne?* CH. *iubeo,*
cogo, atq; impero.
P. *Nunquam defugiam auctoritatem: ſequere.* CH. *Dij*
vortant bene.

ACTVS TERTII, SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. MAGNAS *vero agere gratias Thais mihi?*
G. *Ingentes.* T. *ain' tu? læta eſt?* G. *non tam*
ipſo quidem
Dono, quam abs te datum eſſe: id vero ſerio
Triumphat. P. *huc proviſo, vt, vbi tempus ſiet,*
Deducam. ſed eccum militem. T. *eſt iſtuc datum*
Profecto mihi, vt ſint grata, quæ facio, omnia.

Quæ veteres factitârunt, ſi faciunt noui.
Date operam, & cum ſilentio animaduortite,
Vt pernoſcatis, quid ſibi Eunuchus velit.

ACTVS PRIMI, SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. QVID *igitur faciam? non eam? ne nunc quidẽ,*
Cum accerſor vltro? an potius ita me compa-
Non perpeti meretricum contumelias? (rem,
Excluſit, reuocat; redeam? non, ſi me obſecret.
PA. Siquidem hercle poſſis, nil prius, neq; fortius:
Verum ſi incipies, neq; perficies nauiter;
Atq; vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, vltro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt ilicet,
Periſti: eludet, vbi te victum ſenſerit.
Proin tu, dum eſt tempus etiam atq; etiam cogita,
Here. quæ res in ſe neq; conſilium neq; modum
Habet vllum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, iniuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam ſi des operam, vt cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas;
Egóne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modo:
Mori me malim: ſentiet qui vir ſiem:
Hæc verba mehercule vna falſa lacrumula,
Quam, oculos terendo miſere, vix vi expreſſerit,

Reſtin-

Reſtinguet: & te vltro accuſabis, & ei dabis
Vltro ſupplicium. PH. *indignum facinus. nunc ego &*
Illam ſceleſtam eſſe, & me miſerum ſentio:
Et tædet; & amore ardeo; & prudens, ſciens,
Viuus, videnſq; pereo; nec, quid agam, ſcio.
PA. *Quid agas? niſi vt te redimas captum quam queas*
Minimo; ſi nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. *itáne ſuades?* PA. *ſi ſapis;*
Neq; præterquam quas ipſe amor moleſtias
Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
Sed ipſa egreditur noſtri fundi calamitas;
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTVS PRIMI, SCENA II.

THAIS PHÆDRIA, PARMENO.

T. MISERAM *me: vereor ne illud grauius Phædria*
Tulerit, néve alior ſum, atq; ego feci, acceperit,
Quod heri intromiſſus non eſt. PH. *totus Parmeno*
Tremo horreoque, poſtquam adſpexi hanc. PAR. *bono animo es:*
Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis.
T. *Quis hîc loquitur? hem, tún' eras, mi Phædria?*
Quî hîc ſtabas? cur non recta introibas? PAR. *cæterum*
De excluſione verbum nullum. T. *quid taces?*
PH. *Sane quia vero hæ mihi patent ſemper fores.*
Aut quia ſum apud te primus. T. *miſſa iſthæc face.*
PH. *Quid miſſa? ô Thais, Thais, vtinam eſſet mihi*
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret, vt

Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet,
Aut ego iſtuc abs te factum nihili penderem.
T. Ne crucia te obſecro, anime mi, mi Phædria.
Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus diligam,
Eo feci. ſed ita erat res; faciundum fuit.
PA. Credo, vt fit, miſera præ amore excluſit hunc foras.
T. Siccine ais Parmeno? age. ſed, huc qua gratia
Te accerſi iuſſi, auſculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum, potin' eſt hic tacere? PA. Egóne? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam adſtringo fidem:
Quæ vera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falſum, aut vanum, aut fictum eſt, continuo palam (eſt.
Plenus rimarum ſum, hac atq; illac perfluo.
Proin tu, taceri ſi vis, vera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
PA. Poteſt taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. PH. ciuémne? T. arbitror:
Certum non ſcimus: matris nomen & patris
Dicebat ipſa: patriam, & ſigna cetera
Neq; ſcibat, neq; per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus,
Vnde emerat, ſe audiſſe, abreptam è Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit ſtudioſe omnia
Docere, educere, ita vti ſi eſſet filia.
Sororem pleriq; eſſe credebant meam.
Ego cum illo, quo cum vno rem habebam tum, hoſpite
Abij huc: qui mihi reliquit hæc quæ habeo, omnia.
PA. Vtrumque hoc falſum eſt: effluet. T. quî iſtuc? PA. quia

Neq; tu vno eras contenta, neq; ſolus dedit:
Nam hic quoq; bonam magnamq; partem ad te attulit.
T. Ita eſt. ſed ſine me peruenire, quo volo.
Interea miles, qui me amore occeperat,
In Cariam eſt profectus. te interea loci
Cognoui. tute ſcis, poſt illa quam intumum
Habeam te, & mea conſilia vt tibi credam omnia:
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. PAR. oh, dubium ne id eſt?
T. Hoc agite amabo: mater mea illic mortua eſt
Nuper. eius frater aliquantum ad rem eſt auidior.
Is vbi hancce forma videt honeſta virginem,
Et fidibus ſcire, pretium ſperans, illico
Producit, vendit, forte fortuna affuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignaruſq; omnium.
Is venit: poſtquam ſenſit me tecum quoq;
Rem habere: fingit cauſas, ne det, ſedulo;
Ait ſi fidem habeat, ſe iri præpoſitum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,
Seſe relinquam, velle ſe illam mihi dare.
Verum id vereri. ſed, ego quantum ſuſpicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. etiámne amplius?
T. Nihil: nam quæſiui. nunc ego eam, mi Phædria,
Multa ſunt cauſæ, quamobrem cupio adducere:
Primum, quod ſoror eſt dicta: præterea, vt ſuis
Reſtituam ac reddam. ſola ſum, habeo hic neminem,
Neq; amicum, neq; cognatum. quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quo id fiat facilius.

Sine illum priores partes hoſce aliquot dies
Apud me habere. nihil reſpondes? PH. peſſuma,
Ego quidquam cum iſtis factis tibi reſpondeam?
PA. Hei noſter. laudo. tandem perdoluit: vir es.
PH. At ego neſciebam, quorſum tu ires. paruola
Hinc eſt abrepta: eduxit mater pro ſua:
Soror eſt dicta: cupio abducere, vt reddam ſuis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Niſi illum plus amas, quam me: & iſtam nunc times,
Quæ aduecta eſt, ne illum talem præripiat tibi.
T. Egón' id timeo? PH. quid te ergo ſollicitat? cedò.
Num ſolus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti in te claudier?
Nónne, vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæſiui? Eunuchum porro dixti velle te,
Quia ſolæ vtuntur his reginæ: repperi:
Heri minas viginti pro ambobus dedi.
Tamen contemtus abs te; hæc habui in memoria.
Ob hæc facta abs te ſpernor. T. quid iſtuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere; atq; hac re arbitror
Id fieri poſſe maxume; veruntamen
Potius quam te inimicum habeam faciam vt iuſſeris.
PH. Vtinam iſtuc verbum ex animo, ac vere diceres,
Potius quam te inimicum habeam. ſi iſtuc crederem
Sincere dici, quiduis poſſem perpeti.
PA. Labaſcit, victus vno verbo. quam cito?
T. Ego non ex animo miſera dico? quam ioco
Rem voluiſti à me tandem, quin perfeceris?

Ego

Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas ſolùm. PH. ſiquidem biduum.
Verum ne ſiant iſti viginti dies.
T. Profectò non plus biduum, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet: hoc modo ſine te exorem. PH. ſcilicet
Faciundum eſt, quod vis. T. merito amo te. PH. bene facis:
Rus ibo; ibi hoc me macerabo biduum;
Ita facere certum eſt; mos gerundu'ſt Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. maxume.
PA. In hoc biduum, Thais, vale. T. mi Phædria,
Et tu. nunquid vis aliud? PH. Egóne quid velim?
Cum milite iſto præſens, abſens vt ſies:
Dies, noctéſq; ames me: me deſideres;
Me ſomnies; me expectes; de me cogites;
Me ſperes; me te oblectes; mecum tota ſis;
Meus fac ſis poſtremo animus, quando ego ſum tuus.
T. Me miſeram. forſitan hic mihi paruam habeat fidem,
Atq; ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi ſum conſcia, hoc certo ſcio,
Neq; me finxiſſe falſi quidquam, neq; meo
Cordi eſſe quemquam cariorem hoc Phædria.
Et quidquid huius feci, cauſa virginis
Feci: nam me eius ſpero fratrem propemodum
Iam repperiſſe, adoleſcentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me conſtituit domum.
Concedam hinc intrò, atq; expectabo, dum venit.

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. ITA *fac, vt iuſſi. deducantur iſti.* PA. *faciam.* PH. *at diligenter.*

PA. *Fiet.* PH. *at mature.* PA. *fiet.* PH. *ſatín' hoc mandatum eſt tibi?*

PA. *Ah rogitas? quaſi difficile ſiet. vtinam*
Tam aliquid facile inuenire poſsis, Phædria,
Hoc quam peribit. PH. *ego quoq; vna pereo; quod mî eſt carius.*
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. PAR. *minime: quin*
Effectum dabo. ſed numquid aliud imperas?
PH. *Munus noſtrum ornato verbis, quod poteris: &*
Iſtum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
PA. *Memini, tametſi nullus moneas.* PH. *ego rus ibo, atq; ibi manebo.*
PA. *Cenſeo.* PH. *ſed heus tu.* PAR. *quid vis?* PH. *cenſén' poſſe me obfirmare, &*
Perpeti, ne redeã interea? PA. *téne? nõ hercle arbitror.*
Nam aut iam reuertêre; aut mox noctu te adigent horſum inſomnia.
PH. *Opu' faciam, vt defatiger vſque, ingratiis vt dormiam.*
PA. *Vigilabis laſſus: hoc plus facies.* PH. *ah, nil dicis Parmeno.*
Eijciunda hercle hæc mollicies animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, ſi ſit opus, vel totum triduum? PA. *hui,*
Vniuerſum triduum? vide quid agas. PH. *ſtat ſententia.*

PA. *Dij*

PA. Dij boni, quid hoc morbi eſt? adeón' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoſcas eundem eſſe? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magi' ſeuerus quiſquam, nec magi' continens.
Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at, hic quidem eſt paraſitus Gnatho
Militis: ducit ſecum vna virginem huic dono: papæ,
Facie honeſta. mirum, ni ego me turpiter hodie hîc dabo
Cum meo decrepito hoc Eunucho. hæc ſuperat ipſam Thaidem.

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

G. DII *immortales, homini homo quid præſtat? ſtulto intelligens*
Quid intereſt? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona:
Video ſentum, ſqualidũ, ægrum, pannis anniſq; obſitum.
Quid iſtuc, inquam, ornati eſt? quoniam miſer, quod habui, perdidi.
Hem quo redactus ſum! omnes noti me atq; amici deſerunt.
Hîc ego illum contemſi præ me: quid homo, inquã, ignauiſſime?
Itáne paraſti te, vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?
Simul conſilium cum re amiſti? vidén' me ex eodem ortum loco?

Qui

Qui color, nitor, veſtitus. quæ habitudo eſt corporis?
Omnia habeo, neq; quidquam habeo: nil cum eſt, nil deſit tamen.
At ego infelix neq; ridiculus eſſe, neq; plagas pati
Poſſum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim iſti fuit generi quondã quæſtus apud ſeclum prius.
Hoc nouum eſt aucupium: ego adeo hanc primus inueni viam.
Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt.
Nec ſunt: hos conſector: hiſce ego non paro me vt rideant:
Sed eis vltro arrideo. & eorum ingenia admiror ſimul
Quidquid dicunt, laudo; id rurſum ſi negant, laudo id quoque;
Negat quis, nego: ait, aio: poſtremo imperaui egomet mihi,
Omnia aſſentari. is quæſtus nunc eſt multo vberrimus.
PA. Scitum hercle hominem; hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.
G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi aduenimus,
Concurrunt læti mî obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalua & perdita profuerã, & proſum ſæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: aduentum gratulantur.
Ille vbi miſer, famelicu', videt me eſſe in tanto honore,
Et tam facile victum quærere; ibi homo cœpit me obſecrare,
Vt ſibi liceret diſcere id de me. ſectari iuſſi:
Si potis eſt, tanquam Philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis

Vocabu-

Vocabula, paraſiti itidem vt Gnathonici vocentur.
P. Vidén' ocium & cibu' quid faciat alienus? G. ſed ego ceſſo
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam vt veniat.
Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem video,
Riualis ſeruum. ſalua eſt res: nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. P. hice hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem eſſe. G. plurima ſalute Parmenonem
Summum ſuum impertit Gnatho. quid agitur? P. ſtatur. G. video:
Num quídnam hic, quod nobis, vides? P. te. G. credo. at nunquid aliud?
P. Quid tum? G. quia triſti' es. P. nihil equidem. G. ne ſis. ſed quid videtur
Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle. G. vro hominem. P. vt falſus animi es!
G. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe?
P. hoc nunc dices,
Eiectos hinc nos. OMNIVM *rerum heus viciſſitudo eſt.*
G. Sex ego te totos, Parmeno, hoc menſes quietum reddam;
Ne ſurſum, deorſum curſites, néve vſque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? P. mén'? papæ. G. ſic ſoleo amicos. P. laudo.
G. Detineo te fortaſſe: tu profecturus aliò fueras.
P. Nuſquam. G. tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac, admittat

Ad il-

Ad illam. P. *age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia iſtam ducis.*

G. *Num quem euocari hinc vis foras?* P. *ſine biduum hoc prætereat.*

Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus.

Næ tu iſtas faxo calcibus ſæpe inſultabis fruſtra.

G. *Etiam tu hîc ſtas Parmeno? eho, númnam tu hîc relictus cuſtos,* (ſitet?

Ne quis forte internuncius clam à milite ad iſtem cur-

P. *Facete dictum. mira vero, militi quæ placeant.*

Sed video herilem filium minorem huc aduenire.

Miror, quod ex Piræeo abierit: nam ibi cuſtos publice eſt nunc.

Non temere eſt: & properans venit: neſcio quid circumſpectat.

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

CHÆREA, PARMENO.

CH. OCCIDI.

Neque virgo eſt vſquam, neq; ego, qui illam è conſpectu amiſi meo.

Vbi quæram? vbi inueſtigem? quem percuncter? quam inſiſtam viam?

Incertus ſum. vna hæc ſpes eſt; vbi vbi eſt, diu celari non poteſt. (res:

O faciem pulchrã; deleo omnes dehinc ex animo mulie-

Tædet quottidianarum harum formarum. PA. *ecce autem alterum,*

De amore neſcio quid loquitur. ô infortunatum ſenem!

Hic vero eſt, qui ſi amare occeperit, ludum iocumq;

Dices

Dices fuiſſe illum alterum, prout huius rabies quæ dabit.
CH. *Vt Di illum, Deæq; ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt.*
Meq; adeo, qui reſtiterim; tum autem qui illum flocci-fecerim.
Sed eccum Parmenonem. ſalue. PAR. *quid tu es triſtis? quidve alacris?*
Vnde is? C. *ego hercle neſcio, neq; vnde eam, neq; quorſum eam;*
Ita prorſum oblitus ſum mei.
PA. *Qui quæſo?* CH. *amo.* PA. *ehem.* CH. *nunc te, Parmeno, oſtendes, qui vir ſies.*
Scis te mihi ſæpe pollicitum eſſe: Chærea aliquid inueni
Modo quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt noſcas meam;
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
PA. *Age inepte.* CH. *hoc hercle factum eſt. fac, ſis, nunc promiſſa appareant,*
Siue adeo digna res eſt, vbi tu neruos intendas tuos.
Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum; quas matres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore vt graciles ſient.
Si qua eſt habitior paulo, pugilem eſſe aiunt: deducunt cibum;
Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura iunceas,
Itaq; amantur. PA. *quid tua iſtæc?* C. *noua figura oris.* PA. *papæ.*
CH. *Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum.* PA. *anni?* CH. *ſedecim.*

PA. Flos ipſe. CH. hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario
Fac tradas; mea nihil refert, dum potiar modo.
PA. Quid? virgo cuia eſt? C. neſcio hercle. P. vnde eſt? CH. tantundem. P. vbi habitat?
CH. Ne id quidem. P. vbi vidiſti? CH. in via. P. qua ratione amiſiſti?
CH. Id equidem aduenïens mecum ſtomachabar modo:
Neque quemquam hominem eſſe ego arbitror cui magis bonæ
Felicitates omnes aduerſæ ſient.
PA. Quid hoc eſt ſceleris? CH. perij. PAR. quid factum eſt? CH. rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archimeni lem
Noſtin'? P. quidni? C. is, dum ſequor hanc, fit mihi obuiam.
P. Incommode hercle. CH. immo enim uero infeliciter:
Nam incommoda alia ſunt dicenda Parmeno:
Illum, liquet mihi deierare, his menſibus
Sex vel ſeptem prorſum non vidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cum minime vellem, minimeq; opus fuit.
Eho, nónne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais? P. maxume.
CH. Continuo accurrit ad me, quam longe quidem,
Incuruus, tremulus, labijs demiſſis, gemens:
Heus heus, tibi dico Chærea, inquit. Reſtiti.
Scin' quid ego te v lebam? dic. cras eſt mihi
Iudicium. quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus mane mihi eſſe vt meminerit.
Dum hæc dicit: abijt hora. rogo, numquid velit.
Recte, inquit. abeo. cum huc reſpicio ad virginem,

Illa

Illa ſeſe interea commodum huc aduorterat
In noſtram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicit, modo
Huic quæ data eſt dono. CH. huc cum aduenio, nulla erat.
P. Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?
CH. Verum, paraſitus cum ancilla. P. ipſa eſt ſcilicet.
Deſine: iam conclamatum eſt. CH. alias res agis.
P. Iſtuc ago quidem. CH. noſtin', quæ ſit: dic mihi: aut
Vidiſtin'? B. vidi, noui, ſcio quo abducta ſit.
CH. O Parmeno mi, noſtin'? P. noui. CH. & ſcis, vbi ſiet?
P. Huc deducta eſt ad Thaidem: ei dono data eſt.
CH. Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc? P. miles Thraſo.
Phædriæ riualis CH. duras fratris partes prædicas.
P. Immo enim, ſi ſcias quod donum huic dono contra comparet,
Tum magis id dicas. C. quódnam, quæſo, hercle? P. Eunuchum. C. illúmne obſecro
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt heri, ſenem, mulierem?
P Iſtunc ipſum. CH. homo quatietur certe cum dono foras.
Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis vicinam. PA. haud diu eſt.
CH. Perij. numquámne etiam me illam vidiſſe? eho dum dic mihi,
Eſtne, vt fertur, forma? PA. ſane. C. at nihil ad noſtram hanc. PA. alia res eſt.
CH. Obſecro te hercle Parmeno, fac vt potiar. PA. faciam ſedulo, ac

Dabo operam. adiutabo. numquid me aliud vis? CH. quo nunc is? PA. domum;

Vt mancipia hæc, ita vt iuſsit frater, deducā ad Thaidē.

CH. O fortunatum iſtum Eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.

PA. Quid ita? CH. rogitas? ſumma forma ſemper conſeruam domi

Videbit, colloquetur, aderit vnà in vnis ædibus,

Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet. (no?

PA. Quid ſi nunc tute fortunatus fias? C. quare Parme-

Reſponde. PA. capias tu illiu' veſtem. C. veſtem? quid tum poſtea?

PA. Pro illo te deducam. CH. audio. P, te eſſe illum dicam. CH. intelligo.

P. Tu illis fruare cōmodis, quibu' tu illum dicebas modo:

Cibum vnà capias, aſſis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neq; quiſquam te nouit, neque ſcit qui ſies.

Præterea forma, & ætas ipſa eſt facile vt pro Eunucho probes.

CH. Dixti pulchre; nunquā vidi melius conſilium dari.

Age eamus intro; nunc iam orna me, abduc, duc quantum potes.

P. Quid agis? iocabar equidem. CH. garris. P. perij quid ego egi miſer?

Quo trudis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, mane.

CH. Eamus. P. Pergin'? CH. certum eſt. P. vide, ne nimium callidum hoc ſit modo.

C. Non

C. Non eſt profecto: ſine. P. at enim iſtæc in me cude-
tur faba. ab

Flagitium facimus. CH. an id flagitium eſt, ſi in domum
meretriciam (tiam

Deducar, & illis crucibus, quæ nos noſtramq; adoleſcen-
Habent deſpicatã, & quæ nos ſemper omnibus cruciant
modis,

Nunc referam gratiam, atq; eas itidem fallam, vt ab il-
lis fallimur?

An potius hæc pati? æquũ eſt fieri, vt à me ludantur dolis:
Quod qui reſciſcent, culpent? illud merito factum omnes
putent.

P. Quid iſtuc? ſic certum eſt facere, faciam. verum ne
poſt conferas

Culpam in me. CH. non faciam. P. iubéſne? CH. iubeo,
cogo, atq; impero.

P. Nunquam defugiam auctoritatem: ſequere. CH. Dij
vertant bene.

ACTVS TERTII, SCENA I.

THRASO, GNATHO,
PARMENO.

T. MAGNAS vero agere gratias Thais mihi?
G. Ingentes. T. ain' tu? læta eſt? G. non tam
ipſo quidem

Dono, quàm abs te datum eſſe: id vero ſerio
Triumphat. P. huc prouiſo, vt, vbi tempus ſiet,
Deducam. ſed eccum militem. T. eſt iſtuc datum
Profecto mihi, vt ſint grata, quæ facio, omnia.

G. Aduorti hercle animum. T. vel rex ſemper maximas
Mihi agebat quidquid feceram: alijs non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe tranſmouet, qui habet ſalem,
Quod in te eſt. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. ſci-
licet.
G. Geſtire. T. verùm credere omnem exercitum,
Conſilia. G. mirum. T. tum ſicubi eum ſatietas
Hominum, aut negotî ſi quando odium ceperat,
Requieſcere vbi volebat, quaſi: noſtin? G. ſcio.
Quaſi vbi illam exſpueret miſeriam ex animo. T. tenes.
Tum me conuiuam ſolum abducebat ſibi. G. hui,
Regem elegantem narras. T. immo ſic homo
Eſt perpaucorum hominum. G. immo nullorum arbitror,
Si tecum viuit. T. inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego flocci pendere:
Illi inuidere miſere. verum vnus tamen
Impenſe, elephantis quem Indicis præfecerat:
Is vbi moleſtus magis eſt, quæſo, inquam, Strato,
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulcre mehercle dictum, & ſapienter. papæ,
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico:
G. Quidni eſſet: P. Dij voſtram fidem, hominem perditum,
Miſerumque, & illum ſacrilegum. T. quid illud Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? G. nunquam: ſed narra obſecro.
Plus millies iam audiui. T. vna in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adoleſcentulus.
Forte habui ſcortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid ais, inquam, homo impudens?

LAETVS tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, hæ.
T. Quid eſt? G. Facete, lepide, laute, nihil ſupra.
Tuum obſecro ne hoc dictum erat? vetu' credidi.
T. Audieras? G. ſæpe. & fertur in primis. T. meum eſt.
G. Dolet dictum imprudenti adoleſcenti & libero.
P. At te Dy perdant. G. quid ille quæſo? T. perditus.
Riſu omnes, qui aderant, emorire: denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu purgón' ego me de iſtac Thaidi,
Quod eam me amare ſuſpicatur? G. nihil minus.
Immo magis auge ſuſpicionem. T. cur? G. rogas.
Scin' ſi quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut ſi laudet, te vt male vrat? T. ſentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res ſola eſt remedio.
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. ſi quando illa dicet, Phædriam
Comeſſatum intro mittamus; tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. ſi laudabit hæc
Illius formam; tu huius contra. denique
Par tu pari referto, quod eam mordeat.
T. Siquidem me amaret, tum iſtuc prodeſſet Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, exſpectat, atque amat?
Iamdudum amat te; iamdudum illi facile fit,
Quod doleat: metuat ſemper, quem ipſa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu alio conferas.
T. Bene dixti. at mihi iſtuc non in mentem venerat.
G. Ridiculum? non enim cogitaras; certum;
Idem hoc tute melius quanto inueniſſes Thraſo?

ACTVS TERTII, SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

TH. AVDIRE *vocem viſa ſum modo militis.*
Atq; eccũ. ſalue mi Thraſo. THR. *o Thais mea,*
Meum ſuauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina iſtac? P. *quam venuſte? quod dedit*
Principium aduenìens? TH. *plurimum merito tuo.*
G. Eamus ergo ad cœnam. quid ſtas? P. *hem alterum.*
Ex homine hunc natum dicas. TH *vbi vis, non moror.*
P. *Adibo, atq; aſſimulabo quaſi nunc exeam.*
Iturán' Thais quapiam es? TH. *ehem Parmeno,*
Bene feciſti. hodie itura. P. *quo?* TH. *ecquid hunc vides?*
P. *Video, & me tædet. vbi vis, dona aſſunt tibi*
A Phædria. THR. *quid ſtamus? cur non imus hinc?*
P. *Quæſo hercle vt liceat, pace quod fiat tua,*
Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.
THR. *Perpulcra credo dona, haud noſtris ſimilia.*
PA. *Res indicabit. heus iubete iſtos foras*
Exire, quos iuſſi. ocius procede tu huc.
Ex Aethiopia eſt vſq; hæc. THR. *hic ſunt tres minæ.*
G. Vix. PA. *vbi tu es Dore? accede huc. hem Eunuchum tibi,*
Quam liberali facie! quam ætate integra!
TH. *Ita me dij ament, honeſtus eſt.* P. *quid tu ais Gnatho?*
Numquid habes, quod contemnas? quid tu autẽ Thraſo?
Tacent: ſatis laudant. fac periculum in literis,
Fac in palæſtra, in muſicis, quæ liberum
Scire æquom eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.

THR.

THR. Ego illum Eunuchum ſi ſit opus. vel ſobrius.
PARM. hic quamuis ſit non ſibi ſoli poſtulat
Te viuere, & ſua cauſa excludi cæteros:
Neq; pugnas narrat neq; cicatrices ſuas
Oſtentat, neq; tibi obſtat; quod quidam facit.
Verum, vbi moleſtum non erit, vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit ſat habet ſi tum recipitur.
THR. Apparet ſeruom hunc eſſe domini pauperis,
Miſerique. G. nam hercle nemo poſſet ſat ſcio,
Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
P. Tace tu: quem eſſe ego puto infra omnes infimos
Homines: nam, qui huic animum aſſentari induxeris,
E flamma te petere cibum poſſe arbitror.
THR. Iámne imus? TH. hos prius introducam. &, quæ (volo,
Simul imperabo: poſtea continuo exeo.
THR. Ego hinc abeo: tu iſtam opperire. P. haud conuenit
Vna cum amica ire Imperatorem in via.
THR. Quid tibi ego multa dicam? domini ſimilis es.
G. ha, ha, hæ. THR. quid rides? G. iſtuc, quod dixti modo:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. T. abi, præcurre, vt ſint domi
Parata omnia. G. fiat. THA. diligenter Pythias
Fac cures, ſi Chremes huc forte aduenerit,
Vt ores, primum vt maneat: ſi id non commodum eſt,
Vt redeat ſi id non poterit, ad me adducito.
PY. Ita faciam. THA. quid? quid aliud volui dicere?
Hem curate iſtam diligenter virginem.
Domi aſſitis, facite. THR. Eamus. TH. vos me ſequimini.

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. ITA *fac, vt iuſsi. deducantur iſti.* PA. *faciam.* PH. *at diligenter.*

PA. *Fiet.* PH. *at mature.* PA. *fiet.* PH. *ſatin' hoc mandatum eſt tibi?*

PA. *Ah rogitas? quaſi difficile ſiet. vtinam*
Tam aliquid facile inuenire poſsis, Phædria,
Hoc quam peribit. PH. *ego quoq; vna pereo; quod mî eſt carius.*
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. PAR. *minime: quin*
Effectum dabo. ſed numquid aliud imperas?

PH. *Munus noſtrum ornato verbis, quod poteris: &*
Iſtum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.

PA. *Memini, tametſi nullus moneas.* PH. *ego rus ibo, atq; ibi manebo.*

PA. *Cenſeo.* PH. *ſed heus tu.* PAR. *quid vis?* PH. *cenſén' poſſe me obfirmare, &*
Perpeti, ne redeã interea? PA. *téne? nõ hercle arbitror.*
Nam aut iam reuertêre; aut mox noctu te adigent horſum inſomnia.

PH. *Opu' faciam, vt defatiger vſque, ingratiis vt dormiam.*

PA. *Vigilabis laſſus: hoc plus facies.* PH. *ah, nil dicis Parmeno.*
Eÿciunda hercle hæc mollicies animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, ſi ſit opus, vel totum triduum? PA. *hui,*
Vniuerſum triduum? vide quid agas. PH. *ſtat ſententia.*

PA. Dÿ

PA. *Dij boni, quid hoc morbi eſt? adeón' homines immutarier*
Ex amore, vt non cognoſcas eundem eſſe? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magi' ſeuerus quiſquam, nec magi' continens.
Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at, hic quidem eſt paraſitus Gnatho
Militis: ducit ſecum vna virginem huic dono: papæ,
Facie honeſta. mirum, ni ego me turpiter hodie hîc dabo
Cum meo decrepito hoc Eunucho. hæc ſuperat ipſam Thaidem.

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

G. D*ii immortales, homini homo quid præſtat? ſtulto intelligens*
Quid intereſt? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona:
Video ſentum, ſqualidũ ægrum, pannis anniſq; obſitum.
Quid iſtuc, inquam, ornati eſt? quoniam miſer, quod habui, perdidi.
Hem quo redactus ſum! omnes noti me atq; amici deſerunt.
Hîc ego illum contemſi præ me: quid homo, inquã, ignauiſſime?
Itáne paraſti te, vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?
Simul conſilium cum re amiſti? vidén' me ex eodem ortum loco?

Qui

Qui color, nitor, veſtitus, quæ habitudo eſt corporis?
Omnia habeo, neq; quidquam habeo: nil cum eſt, nil deſit tamen.
At ego infelix neq; ridiculus eſſe, neq; plagas pati
Poſſum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim iſti fuit generi quondã quæſtus apud ſeclum prius.
Hoc nouum eſt aucupium: ego adeo hanc primus inueni viam.
Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt.
Nec ſunt: hos conſector: hiſce ego non paro me vt rideant:
Sed eis vltro arrideo. & eorum ingenia admiror ſimul
Quidquid dicunt, laudo; id rurſum ſi negant, laudo id quoque;
Negat quis, nego: ait, aio: poſtremo imperaui egomet mihi,
Omnia aſſentari. is quæſtus nunc eſt multo vberrimus.
PA. Scitum hercle hominem; hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.
G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi aduenimus,
Concurrunt læti mî obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalua & perdita profuerã, & proſum ſæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: aduentum gratulantur.
Ille vbi miſer, famelicu', videt me eſſe in tanto honore,
Et tam facile victum quærere; ibi homo cœpit me obſecrare,
Vt ſibi liceret diſcere id de me. ſectari iuſſi:
Si potis eſt, tanquam Philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis

Vocabu-

Vocabula, paraſiti itidem vt Gnathonici vocentur.
P. Viden' ocium & cibu' quid faciat alienus? G. ſed ego ceſſo
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam vt veniat.
Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem video,
Riualis ſeruum. ſalua eſt res: nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. P. hice hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem eſſe. G. plurima ſalute Parmenonem
Summum ſuum impertit Gnatho. quid agitur? P. ſtatur. G. video:
Num quidnam hic, quod nobis, vides? P. te. G. credo. at nunquid aliud?
P. Quid tum? G. quia triſti' es. P. nihil equidem. G. ne ſis. ſed quid videtur
Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle. G. vro hominem. P. vt falſus animi es!
G. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe?
P. hoc nunc dices,
Eiectos hinc nos. OMNIVM *rerum heus viciſsitudo eſt.*
G. Sex ego te totos, Parmeno, hoc menſes quietum reddam;
Ne ſurſum, deorſum curſites, néve vſque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? P. mén'? papæ. G. ſic ſoleo amicos. P. laudo.
G. Detineo te fortaſſe: tu profecturus aliò fueras.
P. Nuſquam. G. tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac, admittar

Ad il-

Ad illam. P. *age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia iſtam ducis.*
G. *Num quem euocari hinc vis foras?* P. *ſine biduum hoc prætereat.*
Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus.
Næ tu iſtas ſaxo calcibus ſæpe inſultabis fruſtra.
G. *Etiam tu hîc ſtas Parmeno? eho, númnam tu hîc relictus cuſtos,*
Ne quis forte internuncius clam à milite ad iſtam curſitet?
P. *Facete dictum. mira vero, militi quæ placeant.*
Sed video herilem filium minorem huc aduenire.
Miror, quod ex Piræeo abierit: nam ibi cuſtos publice eſt nunc.
Non temere eſt: & properans venit: neſcio quid circumſpectat.

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

CHÆREA, PARMENO.

CH. OCCIDI.
Neque virgo eſt vſquam, neq; ego, qui illam è conſpectu amiſi meo.
Vbi quæram? vbi inueſtigem? quem percuncter? quam inſiſtam viam?
Incertus ſum. vna hæc ſpes eſt; vbi vbi eſt, diu celari non poteſt.
O faciem pulchrã; deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quottidianarum harum formarum. PA. *ecce autem alterum,*
De amore neſcio quid loquitur. ô infortunatum ſenem!
Hic vero eſt, qui ſi amare occeperit, ludum iocumq;

Dices

Dices fuiſſe illum alterum, prout huius rabies quæ dabit.

CH. *Vt Dî illum, Deæq; ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt.*

Meq; adeo, qui reſtiterim; tum autem qui illum flocci fecerim.

Sed eccum Parmenonem. ſalue. PAR. *quid tu es triſtis? quidve alacris?*

Vnde is? C. *ego hercle neſcio, neq; vnde eam, neq; quorſum eam;*

Ita prorſum oblitus ſum mei.

PA. *Quî quæſo?* CH. *amo.* PA. *ehem.* CH. *nunc te, Parmeno, oſtendes qui vir ſies.*

Scis te mihi ſæpe pollicitum eſſe: Chærea aliquid inueni

Modo quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt noſcas meam;

Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.

PA. *Age inepte.* CH. *hoc hercle factum eſt. fac, ſis, nunc promiſſa appareant,*

Siue adeo digna res eſt, vbi tu neruos intendas tuos.

Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum; quas matres ſtudent

Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, vt graciles ſient.

Si qua eſt habitior paulo, pugilem eſſe aiunt, deducunt cibum;

Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura iunceas;

Itaq; amantur. PA. *quid tua iſtæc?* C. *noua figura oris.* PA. *papæ.*

CH. *Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum.* PA. *anni?* CH. *ſedecim.*

PA. Flos ipſe. CH. hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario
Fac tradas; mea nihil refert, dum potiar modo.
PA. Quid? virgo cuia eſt? C. neſcio hercle. P. vnde eſt? CH. tantundem. P. vbi habitat?
CH. Ne id quidem. P. vbi vidiſti? CH. in via. P. qua ratione amiſiſti?
CH. Id equidem aduenions mecum ſtomachabar modo:
Neque quemquam hominem eſſe ego arbitror cui magis bonæ
Felicitates omnes aduerſæ ſient.
PA. Quid hoc eſt ſceleris? CH. perij. PAR. quid factum eſt? CH. rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Noſtin'? P. quidni? C. is, dum ſequor hanc, fit mihi obuiam.
P. Incommode hercle. CH. immo enimuero infeliciter:
Nam incommoda alia ſunt dicenda Parmeno:
Illum, liquet mihi deierare, his menſibus
Sex vel ſeptem prorſum non vidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cum minime vellem, minimeq́; opus fuit.
Eho, nónne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais? P. maxume.
CH. Continuo accurrit ad me, quam longe quidem,
Incuruus, tremulus, labijs demiſſis, gemens:
Heus heus, tibi dico Chærea, inquit. Reſtiti.
Scin' quid ego te volebam? dic. cras eſt mihi
Iudicium. quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus mane mihi eſſe vt meminerit.
Dum hæc dicit, abijt hora. rogo, numquid velit.
Recte, inquit. abeo. cum huc reſpicio ad virginem,

Illa

Illa ſeſe interea commodum huc aduorterat
In noſtram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicit, modo
Huic quæ data eſt dono. CH. huc cum aduenio, nulla erat.
P. Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?
CH. Verum: paraſitus cum ancilla. P. ipſa eſt ſcilicet.
Deſine: iam conclamatum eſt. CH. alias res agis.
P. Iſtuc ago quidem. CH. noſtin', quæ ſit: dic mihi: aut
Vidiſtin'? B. vidi, noui, ſcio quo abducta ſit.
CH. O Parmeno mi, noſtin'? P. noui. CH. & ſcis, vbi ſiet?
P. Huc deducta eſt ad Thaidem: ei dono data eſt.
CH. Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc? P. miles Thraſo.
Phædriæ riualis CH. duras fratris partes prædicas.
P. Immo enim, ſi ſcias quod donum huic dono contra comparet,
Tum magis id dicas. C. quódnam, quæſo, hercle? P. Eunuchum. C. illúmne obſecro
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt heri, ſenem, mulierem?
P. Iſtunc ipſum. CH. homo quatietur certe cum dono foras.
Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis vicinam. PA. haud diu eſt.
CH. Perij numquámne etiam me illam vidiſſe? eho dum dic mihi,
Eſtne, vt fertur, forma? PA. ſane. C. at nihil ad noſtram hanc PA. alia res eſt.
CH. Obſecro te hercle Parmeno, fac vt potiar. PA. faciam ſedulo, ac

Dabo operam, adiutabo. numquid me aliud vis? CH. *quo nunc is?* PA. *domum;*

Vt mancipia hæc, ita vt iuſſit frater, deducam ad Thaidē.

CH. *O fortunatum iſtum Eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.*

PA. *Quid ita?* CH. *rogitas? ſumma forma ſemper conſeruam domi*

Videbit, colloquetur, aderit vna in vnis ædibus,

Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.

PA. *Quid ſi nunc tute fortunatus fias?* C. *quare Parmeno?*

Reſponde. PA. *capias tu illius veſtem.* C. *veſtem? quid tum poſtea?*

PA. *Pro illo te deducam.* CH. *audio.* P. *te eſſe illum dicam.* CH. *intelligo.*

P. *Tu illis fruare cōmodis quibus tu illum dicebas modo:*

Cibum vna capias, aſſis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neq; quiſquam te nouit, neque ſcit qui ſies.

Præterea forma, & ætas ipſa eſt facile vt pro Eunucho probes.

CH. *Dixti pulchre: nunquā vidi melius conſilium dari.*

Age eamus intro; nunc iam orna me, abduc, duc quantum potes.

P. *Quid agis? iocabar equidem.* CH. *garris.* P. *perij, quid ego egi miſer?*

Quo trudis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, mane.

CH. *Eamus.* P. *pergin'?* CH. *certum eſt.* P. *vide, ne nimium callidum hoc ſit modo.*

C. Non

C. Non eſt profecto: ſine. P. at enim iſtæc in me cudetur faba. ah

Flagitium facimus. CH. an id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam (tiam

Deducar, & illis crucibus, quæ nos noſtramq; adoleſcen-

Habent deſpicatã, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis,

Nunc referam gratiam, atq; eas itidem fallam, vt ab illis fallimur?

An potius hæc pati? æquũ eſt fieri, vt à me ludantur dolis:

Quod qui reſcirent, culpent? illud merito factum omnes putent.

P. Quid iſtuc? ſic certum eſt facere, faciam. verum ne poſt conferas

Culpam in me. CH. non faciam. P. iubéſne? CH. iubeo, cogo, atq; impero.

P. Nunquam defugiam auctoritatem: ſequere. CH. Dij vortant bene.

ACTVS TERTII, SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. MAGNAS vero agere gratias Thais mihi?

G. Ingentes. T. ain' tu? læta eſt? G. non tam ipſo quidem

Dono, quam abs te datum eſſe: id vero ſerio

Triumphat. P. huc prouiſo vt, vbi tempus ſiet,

Deducam. ſed eccum militem. T. eſt iſtuc datum

Profecto mihi, vt ſint grata, quæ facio omnia.

G. Aduorti hercle animum. T. vel rex ſemper maximas
Mihi agebat quidquid feceram: aliis non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe tranſmouet, qui habet ſalem,
Quod in te eſt. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. ſci-
licet.
G. Geſtire. T. verùm credere omnem exercitum,
Conſilia. G. mirum. T. tum ſicubi eum ſatietas
Hominum, aut negotî ſi quando odium ceperat,
Requieſcere vbi volebat. quaſi: noſtin? G. ſcio.
Quaſi vbi illam exſpueret miſeriam ex animo. T. tenes.
Tum me conuiuam ſolum abducebat ſibi. G. hui,
Regem elegantem narras. T. immo ſic homo
Eſt perpaucorum hominum. G. immo nullorum arbitror,
Si tecum viuit. T. inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego flocci pendere:
Illi inuidere miſere. verum vnus tamen
Impenſe, elephantis quem Indicis præfecerat:
Is vbi moleſtus magis eſt, quæſo, inquam, Strato,
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulcre mehercle dictum, & ſapienter. papæ,
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico:
G. Quidni eſſet? P. Dij voſtram fidem, hominem perditum,
Miſerumque, & illum ſacrilegum. T. quid illud Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? G. nunquam: ſed narra obſecro.
Plus millies iam audiui. T. vna in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adoleſcentulus.
Forte habui ſcortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid ais, inquam, homo impudens?

LEPVS

Lepvs tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha,
ha.
T. Quid eſt? G. Facete, lepide, laute, nihil ſupra.
Tuum obſecro ne hoc dictum erat? vetu' credidi.
T. Audieras? G. ſæpe. & fertur in primis. T. meum eſt.
G. Dolet dictum imprudenti adoleſcenti & libero.
P. At te Dij perdant. G. quid ille quæſo? T. perditus.
Riſu omnes, qui aderant, emorire: denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu purgón' ego me de iſtac Thaidi,
Quod eam me amare ſuſpicatur? G. nihil minus.
Immo magis auge ſuſpicionem. T. cur? G. rogas.
Scin' ſi quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut ſi laudet, te vt male vrat? T. ſentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res ſola eſt remedio.
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. ſi quando illa dicet, Phædriam
Comeſſatum intromittamus; tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. ſi laudabit hæc
Illius formam: tu huius contra. denique
Par tu pari referto, quod eam mordeat.
T. Siquidem me amaret, tum iſtuc prodeſſet Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, exſpectat, atque amat?
Iamdudum amat te; iamdudum illi facile fit,
Quod doleat: metuat ſemper, quem ipſa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu alio conferas.
T. Bene dixti. at mihi iſtuc non in mentem venerat.
G. Ridiculum? non enim cogitâras; ceterum;
Idem hoc tute melius quanto inueniſſes Thraſo?

ACTVS TERTII, SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

TH. AVDIRE *vocem viſa ſum modo militis.*
Atq; eccũ. ſalue mi Thraſo. THR. *o Thais mea,*
Meum ſuauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina iſtac? P. *quam venuſte? quod dedit*
Principium aduenicns? TH. *plurimum merito tuo.*
G. Eamus ergo ad cœnam. quid ſtas? P. *hem alterum.*
Ex homine hunc natum dicas. TH. *vbi vis non moror.*
P. *Adibo, atq; aſſimulabo quaſi nunc exeam.*
Iturán' Thais quapiam es? TH. *ehem Parmeno,*
Bene feciſti. hodie itura. P. *quo?* TH. *ecquid hunc vides?*
P. *Video, & me tædet. vbi vis, dona adſunt tibi*
A Phædria. THR. *quid ſtamus? cur non imus hinc?*
P. *Quæſo hercle vt liceat, pace quod fiat tua,*
Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.
THR. *Perpulcra credo dona, haud noſtris ſimilia.*
PA. *Res indicabit. heus iubete iſtos foras*
Exire, quos iuſſi. ocius procede tu huc.
Ex Aethiopia eſt vſq; hæc. THR. *hîc ſunt tres minæ.*
G. Vix. PA. *vbi tu es Dore? accede huc. hem Eunuchum tibi,*
Quam liberali facie! quam ætate integra!
TH. Ita me dij amẽt, honeſtus eſt. P. *quid tu ais Gnatho?*
Numquid habes, quod contemnas? quid tu autẽ Thraſo?
Tacent: ſatis laudant. fac periclum in literis,
Fac in palæſtra, in muſicis, quæ liberum
Scire æquom eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.

THR.

THR. Ego illum Eunuchum ſi ſit opus vel ſobrius.
P. Atque hæc qui miſit non ſibi ſoli poſtulat
Te viuere, & ſua cauſa excludi cæteros:
Neq; pugnas narrat neq; cicatrices ſuas
Oſtentat, neq; tibi obſtat; quod quidam facit.
Verum, vbi moleſtum non erit, vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit ſat habet ſi tum recipitur.
THR. Apparet ſeruom hunc eſſe domini pauperis,
Miſeriq;. G. nam hercle nemo poſſet ſat ſcio,
Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
P. Tace tu: quem eſſe ego puto infra omnes infimos
Homines etiam, qui huic animum aſſentari induxeris,
E flamma te petere cibum poſſe arbitror.
THR. Iamne imus? TH. hos prius introducam. &, quæ
Simul imperabo: poſtea continuo exeo. (volo,
THR. Ego hinc abeo: tu iſtam opperire. P. haud conuenit
Vna cum amica ire Imperatorem in via.
THR. Quid tibi ego multa dicam? domini ſimilis es.
G. ha, ha, hæ. THR. quid rides? G. iſtuc, quod dixti modo:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. T. abi, præcurre, vt ſint domi
Parata omnia. G. fiat. THA. diligenter Pythias
Fac cures, ſi Chremes huc forte aduenerit,
Vt ores primum vt maneat: ſi id non commodum eſt,
Vt redeat: ſi id non poterit ad me adducito.
PY. Ita faciam. THA. quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate iſtam diligenter virginem.
Domi aſſitis, facite. THR. Eamus. TH. vos me ſequimini.

ACTVS TERTII, SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. PROFECTO *quanto magis magiſq; cogito.*
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnũ malum:
Ita me video ab ea aſtute labefactarier.
Iam tum, cum primum iuſſit me accerſier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne norâm quidem)
Vbi veni, cauſſam, vt ibi manerem, repperit:
Ait rem diuinam feciſſe, & rem ſeriam
Velle agere mecum. iam tum erat ſuſpicio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipſa accumbere
Mecum, mihi ſeſe dare, ſermonem quærere.
Vbi friget, huc euaſit quam pridem pater
Mihi & mater mortui eſſent. dico, iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quam longe a mari.
Credo & placere hoc; ſperat ſe à me auellere.
Poſtremo, ecqua in die parua periſſet ſoror,
Ecquis cum ea vna, quid habuiſſet cum perit;
Ecquis eam poſſet noſcere, hæc cur quæritet?
Niſi illa forte, quæ olim perijt paruola
Soror, hanc ſe intendit eſſe, vt eſt audacia.
Verum ea ſi viuit, annos nata eſt ſedecim,
Non maior. Thais, ego quam ſum, maiuſcula eſt.
Miſit porro orare vt venirem, ſerio.
Aut dicat, quid volt, aut moleſta ne ſiet.
Non hercle veniam tertio. heus, heus. PY. *hic quis eſt?*
CH. *Ego ſum Chremes.* PY. *ô capitulum lepidiſſimum.*
CH. *Dico ego mi inſidias fieri.* PA *Thais maximo*
Te orabat opere, vt cras redires. CH. *rus eo.*

PY. Fac

PY. Fac amabò. CH. non poſſum, inquam. PA. at apud nos hic mane,
Dum redeat ipſa. CH. nihil minus. PY. cur mi Chremes?
CH. Malam rem. abis hinc? PY. ſi iſtuc ita certum eſt tibi,
Amabò, vt illuc tranſeas vbi illa eſt. CH. eo.
PY. Abi Dorias, cito hunc deduce ad militem.

ACTVS TERTII, SCENA IV.

ANTIPHO.

HERI aliquot adoleſcentuli coÿmus in Piræo,
In hunc diē vt de ſymbolis eſſemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati anuli: locu', tempus conſtitutum eſt.
Præteryt tempus; quo in loco dictum eſt, parati nihil eſt.
Homo ipſe nuſquam eſt; neq; ſcio, quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedêre, vt illum quæram:
Idque adeo viſam, ſi domi eſt. quiſnam hinc à Thaide exit?
Is eſt, an non eſt? ipſu'ſt. quid hoc hominis? qui eſt hic ornatus?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari, neq; conÿcere.
Niſi quidquid eſt, procul hinc libet priu', quid ſit, ſciſcitari.

ACTVS TERTII, SCENA V.

CHÆREA, ANTIPHO.

C. NVMQVIS hic eſt? nemo eſt. numquis hinc me ſequitur? nemo homo eſt.

Iamne

Iámne erumpere hoc licet mihi gaudium? prô Iupiter,
Nunc eſt profectò interfici, cum perpeti me poſſum,
Ne hoc gaudium contaminet vita aliqua ægritudine.
Sed neminémne curioſum interuenire nunc mihi,
Qui me ſequatur, quoquo eam, rogitando obtundat, enecet,
Quid geſtiam, aut quid lætus ſim, quo pergam, vnde emergam, vbi ſiem
Veſtitum hunc nactus, quid mihi quæram, ſanus ſim, anne inſaniam?
A. Adibo, atq; ab eo gratiam hinc, quã video velle, inibo.
Chærea, quid eſt quod ſic geſtis? quid ſibi hic veſtitus quærit?
Quid eſt, quod lætus ſis? quid tibi vis? ſati' ne ſanus? quid me
Aſpectas? quid taces? C. ô feſtus dies hominis: amice
Salue: nemo omnium eſt, quem ego magi' nunc cuperem videre.
A. Narra iſtuc quæſo quid ſit. C. immo ego te obſecro hercle, vt audias.
Noſtin' hanc, quam frater amat? A. noui, nempe opinor Thaidem.
C. Iſtam ipſam. A. ſic commemineram. C. quædam hodie eſt ei dono data.
Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho;
Cum ipſum me nóris, quam elegans formarum ſpectator ſiem?
In hac commotus ſum. ain' tu? C. primam dices ſcio ſi videris.

Quid

Quid multa verba? amare cœpi, forte fortuna domi
Quidam erat Eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi
Neq; is deductus etiam tum ad eam. ſummonuit me Parmeno
Ibi ſeruus, quod ego arripui. A. quid id eſt? C. tacitus citius audies.
Vt veſtem cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc ducier.
A. Pro Eunuchon'? C. ſic eſt. A. quid tandem ex ea re vt caperes commodi?
CH. Rogas? viderem, audirem, eſſem vnà, qua cum cupiebam, Antipho.
Num parua cauſa, aut parua ratio eſt? traditus ſum mulieri.
Illa illico vbi me accepit, læta vero ad ſe abducit domum.
Commendat virginem. A. cui? tibine? CH. mihi. A. ſatis tuto tamen.
CH. Edicit, ne vir quiſquam ad eam adeat, & mihi, ne abſcedam, imperat,
In interiore parte vt maneam ſolus cum ſola. annuo,
Terram intuens modeſte. AN. miſer. CH. ego, inquit, ad cœnam hinc eo:
Abducit ſecum ancillas: paucæ, quæ circum illam eſſent, manent
Nouitiæ puellæ: continuo hæc adornant, vt lauet.
Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in conclaui ſedet,
Suſpectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem

Quo

Quod pacto Danaæ miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

Egomet quoque hic ſpectare cœpi: & quia conſimilem luſerat

Iam olim ille ludum, impendio magis animu gaudebat mihi,

Deum ſeſe in hominem conuertiſſe, atque per alienas tegulas

Veniſſe clanculum per impluuium fucum factum mulieri:

At quem Deum? qui templa cæli ſumma ſonitu concutit.

Ego homuncio hoc non facerem? ego illud vero ita feci, ac lubens.

Hæc dum mecum reputo, accerſitur lauatum interea virgo.

It, lauit, redit: deinde illam in lecto illo collocarunt.

Sto expectans, ſiquid mihi imperent. venit vna, heus tu, inquit, Dore

Cape hoc flabellum. & ventulum huic ſic facito, dum lauamur.

Vbi nos lauerimus, ſi voles, lauato. accipio triſtis.

A. Tum equidem iſtuc os tuum impudens videre nimium vellem,

Status quis eſſet, flabellum tenere te aſinum tantum.

C. Vix elocuta eſt hoc, foras ſimul omnes proruunt ſe:

Abeunt lauatum, perſtrepunt, ita vt fit, domini vbi abſunt.

Interea ſomnus virginem opprimit: ego limis adſpecto

Sic per flabellum clanculum & ſimul alia circumſpecto.

Satin' explorata ſint. video eſſe: peſſulum oſtio obdo.

A. Quid

A. Quid tum? C. quid tum, fatue? A. fateor. C. egón' occaſionem
Mihi oſtentatam, tam breuem, tam optatam, tam inſperatam,
Amitterem? tum pol ego is eſſem vere, qui aſſimulabar.
A. Sane hercle vt dicis. ſed interim de ſymbolis quid actum eſt?
C. Paratum eſt. A frugi es. vbi? domín'? C. immo apud libertum Diſcum.
A. Perlonge eſt: ſed tanto ocyus properemus; muta veſtem.
C. Vbi mutem? perij; nam domo exſulo nunc; metuo fratrem,
Ne intus ſit; porro autem, pater ne rure redierit iam.
A. Eamus ad me; ibi proximũ eſt vt mutes. C. recte dicis.
Eamus, & de iſtac ſimul, quo pacto porro poſſim
Potiri, conſilium volo capere vnà tecum. A. fiat.

ACTVS QVARTI, SCENA I.

DORIAS.

ITA *me Dij bene ament quantum ego illum vidi, non nihil timeo*
Miſera, ne quam ille hodie inſanu' turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam poſtquam iſte aduenit Chremes adoleſcens frater virginis,
Rogat illum admitti vt iubeat: ille continuo iraſci neq;
Negare audere: Thais porro inſtare, vt hominem inuitet id

Facie-

Faciebat retinendi illius cauſa; quia, illa quæ cupiebat
De ſorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat triſtis; manſit ibi. illa cum illo ſermonem illico.
Miles vero ſibi putare adductum ante oculos æmulum.
Voluit facere contra huic ægre; heus, heus, inquit puer, huc Pamphilam
Accerſe, vt delectet hîc nos; illa exclamat, minime gentium.
Tun' in conuiuium illam? miles tēdere inde ad iurgium.
Interea aurum ſibi clam mulier demit, dat mihi vt auferam.
Hoc eſt ſigni; vbi primū poterit, ſeſe illinc ſubducet, ſcio.

ACTVS QVARTI, SCENA II.

PHÆDRIA.

DVM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita vt ſit, vbi quid in animo eſt moleſtiæ,
Aliam rem ex alia cogitare & ea omnia in
Peiorem partem. quid opu'ſt verbis? dum hæc puto,
Præterij imprudens villam. longe iam abieram:
Cum ſenſi redeo ſurſum male vero me habens.
Vbi ad ipſum veni diuerticulum, conſtiti:
Occepi mecum cogitare hem biduum hic
Manendum eſt ſoli ſine illa? quid tum poſtea?
Nihil eſt quid? nihil? ſi non tangendi copia eſt,
Eho ne videndi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe extrema linea
Amare haud nihil eſt villam prætereo ſciens.
Sed quid hoc quod timida ſubito egreditur Pythias?

ACTVS

ACTVS QVARTI, SCENA III.

Pythias, Dorias, Phædria.

PY. VBi illum ego ſceleróſum miſera, atq; impium inueniam? aut vbi
Quæram? hoccine tam audax facinus facere eſſe auſum?
PH. perij: hoc quid ſit, vereor.
PY. Quin inſuper etiam ſcelu' poſtquã ludificatu' ſt virginem,
Veſtem omnem miſeræ diſcidit, eam ipſam capillo conſcidit.
PH. Hem. PY. qui nunc ſi detur mihi,
Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico?
PH. Profectò neſcio quid abſente nobis turbatũ eſt domi.
Adibo. quid iſtuc? quid feſtinas? aut quem quæris Pythias?
PY. Hem Phædria, egón' quem quæram? abi hinc quo dignu' es, cum donis tuis
Tam lepidis. PH. quid iſtuc eſt rei?
PY. Rogas me? Eunuchum quem dediſti nobis quas turbas dedit?
Vitiauit virginem, quam heræ dederat dono miles. PY. quid ais?
PY. Perij. PH. temulenta es. PY. vtinam ſic ſient mihi qui male volunt.
D. Au, obſecro mea Pythias, quod iſtuc nam monſtri fuit?
PH. Inſanis: qui iſtuc facere Eunuchus potuit. PY. ego illum neſcio

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipſa indicat.
Virgo ipſa lacrumat, neque, cum rogites quid ſit, audet dicere.
Ille autem bonus vir nuſquam apparet. etiam hoc miſera ſuſpicor,
Aliquid domo abeuntem abſtuliſſe. PH. *nequeo mirari ſatis,*
Quo abire ignauus ille poſſit longius, niſi domum
Forte ad nos rediјt. PY. *viſe amabo, num ſit.* PH. *iam faxo ſcias.*
D. *Periј; obſecro. tam infandum facinus, mea tu, ne audiui quidem.*
PY. *At pol ego amatores audierã mulierum eſſe eos maxumos,*
Sed nihil poteſſe: verum miſeræ non in mentem venerat;
Nam illum aliquò concluſſem, neque illi commiſiſſem virginem.

ACTVS QVARTI, SCENA IV.

PHÆDRIA, DORVS, PYTHIAS, DORIAS.

PH. EXI foras ſceleſte. at etiam reſtitas?
Fugitiue prodi, male conciliate. DO. *obſecro.* PH. *oh,*
Illud vide, os vt ſibi diſtorſit carnufex.
Quid huc reditio eſt? quid veſtis mutatio eſt?
Quid narras? paulum ſi ceſſaſſem Pythia,
Domi non offendiſſem: ita iam ornabat fugam.
PY. *Habéſne hominem amabo?* PH *quidni?* PY. *ô factum bene.*

DO. *Iſtuc*

DO. iſtuc pol vero bene. PY. *vbi eſt?* PH. *rogitas? non vides.*
PY. *Videam obſecro, quem?* PH. *hunc ſcilicet.* PY. *quis hic eſt homo?*
PH. *Qui ad vos deductus hodie eſt.* PY. *hunc oculis ſuis*
Noſtrarum nunquam quiſquam vidit Phædria.
PH. *Non vidit?* PY. *an tu hunc credidiſti eſſe obſecro*
Ad nos deductum? PH. *namq; alium habui neminem.*
PY. *au,*
Ne comparandus hic quidem ad illum eſt. ille erat
Honeſta facie, & liberali. PH. *ita viſus eſt*
Dudum, quia varia veſte exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
PY. *Tace obſecro: quaſi vero paulum interſiet.*
Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus:
Quem tu vero videre velles Phædria,
Hic eſt vetus, vietus, veternoſus, ſenex,
Colore muſtellino. PH. *hem, quæ hæc eſt fabula?*
Eo redigis me, vt, quid egerim, egomet neſciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. *emiſti.* PY. *iube mihi denuo*
Reſpondeat. PH. *roga.* PY. *veniſtin' hodie ad nos? negat.*
At ille alter venit annos natus ſedecim:
Quem ſecum adduxit Parmeno. PH. *agedum, hoc mihi expedi;*
Primum vnde habes iſtam, quam habes veſtem? taces?
Monſtrum hominis, non dicturus? DO. *venit Chærea.*
PH. *Fratérne?* DO. *ita eſt.* PH. *quando?* DO. *hodie.*
PH. *quam dudum?* DO. *modo.*
PH. *Quî cum?* DO. *cum Parmenone.* PH. *noráſne eum prius?*

DO. Non: nec, quis eſſet, vmquam audieram dicier.
PH. Vnde igitur, meum fratrem eſſe, ſciebas? DO. Parmeno
Dicebat eum eſſe: is dedit hanc mihi veſtem. PH. occidi.
DO. Meam ipſe induit: poſt vnà ambo abierunt foras.
PY. Iam ſati' credis ſobriam eſſe me, & nil mentitam tibi?
Iam ſatin' certum eſt virginem vitiatam eſſe? PH. age nunc bellua,
Credis huic quod dicat? PY. quid iſti credam? res ipſa indicat.
PH. Concede iſtuc paululum. audin'? etiam paulum, ſat eſt.
Dic dum hoc rurſum. Chæreán' tuam veſtem detraxit tibi?
DO. Factum. PH. & ea eſt indutus? DO factum. PH. & pro te huc deductu'ſt? DO. ita.
PH. Iupiter magne, ô ſceleſtum atq; audacem hominem. PH. væ mihi,
Etiam nunc non credis indignis nos irriſas modis?
PH. Mirum ni tu credas quod iſte dicat. quid agam, neſcio.
Heus tu negato rurſum. poſſúmne ego hodie ex te exſculpere
Verum? vidiſtin' fratrem Chæream? DO. non. PH. non poteſt ſine
Malo fateri, video. ſequere me hàc. modo ait, modo negat.
Ora me. DO. obſecro te vero Phædria. PH. i intrò. DO. hoi, hei.

PH. Alio

PH. *Alio pacto honeſte quo modo hinc nunc abeam, neſcio.*
Actum eſt ſiquidem. tu me hîc etiam nebulo ludificabere?
PY. *Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam, quam me viuere.*
DO. *Sic eſt.* PY. *inueniam hodie, parem vbi pol referam gratiam.*
Sed nunc quid faciendum cenſes Dorias? DO. *de iſtac rogas*
Virgine? PY. *ita: vtrum taceámne, an prædicem?* DO. *pol, ſi ſapis,*
Quod ſcis, neſcis, neq; de Eunucho, neq; de vitio virginis.
Hac re & omni turba euolues te, & illi gratum feceris:
Id modo dic, abiſſe Dorum. PY. *ita faciam.* DO. *ſed videón' Chremem?*
Thais iam aderit. PY. *quid ita?* DO. *quia, cum inde abeo, iam tum inceperat*
Turba inter eos. PY. *aufer aurum hoc: ego ſcibo ex hoc, quid ſiet.*

ACTVS QVARTI, SCENA V.

Chremes, Pythias.

C. AT, *at, data hercle verba mihi ſunt: vicit vinum quod bibi.*
At dum accubabam, quam videbar mihi eſſe pulcre ſobrius;
Poſtquam ſurrexi, neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.

PY. Chreme. C. quis eſt? ehem Pythia. vah. quanto nunc formoſior
Videre, quam dudum? PY. certe quidem tu pol multo alacrior.
CH. Verbum hercle verum hoc eſt: SINE CERERE ET LIBERO FRIGET VENVS.
Sed Thais multo ante venit? PY. ánne abijt iam à milite?
C. Iamdudum, ætatem. lites ſunt inter eos factæ maxumæ.
PY. Nil dixit tum, vt ſequerere ſeſe? CH. nihil, niſi abiens mihi innuit.
PY. Eho nónne id ſat erat? C. at neſciebam id dicere illam, niſi quia
Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extruſit foras.
Sed eccam ipſam video: miror, vbi huic ego anteuorterim.

ACTVS QVARTI, SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

TH. CREDO *equidem illum iam affuturum eſſe, illam vt eripiat: ſine*
Veniat: atqui, ſi illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur. vſq; eo ego illiu' ferre poſſum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum ſint. verum enim ſi ad rem
Conferentur, vapulabit.
CH. Thais, ego iam dudum hîc adſum. T. ô mihi Chreme, teipſum exſpectabam:

Scin'

Scin' tu turbam hanc propter te eſſe factam? & adeo ad te attinere hanc

Omnem rem? C. *ad me? qui? quaſi iſtuc.* T. *quia, dum tibi ſororem ſtudeo*

Reddere, reſtituere, hæc atque huiuſmodi ſum multa paſſa.

CH. *Vbi ea eſt?* TH. *domi apud me.* CH. *ehem.* TH. *quid eſt?*

Educta ita, vti teq; illaq; dignum eſt. C. *quid ais?* T. *id quod res eſt.*

Hanc ibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquam pretij.

CH. *Et habetur, & referetur à me, Thais, tibi, ita vti merita es,*

Gratia. T. *at enim caue, ne prius, quam hanc à me accipias, amittas*

Chreme: nam hæc ea eſt, quam miles à me vi nunc venit ereptum.

Abi tu, ciſtellam, Pythias, domo effer cum monumentis.

CH. *Viden' tu illum Thais?* PY. *vbi ſita eſt?* TH. *in riſco. odioſa ceſſas?*

CH. *Militem ſecum ad te quantas copias adducere?*

At at at, TH. *num formidoloſus obſecro es mi homo?* CH. *apageſis,*

Ego formidoloſus? nemo eſt hominum, qui viuat, minus.

TH. *Atq; ita opu'ſt.* CH. *au, metuo, qualem tu me eſſe hominem exiſtimes.*

TH. *Immo hoc cogitato: qui cum res tibi eſt, peregrinus eſt,*

Minu' potens quam tu, minu' notus, amicorum hîc habens minus.

CH. *Scio iſtuc: ſed* TV QVOD CAVERE POSSIS, STVLTVM ADMITTERE EST.

Malo ego nos proſpicere, quam hunc vlciſci accepta iniuria.

Abi tu, atque oſtium obſera intus, ego dum hinc tranſcurro ad forum:

Volo ego adeſſe hîc aduocatos nobis in turba hac. TH. *mane.*

CH. *Melius eſt* TH. *mane.* CH. *omitte, iam adero.* TH. *nil opus eſt iſtis, Chreme:*

Hoc dic modo, ſororem illam tuam eſſe, & te paruam virginem

Amiſiſſe, nunc cognôſſe: ſigna oſtende. PY. *adſunt.* TH. *cape:*

Si vim faciet, in ius ducito hominem: intellextín'? CH. *probe.*

TH. *fac, animo hac præſenti dicas.* C. *faciam.* TH. *attolle pallium.*

Perij, huic ipſi opus patrono eſt, quem defenſorem paro.

ACTVS QVARTI, SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

THR. HANCCINE *ego vt contumeliam tam inſignem in me accipiam, Gnatho?*

Mori me ſatius eſt. Simalio, Dorax, Syriſce, ſequimini.

Pri-

Primum ædes expugnabo. GN. *recte.* THR. *virginem eripiam.* GN. *probe.*
THR. *Male multabo ipſam.* GN. *pulcre.* THR. *in medium huc agmen cum vecti Dorax,*
Tu Simalio in ſiniſtrum cornu, tu Syriſce in dexterum.
Cedò alios: vbi centurio eſt Sanga, & manipulus furum? S. *eccum adeſt.*
THR. *Quid ignaue? peniculón' pugnare, qui iſtum huc portes, cogitas?*
S. *Egóne? imperatoris virtutem noueram, & vim militum:*
Sine ſanguine hoc fieri non poſſe: quî abſtergerem vulnera.
THR. *Vbi alij?* S. *qui, malum, alij? ſolus Sannio ſeruat domum.*
THR. *Tu hoſce inſtrue: hîc ego ero poſt principia: inde omnibus ſignum dabo.*
G. *Illuc eſt ſapere: vt hoſce inſtruxit, ipſus ſibi cauit loco.*
THR. *Idem hocce Pyrrhus factitauit.* CH. *vidén' tu Thais, quam hic rem agit?*
Nimirum conſilium illud rectũ eſt de occludendis ædibus.
TH. *Sane, quod tibi nunc vir videatur eſſe, hic nebulo magnus eſt:*
Ne metuas. THR. *quid videtur?* G. *fundam tibi nunc nimis vellem dari,*
Vt tu illos procul hinc ex occulto caderes: facerent fugam.
THR. *Sed eccam Thaidem ipſam video.* G. *quam mox irruimus?* THR. *mane.*

OMNIA PRIVS EXPERIRI VERBIS, QVAM ARMIS, SAPIENTEM DECET.

Quíſcis, an, quæ iubeam, ſine vi faciat? G. Dij veſtram fidem,
Quanti eſt ſapere! nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.
THR. Thais, primum hoc mihi reſponde: cum tibi do iſtam virginem,
Dixtín' hos mihi dies ſoli dare te? TH. quid tum poſtea? THR. rogitas,
Quæ mihi ante oculos amatorẽ coram adduxiſti tuum?
Quid cum illo vt agas? & cum eo clam ſubduxiſti te mihi?
TH. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, niſi vi mavis eripi.
CH. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium. G. ah, quid ais? tace.
CH. Quid tu tibi vis? THR. ego non tangam meam? CH. tuam autem furcifer?
G. Caue ſis; neſcis, cui maledicas nunc viro. CH. non tu hinc abis?
Scín' tu, vt tibi res ſe habeat? ſi quidquam hodie hic turbæ cœperis,
Faciam huius loci, dieique, meiq; ſemper memineris.
G. Miſeret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
CH. Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis. G. aín' vero canis?
Siccine agis? THR. quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi eſt?

CH. Sci-

CH. *Scibis. principio eam eſſe dico liberam.* THR. *hem.*
CH. *ciuem Atticam.* THR. *hui.*
CH. *Meam ſororem.* THR. *os durum.* CH. *miles. nunc adeo edico tibi,*
Ne vim facias vllam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, vt eam adducam & ſigna oſtendā hæc. THR. *tún' me prohibeas,*
Meam ne tangam? CH. *prohibeo, inquam.* GN. *audin' tu? hic furti ſe alligat.*
CH. *Satín' hoc eſt tibi?* THR. *hoc idem tu ais?* TH. *quare, qui reſpondeat.*
THR. *Quid nunc agimus?* GN. *quin redeamus: iam hæc tibi aderit ſupplicans*
Vltro. TH. *credín'* GN. *imo certe: noui ingenium mulierum:*
Nolvnt, *vbi velis, vbi nolis, cupiunt vltro.* TH. *beneputas.*
GN. *Iam dimitto exercitum?* THR. *vbi vis?* GN. *Sanga, ita vti fortes decet*
Milites, domiq; ſociq; fac viciſſim vt memineris.
SAN. *Iamdudum eſt animus in patinis.* GN. *frugi es.*
THR. *vos me hâc ſequimini.*

ACTVS QVINTI, SCENA I.

Thais, Pythias.

TH. Pergin' *ſceleſta mecum perplexe loqui?*
Scio; neſcio; abijt; audiui; ego non adfui.
Non tu iſtuc mihi dictura aperte es, quidquid eſt?

Virgo

Virgo conſciſſa veſte lacrumans obticet,
Eunuchus abijt, quamobrem? quid factum eſt? taces?
PY. *Quid tibi ego dicam miſera? illum Eunuchum negant*
Fuiſſe. TH. *quis fuit igitur?* PY. *iſte Chærea.*
T. *Qui Chærea?* PY. *iſte ephebus frater Phædriæ.*
TH. *Quid ais venefica?* PY. *atqui certo comperi.*
TH. *Quid is, obſecro, ad nos, quamobrem adductu' ſt?* PY. *neſcio.*
Niſi amâſſe credo Pamphilam. T. *hem miſera occidi:*
Infelix, ſiquidem tu iſtæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? PY. *id opinor.* T. *quid ais ſacrilega?*
Iſtuccine interminata ſum hinc abiens tibi?
PY. *Quid facerem? ita vt tu iûſti, ſoli credita eſt.*
TH. *Sceleſta,* OVEM LVPO COMMISTI. *diſpu-*
Sic mihi data eſſe verba. quid hominis illic eſt? *(det.*
PY. *Hera mea tace, obſecro; ſaluæ ſumus; hominem*
Habemus ipſum. TH. *vbi is eſt?* PY. *hem ad ſiniſtram, non vides?*
En. T. *video.* P. *comprehendi iube, quantum poteſt.*
T. *Quid illi facies ſtulta?* P. *quid faciam, rogas?*
Vide amabò, ſi non, cum aſpicias, os impudens
Videtur. T. *non.* P. *tum, quæ eius confidentia eſt.*

ACTVS QVINTI, SCENA II.

CHÆREA, THAIS, PYTHIA.

CH. APVD *Antiphonem vterque, mater & pater,*
Quaſi dedita opera, domi erant, vt nullo modo
Introire

Introire poſſem, quin viderent me. interim
Dum ante oſtium ſto, notus mihi quidam obuiam
Venit; vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam deſertum; inde item
In aliud; inde in aliud. ita miſerrimus
Fui fugitando, ne quis me cognoſceret.
Sed éſtne hæc Thais, quam video? ipſa eſt. hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
TH. *Adeamus. bone vir Dore ſalue: dic mihi,*
Aufugiſtin'? CH. *hera, factum.* TH. *ſatin' id tibi placet?*
CH. *Non.* TH. *credin' te impune habiturum?* C. *vnam hanc noxiam*
Mitte: ſi aliam vnquam admiſero vllam, occidito.
T. *Num meam ſæuitiam veritus es?* C. *non.* T. *Quid igitur?*
C. *Hanc metui, ne me criminaretur tibi.*
T. *Quid feceras?* C. *paululum quiddam.* PY. *eho, paululum impudens?*
An paululum eſſe hoc tibi videtur, virginem
Vitiare ciuem? C. *conſeruam eſſe credidi.*
PY. *Conſeruam? vix me contineo, quin inuolem in*
Capillum. monſtrum, etiam vltro deriſum aduenit.
T. *Abi hinc inſana.* P. *quid ita vero? debeam,*
Credo, iſti quidquam furcifero, ſi id fecerim;
Præſertim cum ſe ſeruom fateatur tuum.
T. *Miſſa hæc faciamus. non te dignum Chærea*
Feciſti: nam ſi ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neq; edepol, quid nunc conſili capiam, ſcio,

De vir-

De virgine iſtac: ita conturbaſti mihi
Rationes omnes, vt eam non poßim ſuis,
Ita vt æquom fuerat, atque vt ſtudui, tradere, vt
Solidam parerem hoc mihi beneficium Chærea.
CH. *At nunc dehinc ſpero æternam inter nos gratiam*
Fore Thais. ſæpe ex huiuſmodi re quapiam, &
MALO EX PRINCIPIO MAGNA FAMILIARITAS
Conflata eſt. quid, ſi hoc quiſpiam voluit Deus.
TH. *Equidem pol in eam partem accipioq; & volo.*
C. *Immo ita quæſo. vnum hoc ſcito, contumeliæ*
Non me feciſſe cauſa, ſed amoris. T. *ſcio:*
Et pol propterea magis nunc ignoſco tibi.
Non adeo inhumano ingenio ſum Chærea,
Neq; tam imperita, vt, quid amor valeat, neſciam.
C. *Te quoq; iam, Thais, ita me Dij bene ament, amo.*
P. *Tum pol ab iſto tibi, hera, cauendum intelligo.*
CH. *Non auſim.* PY. *nihil tibi quidquam credo.* TH. *deſinas.*
CH. *Ego me tuæ commendo & committo fidei.*
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix ſies:
Te mihi patronam cupio Thais, te obſecro;
Emoriar, ſi non hanc vxorem duxero.
TH. *Tamen ſi pater.* CH. *quid? ah volet, certo ſcio.*
Ciuis modo hæc ſit. TH. *paululum opperirier*
Si vis, iam frater ipſe hîc aderit virginis.
Nutricem accerſitum ijt, quæ illam aluit paruolam.
In cognoſcendo tute ipſa aderis Chærea.
CH. *Ego vero maneo.* TH. *víſne interea, dum is venit,*
Domi opperiamur potius, quam hîc ante oſtium?

CH. *Imo*

CH. Imo percupio. P. quam tu rem actura obſecro es?
TH. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædes cogitas
Recipere poſthac? TH. cur non? P. crede hoc meæ fidei.
Dabit hic aliquam pugnam denuo. TH. au, tace obſecro.
P. Parum perſpexiſſe eius videre audaciam.
CH. Non faciam, Pythia. P. non pol credo, Chærea,
Niſi ſi commiſſum non erit. C. quin, Pythias,
Tu me ſeruato. P. neq; pol ſeruandum tibi
Quidquam dare auſim, neque te ſeruare. apage te.
TH. Optime. adeſt ipſe frater. C. perij hercle: obſecro
Abeamus intro: Thais, nolo me in via
Cum hac veſte videat. TH. quamobrem tandem? an quia pudet?
CH. Idipſum? virgo vero? T. î præ, ſequar.
Tu iſtic mane, vt Chremem introducas, Pythias.

ACTVS QVINTI, SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

PY. QVID? *quid venire in mentem nunc poſſit mihi,*
Quídnam, quî referam illi ſacrilego gratiam,
Qui hunc ſuppoſuit nobis? C. moue vero ocyus
Te nutrix. S. moueo. C. video ſed nil promoues.
P. Iámne oſtendiſti ſigna nutrici? C. omnia.
P. Amabo quid ait? cognoſcít ne? C. ac memoriter.
Ite intrò, iam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere

Video

Video: vide vt ocioſus ſit, ſi Dijs placet.
Spero me habere, quî hunc meo excruciem modo.
Ibo intrò, de cognitione vt certum ſciam.
Poſt exibo, atq; hunc perterrebo ſacrilegum.

ACTVS QVINTI, SCENA IV.

PARMENO, PYTHIAS.

PA. REVISO, *quidnam Chærea hîc rerum gerat.*
Quod ſi aſtu rem tractauit, Dij veſtram fidem,
Quantam, & quam veram laudem capiet Parmeno?
Nam vt omittam, quod ei amorem difficillimum, &
Cariſſimum ab meretrice auara: virginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtia,
Sine ſumtu, ſine diſpendio. tum hoc alterum,
Id vero eſt, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperiſſe, quomodo adoleſcentulus
Meretricum ingenia & mores poſſet noſcere;
Mature vt cum cognôrit, perpetuo oderit.
Quæ dum foris ſunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compoſitum quidquam, nec magis elegans.
Quæ, cum amatore ſuo cum cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluuiem, ſordes, inopiam,
Quam inhoneſtæ ſolæ ſint domi, atq; auidæ cibi,
Quo pacto ex iure heſterno panem atrum vorent:
Noſſe omnia hæc, ſalus eſt adoleſcentulis.
PY. *Ego pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus,*
Vlciſcar, vt ne impune in nos illuſeris.

ACTVS QVINTI, SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. PRo Deûm fidem, facinus fœdum! ô infelicem adoleſcentulum,
O ſceleſtum Parmenonem, qui iſtum huc adduxit! PA. quid eſt?
PY. Miſeret me: itaque, vt ne viderem, miſera huc effugi foras,
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna. PA. ô Iupiter,
Quæ illæc turba eſt? númnam ego perij? adibo. quid iſtuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas audaciſſime?
Perdidiſti iſtum, quem adduxti pro Eunucho, adoleſcentulum,
Dum ſtudes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid factum eſt? cedò.
PY. Dicam. virginem iſtam, Thaidi hodie quæ dono data eſt,
Scin' eam hinc ciuem eſſe? & eius fratrem apprime nobilem?
PA. Neſcio. PY. atqui ſic inuenta eſt: eam iſte vitiauit miſer.
Ille vbi id reſciuit factum frater violentiſſimus.
PA. Quídnam fecit? PY. colligauit primum eum miſeris modis.
PA. Colligauit? hem. PY. atq; equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.

PA. quid ais? PY. nunc minatur porro ſeſe id, quod mœchis ſolet:
Quod ego nunquam vidi fieri, neq; velim. PAR. qua audacia
Tantum facinus audet? PY. quid ita tantum? P. an non hoc maxumum eſt?
Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia
Deprandi quemquam? PY. neſcio. PAR. at ne hoc neſciatis, Pythias,
Dico, edico vobis, noſtrum eſſe illum herilem filium. PY. hem,
Obſecro an is eſt? PA. ne quam in illum Thais vim fieri ſinat.
Atq; adeo autem cur non egomet intrò eo? PY. vide Parmeno
Quid agas, ne neq; illi proſis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quidquid factum eſt, ex te eſſe ortum. PA. quid igitur faciam miſer?
Quídve incipiam? ecce autem video rure redeuntem ſenem.
Dicam huic, an non? dicam hercle: etſi mihi magnum malum
Scio paratum: ſed neceſſe eſt, huic vt ſubueniat. PY. ſapis.
Ego abeo intrò: tu iſti narrato ordine, vt factum ſiet.

ACTVS

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

Laches, Parmeno.

L. EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.
Vbi ſatias cœpit fieri, commuto locum.
Sed éſtne ille noſter Parmeno? & certe ipſus eſt.
Quem præſtolare, Parmeno, hîc ante oſtium?
P. Quis homo eſt? hem, ſaluum te aduenire, here, gaudeo.
L. Quem præſtolare? P. perij: lingua hæret metu. LA. hem,
Quid eſt, quod trepidas? ſati'ne ſalua? dic mihi.
P. Here, primum te arbitrari id, quod res eſt, velim.
Quidquid huius factum eſt, culpa non factum eſt mea.
L. Quid? P. recte ſane interrogaſti. oportuit
Rem prænarraſſe me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. LA. cui? PAR. Thaidi.
L. Emit? perij hercle. quanti? P. viginti minis.
L. Actum eſt. P. tum quandam fidicinam amat hic Chærea,
LA. Hem, quid amat? an ſcit iam ille, quid meretrix ſiet?
An in aſtu venit? aliud ex alio malum.
PAR. Here, ne me ſpectes: me impulſore hæc non facit.
LA. omitte de te dicere. ego te, furcifer,
Si viuo. ſed iſtuc quidquid eſt, primum expedi.
PA. Is pro illo Eunucho ad Thaidem hanc deductus eſt.

LA. Pro Eunuchón? PA. ſic eſt. hunc pro mœcho poſtea
Comprehendere intus. & conſtrinxêre. LA. occidi.
PA. Auda iam meretricum ſpecta. LA. numquid eſt
Aliud mali damnive, quod non dixeris,
Reliquom? P. tantum eſt. LA. ceſſon' huc intrò irrumpere?
PA. Non dubium eſt, quin mihi magnum ex hac re ſit malum,
Niſi, quia neceſſe fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hiſce aliquid eſſe euenturum mali,
Nam iam diu aliquam cauſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret ys: nunc repperit.

ACTVS QVINTI, SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. NVMQVAM *ædepol quidquam iam diu, quod magis vellem euenire,*
Mi euenit, quam quod modo ſenex intro ad nos venit errans.
Mihi ſolæ ridiculo fuit quæ, quid timeret, ſcibam.
PA. Quid hoc autem eſt? PY. nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.
Sed vbi obſecro eſt? PA. mén' quærit hac? PY. atq; eccum video: adibo.
PA. Quid eſt inepta? quid tibi vis? quid rides? pergín'? PY. pery.
Deſeſſa iam ſum miſera te ridendo. PA. quid ita? PY. rogitas?
Numquam ædepol hominẽ ſtultiorẽ vidi, nec videbo. ah.

Non pote ſatis narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiam primo callidum & diſertum credidi hominem.
Quid? illicone credere ea, quæ dixi oportuit te?
An pœnitebat flagitij te auctore quod feciſſet
Adoleſcens ni miſerum inſuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuiſſe, vbi veſtem vidit
Illam eſſe eum indutum pater? quid? iam ſcis te perijſſe?
PA. *Ehem, quid dixti peſſuma? an mentita es etiam rides?*
Itán' lepidum tibi viſum eſt ſcelus, nos irridere? PY. *nimium.*
PA. *Siquidem iſtuc impune habueris.* PY. *verum?* PA. *reddam hercle.* PY. *credo.*
Sed in diem iſtuc Parmeno eſt fortaſſe quod minitare.
Tu iam pendebis, qui ſtultum adoleſcentulum nobilitas
Flagitijs & eundem indicas: vterque in te exempla edent.
PA. *Nullus ſum.* PY. *hic pro illo munere tibi honos eſt habitus. abeo.*
PA. *Egomet meo indicio miſer, quaſi ſorex, hodie perij.*

ACTVS QVINTI, SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

G. QVID *nunc? qua ſpe, aut quo conſilio huc imus? quid inceptas Thraſo?*
T. *Egone? vt Thaidi me dedam, & faciam quod iubeat.*
G. *quid eſt?*
T. *Qui minus huic, quam Hercules ſeruiuit Omphale?*
G. *exemplum placet.*
Vtinam tibi commitigari videam ſandalio caput.

Sed quid? fores crepuère ab ea. quid autem hoc eſt mali?
Hunc ego nunquam videram etiam. quídnam properans hinc proſilit?

ACTVS QVINTI, SCENA IX.

CHÆREA, PARMENO, PHÆDRIA, GNATHO, THRASO.

CH. O POPVLARES, *ecquis me viuit hodie fortunatior?*
Nemo hercle quiſquam: nam in me plane Dÿ poteſtatem ſuam
Omnem oſtendère, cui tam ſubito tot congruerint commoda.
PA. *Quid hic lætus eſt?* C. *ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium*
Inuentor, inceptor, perfector, ſcin' me in quibus ſim gaudÿs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? PAR. *audiui.* CH. *ſcis ſponſam mihi?*
PA. *Bene, ita me Dÿ ament, factum.* G. *audin' tu illum quid ait?* CH. *tum autem Phædriæ,*
Meo fratri, gaudeo amorem eſſe omnem in tranquillo: vna eſt domus:
Thaïs patri ſe commendauit, in clientelam & fidem
Nobis dedit ſe. P. *fratris igitur Thaïs tota eſt.* CH. *ſcilicet.*
PA. *Iam hoc eſt aliud, quod gaudeamus: miles pellitur foras.*
CH. *Tum tu, frater, vbi vbi eſt, fac quam primum hæc audiat.* PA. *viſam domum.*

T. *Numquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc perpetuo*
perierim? GN. *ſine*
Dubio opinor. CH. *quid commemorem primum, aut*
quem laudem maxume?
Illum, qui mihi dedit conſilium vt facerem? an me, qui
id auſu' ſim
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix
fuit,
Quæ tot res, tantas, tam opportune in vnum concluſit
diem? in
Mei patris feſtiuitatem & facilitatem? ô Iupiter
Serua obſecro hæc nobis bona. PH. *Dij voſtram fidem,*
incredibilia
Parmeno modo quæ narrauit. ſed vbi eſt frater? C. *præ-*
ſto eſt. PH. *gaudeo.*
C. *Satis credo. nihil eſt Thaide hac, frater, tua dignius,*
Quod ametur: ita noſtræ eſt omni fautrix familiæ. PH.
hui, mihi
Illam laudas? T. *perij, quanto ſpei eſt minu' tanto ma-*
gis amo.
Obſecro Gnatho, in te ſpes eſt. GN. *quid vis faciam?* T.
Perfice hoc
Precibus, pretio, vt hæream aliqua in parte tamen apud
Thaidem. *(ceris,*
GN. *Difficile eſt.* T. *ſi quid collibuit, noui te hoc ſi effe-*
Quod vis donum, præmium à me optato; id optatum fe-
res.
GN. *Itáne?* T. *ſic erit.* GN. *hoc ſi efficio poſtulo vt mihi*
tua domus
Te præſente, abſente, pateat, inuocato vt ſit locus

Semper. TH. *do fidem ita futurum.* GN. *accingar.* PH. *quem hic ego audio?*
O Thraſo. T. *ſaluete.* PH. *tu fortaſſe, quæ facta hic ſient,*
Neſcis. T. *ſcio.* PH. *cur ergo in his te ego conſpicor regionibus?*
T. *Vobis fretus.* PH. *ſcis quam fretus? miles edico tibi,*
Si in platea hac te offendero poſt vnquam; quod dicas mihi,
Alium quærebam; iter hâc habui. Peryſti. GN. *eia, haud ſic decet.*
PH. *Dictum eſt.* GN. *non cognoſco veſtrum tam ſuperbum.* PH. *ſic erit.*
G. *Prius audite paucis: quod cum dixero, ſi placuerit,*
Facitote. PH. *Audiamus.* GN. *tu concede paululũ iſtuc Thraſo.*
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, huius quidquid facio, id facere maxume cauſſa mea.
Verum idem ſi vobis prodeſt, vos non facere inſcitia eſt.
PH. *Quid id eſt?* GN. *militem riualem ego recipiendum cenſeo.* PH. *hem,*
Recipiendum? G. *cogita modo. tu hercle cum illa, Phædria,*
Et libenter viuis, & enim bene libenter victitas.
Et quod des, paululum; & neceſſe eſt multum accipere Thaidem.
Vt tuo amori ſuppeditari poſſit ſine ſumtu tuo? ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vſu tuo
Nemo eſt. principio & habet quod det, & dat nemo largius:

Fatu-

Fatuus eſt, inſulſus, tardus; ſtertit noctéſque, & dies:
Neque tu iſtum metuas ne amet mulier: pellas facile, vbi velis.
PH *Quid agimus?* GN. *præterea hoc etiam. quod ego vel primum puto,*
Accipit hominem nemo melius prorſus, neque prolixius.
PH. *Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus eſt.* CH. *idem arbitror.*
GN. *Recte facitis. vnum etiam hoc vos oro, vt me in voſtrum gregem*
Recipiatis: ſati' diu hoc iam ſaxum voluo. P. *recipimus.*
CH. *Ac libenter.* G. *at ego pro iſtoc, Phædria. & tu Chærea,*
Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. CH. *placet.*
PH. *Dignus eſt.* G. *Thraſo vbi vis, accede.* T. *obſecro te, quid agimus?*
G. *Quid? iſti te ignorabant. poſtquam eis mores oſtendi tuos,*
Et collaudaui ſecundum facta & virtutes tuas,
Impetraui. T. *bene feciſti. gratiam habeo maximam.*
Nunquam etiam fui vſquam, quin me omnes amarent plurimum.
GN. *Dixin' ego vobis, in hoc eſſe Atticam eloquentiam?*
PH. *Nil præter promiſſum eſt. ite hàc. vos valete, & plaudite.*

A. Antiphila,
B. Syrus,
C. Bacchis,
D. Soſtrata,
E. Nutrix,
F. Dromo,
G. Chremes,
H. Clitipho,
I. Clinia,
K. Menedemus,
L. Phrygia.

FABV-

FABVLÆ INTERLOCVTORES.

Chremes,	ſenex,
Clitipho,	adoleſcens,
Syrus,	ſeruus,
Soſtrata,	matrona,
Bacchis,	meretrix,
Menedemus,	ſenex.
Clinia,	adoleſcens,
Dromo,	ſeruus,
Phrygia,	ancilla,
Antiphila,	Chremetis filia.

Nutrix.

GRAECA EST MENANDRV;

ACTA LVDIS MEGALENSIB.

L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO ÆDILIB. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS: DEINDE DVABVS DEXTRIS: ACTA ETIAM TERTIO TI. SEMPRONIO, M' IVVENTIO COSS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN MILITIAM proficiſci gnatū Cliniam, 1
Amantem Antiphilam, compulit durus pater,
Animiq; ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox vt reuerſus eſt, clam patrem diuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat ſcortum Bacchidem.
Cum accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila: factum id quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene.
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

PRO-

PROLOGVS.

Ne cui ſit voſtrûm mirum, cur partes ſeni
Poeta dederit, quæ ſunt adoleſcentium;
Id primum dicam: deinde, quod veni eloquar.
Ex integra Græca integram Comœdiam
Hodie ſum acturus Heauton-timorumenon,
Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.
Nouam eſſe oſtendi, & quæ eſſet. nunc, qui ſcripſerit,
Et cuia Græca ſit, ni partem maxumam
Exiſtimarem ſcire voſtrûm, id dicerem.
Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit eſſe me, non prologum:
Veſtrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturus ſum.
Nam quod rumores diſtulerunt maleuoli,
Multas contaminaſſe Græcas, dum facit
Paucas Latinas; factum hic eſſe id non negat;
Neq; ſe id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo ſibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod maleuolus vetus Poëta dictitat,
Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,
Amicûm ingenio fretum, haud natura ſua:
Arbitrium veſtrum, veſtra exiſtimatio
Valebit. quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquûm poſſit, quam æquûm oratio.
Facite æqui ſitis, date creſcendi copiam,
Nouarum qui ſpectandi faciunt copiam

Sine

Sine vitijs; ne ille pro ſe dictum exiſtumet,
Qui nuper fecit ſeruo currenti in via
Deceſſe populum: cur inſano ſeruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, niſi finem maledictis facit.
Adeſte æquo animo: date poteſtatem mihi,
Statariam agere vt liceat per ſilentium:
Ne ſemper ſeruus currens, iratus ſenex,
Edax paraſitus, ſycophanta autem impudens,
Auarus leno, aſſidue agendi ſint mihi
Clamore ſummo, cum labore maxumo.
Mea cauſa, cauſam hanc iuſtam eſſe, animum inducite:
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui ſcribunt, nihil parcunt ſeni.
Laborioſa ſi qua eſt, ad me curritur:
Sin lenis eſt, ad alium defertur gregem.
In hac eſt pura oratio. experimini,
In vtramq; partem ingenium quid poſſit meum.
Si numquam auare pretium ſtatui arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quam maxume ſeruire voſtris commodis:
Exemplum ſtatuite in me, vt adoleſcentuli
Vobis placere ſtudeant potius, quam ſibi.

ACTVS PRIMI, SCENA I.

CHREMES, MENEDEMVS, SENES.

C. QVAMQVAM *hæc inter nos nuper notitia admodum eſt,*

Inde

Inde adeo, quod agrum in proxumo hîc mercatus es,
Nec rei fere ſane amplius quidquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter,
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præterquam res te adhortatur tua.
Nam pro Deûm atq; hominum fidem, quid vis tibi? aut
Quid quæris? annos ſexaginta natus es,
Aut plus eo vt conijcio. agrum in his regionibus
Meliorem, neq; pretij maioris nemo habet:
Seruos complures: proinde quaſi nemo ſiet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Numquam tam mane egredior, neq; tam veſpere
Domum reuertor, quin te in fundo conſpicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. deniq;
Nullum remittis tempus: neq; te reſpicis,
Hæc non voluptati eſſe, ſatis certo ſcio.
At enim me quantum hîc operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ conſumis tuæ,
Si ſumas in illis exercendis, plus agas.
M. *Chreme, tantúmne eſt ab re tua otij tibi,*
Aliena vt cures, eaq; nihil quæ ad te attinent?
C. *Homo ſum: humani a me nil alienum puto.*
Vel me monere hoc, vel percunctari puta,
(Rectum eſt) ego vt faciam, non vt deterream.
M. *Mihi ſic eſt vſus: tibi vt opus eſt facto, face.*
C. *An cuiquam eſt vſus homini, ſe vt cruciet?* M. *Mihi*
eſt.
C. *Si quid laboris eſt, nollem: ſed iſtuc quid mali eſt?*

Quæſo,

Quæſo, quid de te tantum meruiſti? M. heu hoi.
C. Ne lacruma, atq; iſtuc, quidquid eſt. ſac me vt ſciam.
Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi:
Aut conſolando, aut conſilio, aut re iuuero.
M. Scire hoc vis G. hac cauſa equidem, qua dixi tibi.
M. Dicetur. C. iſtos raſtros interea tamen
Depone: ne labora. M. minime. CH. quam rem agis?
M. Sine me, vacuum tempus ne quod duim mihi
Laboris. C. non ſinam, inquam. M. ah, non æquom fa-
cis.
C. Hui, tam graues hos quæſo? M. ſic meritũ eſt meum.
C. Nunc loquere. M. filium vnicum adoleſcentulum
Habeo. ah quid dixi habere me? imo habui Chreme.
Nunc habeam, nécne, incertum eſt. CH. quid ita iſtuc?
M. ſcies.
Eſt è Corintho hîc aduena anus paupercula:
Eius filiam ille amare cœpit perdite.
Prope iam vt pro vxore haberet. hæc clam me omnia
Vbi rem reſciui, cœpi non humaniter,
Neq; vt ægrotum animum decuit adoleſcentuli,
Tractare; ſed vi & via peruolgata patrum:
Quotidie accuſabam: hem: tibine hæc diutius
Licere ſperas facere me viuo patre,
Amicam vt habeas prope iam in vxoris loco?
Erras, ſi id credis, & me ignoras, Clinia.
Ego te meum eſſe dici tantiſper volo,
Dum, quod te dignum eſt, facies. ſed ſi id non facis,
Ego, quod me in te ſit facere dignum, inuenero.
Nulla adeo ex re iſtuc fit, niſi ex nimio ocio.
Ego iſtuc ætatis non amori operam dabam,

Sed in

Sed in Aſiam abij hinc propter pauperiem; atque ibi
Simul rem & gloriam armis belli repperi.
Poſtremo adeo res redijt: adoleſcentulus
Sæpe eadem & grauiter audiendo victus eſt:
Aetate me putauit & ſapientia
Plus ſcire & prouidere, quam ſeipſum ſibi:
In Aſiam ad regem militatum abijt, Chreme.
C. Quid ais? M. clam me profectus, menſes tres abeſt.
C. Ambo accuſandi: etſi illud inceptum tamen
Animi eſt prudentis ſignum, & non inſtrenui.
M. Vbi comperi ex ijs, qui ei fuere conſcij,
Domum reuertor mœſtus, atque animo fere
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Adſido; accurrunt ſerui; ſoccos detrahunt;
Video alios feſtinare, lectos ſternere,
Cœnam apparare; pro ſe quiſque ſedulo
Faciebat, quo illam mihi lenirent miſeriam.
Vbi video hæc, cœpi cogitare, hem, tot mei
Solíuſ ſolliciti ſunt cauſa, vt me vnum expleant?
Ancillæ tot me veſtiant? ſumtus domi
Tantos ego ſolus faciam? ſed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit, aut etiam amplius,
Quod illa ætas magis ad hæc vtenda idonea eſt,
Ego eum hinc eieci miſerum iniuſtitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam: nam vſque dum ille vitam illam incolit
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Interea vſque illi de me ſupplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi ſeruiens.
Ita facio prorſus: nihil relinquo in ædibus,

Nec vas: nec veſtimentum: conraſi omnia:
Ancillas, ſeruos, niſi eos, qui opere ruſtico
Faciundo facile victum exercerent ſuum,
Omnes produxi ac vendidi: inſcripſi illico
Aedes: mercedem quaſi talenta ad quindecim
Coëgi; agrum hunc mercatus ſum; hîc me exerceo;
Decreui, tantiſper me minus iniuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miſer,
Nec mihi fas eſſe vlla me voluptate hîc frui,
Niſi vbi ille huc ſaluos redierit meus particeps.
C. Ingenio te eſſe in liberos leni puto &
Illum obſequentem, ſi quis recte aut commode
Tractaret. verum neq; tu illum ſatiſ noueras,
Nec te ille: hoc vbi fit, ibi non vere viuitur.
Tu illum, nunquam oſtendiſti, quanti penderes:
Nec tibi ille eſt credere auſus quæ eſt æquom patri.
Quod ſi eſſet factum, hæc numquam eueniſſent tibi.
M. Ita res eſt; fateor: peccatum à me maxumum eſt.
C. Menedeme, at porro recte ſpero: illum tibi
Saluum affuturum eſſe hîc confido propediem.
M. Vtinam Dij ita faxint. C. facient. nunc, ſi commodum eſt.
Dionyſia hîc ſunt, hodie apud me ſis volo.
M. Non poſſum. C. cur non? quæſo tandem aliquantulum
Tibi parce: idem abſens facere te hoc volt filius.
M. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipſum fugere. C. ſiccine eſt ſententia?
M. Sic. C. bene vale. M. & tu. C. lacrumas excuſſit mihi,

Miſeretq; me eius. ſed, vt diei tempus eſt,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam vt veniat: ibo, vt viſam ſi domi eſt.
Nil opus fuit monitore: iam dudum domi
Aiunt præſto apud me eſſe: egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intrò. ſed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quíſnam egreditur? huc conceſſero.

ACTVS PRIMI, SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

CL. NIHIL *adhuc eſt, quod vereare, Clinia: haud quaquam etiam ceſſant:*
Et illam ſimul cum nuncio tibi hîc ego affuturam
Hodie, ſcio. proin tu ſollicitudinem iſtam falſam, quæ te
Excruciat, omittas. CH. *quî cum loquitur filius?* CL. *pater adeſt,*
Quem volui. adibo. Pater opportune aduenis.
CH. *Quid eſt?* CL. *hunc Menedemum noſtíne noſtrum vicinum?* CH. *probe.*
CL. *Huic filium ſcis eſſe?* CH. *audiui, in Aſia.* CL. *non eſt, pater: apud*
Nos eſt. CH. *quid ais?* CLI. *venientem è naui egredientem adduxi illico*
Ad cœnam: nam mihi magna cum eo iam inde vſque à pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. *voluptatem magnam nuncias.*
Quam vellem Menedemum inuitatum, vt nobiſcum hodie eſſet amplius,

Vt hanc lætitiam nec opinanti primus ei obijcerem domi!
Atque etiam nunc tempus eſt. CLI. *caue faxis: non eſt opus, pater.*
CH. *Quapropter?* CL. *quia enim incertum eſt etiam, quid ſe faciat. modo venit.*
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ ſe erga vt ſit ſuæ.
Eam miſere amat. propter eam hæc turba atque abitio euenit. CH. *ſcio.*
CLI. *Nunc ſeruolum ad eam in vrbem miſit, & ego noſtrum vna Syrum.*
CH. *Quid narrat?* CLI. *quid ille? ſe miſerum eſſe.* CH. *miſerum? quem minu' credere eſt?*
Quid reliqui eſt, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, diuitias:
Atque hæc perinde ſunt, vt illius animus, qui ea poſſidet:
Qui vti ſcit, ei bona; illi, qui non vtitur recte, mala.
CL. *Imo ille ſenex fuit importunus ſemper; & nunc nihil magis.*
Vereor, quam ne quid in illum iratus plus ſatis faxit pater.
CH. *Illéne? ſed reprimam me: nam, in metu eſſe hunc, illi eſt vtile.*
CL. *Quid tute tecum?* CH. *dicam. vt vt erat, manſum tamen oportuit.*
Fortaſſe aliquanto iniquior erat, præter eius lubidinem;

Patere-

Pateretur; nam quem ferret, ſi parentem non ferret ſuum?
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius viuere? &
Quod illum inſimulat durum, id non eſt; nam parentum iniuriæ
Vniuſmodi ſunt ferme, paulo qui eſt homo tolerabilis,
Scortari crebro nolunt; nolunt crebro conuiuarier;
Præbent exigue ſumtum. & ea ſunt tamen ad virtutem omnia.
Verum vbi animus ſemel ſe cupiditate deuinxit mala,
Neceſſe eſt Clitipho, conſilia conſequi conſimilia. hoc
Scitum eſt, periclũ ex alijs facere, tibi quod ex vſu ſiet.
CL. Ita credo. CH. ego ibo hinc intro, vt videam, nobis quid cœnæ ſiet.
Tu, vt tempus eſt diei, vide ſis, ne quo hinc abeas longius
CL. Quam iniqui ſunt patres in omnes adoleſcentes iudices!
Qui æquom eſſe cenſent, nos iam à pueris illico naſci ſenes,
Neq; illarum affines rerum eſſe, quas fert adoleſcentia.
Ex ſua libidine moderantur, quæ eſt nunc, non quæ olim fuit.
Mihi ſi vnquam filius erit, næ ille facili me vtetur patre.
Nam & cognoſcendi, & ignoſcẽdi dabitur peccati locus;
Non vt meus, qui mihi per alium oſtendit ſuam ſententiam.
Perij; is mihi, vbi adbibit plus paulo, ſua quæ narrat facinora!

Nunc ait: periclum ex alijs facito, tibi quod ex vſu ſiet.
Aſtutus. ne ille haud ſcit, quam mihi nunc SVRDO NARRET FABVLAM.
Magis nunc amicæ dicta ſtimulant: da mihi, atq; affer mihi:
Cui quid reſpondeam, nil habeo; neq; me quiſquam eſt miſerior;
Nam Clinia hic, etſi is quoq; ſuarum rerum ſatagit, attamen
Habet bene ac pudice eductã, ignaram artis meretriciæ:
Mea eſt potens, procax, magnifica, ſumtuoſa, nobilis.
Tum, quod dem ei, recte eſt. nam, nihil eſſe mihi, religio eſt dicere.
Hoc ego mali non pridem inueni; neque etiam dum ſcit pater.

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

CLINIA, CLITIPHO.

CL. SI *mihi ſecundæ res de amore meo eſſent, iamdudum, ſcio,*
Veniſſent: ſed vereor, ne me abſente mulier hîc corrupta ſit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant:
Occaſio, locus, ætas, mater, ſub imperio cuius eſt, mala;
Cui nihil præter pretium iam dulce eſt. CLIT. *Clinia.*
CLIN. *hei miſero mihi.*
CLIT. *Etiam caues, ne videat forte hinc te à patre aliquis exiens?*

CLIN.

CLIN. *Faciam; ſed neſcio quid profecto mihi animũ præſagit mali.*

CLIT. *Pergín' iſtuc prius dijudicare, quam ſcis quid veri ſiet?*

CLIN. *Si nihil mali eſſet, iam hic adeſſent.* CLIT. *iam aderunt.* CLIN. *quando iſtuc erit?*

CLIT. *Non cogitas hinc longius abeſſe? & nôſti mores mulierum:*

Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. CLIN. *ô Clitipho,*

Timeo. CLIT. *reſpira. eccum Dromonem cum Syro; vnà adſunt tibi.*

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

Syrvs, Dromo, Clinia, Clitipho.

SY. *Ain' tu?* DR. *ſic eſt.* SY. *verum interea dum ſermones cædimus,*

Illæ ſunt relictæ. CLIT. *mulier tibi adeſt, audín' Clinia?*

CLIN. *Ego vero audio nunc demum, & video, & valeo Clitipho.*

CLIT. *Minime mirum; adeo impeditæ ſunt; ancillarum gregem*

Ducunt ſecum. CLIN. *perij, vnde illis ſunt ancillæ?* CLIT. *mén' rogas?*

SY. *Non oportuit relictas; portant quid rerum?* CLIN. *hei mihi.*

SY. *Aurum, veſtem; & veſperaſcit, & non nouerunt viam;*

Factum à nobis ſtulte eſt. abi dum tu Dromo illis obuiam
Propere. quid ſtas? CLIN. *væ miſero mihi, quanta de ſpe decidi!*
CLIT. *Quid iſtuc? quæ res te ſolicitat autem?* CLIN. *rogitas quid ſiet?*
Vidén' tu ancillas, aurum, veſtem? quam cum vna hîc ancillula
Ego reliqui. vnde ea eſſe cenſes? CLIT. *vah, nunc demum intelligo.*
ST. *Dij boni, quid turbæ eſt? ædes noſtræ vix capient, ſcio.*
Quid comedent? quid ebibent? quid ſeni erit noſtro miſerius?
Sed video, eccos, quos volebam. CLIN. *ô Iupiter, vbínam eſt fides?*
Dum ego propter te errans patria careo demens; tu interea loci
Collocupletaſti te, Antiphila, & me in his deſeruiſti malis,
Propter quam in ſumma infamia ſum, & meo patri minu' ſum obſequens;
Cuius nunc pudet me, & miſeret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuiſſe fruſtra; neque potuiſſe vmquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen; cum gratum mihi eſſe potuit, nolui.
Nemo eſt miſerior me ST. *hic de noſtris verbis errat videlicet,*
Quæ hîc ſumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque eſt, accipis;

Nam

Nam & vita eſt eadem, & animus te erga idem ac fuit.
Quantum ex ipſa re coniecturam fecimus.
CLI. Quid eſt obſecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium eſt,
Quod malim, quam me hoc falſo ſuſpicarier.
ST. Hoc primum, vt ne quid huius ignores; anus
Quæ eſt dicta mater eſſe ei antehac, non fuit;
Ea obijt mortem; hoc ipſa in itinere altera
Dum narrat, forte audiui. CLI. quænam eſt altera?
ST. Mane; hoc, quod cœpi, primum enarrem, Clitipho;
Poſt iſtuc veniam. CLI. propera. ST. iam primum omnium,
Vbi ventum ad ædes eſt, Dromo pultat fores;
Anus quædam prodit, hæc vbi aperuit oſtium,
Continuo hic ſe coniecit intrò, ego conſequor;
Anus foribus obdit peſſulum, ad lanam redit.
Hinc ſciri potuit, aut nuſquam alibi, Clinia,
Quo ſtudio vitam ſuam te abſente exegerit;
Vbi de improuiſo eſt interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum exiſtumandi copiam
Quotidianæ vitæ conſuetudinem,
Quæ, cuiuſque ingenium vt ſit, declaret maxume.
Texentem telam ſtudioſe ipſam offendimus,
Mediocriter veſtitam veſte lugubri,
Eius anuis cauſa opinor, quæ erat mortua.
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornatur ſibi,
Nulla re malas expolitam muliebri;
Capillus paſſus, prolixus, circum caput
Reiectus negligenter, pax. CLIN. Syre me, obſecro
Ne me in lætitiam fruſtra conijcias. ST. anus

Subtegmen nebat; præterea vna ancillula
Erat; ea texebat vnà pannis obſita,
Neglecta, immunda illuuie. CLIT. *ſi hæc ſunt, Clinia,*
Vera ita vti credo, quis te eſt fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit ſordidatam & ſordidam?
Magnum hoc quoq; ſignum eſt dominam eſſe extra noxiam,
Cum eius tam negliguntur internuncij.
Nam diſciplina eſt eiuſdem, munerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.
CLIN. *Perge, obſecro te, & caue ne falſam gratiam*
Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
SY. *Vbi dicimus rediſſe te, & rogare vti*
Veniret ad te; mulier telam deſerit
Continuo, & lacrumis opplet os totum ſibi, vt
Facile ſcires deſiderio id fieri tuo.
CLIN. *Præ gaudio (ita me Dij ament) vbi ſim neſcio:*
Ita timui. CLIT.. *at ego nihil eſſe ſcibam, Clinia.*
Agedum viciſſim, Syre, dic, quæ illa eſt altera.
SY. *Adducimus tuam Bacchidem.* CLIT. *hem, quid Bacchidem?*
Eho, ſceleſte quo illam adducis? S. *quo illam ego? ad nos ſcilicet.*
CLIT. *Ad patrémne?* S. *ad eum ipſum.* CLIT. *ô hominis impudentem audaciam.* SY. *heus*
Tu: NON FIT SINE PERICLO FACINVS MAGNVM, ET MEMORABILE.
CLIT. *Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæſitum, ſcelus:*
Vbi ſi paululum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid

Quid illo facias? S. at enim. CLIT. quid enim? S. ſi ſinas, dicam. CLIN. ſine.

CLIT. *Sino. S. ita res eſt, hæc nunc quaſi cum.* CLIT. *quas, malum, ambages mihi*

Narrare occipit? CLIN. *Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.*

S. *Enimuero reticere nequeo; multi modis iniurius*

Clitipho eſt: neq; ferri potis eſt. CLI. *audiendum hercle eſt: tace.*

ST. *Vis amare; vis potiri; vis, quod des illi, effici:*

Tuum eſſe in potiundo periclum non vis. haud ſtulte ſapis;

Siquidem id ſapere eſt, velle te id, quod non poteſt contingere.

Aut cum illis ſunt habenda, aut illa cum his amittenda ſunt.

Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:

Etſi conſilium, quod cepi, rectum eſſe & tutum ſcio.

Nam tua apud patrem amica tecum ſine metu vt ſit, copia eſt:

Tum, illi argentum quod pollicitu' s, eadem hac inueniam via:

Quod vt efficerem, orando ſurdas iam aures reddideras mihi.

Quid aliud tibi vis? CLIT. *ſiquidem hoc fit.* S. *ſiquidem experiundo ſcies.*

CLIT. *Age, age, cedò iſtuc tuum conſilium; quid id eſt?* S. *aſsimulabimus,*

Tuam amicam, huius eſſe amicam. CLIT. *pulcre: cedò, quid hic faciet ſua?*

An ea

An ea quoque huius dicetur, ſi hæc vna dedecori eſt parum?

ST. Imo ad tuam matrem deducetur. CLIT. *quid eò?* S. *longum eſt, Clitipho,*

Tibi ſi narrem, quamobrem id faciam: vera cauſſa eſt. CLIT. *fabulæ.*

Nihil ſati' firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.

ST. Mane, habeo aliud, ſi iſtuc metuis, quod ambo confiteamini

Sine periclo eſſe. CLIT. *huiuſmodi, obſecro, aliquid reperi.* S. *maxume;*

Ibo obuiam hinc; dicam, vt reuortantur domum. CLIT. *hem,*

Quid dixti? S. *ademtum tibi iam faxo omnem metum,*

IN AVREM *vtramuis otioſe vt dormias.*

CLIT. *Quid ago nunc?* CLIN. *túne? quod boni.* CLI. *Syre, dic modo*

Verum. S. *age modo. hodie ſero; ac nequidquam voles.*

CLIN. *Datur modo; fruere, dum licet: nam neſcias,*

Eiu' ſit poteſtas poſt hac, an numquam tibi.

CLIT. *Syre inquam.* S. *perge porro, tamen iſtuc ago.*

CLIT. *Verum hercle iſtuc eſt. Syre, Syre, inquam, heus, heus, ſyre.*

ST. Concaluit. quid vis? CLIT. *redi, redi.* S. *adſum; dic, quid eſt?*

Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. *imo, Syre,*

Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi:

Tu es iudex: ne quid accuſandus ſis, vide.

ST. Ridiculum eſt, iſtuc me admonere, Clitipho:

Quaſi

Quaſi iſtic minor mea res agatur, quam tua.
Hic ſi quid nobis forte aduorſi euenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectu eſt mihi.
Sed iſtum exora vt ſuum eſſe aſſimulet. CLI.*ſcilicet,*
Facturum me eſſe. in eum iam res rediјt locum,
Vt ſit neceſſe. CLIT.*merito amo te Clinia.*
CLIN. *Verum illa ne quid titubet.* S. *perdocta eſt probe.*
CLIT. *At hoc demiror, quî tam facile potueris*
Perſuadere illi, quæ ſolet quos ſpernere.
ST. *In tempore ad eam veni: quod rerum omnium eſt*
Primum. nam miſere quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. hæc arte tractabat virum,
Cupidum vt illius animum inopia incenderet,
Eademque vt apud te eſſet ob hoc quam gratiſſima,
Sed heus tu, videſis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouiſti, ad has res quam ſit perſpicax:
Ego te autem noui, quam eſſe ſoleas impotens.
Inuerſa verba, euerſas ceruices tuas,
Gemitus, ſcreatus, tuſſeis, riſus abſtine.
CLIT. *Laudabis.* ST. *vide ſis.* CLIT. *tutemet mirabere.*
ST. *Sed quam cito ſunt conſecutæ mulieres!*
CLIT. *Vbi ſunt? cur retines?* S. *iam nunc hæc non eſt tua.*
CLIT. *Scio, apud patrem; at nunc interim.* S. *nihilo magis.*
CLIN. *Sine.* S. *non ſinam inquam.* CLIT. *quæſo pauliſper.* S. *veto.*

CLIT. Sal-

CLIT. *Saltem ſalutare.* S. *abeas, ſi ſapis.* CLIT. *eo. quid*
Iſtic? S. *manebit.* CLIT. *ô felicem hominem.* S. *ambula.*

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRVS.

B. A EDEPOL, *Antiphila mea, laudo te, & fortunatam iudico,*
Id cum ſtuduiſti, iſti formæ mores vt conſimiles forent:
Minimeq; (ita me Dij ament) miror, ſi te ſibi quiſque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam conſidero,
Adeoque voſtrarum omnium, volgus quæ ab ſeſe ſegregant;
Et vos eſſe iſtiuſmodi, & nos non eſſe, haud mirabile eſt.
Nam vobis expedit eſſe bonas: nos, quibus cum res eſt, non ſinunt.
Quippe forma impulſi noſtra nos amatores colunt:
Hæc vbi immutata eſt, illi ſuum animum aliò conferunt.
Niſi proſpectum eſt interea aliquid nobis, deſertæ viuimus.
Vobis cum vno ſimul vbi ætatē agere decretum eſt viro,
Cuius mos maxume eſt conſimilis voſtrûm; hi ſe ad vos applicant.

Hoc

Hoc beneficio vtriq; ab vtriſq; vero deuincimini,
Vt nunquã vlla amori voſtro incidere poſſit calamitas.
AN. Neſcio alias: me ſcio quidem ſemper feciſſe ſedulo,
Vt ex illius commodo meum compararem commodum.
CLIN. ah,
Ergo mea Antiphila tu nunc ſola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te abſum, omnes mihi labores fuêre, quos cœpi, leues,
Præterquam, tui carendum quod erat. S. credo. CL. Syre, vix ſuffero.
Hóccine me miſerum non licere meo modo ingenio frui?
ST. Imo vt patrem tuum vidi eſſe habitum, diu etiam duras dabit.
B. Quíſnam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos? A. ah, retine me obſecro.
B. Amabo, quid tibi eſt? A. diſperij. B. perij miſera. quid ſtupes
Antiphila? A. videón' Cliniam, an non? B. quem vides? CLI. ſalue, anime mi.
A. O mi expectate Clinia, ſalue. CLIN. vt vales?
A. Saluom veniſſe gaudeo. CLIN. tencóne te,
Antiphila animo exoptata maxume meo?
ST. Ite intro; nam vos iamdudum expectat ſenex.

ACTVS TERTII, SCENA I.

CHREMES, MENEDEMVS.

C. LVCESCIT *hoc iam: ceſſo pultare oſtium*
Vicini? primum ex me vt ſciat, ſibi filium

Rediſſe,

Rediiſſe & ſi adoleſcentem hoc nolle intelligo.
Verum, cum videam miſerum hunc tam excruciarier
Eiu' abitu, celem tam inſperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio ſiet?
Haud faciam. nam, quod potero, adiutabo ſenem,
Ita vt filium meum amico, atque æquali ſuo
Video inſeruire, & ſocium eſſe in negotiis.
Nos quoq; ſenes eſt æquom ſenibus obſequi.
M. Aut ego profecto ingenio egregie ad miſeriam
Natus ſum, aut illud falſum eſt, quod volgo audio
Dici, DIEM ADIMERE ÆGRITVDINEM HOMINIBVS.
Nam mihi quidem quotidie augeſcit magis
De filio ægritudo. & quanto diutius
Abeſt, magi' cupio tanto, & magis deſidero.
C. Sed ipſum egreſſum foras video. adibo, alloquar.
Menedeme ſalue. nuncium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.
M. Num quídnam de gnato meo audiſti, Chreme?
C. Valet, atque viuit. M. quæſo, vbínam? C. apud me domi.
M. Meus gnatus? C. ſic eſt. M. venit? C. certe. M. Clinia
Meus venit? C. dixi. M. eamus: duc me ad eum obſecro.
C. Non volt te ſcire ſe rediiſſe etiam: & tuum
Conſpectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta ſit.
M. Non tu ei dixiſti, vt eſſem? C. non. M. quamobrem, Chreme?
C. Quia peſſume iſtuc in te, atque in illum conſulis,
Site

Si te iam leni & victo eſſe animo oſtenderis.
M. Non poſſum: iam ſatis ſatis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtramq; partem Menedeme, es nimis;
Aut largitate nimia, aut parſimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atq; ex illa, incides.
Primum olim potius, commeare filium
Quam paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuiq; erant grata omnia:
Proterruiſti hinc. ea coacta ingratijs
Poſt illa cœpit victum volgo quærere.
Nunc, cum ſine magno intertrimento non poteſt
Haberi, quiduis dare cupis. nam, vt tu ſcias,
Quam ea nunc inſtructa pulcre ad perniciem ſiet:
Primum, iam ancillas ſecum adduxit plus decem
Oneratas veſte atq; auro ſatrapes ſi ſiet,
Sufferre amator numquam eius ſumtus queat:
Nedum tu poßis. M. eſtne ea intus? C. ſit rogas?
Senſi: nam ei vnam cœnam, atq; eius comitibus
Dedi: quod ſi iterum mihi ſit danda, actum ſiet:
Nam vt alia omittam pitiſſando modo mihi
Quid vini abſumſit? ſic hoc, dicens aſperum,
Pater eſt: hoc aliud lenius, ſodes vide.
Releui dolia omnia, omnes ſerias:
Omnes habui ſolicitos: atq; hæc vna nox:
Quid te futurum cenſes, quem aßidue exedent?
Sic me Dij amabunt, vt tuarum miſeritum eſt,
Menedeme, fortunarum. M. faciat, quod lubet:
Sumat, conſumat, perdat: decretum eſt pati:
Dum illum modo habeam mecum. C. ſi certum eſt tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,

Vt neſcientem ſentiat te id ſibi dare.
M. Quid faciam? C. quiduis potius, quam quod cogitas:
Per alium quemuis vt des, falli te ſinas
Technis per ſeruolum: etſi ſubſenſi id quoque,
Illos ibi eſſe, & id inter ſe agere clanculum.
Syru' cum illo voſtro conſuſurrat: conferunt
Conſilia adoleſcentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt, quam illo minam,
Non nunc pecunia agitur, ſed illud quo modo
Minimo periclo id demus adoleſcentulo.
Nam ſi ſemel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium: hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam pateſeceris!
Tibi autem porro vt non ſit ſuaue viuere:
Nam DETERIORES OMNES SVMVS LICENTIA:
Quodcunq; inciderit in mentem, volet: neq; id
Putabit, prauom, an rectum, quod petet, ſiet.
Tu, rem perire, & ipſum, non poteris pati.
Dare denegâris: ibit ad illud illico,
Quo maxume apud te ſe valere ſentiet,
Abiturum ſe abs te eſſe illico minabitur.
M. Videre verum, atq; ita vti res eſt, dicere.
C. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi quî filium reſtituerem.
M. Cedò dextram porro te oro, idem vt facias, Chreme.
CH. Paratus ſum. Me. ſcin' quid nunc te facere volo?
CH. Dic. M. quod ſenſiſti illos me incipere fallere,
Id vt maturent facere. cupio illi dare,

Quod volt: cupio ipſum iam videre. CH. *operam dabo.*
Syrus eſt prehendendus atq; adhortandus mihi.
A me neſcio quis exit. concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere ſentiant.
Paululum hoc negotî mihi obſtat: Simus, & Crito
Vicini noſtri hîc ambigunt de finibus:
Me cepêre arbitrum: ibo, ac dicam, vt dixeram,
Operam daturum me, hodie non poſſe his dare.
Continuo hîc adero. M. *ita quaſo. Dÿ voſtram fidem,*
ITA'N' COMPARATAM ESSE HOMINVM NATVRAM OMNIVM,
Aliena melius vt videant & iudicent,
Quam ſua? an eo ſit, quia in re noſtra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quanto plus ſapit, quam egomet mihi?
C. *Diſſolui me, otioſus, operam vt tibi darem.*

ACTVS TERTII, SCENA II.

SYRVS, CHREMES.

ST. HAc *illac circumcurſa; inueniendum eſt tamen*
Argentum, intendenda in ſenem eſt fallacia.
C. *Num me feſellit, hoſce id ſtruere? videlicet*
Eſt Cliniæ ille ſeruus tardiuſculus:
Iccirco huic noſtro tradita eſt prouincia.
S. *Quis hîc loquitur? perÿ. númnam hæc audÿt?* C. *Syre.* ST. *hem.*
CH. *Quid tu iſtic?* ST. *recte equidem te demiror Chreme,*
Tam mane, qui heri tantum biberis. C. *nihil nimis.*

S. Nihil, narras? viſa vero eſt, quod dici ſolet,
AQVILÆ SENECTVS. *C. eia. S. mulier commoda &*
Faceta hæc eſt meretrix. C. ſane idem viſa eſt mihi.
S. Et quidem hercle forma luculenta. C ſic ſatis.
S. Ita non vt olim, ſed vti nunc, ſane bona:
Minimeq; miror, Clinia hanc ſi deperit:
Sed habet patrem quendam auidum, miſerum atq; aridum,
Vicinum hunc: noſtín'? at quaſi is non diuitijs
Abundet. gnatu' eius profugit inopia.
Scin' eſſe factum, vt dico? C. quid ego neſciam?
Hominem piſtrino dignum. S. quem? C. iſtum ſeruolum
Dico adoleſcentis. S. Syre, tibi timui male.
C. Quî paſſus eſt id fieri. S. quid faceret? C. rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Vnde eſſet adoleſcenti, amicæ quod daret,
Atq; hunc difficilem inuitum ſeruaret ſenem.
S. Garris. C. hæc facta ab illo oportebant, Syre.
S. Eho quæſo laudas qui heros fallunt? C. in loco
Ego vero laudo. S. recte ſane. C. quippe quia
Magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt.
Iam huic manſiſſet vnicus gnatus domi.
S. Iocóne an ſerio illæc dicat, neſcio,
Niſi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
C. At nunc quid exſpectat, Syre? an dum hinc denuo
Abeat, cum tolerare huius ſumtus non queat?
Nónne ad ſenem aliquam fabricam fingit? ST. ſtolidus eſt.
C. At te adiutare oportet adoleſcentuli

Cauſa.

Cauſa. S. equidem facile facere poſſum, ſi iubes:
Etenim quo pacto id fieri ſoleat, calleo.
C. Tanto hercle melior S. non eſt mentiri meum.
C. Face ergo. S. at heus tu facito, dum eadem hæc meminens,
Si quid huius ſimile forte aliquando euenerit,
Vt ſunt humana, tuus vt faciat filius.
C. Non vſus veniet, ſpero. S ſpero hercle ego quoq;
Neq; eo nunc dico, quod quidquam illum ſenſerim,
Sed ſi quid, ne quid. quæ ſit eius ætas, vides:
Et næ ego te, ſi vſus veniat, magnifice, Chreme,
Tractare poſſim. C. de iſtoc, cum vſus venerit,
Videbimus quid opus ſit. nunc iſtuc age.
S. Numquam commodius vnquam herum audiui loqui,
Nec, cum malefacere crederem, mî impunius
Licere. quíſnam à nobis egreditur foras?

ACTVS TERTII, SCENA III,

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH. QVID *iſtuc, quæſo? qui iſtic mos eſt, Clitipho? itáne fieri*
Oportet? CLIT. *Quid ego feci?* CH. *vidin' ego te modo manum in ſinum huic*
Meretrici inſerere? ST. *acta eſt res, perij.* CLI. *méne?* CH. *hiſce oculis, ne nega.*
Facis adeo indigne iniuriam illi, qui nõ abſtineas manũ:
Nam iſtac quidem contumelia eſt, hominem amicum ad te recipere,

Atq; eius amicam ſubagitare. vel heri in vino quam immodeſtus

Fuiſti? ST. factum eſt. CH. quam moleſtus? vt equidem,

Ita me Dij ament, metui quid futurum denique eſſet!

NOVI EGO

ANIMOS AMANTIVM: GRAVITER ADVORTANT, QVÆ NON CENSEAS.

CL. At mihi fides apud hunc eſt, nihil me iſtius facturum, pater.

CH. Eſto: at certe concedas ab eorum ore aliquantiſper aliquo.

Libido multa fert: ea prohibet facere tua præſentia.

Ego de me facio coniecturam. nemo eſt meorum amicorum hodie,

Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam.

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipſius facti piget,

Ne ineptus, ne proteruus videar. quod illum facere credito.

Sed noſtrum eſt intelligere, vt cumque, atq; vbicumque opus ſit, obſequi.

ST. Quid iſtic narrat? CL. perij. ST. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:

Hominis es frugi & temperantis functus officium. CLIT. tace

Sodes. ST. recte ſane. CH. Syre, pudet me. ST. credo: neq; id iniuria.

Quin mihi moleſtum eſt. CLIT. pergín'? ST. hercle verum, dico quod videtur.

CH. Nón-

CH. Nónne accedam ad illos? CL. eho quæſo, vna accedendi via eſt?

SY. Actum eſt: hic ſe prius indicârit, quam ego argentum effero. Chreme,

Vin' tu homini ſtulto mihi auſcultare? CH. quid faciam? SY. iube hunc

Abire hinc aliquo. CL. quo ego hinc abeam? SY. quo? quo lubet. da illis locum.

Abi deambulatum. CL. deambulatum? quo? S. vah, quaſi deſit locus.

Abi ſane iſtac, iſtorſum, quo vis. CH. recte dicit: cenſeo.

CL. Dij de eradicent, Syre, qui me iſtinc extrudis. S. at tu pol tibi

Poſthac comprimitto iſtas manus.

Cenſén' vero? quid illum porro credis facturũ, Chreme,

Niſi eum, quantum Dij dant tibi opis, ſeruas, caſtigas, mones?

CH. Ego iſtuc curabo. S. atqui nunc, here, hic tibi aſſeruandus eſt.

CH. Fiet. SY. ſi ſapias. nam mihi iam minu' minuſque obtemperat.

CH. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egiſti Syre? aut

Repperiſti quod placeat, an nondum etiam? S. de fallacia?

Inuenta eſt, inueni quandam nuper. CH. frugi es: cedò, quid id eſt?

SY. Dicam. verum vt aliud ex alio incidit! CH. quídnam Syre?

ST. Peſſuma hæc eſt meretrix. CH. ita videtur. ST. imo, ſi ſcias.

Hoc vide quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia

Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.

CH. Quid tum? ST. ea mortua eſt: reliquit filiam adoleſcentulam:

Ea relicta huic arrhaboni eſt pro illo argento. CH. intelligo.

ST. Hanc ſecum huc adduxit, eaq; eſt nunc ad vxorem tuam.

CH. Quid tum? S. Clinia orat, ſibi vti nunc det illam. illi tamen

Poſt daturum mille nummûm poſcit. CH. & poſcit quidem? ST. hui,

Dubium id eſt? CH. ego ſic putaui. quid nunc facere cogitas?

ST. Egóne? ad Menedemum ibo; dicam, hanc eſſe captam è Caria

Ditem, & nobilem; ſi redimat, magnum ineſſe in ea lucrum.

CH. Erras ST. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego reſpondeo.

Non emo. quid ais? ST. optata loquere. CH. atqui non eſt opus.

ST. Non opus eſt? CH. non hercle vero. ST. quî? iſtuc miror. CH. iam ſcies.

Mane, mane quid eſt, quod tam à nobis grauiter crepuêre fores?

ACTVS

ACTVS QVARTI, SCENA I.

Sostrata, Chremes, Nvtrix, Syrvs.

SO. *Nisi me animus fallit, hic profectò eſt annulus, quem ego ſuſpicor,*
Is, qui cum expoſita eſt gnata. CH. *quid volt ſibi Syre, hæc oratio?*
SO. *Quid eſt? iſne tibi videtur?* NV. *dixi equidem. vbi oſtendiſti, illico,*
Eum eſſe. SO. *at vt ſati' contemplata modò ſis, mea nutrix.* Nu *ſatis.*
SO. *Abi nunc iam intrò; atq; illa ſi iam lauerit mihi nuncia.*
Hîc ego virum interea oppěribor. SY. *te volt; videas quid velit.*
Neſcio quid triſtis eſt; non temere eſt; metuo quid ſit. CH. *quid ſiet?*
Næ iſta hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.
SO. *Ehem mi vir.* CH. *ehem mea vxor.* SO. *teipſum quæro.* CH. *loquere, quid velis.*
SO. *Primum. te hoc oro, ne quid credas me aduorſum edictum tuum*
Facere auſam. CH. *vis tibi me iſtuc, etſi incredibile eſt, credere?*
Credo. SY. *neſcio, quid peccati portet hæc purgatio.*
SO. *Meminiſtín me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum,*
Si puellam parerem, nolle tolli? C. *ſcio quid feceris:*

Suſtuliſti. ST. ſi ſic factum eſt, domina, ergo heru' damno auctus eſt.

SO. Minime; ſederat hîc anus Corinthia haud impura; ei dedi

Exponendam. CH. ô Iupiter! tantam eſſe in animo inſcitiam!

SO. Perij. quid ego feci? CH. at rogitas? SO. ſi peccaui, mi Chreme,

Inſciens feci. C. id quidem ego, etſi tu neges, certe ſcio,

Te inſcientem, atque imprudentem dicere ac facere omnia;

Tot peccata in hac re oſtendis. nam iam primum, ſi meum

Imperium exequi voluiſſes, interemtam oportuit,

Non ſimulare mortem verbis, re ipſa ſpem vitæ dare.

At id omitto; miſericordia, animus maternus; ſino.

Quam bene vero abs te proſpectum eſt? quid voluiſti? cogita;

Nempe anui illi prodita abs te filia eſt planiſſime

Per te, vel vti quæſtum faceret, vel vti veniret palam.

Credo id cogitâſti: quiduis ſatiu'ſt, dum viuat modo.

Quid cum illis agas, qui neq; ius, neq; bonum atq; æquom ſciunt,

Melius, peius, proſit, obſit, nil vident, niſi quod lubet?

SO. Mi Chreme, peccaui, fateor; vincor; nunc hoc te obſecro,

Quanto tuus eſt animus natu grauior, ignoſcentior,

Vt meæ ſtultitiæ iuſtitia tua ſit aliquid præſidi.

CH. Scilicet equidem iſtuc factum ignoſcam; verum, Soſtrata,

Male

Male docet te mea facilitas multa. ſed iſtuc quidquid eſt,
Qua hoc occeptum eſt cauſa, loquere. SO. *vt ſtultæ, & miſeræ omnes ſumus*
Religioſæ! cum exponendam do illi, de digito anulum
Detraho; & eum dico vt vnà cum puella exponeret.
Si moderetur, ne expers partis eſſet de noſtris bonis.
CH. *Iſtuc rectè: conſeruâſti te atq; illam.* SO. *hic is eſt anulus.*
CH. *Vnde habes?* SO. *quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcentulam.* ST. *hem.*
CH. *Quid ea narrat?* SO. *ea lauatum dum it, ſeruandum mihi dedit*
Anulum. non aduorti primo; at poſtquam adſpexi, illico
Cognoui; ad te exſilij. C. *quid nunc ſuſpicare, aut inue-* (*nis*
De illa? SO. *neſcio, niſi vt ex ipſa quæras, vnde hunc habuerit,*
Si potis eſt reperiri. ST. *interij: plus ſpei, video, quam volo;*
Noſtra eſt, ita ſi eſt. C. *viuitne illa, cui tu dederas?* SO. *neſcio.*
CH. *Quid renunciauit olim feciſſe?* SO. *id quod iuſſeram.*
CH. *Nomen mulieris cedò quod ſit, vt quæratur.* SO. *Philtere.*
ST. *Ipſa eſt. mirum, nî illa ſalua eſt, & ego perij.* CH. *Soſtrata.*
Sequere me intro hâc. SO. *vt præter ſpem euenit! quam timui male,*

Ne nunc

Ne nunc animo ita eſſes duro, vt olim in tollenda, Chreme!

CH. NON LICET HOMINEM ESSE SÆPE ITA VT VOLT, SI RES NON SINIT.

Nunc ita tempus eſt n.î vt cupiam filiam; olim nil minus.

ST. *Niſi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium.*

Ita hercle in anguſtum oppidò nunc meæ coguntur copiæ:

Niſi aliquid video, ne eſſe amicam hanc gnati reſciſcat ſenex.

Nam quod ſperem de argento, aut poſſe poſtulem me fallere,

Nihil eſt: triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.

Crucior, bolum tantũ mihi ereptũ tam ſubito è faucibus.

Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.

NIL TAM DIFFICILE EST, QVIN QVÆRENDO INVESTIGARI POSSIET.

Quid ſi hoc ſic incipiam nunc? nihil eſt. ſi ſic? tantundem egero.

At ſic opinor. non poteſt. imo optume; euge optumam habeo.

Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugituum argentum tamen.

ACTVS QVARTI, SCENA II.

CLINIA, SYRVS.

C. NVLLA *mihi res poſthac poteſt iam interuenire tanta,*

Que

Quæ mihi ægritudinem afferat; tanta hæc lætitia oborta eſt.
Dedo patri me nunc iam, vt frugalior ſim quam volt.
S. Nil me feſellit; cognita eſt, quantum audio huius verba.
Iſtuc tibi ex ſententia tua obtigiſſe lætor.
C. O mi Syre, audiſtin' obſecro? S. quidni? qui vſque vna affuerim.
C. Cui æque audiſti commodi quidquam eueniſſe? S. nulli.
C. Atq; , ita me Dij ament, vt ego nunc non tam meapte cauſſa
Lætor, quam illius; quam ego ſcio eſſe honore quouis dignam.
SY. Ita credo; ſed nunc, Clinia, age, da te mihi viciſſim;
Nam amici quoq; res eſt videnda, in tuto vt collocetur.
Ne quid de amica nunc ſenex. CLIN. ô Iupiter! S. quieſce.
C. Antiphila mea nubet mihi. S. ſiccine me interloquere?
C. Quid faciam, Syre mi? gaudeo; fer me. S. fero hercle vero.
C. Deorum vitam adepti ſumus. S. fruſtra operam hanc, opinor, ſumo.
C. Loquere, audio. S. at iam hoc non ages. C. agam. S. videndum eſt, inquam,
Amici quoq; res, Clinia, tui in tuto vt collocetur;
Nam ſi nunc à nobis abis, & Bacchidem hic relinquis,
Noſter reſciſcet illico eſſe amicam hanc Clitiphonis.
Si abduxeris, celabitur itidem, vt celata adhuc eſt.

C. At

C. *At enim iſtoc nihil eſt magis, Syre, meis nuptijs aduorſum;*

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? S. *quidni?*

C. *Quid dicam? quam cauſſam afferam?* S. *quin nolo mentiare;*

Aperte, ita vt res ſeſe habet, narrato. CLIN. *quid ais?* S. *iubeo*

Illam te amare, & velle vxorem hanc eſſe Clitiphonis.

C. *Bonam atq; iuſtam rem oppido imperas, & factu facilem.*

Et ſcilicet iam me hoc voles patrem exorare, vt celet

Senem voſtrum. SY. *imo vt recta via rem narret ordine omnem.* CL. *hem,*

Satín' ſanus es, & ſobrius? tu quidem illum plane prodis.

Nam quî ille poterit eſſe in tuto. dic mihi?

S. *Huic equidem conſilio palmam do; hîc me magnifice effero;*

Qui vim tantam in me, & poteſtatem habeam tantæ aſtutiæ,

Vera dicendo vt eos ambos fallam; vt, cum narret ſenex

Voſter noſtro, iſtam eſſe amicam gnati; non credat tamen.

CL. *At enim ſpem iſtoc pacto rurſum nuptiarum omnem eripis;*

Nam dum amicam hanc meam eſſe credet, non committet filiam.

Tu fortaſſe, quid me fiat, parui curas, dum illi conſulas.

SY. *Quid*

SY. *Quid, malum, me ætatem cenſes velle id aſſimu-
larier?*

Vnus eſt dies: dum argentum eripio, pax, nihil amplius.

CL. *Tantum ſat habes? quid tum quæſo, ſi hoc pater re-
ſciuerit?*

SY. *Quid, ſi redeo ad illos, qui aiunt,* QVID SI NVNC
CÆLVM RVAT?

CL. *Metuo, quid agam.* S. *metuis? quaſi non ea pote-
ſtas ſit tua,*

Quo velis in tempore, vt te exſoluas, rem facias palam.

CL. *Age, age, traducatur Bacchis.* S. *optume. ipſa exit
foras.*

ACTVS QVARTI, SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA.

B. SATI' *pol proterue me Syri promiſſa huc indu-
xerunt,*

*Decem minas quas mihi dare pollicitus eſt. quod ſi is
nunc me*

Deceperit, ſæpe obſecrans me, vt veniam, fruſtra veniet:

Aut, cum venturam dixero, & conſtituero cum is certe

Renunciârit; Clitipho cum ſpe pendebit animi,

Decipiam, ac nõ veniam. Syrus mihi tergo pœnas pendet.

CL. *Sati' ſcite promittit tibi.* S. *atqui tu hanc iocari
credis?*

Faciet, niſi caueo. B. *dormiunt: pol ego iſtos comme-
uebo.*

*Mea Phrygia, audiſti, homo iſte modo quam villam de-
monſtrauit*

Charini?

Charini? P. audiui. B. proxumam eſſe huic fundo ad dextram? P. memini.

B. Curriculo percurre: apud eum miles Dionyſia agitat.

S. Quid inceptat? B. dic me hîc oppido eſſe inuitam, atq; aſſeruari:

Verum aliquo pacto verba me his daturam eſſe, & venturam.

ST. Perij hercle; Bacchis mane, mane, quo mittis iſtanc quæſo?

Iube maneat. B. abi. S. quin paratum eſt argentum. B. quin maneo,

S. Atqui iam dabitur. B. vt lubet, num ego inſto. S. at ſcin' quid ſodes?

B. Quid? S. tranſeundũ nunc tibi eſt ad Menedemum, & tua pompa

Eo traducenda eſt. B. quam rem agi' ſcelus? S. egóne? argentum cudo,

Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam illudas? S. non eſt temere.

B. Etiámne tecum hîc res mihi eſt? S. minime: tuum tibi reddo:

B. Eatur. S. ſequere hâc. heus Dromo. D. quis me volt? S. Syrus. D. quid eſt rei?

S. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos propere.

B. Quamobrem? S. ne quæras. & ferant, quæ ſecum huc attulerunt.

Sperabit ſumtum ſibi ſenex eſſe harum abitu leuatum.

Næ ille haud ſcit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.

Tu neſcis id quod ſcis Dromo, ſi ſapies. D. mutum dices.

ACTVS

ACTVS QVARTI, SCENA IV.

CHREMES, SYRVS.

C. ITA me Dij amabunt, vt nunc Menedemi vicem
Miſeret me, tantum deueniſſe ad eum mali.
Illánccine mulierem alere cum illa familia?
Etſi, ſcio, hoſce aliquot dies non ſentiet;
Ita magno deſiderio fuit ei filius.
Verum vbi videbit tantos ſibi ſumtus domi
Quotidianos fieri nec fieri modum;
Optabit rurſum, vt abeat ab ſe filius.
Syrum optume, eccum. S. ceſſo hunc adoriri? C. Syre. S. hem,
C. Quid eſt? S. te mihi ipſum iamdudum optabam dari.
C. Videre egiſſe iam neſcio quid cum ſene.
S. De illo quod dudum? dictum, ac factum reddidi.
C. Bonán' fide? S. bona hercle. C. non poſſum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc Syre;
Faciam boni tibi aliquid pro iſta re, ac lubens.
S. At ſi ſcias, quam cito in mentem venerit.
C. Vah, gloriare eueniſſe ex ſententia?
S. Non hercle vero; verum dico. C. dic, quid eſt?
S. Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxiſſe, ne tu id perſentiſceres.
C. Probe. S. dic ſodes. C. nimium inquam. S. immo ſic ſatis.
Sed porro auſculta quod ſupereſt fallaciæ;
Seſe ipſe dicet tuam vidiſſe filiam;
Sibi complacitam eius formam, poſtquam adſpexerit:

Hanc ſe cupere vxorem. C. modo quæ inuenta eſt? S. eam.
Et quidem iubebit poſci. C. quamobrem iſtuc, Syre?
Nam prorſus nihil intelligo. S. hui, tardus es.
C. fortaſſe. S. argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum atq; veſtem quî, tenéſne? C. comparet?
S. Idipſum. C. at illi ego nec do, nec deſpondeo,
S. Non? quamobrem? C. quamobrem, me rogas: homi-
ni. S. vt lubet.
Non ego perpetuo dicebam illam illi vt dares,
Verum vt ſimulares. C. non mea eſt ſimulatio;
Ita tu iſtæc tua miſceto, ne me admiſceas.
Egón', cui daturus non ſim, vt ei deſpondeam?
S. Credebam. C. minime. S. ſcite poterat fieri.
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iuſſeras,
Eo cœpi. C. credo. S. cæterum equidem iſtuc, Chreme,
Aequi boniq; facio. C. atqui tum maxume
Volo te dare operam vt fiat, verum alia via.
S. Fiat; quæratur aliud. ſed illud, quod tibi
Dixi de argento, quod iſta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eſt illi; neq; tu ſcilicet
Eo nunc confugies; quid mea? num mihi datum eſt?
Num iuſſi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verum illud, Chreme,
Dicunt: IVS SVMMVM, SÆPE SVMMA MA-
LITIA EST.
C. Haud faciam. S. imo aliis ſi licet, tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
C. Quin egomet iam ad eam deferam. S. immo filium
Iube potius. C. quamobrem? S. quia enim in eum ſu-
ſpicio eſt

Tranſ-

Tranſlata amoris. C. quid tum? S. quia videbitur
Magis veriſimile id eſſe, cum hic illi dabit;
Et ſimul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipſe adeo adeſt. abi; effer argentum. C. effero.

ACTVS QVARTI, SCENA V.

CLITIPHO, SYRVS.

C. NVLLA EST TAM FACILIS RES, QVIN DIFFICILIS SIET,
QVAM INVITVS FACIAS. *vel me hæc deambulatio,*
Quam non laborioſa, ad languorem dedit;
Nec quicquam magis nunc metuo, quam ne denuo
Miſer aliquo extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Vt te omnes equidem dij, deæ, quantum eſt, Syre,
Cum tuo iſto inuento, cumq; incepto perduint.
Huiuſmodi mî res ſemper comminiſcere,
Vbi me excarnifices. S. is hinc quo dignus es?
Quam pene tua me perdidit proteruitas!
C. Vellem hercle factum; ita meritu'. S. meritu'? quo modo?
Næ me iſtuc ex te prius audiſſe gaudeo,
Quam argentum haberes, quod daturus iam fui.
C. Quid igitur dicam tibi vis? abiiſti; mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
S. Iam non ſum iratus; ſed ſcin' vbi nunc ſit tibi
Bacchis? C. apud nos. S. non. C. vbi igitur? S. apud Cliniam.
C. Perij. S. bono animo es. iam argentum ad eam deferes,

Quod ei es pollicitus. C. garris. vnde id? S. à patre.
C. Ludis fortaſſe me. S. ipſa re experibere.
C. Næ. ego fortunatus homo ſum. deamo te, Syre.
S. Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratus ſis,
Qua cauſſa id fiat; obſecundato in loco.
Quod imperabit, facito; loquitor paucula.

ACTVS QVARTI, SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH. V*bi Clitipho nunc eſt? S. eccum me, inquit,*
CL. eccum hic tibi.
CH. *Quid rei eſſet, dixti huic? S. dixi pleraque omnia.*
CH. *Cape hoc argentum, ac defer. S. hei, quid ſtas lapis?*
Quin accipis? CL. cedò ſane. S. ſequere hàc me ocius.
Tu hîc nos dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil eſt illic, quod moremur diutius.
CH. *Minas quidem iam decem habet a me filia:*
Quas pro alimentis eſſe nunc duco datas.
Haſce ornamentis conſequentur alteræ.
Porro hæc talenta dotis apposcent duo.
QVAM MVLTA INIVSTA, AC PRAVA FIVNT MORIBVS!
Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus eſt
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

ACTVS QVARTI, SCENA VII.

MENEDEMVS, CHREMES.

M*vlto omnium nunc me fortunatiſſimum*
Factum puto eſſe gnate, cum te intelligo

Reſipiſſe.

Reſipiſſe. CH. vt errat! M. te ipſum quærebam Chreme;
Serua, quod in te eſt filium, & me, & familiam.
CH. Cedo, quid vis faciam? M. inueniſti hodie filiam.
C. Quid tum? M. hanc vxorem ſibi dari volt Clinia.
C. Quæſo, quid hominis es? M. quid? C. iámne oblitus es,
Inter nos quid ſit dictum de fallacia;
Vt ea via abs te argentum auferretur? M. ſcio.
C. Ea res nunc agitur ipſa. M. quid dixti, Chreme?
Erraui. res acta eſt. quanta ſpe decidi?
C. Et quidem iſtæc, quæ eſt apud te, Clitiphonis eſt
Amica. M. ita aiunt. C. & tu credis? M. omnia.
C. Et illum aiunt velle vxorem vt, cum deſponderim,
Des, qui aurum ac veſtem, atq; alia, quæ opus ſunt, comparet.
M. Id eſt profecto; id amicæ dabitur. C. ſcilicet
Daturum. M. ah fruſtra igitur gauiſus ſum miſer.
Quiduis tamen iam malo, quam hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te reſponſum, Chreme,
Ne ſentiat me ſenſiſſe, atq; ægre ferat?
C. Aegre? nimium illi, Menedeme, indulges. M. ſine;
Inceptum eſt. perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.
C. Dic conueniſſe; egiſſe te de nuptijs.
M. Dicam? quid deinde? C. me facturum eſſe omnia,
Generum placere poſtremo, etiam ſi voles,
Deſponſam quoq; eſſe dicito. M. hem, iſtuc volueram.
C. Tanto ocius te vt poſcat, & tu id quod cupis,
Quam ociſſime vt des. M. cupio. C. næ tu propediem,
Vt iſtam rem video, iſtius obſaturabere,
Sed hæc ita vt ſunt, cautim & paulatim dabis,
Si ſapies. M. faciam. C. abi intrò: vide, quod poſtulent:

Ego domi ero, ſi quid me voles. M. ſane volo:
Nam te ſcientem faciam, quidquid egero.

ACTVS QVINTI, SCENA I.

MENEDEMVS, CHREMES.

M. EGO *me non tam aſtutum, neq; ita perſpicacem eſſe id ſcio:*
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonſtrator Chremes
Hoc mihi præſtat. in me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ ſunt dicta in ſtultum: caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus:
In illum nil poteſt: nam exſuperat eius ſtultitia omnia hæc.
CH. *Ohe, iam deſine Deos, vxor, gratulando obtundere,*
Tuam eſſe inuentam gnatam; niſi illos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nil credas intelligere, niſi idem dictum eſt centies.
Sed quid iam dudũ interim illic gnatus ceſſat cum Syro?
M. *Quos ais homines, Chreme, ceſſare?* C. *hem, Menedeme, aduenis?*
Dic mihi, Clinia, quæ dixi. nunciaſtin'? M. *omnia.*
CH. *Quid ait?* ME. *gaudere adeo occepit, quaſi qui cupiunt nuptias.*
C. *Ha, ha, hæ.* M. *quid riſiſti?* C. *ſerui venêre in mentem Syri*
Calliditates. M. *itáne?* C. VOLTVS *quoq; hominum fingit ſcelus.*

M. Gna-

M. *Gnatus quod ſe aßimulat lætum, id dicis?* C. *id.* M. *idem iſtuc mihi*
Venit in mentem. CH. *veterator.* ME. *magis, ſi magis nôris, putes*
Ita rem eſſe. C. *ain' tu?* ME. *quin tu auſculta.* C. *mane: prius hoc ſcire expeto,*
Quid perdideris: nam vbi deſponſam nunciâſti filio,
Continuo iniecisse verba tibi Dromonem, ſcilicet,
Sponſæ veſtem, aurum, atq; ancillas opus eſſe: argentum vt dares.
M. *Non.* C. *quid non?* M. *non, inquam.* C. *neq; ipſe gnatus?* M. *nil prorſus, Chreme.*
Magis vnum etiam inſtare, vt hodie conficerentur nuptiæ.
C. *Mira narras. Quid Syrus meus? ne is quidem quidquam?* M. *nihil.*
C. *Quamobrem?* M. *neſcio equidem: ſed te miror, qui alia tam plane ſcias.*
Sed tuum ille quoq; Syrus idem mire finxit filium:
Vt ne paululum quidē ſuboleat amicam eſſe hanc Cliniæ.
C. *Quid ais?* M. *mitto iam oſculari, atq; amplexari: id nil puto.*
CH. *Quid eſt, quod amplius ſimuletur?* M. *vah!* C. *quid eſt?* M. *audi modo:*
Eſt mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro:
Huc eſt intro latus, lectus veſtimentis ſtratus eſt.
C. *Quid poſtquam hoc eſt factum?* M. *dictum factum, huc abijt Clitipho.*
C. *Solus?* M. *ſolus.* C. *timeo.* M. *Bacchis conſecuta eſt illico.*

C. Sola? M. ſola. C. perij. M. vbi abiêre intrò, operuêre oſtium. C. hem,
Clinia hæc fieri videbat? M. quidni? vna mecum ſimul.
C. Filij eſt amica Bacchis, Menedeme: occidi.
M. Quamobrem? C. decem dierum vix mî eſt familia.
M. Quid iſtuc times, quod operam amico ille dat ſuo?
C. Imo quod amicæ. M. ſi dat. C. an dubium id tibi eſt?
Quemquámne animo tam comi eſſe, aut leni putas,
Qui ſe vidente amicam patiatur ſuam? M. ha, ha, he,
Quidni? quo verba facilius dentur mihi.
C. Derides? merito mihi nunc ego ſuccenſeo.
Quod res dedere, vbi poſſem perſentiſcere,
Ni eſſem lapis? quæ vidi? væ miſero mihi.
At ne illud haud inultum, ſi viuo, ferent:
Nam iam. M. non tu te cohibes? non te reſpicis?
Non tibi ego exempli ſatis ſum? C. præ iracundia,
Menedeme, non ſum apud me. M. téne iſtuc loqui?
Nónne id flagitium eſt te alijs conſilium dare,
Foris ſapere, tibi non poſſe auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id quod me feciſſe aiebas parum:
Fac, te eſſe patrem ſentiat: fac, vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere & poſcere;
Ne quam aliam quærat copiam ac te deſerat.
C. Imo abeat potius multo quouis gentium,
Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem.
Nam ſi illi pergo ſuppeditare ſumtibus,
Menedeme, mihi illæc vere ad raſtros res redit.
M. Quot incommoda tibi in hac re capies, niſi caues?
Difficilem oſtendis te eſſe, & ignoſces tamen

Poſt:

poſt: & id ingratum. C. ah neſcis, quam doleam. M. vt lubet.
Quid hoc, quod volo, vt illa nubat noſtro? niſi quid eſt,
Quod malis. C. imo & gener, & affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixiſſe filio?
Quid obticuiſti? C. dotis? M. ita dico. C. ah. M. Chreme,
Ne quid verearc ſi eſt minu': nil dos nos mouet.
C. Duo talenta pro re noſtra ego eſſe decreui ſatis:
Sed ita dictu opu' ſt, ſi me vis ſaluom eſſe, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixiſſe illi. M. quam rem agis?
C. Id mirari te ſimulato & illum rogitato ſimul,
Quamobrem id faciam. M. quin ego vero quamobrem id facias, neſcio.
CH. Egóne? vt illius animum qui nunc luxuria & laſciuia
Diffluit, retundam, redigam, vt, quo ſe vortat, neſciat.
M. Quid agis? C. mitte, ac ſine me in hac re gerere mihi morem. M. ſino:
Itáne vis? C. ita. M. fiat. C. age iam, vt vxorem acceſſat, paret
Se hic ita, vt liberos eſt æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. quid eum? C. egóne? ſi viuo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, vt, dum viuat, meminerit ſemper mei:
Qui ſibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non (ita me Dij ament) auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACTVS QVINTI, SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

CL. ITÁNE *tandem quæſo eſt, Meneideme, vt pater Tam in breui ſpacio omnem de me eiecerit animum patris?*
Quódnam ob facinus? quid ego tantum ſceleris admiſi miſer?
Volgo id faciunt. M. *ſcito tibi eſſe grauius multo, ac durius,*
Cui fit. verum ego haud minus ægre patior id, qui neſcio,
Nec rationem capio, niſi quod tibi bene ex animo volo. CL. *hîc*
Patrem adſtare aiebas? M. *eccum.* CH. *quid me incuſas, Clitipho?*
Quidquid ego huius feci, tibi proſpexi, & ſtultitia tua.
Vbi te vidi animo eſſe omiſſo & ſuauia, in præſentia
Quæ eſſent, prima habere, neque conſulere in longitudinem:
Cepi rationem, vt neq; egeres, neq; vt hæc poſſes perdere.
Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abij ad proxumos, tibi qui erant: eis commiſi & credidi.
Ibi tuæ ſtultitiæ ſemper erit præſidium, Clitipho.
Victus, veſtitus, quo in tectum te receptes. CL. *hei mihi.*
CH. *Satius eſt, quam te ipſo hærede hæc poſſidere Bacchidem.*
SY. *Diſperij: ſceleſtus quantas turbas conciui inſciens?*

CL. *Emori*

CL. Emori cupio. CH. prius quæſo diſce, quid ſit viuere.
Vbi ſcies, ſi diſplicebit vita, tum iſtoc vtitor.
S. Here licétne? CH. loquere. S. at tuto. CH. loquere.
SY. quæ iſta eſt prauitas,
Quæúe eſt amentia, quod peccaui ego, id obeſſe huic? CH. illuet,
Ne te admiſce. nemo accuſat Syre te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem paráris. SY. quid agis? CH. nil ſuccenſeo,
Nec tibi, nec huic, nec vos eſt æquum, quod facio, mihi.
SY. Abijt. rogaſſe vellem. CL. quid Syre? SY. vnde mihi peterém cibum.
Ita nos abalienauit. tibi iam eſſe ad ſororem intelligo.
CL. Adeón' rem rediſſe, vt periclum etiam fame mihi ſit Syre?
SY. Modo liceat viuere, ſpes eſt. CL. quæ? SY. nos eſurituros ſatis.
CL. Irrides in re tanta, neque me quidquam conſilio adiuuas?
SY. Imo & ibi nunc ſum, & vſq; dudum id egi, dum loquitur pater:
Et, quantum ego intelligere poſſum. CL. quid? S. non abierit longius.
CL. Quid id ergo? SY. ſic eſt, non eſſe horum te arbitror.
CL. quid iſtuc, Syre?
Satín' ſanus es? SY. ego dicam, quod mi in mentem: tu dijudica.
Dum iſtis fuiſti ſolus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior eſſet te, indulgebant: tibi dabant: nunc, filia

Poſt-

Poſtquam eſt inuenta vera, inuenta eſt cauſſa qua te expellerent.

CL. Eſt veriſimile. ST. an tu ob peccatum hoc eſſe illum iratum putas?

Non arbitror. S. nūc aliud ſpecta: MATRES OMNES FILIIS

In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria

Solent eſſe: id non fit. CL. verum. quid ergo nunc faciam, Syre?

S. Suſpicionem quærere ex illis iſtam: rem profer palam.

Si non eſt verum, ad miſericordiam ambos adduces cito, aut

Scibis cuius ſis. recte ſuades: faciam. S. ſat recte hoc mihi in

Mentem venit: namq; adoleſcens, quam minima in ſpe ſitus erit,

Tam facillime patris pacem in leges conficiet ſuas,

Etiam haud ſcio, anne vxorem ducat. ac Syro nil gratiæ.

Quid autem hoc? ſenex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum eſt,

Miror non iuſſiſſe illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum

Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

ACTVS QVINTI, SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

S. PROFECTO, *niſi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali:*

Idq; adeo miror, qui tam ineptum quidquā potuerit tibi

Venire

Venire in mentem, mi vir. C. oh. pergín' mulier eſſe? vllámne ego
Rem vnquam volui, quin tu in ea mihi aduerſatrix fueris Soſtrata? at
Si rogitem iam, quid eſt quod peccem, aut quamobrem id faciam. neſcias.
In qua re nunc tam confidenter reſtas ſtulta? S. ego neſcio.
C. Imo ſcis potius, quam quidem redeat ad integrum eadem oratio.
S. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta poſtules.
C. Non poſtulo: iam loquere. nihilominus ego hoc faciam tamen.
S. Facies? C. verum. nón vides, quantum mali ex ea re excites?
Subditum ſe ſuſpicatur. C. aín' tu? ſubditum? S. certe, inquam, mi vir. C. confitere tu
Tuum non eſſe. au, obſecro iſtuc noſtris inimicis ſiet.
Egon' confitear meum non eſſe filium, qui ſit meus?
C. Quid metuis? ne non, cum velis, conuincas eſſe illum tuum?
S. Quod filia eſt inuenta? C. non ſed, quod magi' credendum ſiet,
Quod eſt conſimilis moribus,
Facile conuinces ex te natum: nam tui ſimilis eſt probe:
Nam illi nihil vitij eſt relictum, quin id itidem ſit tibi:
Tum præterea talem niſi tu, nulla pareret filium.
Sed ipſe egreditur. quam ſeuerus: rem cum videas, cenſeas.

ACTVS

ACTVS QVINTI, SCENA IV.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

CL. SI *vnquam vllum fuit tempus, mater, cum ego voluptati tibi*
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obſecro
Eius vt memineris, atq; inopis nunc te miſereſcat mei;
Quod peto & volo, parentes meos vt commonſtres mihi.
S. Obſecro, mi gnate, ne iſtuc in animum inducas tuum,
Alienum eſſe te. CL. ſum. S. miſeram me: hoccine quæſiſti, obſecro?
Ita mihi atque huic ſis ſuperſtes, vt ex me, atque hoc natus es:
Et caue poſthac. ſi me amas, vnquam iſtuc verbum ex te audiam. CH. at
Ego, ſi memet vis, mores caue in te eſſe iſtos ſentiam.
CL. Quos? CH. ſi ſcire vis, ego dicam: gerro, iners. fraus, heluo,
Ganeo, damnoſus. crede, & noſtrum te eſſe credito.
CL. Non ſunt hæc iam dicta parentis. CH. non, ſi ex capite ſis meo
Natus, item, vt aiunt, Mineruam eſſe ex Ioue: ea cauſſa magis
Patiar, Clitipho. flagitijs tuis me infamem fieri.
SO. Dij iſtæc. CH. neſcio Deos: ego, quod potero, enitar ſedulo.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non quæris, patri

Quo

Quo modo obſequare, & ſerues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præſente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CL. *eheu, quam ego nunc totus diſpliceo mihi!*
Quam pudet; neque, quod principium incipiam ad placandum, ſcio.

ACTVS QVINTI, SCENA V.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

M. ENIMVERO *Chremes nimiu' grauiter cruciat adoleſcentulum,*
Nimiſque inhumane. exeo ergo, vt pacem conciliem. optume
Ipſos video. CH. *ehem, Menedeme, cur non accerſi iubes*
Filiam, &, quod dotis dixi, firmas? SO. *mi vir, te obſecro*
Ne facias. CL. *pater, obſecro, vt mi ignoſcas.* M. *da veniam Chreme:*
Sine te exorem. CH. *egón' mea bona vt dem Bacchidi dono ſciens?*
Non faciam M. *at id nos non ſinemus.* CL. *ſi me viuom vis, pater,*
Ignoſce. S. *age, Chreme mi.* M. *age quæſo, ne tam obſirmate, Chreme.*
CH. *Quid iſtuc? video non licere, vt cœperam, hoc pertendere.*
M. *Facis, vt te decet.* CH. *ea lege hoc adeo faciam, ſi faciat id,*

Quod

Quod ego hunc æquom cenſeo. CL. pater, omnia faciam: impera.
CH. Vxorem vt ducas. CL. pater. CH. nihil audio. M. ad me recipio.
Faciet. CH. nil etiam audio ipſum. CL. perij. S. an dubitas, Clitipho?
CH. Imo vtrum vult? M. faciet omnia, So. hæc dum incipias, grauia ſunt,
Dumq; ignores: vbi cognoris, facilia. CL. faciam pater.
S. Nate mi, ego pol dabo puellam lepidam: quam tu facile ames,
Filiam Phanocratæ noſtri. CLIT. rufámne illam virginem,
Cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum pater.
CH. Eia, vt elegans eſt, credas animum ibi eſſe? S. aliam dabo.
CL. Quid iſtuc? quandoquidem ducenda eſt, egomet habeo propemodum,
Quam volo. S. nunc laudo te, gnate. CL. Archonidis filiam.
S. Perplacet. CL. pater, hoc nunc reſtat. C. quid? CL. Syro ignoſcas volo,
Quæ mea cauſa fecit. CH. fiat. Vos valete, & plaudite.

PERSO-

PERSONAE ADELPHORVM.

A. Cteſipho,	*E. Mitio,*	*I. Soſtrata,*	*M. Pſaltria,*
B. Aeſchinus,	*F. Geta,*	*K. Pamphila,*	*N. Sannio.*
C. Dromo,	*G. Syrus,*	*L. Canthara*	
D. Demea,	*H. Hegio,*	*nutrix.*	

FABVLÆ INTERLOCVTORES.

Mitio	ſenex,
Demea	ſenex,
Sannio	leno,
Æſchinus	adoleſcens,
Syrus	ſeruus,
Cteſipho	adoleſcens,
Soſtrata	matrona
Canthara	nutrix,
Geta	ſeruus,
Hegio	ſenex,
Dromo	ſeruus.

ACTA

ACTA LVDIS FVNEBRIB.

L. ÆMILII PAVLI, Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO, ÆD. CVR. EGERE L. ATTILIVS PRÆNESTINVS, MINVCIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRÆCA MENANDRV, L. ANICIO, M. CORNELIO, COSS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVOS *cum haberet Demea adoleſcentulos,*
Dat Mitioni fratri adoptandum Aeſchinum,
Sed Cteſiphonem retinet: hunc cithariſtriæ
Lepore captum, ſub duro ac triſti patre,
Frater celabat Aeſchinus. famam quoq;
Amoris in ſe transferebat; deniq;
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem Aſchinus ciuem Atticam pauperculam,
Fidemq; dederat, hanc ſibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre; mox tamen,
Vt veritas patefacta eſt, ducit Aeſchinus
Vitiatam potitur Cteſipho citharistriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

PROLOGVS.

POSTQVAM Poëta ſenſit ſcripturam ſuam
Ab iniquis obſeruari, & aduerſarios
Rapere in peiorem partem, quam acturi ſumus:
Indicio de ſe ipſe erit: vos eritis iudices,
Laudine an vitio duci factum oporteat.
Synapothneſcontes Diphili Comœdia eſt.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græca adoleſcens eſt, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum. cum locum ſumſit ſibi
In Adelphos; verbum de verbo expreſſum extulit
Eam nos acturi ſumus nouam; pernoſcite,
Furtúmne factum exiſtumetis, an locum
Reprehenſum, qui præteritus negligentia eſt.
Nam quod iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, aſſidueq; vna ſcribere:
Quod illi male dictum vehemens exiſtumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis vniuerſis & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſq; tempore vſu'ſt ſine ſuperbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem oſtendent. facite æquanimitas
Poëtæ ad ſcribendum augeat induſtriam.

ACTVS

ACTVS PRIMI, SCENA I.

Mitio.

STTORAX, *non rediјt hac nocte à cœna Aeſchinus,*
Neq; ſeruulorum quiſquam, qui aduorſum ierant.
Profectò hoc verè dicunt: ſi abſis vſpiam,
Aut vbi ſi ceſſes, euenire ea ſatiu' ſt,
Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quam illa, quæ parentes propitij.
Vxor, ſi ceſſes, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi,
Et tibi bene eſſe ſoli, cum ſibi ſit male.
Ego, quia non rediјt filius, quæ cogito?
Quibu' nunc ſolicitor rebus? ne aut ille alſerit,
Aut vſpiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. vah, quemquámne hominem in animo inſtituere, aut
Parare, quod ſit carius, quam ipſe eſt ſibi?
Atqui ex me hic non natus eſt, ſed ex fratre. is adeo
Diſſimili ſtudio eſt. iam inde ab adoleſcentia,
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atq; otium
Secutus ſum: &, quod fortunatum iſti putant,
Vxorem numquam habui. ille contra, hæc omnia,
Ruri agere vitam, ſemper parce ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo: inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: ſolum id eſt carum mihi,
Ill' vt item contrà me habeat, facio ſedulo.
Do, prætermitto: non neceſſe habeo omnia

Pro meo iure agere. poſtremo, alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcentia,
Ea ne me celet, conſuefeci filium:
Nam QVI *mentiri, aut fallere inſuërit patrem aut*
Audebit, tanto magis audebit cæteros.
Pudore, & liberalitate liberos
Retinere ſatius eſſe credo, quam metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt neq; placent.
Venit ſæpe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adoleſcentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus ſumtus ſuggeris?
Veſtitu nimium indulges: nimium ineptus es.
Nimium ipſe durus eſt præter æquomq; & bonum.
Et ERRAT *longe, mea quidem ſententia,*
Qui imperium credat grauius eſſe aut ſtabilius,
Vi quod fit, quam illud quod amicitia adiungitur.
Mea eſt ſic ratio & ſic animum induco meum:
Male coactus qui ſuum officium facit,
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet:
Si ſperat fore clam rurſum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre: præſens, abſenſq; idem erit.
Hoc patrium eſt, potius conſuefacere filium,
Sua ſponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc pater ac dominus intereſt hoc qui nequit,
Fateatur neſcire imperare liberis.
Sed éſtne hic ipſus. de quo agebam? & certe is eſt.
Neſcio quid triſtem video. credo iam, vt ſolet,
Iurgabit. Saluom te aduenire, Demea,
Gaudemus.

ACTVS

ACTVS PRIMI, SCENA II.

DEMEA, MITIO.

D. HEM, *opportune: teipſum quærito.*
M. *Quid triſtis es? D. rogas me, vbi nobis Aeſchinus*
Siet, quid triſtis ego ſim? M. dixín' hoc fore?
Quid is fecit? D. quid ille fecerit? quem neq; pudet
Quidquam; neq; metuit quemquam; neq; legem putat
Tenere ſe vllam. nam illa quæ antehac facta ſunt.
Omitto. modo quid deſignauit. M. quídnam id eſt?
D. Fores effregit, atq; in ædes irruit
Alienas; ipſum dominum, atq; omnem familiam
Multauit vſque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indigniſſume
Factum eſſe. hoc aduenienti quot mihi Mitio,
Dixére? in ore eſt omni populo. denique,
Si conferendum exemplum eſt, non fratrem videt
Rei dari operam? ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum huius ſimile factum. hæc cum illi, Mitio,
Dico, tibi dico, tu illum corrumpi ſinis.
M. HOMINE *imperito numquam quidquam iniuſtius,*
Qui niſi quod ipſe facit, nihil rectum putat.
D. Quorſum iſtuc? M. quia tu, Demea, hæc male iudicas.
NON *eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum*
Scortari, neq; potare, non eſt neq; fores
Effringere. hæc ſi neq; ego, neq; tu fecimus,
Non ſiuit egeſtas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.

Iniurium eſt: nam ſi eſſet vnde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quam, vbi te expectatum eieciſſet foras,
Alieniori ætate poſt faceret tamen.
D. Prô Iupiter, rediges tu homo me ad inſaniam.
Non eſt flagitium facere hæc adoleſcentulum? M. ah,
Auſculta, ne me obtundas de hac re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus. ſi quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obſonat, potat, olet vnguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, vbi erit commodum:
Vbi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur; eſt, dijs gratia,
Et vnde hæc fiant; & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremo aut deſine, aut cedò quemuis arbitrum.
Te plura in hac re peccare oſtendam. D. hei mihi.
Pater eſſe diſce ab alijs, qui vere ſciunt.
M. Natura tu illi pater es, conſilijs ego.
D. Tún' conſulis quidquam? M. ah, ſi pergis, abiero.
D. Síccine agis? M. an ego toties de eadem re audiam?
D. Curæ eſt mihi. M. & mihi curæ eſt: verum Demea,
Curemus æquam vterq; partem: tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. D. ah Mitio.
M. Mihi ſic videtur. D. quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,
Profundat, perdat, pereat; nihil ad me attinet.
Iam ſi verbum vnum poſthâc. M. rurſum Demea,

Iraſce-

Iraſcere? D. ánnon credis? repetón' quem dedi?
Aegre eſt. alienus non ſum ſi obſto: hem deſino:
Vnum vis curem; curo; & eſt Dijs gratia,
Cum ita, vt volo eſt, iſte tuus ipſe ſentiet
Poſterius; nolo in illum grauius dicere.
M. Nec nihil, neq; omnia hæc ſunt, quæ dicit; tamen
Non nihil moleſta hæc ſunt mihi; ſed oſtendere,
Me ægre pati, illi nolui; nam ita eſt homo:
Cum placo, aduorſor ſedulo, & deterreo;
Tamen humane vix patitur. verum ſi augeam,
Aut etiam adiutor ſim eius iracundiæ,
Inſaniam profecto cum illo. etſi Aeſchinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? poſtremo nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
Sperabam iam deferuiſſe adoleſcentiam:
Gaudebam. ecce autem de integro, niſi, quidquid eſt,
Volo ſcire, atq; hominem conuenire, ſi apud forum eſt.

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

SANNIO, ÆSCHINVS.

S. OBSECRO, *populares, ferte miſero atq; innocenti auxilium:*
Subuenite inopi. AE. otioſe, nunc iam illico hic conſiſte;
Quid reſpectas? nihil pericli eſt; numquam, dum ego adero, hic te
Tanget. S. ego iſtam inuiti' omnibus.

AE. *Quamquam eſt ſceleſtus, non committet hodie vmquam iterum vt vapulet.*

S. *Aeſchine, audi, nec te dicas fuiſſe ignarum meorum morum,*

Ego leno ſum. AE. *ſcio.* S. *at ita, vt vſquam fuit fide quiſquam optuma.*

Tu quod te poſterius purges, nolle hanc iniuriam mihi

Factam eſſe: huius non faciam, credo hoc, ego meum ius perſequar:

Neq; tu verbis ſolues vmquam quod re mihi maleféceris.

Noui ego voſtra hac; nollem factum: dabitur iuſiurandum, eſſe te

Indignum iniuria hac, indignis cum egomet ſim acceptus modis.

AE. *Abi præſtrenue, ac fores aperi.* S. *cæterum hoc nihil facis.*

AE. *Intro iam nunc.* SA. *at enim non ſinam.* AE. *accede illic, Parmeno,*

Nimium abiiſti iſtoc; hîc propter hunc aſſiſte, hem, ſic volo.

Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam dimoueas tuos,

Ne mora ſit, ſi innuerim, quin pugnus continuo in mala hæreat.

S. *Iſtuc volo ergo iſtum experiri.* AE. *hem ſerua, omitte mulierem.*

SO *facinu' indignum.* AE. *geminabit, niſi caues.* S. *hei miſero mihi.*

AE. *Non innueram: verum in iſtam partem potius peccato tamen;*

I nunc

Inunc iam. S. quid hoc rei eſt? regnúmne, Aeſchine, hîc tu poſsides?

AE. Si poſsiderem ornatus eſſes ex tuis virtutib.

SA. Quid tibi rei mecum eſt? AE. nihil. S. quid? noſtin' qui ſim? AE. non deſidero.

S. Tetigin' tui quicquam? AE. ſi attigiſſes, ferres infortunium.

S. Quid tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?

Reſponde. AE. ante ædes non feciſſe erit meliu' hîc conuitium:

Nam ſi moleſtus pergis eſſe, iam intro arripiêre, atque ibi

Vſq; ad necem operiêre loris. S. loris liber? AE. ſic erit.

S. O hominem impurum! híccine libertatem aiunt æquam eſſe omnibus?

AE. Si ſatis iam debacchatus es, leno, audi ſi vis nunc iam.

S. Egón' debacchatus ſum in te, an tu in me? AE. omitte iſta, atq; ad rem redi.

S. Quam rem? quo redeam? AE. iámne me vis dicere, quod ad te attinet?

S. Cupio, modo æqui aliquid AE. vah, leno iniqua me non volt loqui.

S. Leno ſum fateor pernicies cõmunis adoleſcentium,

Periurus, peſtis: tamen tibi à me nulla eſt orta iniuria.

AE. Nam hercle etiam id reſtat. San illuc quæſo redi, quo cœpiſti, Aeſchine

AE. Minus viginti tu illam emiſti, quæ res tibi vortat male:

Argenti

*Argenti tantum tibi dabitur. S. quid, ſi ego illam nolo
vendere?
Coges me? AE. minime. S. namq; id metui. AE. neque
vendundam cenſeo,
Quæ libera eſt: nam ego illam liberali aſſero cauſſa ma-
nu.
Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an cauſſam
meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. S. prô, ſupreme Iu-
piter:
Minime miror, qui inſanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, verberauit: me inuito abduxit me-
am:
Homini miſero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tantidem emtam poſtulat ſibi tra-
dier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat; ſuum ius po-
ſtulat.
Age iam cupio, modo ſi argentum reddat. ſed ego hæc ha-
riolor,
Vbi me dixero dare tanti, teſtes faciet illico,
Vendidiſſe me; de argento ſomnium; mox, cras redi.
Id quoq; poſſum ferre, ſi modo reddat; quamquam iniu-
rium eſt.
Verum cogito id, quod res eſt. quando eum quæſtum oc-
ceperis,
Accipiunda & muſſitanda iniuria adoleſcentum eſt.
Sed nemo dabit: fruſtra egomet mecum has rationes de-
puto.*

ACTVS

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

Syrvs, Sannio.

SY. TAce; egomet conueniam iam ipſum; cupide accipiat faxo, atq; etiam
Bene dicat ſecum eſſe actum. quid iſtuc, Sannio, eſt, quod te audio
Cum hero neſcio quid concertaſſe? S. nunquam vidi iniquius
Concertationem comparatam, quam quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando, vſque ambo defeſſi ſumus.
SY. Tua culpa. SA. quid agerem? SY. adoleſcenti morem geſtum oportuit.
SA. Qui potuit melius? quin hodie vſque os præbui. SY. age, ſcis quid loquar?
PECVNIAM IN LOCO NEGLIGERE, MAXVMVM INTERDVM EST LVCRVM, SA. hui.
SY. Metuiſti, ſi nunc de tuo iure conceſſiſſes paululum,
Atq; adoleſcenti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultiſſime.
Ne non tibi iſtuc fœneraret? SA. EGO SPEM PRETIO NON EMO.
SY. Numquam rem facies. abi; neſcis ineſcare homines, Sannio.
SA. Credo iſtuc melius eſſe: verum ego numquam adeo aſtutus fui,
Quin, quidquid poſſem, mallem auferre potius in præſentia.

SY. Age

ST. Age, noui tuum animum: quaſi quidquam tibi ſint viginti minæ,
Dum huic obſequare: præterea autem te aiunt proficiſci Cyprum. SA. hem.
ST. Coëmiſſe, hinc quæ illuc veheres, multa. nauem conductam: hoc ſcio,
Animus tibi pendet: vbi illinc, ſpero, redieris, tamen hoc ages.
SA. Nuſquam pedem. perij hercle: hac illi ſpe hoc inceperunt. ST. timet:
Inieci ſcrupulum homini. SA. ô ſcelera! illuc vide,
Vt in ipſo articulo oppreſſit! emtæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eo ad mercatum venio, damnum maxumum eſt.
Nunc ſi hoc omittam, vbi illinc rediero, actum agam.
Nihil eſt, refrixerit res nunc demum venis?
Cur paſſus? vbi eras? vt ſit ſatius perdere,
Quam aut hîc nunc manere, tam diu, aut tum perſequi.
ST. Iámne enumeraſti quod ad te rediturum putes?
SA. Hoccine illo dignum eſt? hoccine incipere Aeſchinum.
ST. Per oppreſſionem vt hanc mî eripere poſtulet?
Labaſcit. vnum hoc habeo: vide, ſi ſatis placet,
Potius quam venias in periclum, Sannio.
Seruéſne, an perdas totum dimiduum face.
Minas decem corradet aliunde. SA. hei mihi,
Etiam de ſorte nunc venio in dubium miſer,
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber eſt totum caput.

tiam

Etiam inſuper defraudet? nuſquam abeo. ST. vt lubet.
Numquid vis, quin abeam? SA. imo hercle hoc quæſo, Syre.
Vt vt hæc ſunt facta potius, quam lites ſequar,
Meum mihi reddat, ſaltem quanti èmta eſt. Syre,
Scio te non vſum antehac amicitia mea.
Memorem me dices eſſe, & gratum. ST. ſedulo
Faciam. ſed Cteſiphonem video. lætus eſt
De amica. SA quid, quod te oro? ST. paulſper mane.

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

Ctesipho, Syrvs,

C. ABs qvivis homine, *cum eſt opus, beneficium accipere gaudeas:*
Verum enimuero id demum iuuat, ſi, quem æquum eſt benefacere, is facit.
O frater frater, quid ego nunc te laudem? ſatis certo ſcio;
Numquam ita magnifice quidquã dicam, id virtus quin ſuperet tua.
Itaq; vnam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini eſſe primarum artium magis principem.
S. O Cteſipho. C. ô Syre, Aeſchinus vbi eſt? S. ellum, te exſpectat domi. C. hem.
S. Quid eſt? C. quid ſit? illius opera, Syre, nunc viuo; feſtiuum caput:
Omnia ſibi qui poſt putarit eſſe præ meo commodo.

Maledi-

Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum, in ſe tranſtulit,
Nil pote ſupra. ſed quiſnam? foris crepuit. S. mane, ipſe exit foras.

ACTVS SECVNDI, SCENA IV.

ÆSCHINVS, SANNIO, CTESIPHO, SYRVS.

AE. VBI *ille eſt ſacrilegus? San. mén' quærit? numquídnam effert? occidi:*
Nil video. AE. ehem, opportune teipſum quærito. Quid fit Cteſipho?
In tuto eſt omnis res: omitte vero triſtitiam tuam.
CT. *Ego illam facile vero omitto, qui quidem te habeam fratrem.*
O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius,
Ne id aſſentandi magis, quam, quod habeam gratum, facere exiſtumes.
AE. *Age inepte, quaſi nunc non nôrimus nos inter nos, Cteſipho.*
Sed hoc mihi dolet, nos pene ſero ſciſſe, & pene in eum locum
Rediſſe, vt, ſi omnes cuperent, nihil tibi poſſent auxili arier.
CT. *Pudebat.* AE. *ah, ſtultitia eſt iſtæc, non pudor, tam ob paruolam*
Rem pene ex patria. turpe dictu. deos quæſo vt iſtæc prohibeant.

CT. Po-

CT. Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? SY. iam mitis eſt.
AE. Ego ad forum ibo, vt hunc abſoluam: tu intrò ad illam, Cteſipho.
SA. Syre inſta. SY. eamus: namq; hic properat in Cyprum. SA. ne tam quidem,
Quamuis etiam maneo otioſus hîc. SY. reddetur, ne time.
SA. At vt omne reddat. SY. omne reddet, tace modo, ac ſequere hac. SA. ſequor.
CT. Heus, heus, Syre. SY. hem, quid eſt? CT. obſecro, hercle: hominem iſtum impuriſſimum
Quamprimum abſoluitote, ne, ſi magis irritatus fiet,
Aliqua ad patrem hoc permanet; atq; ego tunc perpetuo perierim.
SY. Non fiet: bono animo eſto: tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos iube ſterni nobis, & parari cætera,
Ego iam tranſacta re cōuortam me domum cum obſonio.
CT. Ita quæſo quando hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diem.

ACTVS TERTII, SCENA I.

Sostrata, Canthara.

*S. O*Bsecro *mea tu nutrix, quid nunc fiet? C. quid fiet, rogas?*
Recte edepol ſpero. S. modo dolores, mea tu, occipiunt primulum.
C. Iam nunc times; quaſi numquam aſſueris, numquam tute pepereris.

S. Miſeram me; neminem habeo, ſolæ ſumus: Geta autem hic non adeſt;
Nec habeo quem ad obſtetricem mittam, nec qui accerſat Aeſchinum.
C. Pol is quidem iam hic aderit: nam numquam vnum intermittit diem,
Quin ſemper veniat. S. ſolus mearum miſeriarum remedium.
C. E re nata melius fieri haud potuit, quam factum eſt, hera;
Oblatum quando vitium eſt, quod ad illum attinet potiſſimum,
Talem, tali genere, tali animo natum ex tanta familia.
S. Ita pol, eſt, vt dicis: ſaluus nobis, deos quæſo, vt ſiet.

ACTVS TERTII, SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

G. NVNC illud eſt, quod, ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,
Atque huic malo ſalutem quærant, auxilij nihil afferant,
Quod mihique, heræque, filiæque herili eſt. væ miſero mihi,
Tot res repente circumuallant, vnde emergi non poteſt,
Vis, egeſtas, iniuſtitia, ſollicitudo, infamia.
Hocine ſæculum! o ſcelera, o genera ſacrilega! ô hominem impium!
S. Me miſeram, quidnam eſt, quod ſic video timidum & properantem Getam?

G. Quem

G. Quem neq; fides, neq; iuſiurandum, neq; vlla miſericordia

Repreßit, neq; reflexit, neq; quod partus inſtabat prope,

Cui miſeræ indigne per vim vitium obtulerat. S. non intelligo

Satis, quæ loquatur. C. propius obſecro accedamus, Soſtrata. G. ah,

Me miſerum, vix ſum compos animi: ita ardeo iracundia.

Nihil eſt, quod malim, quam illam totam familiam mihi obuiam

Dari, vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc eſt recens:

Satis mihi id habeam ſupplicij, dum illos vlciſcar modo.

Seni animam primum exſtinguerem ipſi, qui illud produxit ſcelus;

Tum autem Syrum impulſorem, vah, quibus illum lacerarem modis!

Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram ſtatuerem,

Vt cerebro diſpergat viam;

Adoleſcenti ipſi oculos eriperem, poſt hæc præcipitem darem;

Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & proſternerem.

Sed ceſſo hoc malo heram impertiri propere? S. reuocemus Getam. G. hem,

Quiſquis es, ſine me. S. ego ſum Soſtrata. G. vbi ea eſt? teipſam quærito:

Te expecto; oppido opportune te obtuliſti mi obuiam,

Hera. S. quid eſt? quid trepidas? G. hei mihi. S. quid feſtinas, mi Geta?
Animum recipe. G. prorſu'. S. quid iſtuc prorſus ergo eſt? G. periimus;
Actum eſt. S. eloquere obſecro, quid ſiet. G. iam. S. quid iam, Geta?
G. Aeſchinus. S. quid ergo is? G. alienu' eſt à noſtra familia. S. hem,
Perii quare? G. amare occepit aliam. S. væ miſeræ mihi.
G. Neq; id occulte fert: à lenone ipſus eripuit palam.
S. Satin' hoc certo? G. certe, hiſce oculis egomet vidi, Soſtrata. S. vah,
Me miſeram. quid credas iam? aut cui credas? noſtrúmne Aeſchinum,
Noſtram vitam omnium, in quo noſtræ ſpes, opeſq; omnes ſitæ erant,
Qui ſine hac iurabat ſe vnum numquam victurum diem,
Qui in ſuo gremio poſiturum puerum dicebat patrem ita
Obſeruaturum, vt liceret hanc vxorem ducere.
G. Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porro eſt, proſpice.
Patiamurne, an narremus cuipiam? S. au, au mi homo, ſanún' es?
An hoc proferendum tibi vſquam eſſe videtur? G. mihi quidem non placet.
Iam primum, illum alieno animo a nobis eſſe, res ipſa indicat.
Nunc ſi hoc palam proferemus, ille infitias ibit, ſat ſcio.
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum ſi maxume

Fatea-

Fateatur, cum amet aliam, non eſt vtile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus. S. ah minime gentium:
Non faciam. G. quid agis? S. proferam. G. hem, mea Soſtrata, vide quam rem agas.
S. Peiore res loco eſſe non poteſt, quam in hoc, quo nunc ſita eſt.
Primum indotata eſt: tum præterea, quæ ſecunda ei dos erat,
Perijt: pro virgine dari nuptum non poteſt: hoc relliquom eſt;
Si inficias ibit, teſtis mecum eſt anulus, quem amiſerat,
Poſtremo, quando ego conſcia mi ſum, à me culpam hanc procul eſſe, nec
Pretium, neque rem vllam intercéſſe, illa, aut me, indignam; experiar, Geta.
G. Quid iſtuc? accedo, ut melius dicas. S. tu, quantum potes, abi,
Atq; Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.
Nam is noſtro Simulo fuit ſummus, & nos coluit maxume.
G. Nam hercle alius nemo reſpicit nos. S. propera tu mea Canthara?
Curre, obſtetricem accerſe, vt, cum opus ſit, ne in mora nobis ſiet.

ACTVS TERTII, SCENA III.

DEMEA.

DISPERII: *Ctiſiphonem audiui filium*
Vna affuiſſe in raptione cum Aeſchino;

 Id mi-

Id miſero reſtat mihi mali, ſi illum poteſt,
Qui alicuius rei eſt, etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquo. perſuaſit ille impurus, ſat ſcio.
Sed eccum ire Syrum video: hinc ſcibo iam, vbi ſiet.
Atq; hercle hic de grege illo eſt: ſi me ſenſerit
Eum quæritare, numquam dicet carnufex.
Non oſtendam me id velle.

ACTVS TERTII, SCENA IV.

SYRVS, DEMEA.

S. OMNEM *rem modo ſeni,*
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. D. *prô Iupiter,*
Hominis ſtultitiam! S. *collaudauit filium:*
Mihi, qui dediſſem conſilium, egit gratias.
D. *Diſrumpor.* S. *argentum annumerauit illico:*
Dedit præterea in ſumtum dimidium minæ:
Id diſtributum ſane eſt ex ſententia. D. *hem,*
HVIC *mandes ſi quid recte curatum velis.*
S. *Hem Demea, haud adſpexeram te. quid agitur?*
D. *Quid agatur? noſtram nequeo mirari ſatis*
Rationem. S. *eſt hercle inepta, ne dicam dolo atq;*
Abſurda. piſces cæteros purga, Dromo:
Congrum iſtum maximum in aqua ſinito ludere
Pauliſper. vbi ego venero, exoſſabitur:
Prius nolo. D. *hæccine flagitia?* ST. *mihi quidem non placent:*
Et clamo ſæpe, ſalſamenta hæc, Stephanio,

Fac ma-

Fac macerentur pulcre. D. Dij voſtram fidem!
Vtrum ſtudióne id ſibi habet, an laudi putat
Fore ſi perdiderit gnatum? væ miſero mihi,
Videre videor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquo militatum. S. ô Demea,
ISTVC EST SAPERE, *non quod ante pedes modo eſt,*
Videre, ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
Proſpicere. D. quid? iſtæc iam penes vos pſaltria eſt?
ST. Ellam intus. DE. eho, an domi eſt habiturus? ST. credo, vt eſt
Dementia. D. hæccine fieri flagitia? S. inepta lenitas
Patris, & facilitas praua. D. fratris me quidem
Pudet pigetque. S. nimium inter vos, Demea, ac
Non, quia ades præſens, dico hoc. pernimium intereſt.
Tu quantus, quantus, nihil niſi ſapientia es.
Ille futili' ſomnium. ſineres vero illum tuum
Facere hæc? D. ſinerem illum? aut non ſex totis menſibus
Prius olfeciſſem, quam ille quidquam cœperet?
S. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D ſic ſiet
Modo, vt nunc eſt. S. vt quiſque ſuum volt eſſe, ita eſt.
D. Quid eum? vidiſtin' hodie? S. tuúmne filium?
D. Abigam hunc rus. S. iam dudum aliquid ruri agere arbitror.
D. Sati' ſcis ibi eum eſſe? oh, qui egomet produxi. D. optume eſt.
Metui, ne hæreret hic. S. atque iratum admodum
D. Quid autem? S. adortus iurgio fratrem apud forum
De pſaltria iſtac. D. ain vero? S. vah, nil reticuit:

Nam, vt numerabatur forte argentum, interuenit
Homo de improuiſo, cœpit clamare, Aeſchine
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere noſtro? D. oh lacrumo gaudio,
S. Non tu hoc argentum perdis, ſed vitam tuam.
D. Saluos ſit: ſpero eſt ſimilis maiorum ſuûm. SY. hui.
D. Syre, præceptorum plenus iſtorum ille. S. phi,
Domi habuit, vnde diſceret. D. fit ſedulo:
Nil prætermitto: conſuefacio: deniq;
INSPICERE, tamquam in ſpeculum, in vitas omnium
Iubeo, atq; ex alijs ſumere exemplum ſibi.
Hoc facito. S. recte ſane. D. hoc fugito. S. callide.
D. Hoc laudi eſt S. iſtæc res eſt. D. hoc vitio datur.
S. Probiſſime. D. Porro autem. S. non hercle otium eſt
Nunc mihi auſcultandi: piſces ex ſententia
Nactus ſum: hi mihi ne corrumpantur, cautio eſt;
Nam id nobis tam flagitium eſt, quam illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modo dixti; & quod queo,
Conſeruis ad eundem iſtunc præcipio modum.
Hoc falſum eſt, hoc aduſtum eſt, hoc lautum eſt parum;
Illud recte; iterum ſic memento; ſedulo
Moneo, quæ poſſum pro mea ſapientia.
Poſtremo, tanquam in ſpeculum, in patinas, Demea,
Inſpicere iubeo, & moneo quid facto vſu' ſit.
Inepta hæc eſſe nos quæ facimus, ſentio;
Verum quid facias? VT homo eſt, ita morem geras.
Numquid ais? D. mentem vobis meliorem dari.
S. Tu rus abis hinc? D. recta. S. nam QVID TV HIC AGAS,

Vbi ſi

Vbi ſi quid bene præcipias, nemo obtemperat?

D. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,

Rus abijt; illum curo vnum; ille ad me attinet;

Quando ita volt frater de iſtoc ipſe viderit.

Sed quis illic eſt procul quem video? eſtne hic Hegio,

Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, hercle is eſt,

Vah. homo amicu' nobis tam inde à puero. Dij boni,

Næ illiuſmodi iam magna nobis ciuium

Penuria eſt. antiqua homo virtute, ac fide.

Haud cito mali quid ortum ex hoc ſit publice.

Quam gaudeo. vbi etiam huius generis reliquias

Reſtare video! vah, viuere etiam nunc lubet.

Opperiar hominem hîc, vt ſalutem & colloquar.

ACTVS TERTII, SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

H. PRO *Dij immortales facinus indignum. Geta,*

Quid narras? G. ſic eſt factum. H. ex illán' familia

Tam illiberale facinus eſſe ortum? ô Aeſchine,

Pol haud paternum iſtuc dediſti. G. videlicet

De Pſaltria hac audiuit, id illi nunc dolet

Alieno; pater is nihili pendit; hei mihi,

Vtinam hic probe adeſſet alicubi, atq; audiret hæc.

H. Ni facient quæ illos æquom eſt, haud ſic auferent.

G. In te ſpes omnis, Hegio, nobis ſita eſt;

Te ſolum habemus: tu es patronus, tu parens.

Ille tibi moriens nos commendauit ſenex.
Si deſeris tu, perijmus. H. caue dixeris:
Nec faciam neq; me ſatis pie poſſe arbitror.
D. Adibo. ſaluere Hegionem *plurimum*
Iubeo. H. te quærebam ipſum, ſalue Demea.
D. Quid autem? H. maior filius tuus Aeſchinus,
Quem fratri adoptandum dediſti, neq; boni,
Neq; liberalis functus officium viri eſt.
D. Quid iſtuc? H. noſtrum amicum nôras Simulum, atque
Aequalem? D. quidni? H. filiam eius virginem
Vitiauit. D. hem. H. mane, nondum audiſti, Demea,
Quod eſt grauiſſimum. D. an quidquam etiam eſt amplius?
H. Vero amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo eſt:
Perſuaſit nox, amor, vinum, adoleſcentia:
Humanum eſt. vbi ſcit factum, ad matrem virginis
Venit ipſus vltro, lacrumans, orans, obſecrans,
Fidem dans, iurans ſe illam ducturum domum.
Ignotum eſt, tacitum eſt, creditum eſt virgo ex eo
Compreſſu grauida facta eſt: menſis hic decimus eſt:
Ille bonus vir nobis pſaltriam, ſi dijs placet,
Parauit, qui cum viuat illam deſerat.
D. Pro, certón' tu iſtæc dicis? H. mater virginis
In medio eſt; ipſa virgo res ipſa; hic Geta
Præterea, vt captus eſt ſeruolorum, non malus,
Neq; iners, alit illas, ſolus omnem familiam
Suſtentat; hunc adduce, vinci, quære rem.
H. Imo hercle extorque, niſi ita factum eſt, Demea
Poſtre-

Poſtremo non negabit, coram ipſum cedo.
D. Pudet; nec, quid agam, neque, quid huic reſpondeam,
Scio. PAM. Miſeram me; differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem, ſerua me obſecro. H. hem,
Númnam illa, quæſo, parturit? G. certe Hegio. H. hem,
Illæc fidem nunc voſtram implorat, Demea;
Quod vos ius cogit, id voluntatem impetret.
Hæc primum vt fiant, deos quæſo, vt vobis decet.
Sin aliter animus voſter eſt, ego, Demea,
Summa vi defendam hanc, atq; illum mortuum.
Cognatus mihi erat; vna à pueris paruoli
Sumus educti; vna ſemper militiæ & domi
Fuimus; paupertatem vna pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, deniq;
Animam relinquo potius, quam illas deſeram.
Quid mihi reſpondes? DE. fratrem conueniam, Hegio;
Is quod mihi de hac re dederit conſilium id ſequar.
H. Sed Demea, hoc tu facito, cum animo cogites.
QVAM VOS *facillime agitis, quam eſtis maxume*
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos æquo animo æqua noſcere
Oportet, ſi vos voltis perhibere probos.
D. Redito: fient quæ fieri æquom eſt, omnia.
H. Decet te facere. Geta duc me intrò ad Soſtratam.
DE. Non me indicente hæc fiunt: vtinam hoc ſit modo
Defunctum: verum nimia illæc licentia
Profecto euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem: vt in eum hæc euomam.

ACTVS TERTII, SCENA VI.

HEGIO.

BONO *animo facſis, Soſtrata, & iſtam, quod potes,*
Fac conſolère. ego Miticnem, ſi apud forum eſt,
Conueniam, atq; , vt res geſta eſt, narrabo ordine,
Si eſt, vt facturus officium ſiet ſuum,
Faciat; ſin aliter de hac re eius ſententia eſt,
Reſpondeat mî, vt, quid agam, quamprimum ſciam.

ACTVS QVARTI, SCENA I.

CTESIPHO, SYRVS.

CT. AIN' *patrem hinc abiiſſe rus? S. iamdudum. CT. dic ſodes. S. apud*
Villam eſt. nunc eum maxume operis aliquid facere credo. CT. vtinam quidem,
Quod cum ſalute eiu' fiat, ita ſe defatigârit velim,
Vt triduo hoc perpetuo è lecto prorſus nequeat ſurgere.
S. Ita fiat, & iſtoc ſi quid potis eſt rectius. CT. ita. nam hunc diem
Miſere nimis perpetuum, vt cœpi, cupio in lætitia degere.
Et illud rus nulla alia cauſſa tam male odi, niſi quia
Prope eſt; quod ſi abeſſet longius,
Prius nox oppreſſiſſet illic, quam huc reuorti poſſet iterum.
Nunc, vbi me illic non videbit, iam huc recurret, ſat ſcio,
Rogabit me, vbi fuerim; quem ego hodie toto non vidi die.

Quid

Quid dicam; S. nihílne in mente eſt? CT. numquam quidquam. S. tanto nequior.
Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt vobis. CT. ſunt. quid poſtea?
S. Hiſce opera vt data ſit. CT. quæ non data ſit? non poteſt fieri. S. poteſt.
CT. Interdiu; ſed ſi hîc pernocto, cauſſæ quæ dicam, Syre.
SY. Vah, quam vellem etiam noctu amicis operam mos eſſet dari!
Quin tu otioſus es; ego illius ſenſum pulcre calleo,
Cum feruet maxume, tam placidum, quam ouem, reddo. CT. quomodo?
SY. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum Deum:
Virtutes narro. CT. meas? S. tuas. homini illico lacrumæ cadunt,
Quaſi puero, gaudio. hem tibi autem. CT. quídnam eſt? S. LVPVS IN FABVLA.
CT. Patérne eſt? S. ipſus. CT. Syre, quid agimus? S. fuge modo intro: ego videro.
CT. Si quid rogabit, nuſquam tu me; audiſtin'? S. potin' vt deſinas?

ACTVS QVARTI, SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

D. NÆ *ego homo ſum infelix. primum fratrem nuſquam inuenio gentium;*
Præterea autem, dum illum quæro, à villa mercenarium

Vidi;

Vidi; is filiam negat eſſe ruri; nec, quid agam, ſcio.
C. Syre. S. quid ais? C. mén' quærit? S. verum. C. perij.
S. quin tu animo bono es.
D. Quid hoc, malũ, infelicitatis? nequeo ſatis decernere;
Niſi me credo huic eſſe natum rei ferundis miſerijs,
Primus ſentio mala noſtra; primus reſciſco omnia.
Primus porro obnuncio; ægre ſolus, ſi quid fit, fero.
S. Rideo hunc: primum ait ſe ſcire: is ſolus neſcit omnia.
D. Nunc redeo; ſi forte frater redierit, viſo. C. Syre,
Obſecro, vide ne ille huc prorſus ſe irruat. S. etiam taces?
Ego cauebo. C. numquam hercle hodie ego iſtuc committam tibi.
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam; id tutiſſimum eſt.
S. Age, tamen ego hunc amouebo. D. ſed eccum ſceleratum Syrum.
S. Non hercle hîc quidem durare quiſquam, ſi ſic fit, poteſt.
Scire equidem volo, quot mihi ſint domini, quæ hæc eſt miſeria? D. quid
Ille gannit? quid volt? quid ais, bone vir? hem, eſt frater domi?
S. Quid, malum, bone vir mihi narras? equidem perij.
D. quid tibi eſt?
R. Rogitas? Cteſipho me pugnis miſerum, & iſtam pſaltriam
Vſque occidit. D. hem, quid narras? S. hem, vide vt diſcidit labrum.
D. Quamobrem? S. me impulſore hanc emtam eſſe ait.
D. non tu eum rus hinc modo

Produxe

Produxe aiebas? S. factum: verum poſt venit inſaniens;
Nil pepercit. non puduiſſe verberare hominem ſenem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus geſtaui
meis?
D. Laudo, Cteſipho. patriſſas; abi, virum te iudico.
S. Laudas, ne ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus.
D. Fortiter. S. perquam, quia miſeram mulierem &
me ſeruolum,
Qui referire non audebam, vicit. hui, perfortiter.
D. Non potuit melius; idem ſenſit quod ego, te eſſe huic
rei caput.
Sed eſtne frater intus? S. non eſt. D. vbi illum quæram,
cogito.
S. Scio vbi ſit, verum hodie numquam monſtrabo. D.
hem quid ais? S. ita.
D. Diminuetur tibi quidem iam cerebrum. S. at nomen
neſcio
Illius hominis, ſed locum noui vbi ſit. D. dic ergo locum.
S. Noſtin' porticum apud macellum hanc deorſum? D.
quidni nouerim?
S. Præterito hac recta platea ſurſum; vbi eo veneris,
Cliuos deorſum vorſum eſt, hac te præcipitato: poſtea
Eſt ad hanc manum ſacellum; ibi angiportum propter
eſt.
D. Quonam. S. illic, vbi etiam caprificu' magna eſt;
noſtin' D. noui. S. hâc pergito.
D. Id quidem angiportum non eſt peruium. S. verum
hercle. vah,
Cenſen hominem me eſſe? erraui, in porticum rurſum
redi.

Sane

Sane hac multo propius ibis: & minor eſt erratio.
Scin' Cratini huius ditis ædes? C. ſcio. S. vbi eas præterieris,
Ad ſiniſtram hac recta platea: vbi ad Dianæ veneris,
Ito ad dexeram: prius, quam ad portam venias, apud ipſum lacum
Eſt piſtrilla, & exaduorſum eſt fabrica, ibi eſt. D. quid ibi facit?
S. Lectulos in ſole iligneis pedib. faciundos dedit,
Vbi potetis vos. D. ſane bene. ſed ceſſo ad eum pergere?
S. I ſane: ego te exercebo hodie, vt dignus es, ſilicernium.
Aeſchinus odioſe ceſſat: prandium corrumpitur;
Cteſipho autem in amore eſt totus. ego iam proſpiciam mihi:
Nam iam adibo, atq; vnumquodq;, quod quidem erit belliſſimum,
Carpam, & cyathos ſorbillans, paulatim hunc producam diem.

ACTVS QVARTI, SCENA III.

MITIO, HEGIO.

M. EGO *in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio.*
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum eſt, corrigo:
Niſi ſi me in illo credidiſti eſſe hominum numero, qui ITA *putant*
Sibi fieri iniuriam, ſi quam fecère ipſi, vltro expoſtulant,

Et vltro

Et vltro accuſant. Id quia non eſt à me factum, agi' gratias?

H. Ah, minime: numquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.

Sed quæſo, vt mecum ad matrem virginis eas, Mitio,

Atque iſtæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri;

Suſpicionem hanc propter fratrem eius eſſe, & illam pſaltriam.

M. Si ita æquom cenſes, aut ſi ita opus eſt facto, eamus. H. bene facis:

Nam & illi animum iam relleuabis, quæ dolore ac miſeria

Tabeſcit: & tu officio fueris functus. ſed ſi aliter putas,

Egomet narrabo, quæ mihi dixti. M. imo ego ibo. H. bene facis.

OMNES, *quibu' res ſunt minu' ſecundæ, magi' ſunt neſcio quomodo*

Suſpicioſi; ad contumeliam omnia accipiunt magis:

Propter ſuam impotentiam ſe ſemper credunt negligi.

Quapropter teipſum purgare ipſis corã. placabilius eſt.

M. Et recte, & verum dicis. H. ſequere me ergo hâc intrò. M. maxume.

ACTVS QVARTI, SCENA IV.

ÆSCHINVS.

DISCRVCIOR *animi, hóccine de improuiſo mali mihi obijci*

Tantum, vt neque quid de me faciam, neq; quid agam, certum ſiet?

Membra metu debilia ſunt: animus timore obſtupuit: pectore
Conſiſtere nihil conſilij quidquam poteſt. Vah quo modo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc ſuſpicio de me incidit,
Neq; ea immerito. Soſtrata credit, mihi me emiſſe hanc pſaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam vt hinc forte ea ad obſtetricem miſſa erat, vbi eam vidi illico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat, iam partus adſiet:
Eóne obſtetricem accerſat. illa exclamat, abi, abi iam, Aeſchine,
Sati' diu verba dediſti: ſatis adhuc tua nos fruſtrata eſt fides.
Hem quid iſtuc obſecro, inquam, eſt? valeas, habeas illam quæ placet.
Senſi illico id illas ſuſpicari: ſed me repreſſi tamen.
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicamne fratris eſſe hanc? quod minime eſt opus
Vſquam efferri. age, omitto. fieri potis eſt, vti ne quà exeat:
Ipſum id metuo vti credant: tot concurrunt veriſimilia:
Egomet rapui: ipſe egomet ſolui argentum: ad me adducta eſt domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, vt vt

Erat

Erat geſta, indicâſſe: exorâſſem vt eam ducerem domum.
Ceſſatum eſt vſq; adhuc: nunc iam porro, Aeſchine, expergiſcere;
Nunc hoc primum eſt; ad illas ibo, vt purgem me; accedam ad fores;
Perij, horreſco ſemper, vbi pultare haſce occipio fores miſer.
Heus, heus: Aeſchinus ego ſum, aperite aliquis actutum oſtium.
Prodit neſcio quis, concedam huc.

ACTVS QVARTI, SCENA V.

MITIO, ÆSCHINVS.

M. ITA *vti dixi, Soſtrata,*
Facite: ego Aeſchinum conueniam, vt, quo modo acta hæc ſint, ſciat.
Sed quis oſtium hoc pultauit? AE. *pater hercle eſt, perij.* M. *Aeſchine.*
AE. *Quid huic hîc negotî eſt.* M. *túne has pepuliſti fores? tacet.*
Cur hunc aliquantiſper non ludo? melius eſt:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipſe voluit credere.
Nihil mihi reſpondes? AE. *non equidem iſtas, quod ſciam.*
M. *Ita? nam mirabor quid hîc negotî eſſet tibi.*
ERVBVIT; *ſalua res eſt.* AE. *dic ſodes pater,*
Tibi vero quid iſtic eſt rei? M. *nihil mihi quidem.*
Amicus quidam me à foro abduxit modo
Huc aduocatum ſibi. AE. *quid?* M. *ego dicam tibi.*
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ;

Opinor eas non nôſſe te, & certò ſcio.
Neq; enim diu huc commigrârunt. AE. quid tum poſtea?
M. Virgo eſt cum matre. AE. perge. M. hæc virgo orba eſt patre:
Hic meus amicus illi genere eſt proxumus;
Huic leges cogunt nubere hanc. AE. perij. M. quid eſt?
AE. Nil: recte: perge. M. is venit, vt ſecum auehat:
Nam habitat Mileti. AE. hem, virginem vt ſecum auehat?
M. ſic eſt. AE. Miletum vſq; obſecro? M. ita. AE. animo male eſt.
Quid ipſæ? quid aiunt? M. quid iſtas cenſes? nihil enim.
Commenta mater eſt, eſſe ex alio viro
Neſcio quo puerum natum, neq; eum nominat:
Priorem eſſe illum, non oportere huic dari.
AE. Eho nónne hæc iuſta tibi videntur poſtea?
M. Non. AE. obſecro non? an illam hinc abducet pater?
M. Quídni illam abducat? AE. factum à vobis duriter,
Immiſericorditerque, atq; etiam, ſi eſt, pater,
Dicendum magis aperte, illiberaliter.
M. Quamobrem? AE. rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi miſero, qui illi conſueuit prius,
(Qui infelix, haud ſcio, an illam miſere nunc amat)
Cum hanc ſibi videbit præſens præſenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater.
M. Qua ratione iſtuc? quis deſpondit? quis dedit?
Cui, quando nupſit? auctor his rebus quis eſt?
Cur duxit alienam? AE. an ſedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hîc

Illinc

Illinc veniret, expectantem? hæc, mi pater,
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
M. Ridicule. aduorſúmne illum cauſam dicerem,
Cui veneram aduocatus? ſed quid, Aeſchine,
Noſtra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid eſt?
Quid lacrumas? AE. pater, obſecro, auſculta. M. Aeſchine, audiui omnia,
Et ſcio: nam amo te: quo magis, quæ agi', curæ ſunt mihi.
AE. Ita velim me promerentem ames dum viuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admiſiſſe in me id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium noui tuum
Liberalę: ſed vereor ne indiligens nimium ſies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiâſti quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum; magnum, at humanum tamen.
Fecêre alij ſæpe, item boni. at poſtquam euenit, cedò,
Numquid circumſpexti? aut numquid tute proſpexti tibi,
Quid fieret? qua fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere,
Qua reſciſcerem? hæc dum dubitas, menſes abierunt decem.
Prodidiſti & te, & illam miſeram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et ſine tua opera illam in cubiculum iri deductum domum?

Nolim cæterarum rerum te ſocordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorem hanc. AE. hem. M. bono animo es, inquam. AE. pater,
Obſecro, num ludis tu nunc me? M. ego te? quamobrem? AE. neſcio:
Niſi, quia tam miſere hoc eſſe cupio verum, eo vereor magis.
M. Abi domum, ac deos comprecare, vt vxorem acceſſas; abi.
AE. Quid? iámne vxorem? M. iam. AE. iam? M. iam, quantum pote. AE. Dî me, pater,
Omnes oderint, ni magni' te quam oculos nunc amo meos.
M. Quid? quam illam? AE. æque. M. perbenigne. AE. quid? ille vbi eſt Mileſius?
M. Abijt, perijt, nauem aſcendit. ſed cur ceſſas? AE. abi, pater:
Tu potius deos comprecare; nam tibi eos certe ſcio,
Quo vir melior multo es, quam ego ſum, obtemperaturos magis.
M. Ego eo intrò, vt, quæ opu' ſunt, parentur: fac tu, vt dixi, ſi ſapis.
AE. Quid hoc negotî? hoc eſt patrem eſſe, aut hoc eſt filium eſſe?
Si frater, aut ſodalis eſſet, quî magi' morem gereret?
Hic non amandus? hiccine non geſtandus in ſinu eſt? hem,
Itaque adeo magnam mî iniecit ſua commoditate curam,
Ne forte imprudens faciam, quod nolit. ſciens cauebo.
Sed ceſſo ire intrò, ne mora meis nuptijs egomet ſim?

ACTVS

ACTVS QVARTI, SCENA VI.

Demea.

DEfessvs *ſum ambulando. vt, Syre, te cum tua*
Monſtratione magnus perdat Iupiter.
Perreptaui vſq; omne oppidum ad portam, ad lacum,
Quo non? neq; fabrica vlla erat, neq; fratrem homo
Vidiſſe aiebat quiſquam. nunc vero domi
Certum obſidere eſt vſque, donec redierit.

ACTVS QVARTI, SCENA VII.

Mitio, Demea.

M. Ibo; *illis dicam nullam eſſe in nobis moram.*
D. *Sed eccum ipſum. te iam dudum quæro, Mitio.*
M. *Quídnam?* D. *fero alia flagitia ad te ingentia*
Boni illius adoleſcentis. M. *ecce autem* D. *nouá,*
Capitalia. M. *ohe, iam.* D. *neſcis, qui vir ſit.* M. *ſcio.*
D. *Ah ſtulte, tu de pſaltria me ſomnias*
Agere? hoc peccatum in virginem eſt ciuem. M. *ſcio.*
D. *Eho, ſcis, & patere?* M. *quidni patiar?* D. *dic mihi,*
Non clamas? non inſanis? M. *non. malim quidem.*
D. *Puer natus eſt.* M. *Dij bene vortant.* D. *virgo nihil habet.*
M. *Audiui.* D. *& ducenda indotata eſt?* M. *ſcilicet.*
D. *Quid nunc futurum eſt?* M. *id enim, quod res ipſa fert.*
Illinc huc transferetur virgo. D. *ô Iupiter,*
Iſtóccine pacto oportet? M. *quid faciam amplius?*

D. Quid facias, rogitas? SI NON *re ipſa tibi dolet,*
Simulare certe eſt hominis. M. quin iam virginem de-ſpondi: res compoſita eſt: fiunt nuptiæ:
Demſi metum omnem: hæc magis ſunt hominis. D. cæterum
Placet tibi factum, Mitio? M. non, ſi queam
Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero.
ITA VITA *eſt hominum, quaſi, cum ludas teſſeris;*
Si illud, quod eſt maxume opus iactu, non cadit;
Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas,
D. Corrector: nempe tua arte viginti minæ
Pro pſaltria periêre: quæ quantum poteſt,
Aliquò abijcienda eſt, ſi non pretio, ac gratijs.
M. Neque eſt, neq; illam ſane ſtudeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. prô diuûm fi-dem;
Meretrix, & mater familiâs vna in domo?
M. Cur non? C. ſanúmne te credis eſſe? M. equidem arbitror.
D. Ita me Dij ament, vt video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, vt habeas qui cum cantites.
M. Cur non? D. & noua nupta eadem hæc diſcet? M. ſcilicet.
D. Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis? M. probe,
Et tu nobiſcum vna ſi opus ſit. D. hei mihi,
Non te hæc pudent? M. iam vero omitte, Demea,
Tuam iſtanc iracundiam, atq; ita, vti decet,
Hilarem, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam. poſt huc redeo. D. ô Iupiter!
Hánccine vitam? hóſcine mores? hanc dementiam?

Vxor

Vxor ſine dote veniet; intus pſaltria eſt;
Domu' ſumtuoſa; adoleſcens luxu perditus;
Senex delirans: IPSA *ſi cupiat, Salus,*
Seruare prorſus non poteſt hanc familiam.

ACTVS QVINTI, SCENA I.

SYRVS, DEMEA.

S. AEDEPOL, *Syriſce, te curaſti molliter,*
Lauteq; munus adminiſtraſti tuum:
Abi. ſed poſtquam intus ſum omnium rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. D. *illud ſis vide*
Exemplum diſciplinæ. S. *ecce autem hic adeſt ſenex*
Noſter. quid fit? quid tu es triſtis? D. *ohe ſcelus.*
S. *Eho, iam tu verba fundis hîc, ſapientia?*
D. *Tún'? ſi meus eſſes.* S. *Dis quidem eſſes, Demea,*
Ac tuam rem conſtabiliſſes. D. *exemplum omnibus,*
Curarem, vt eſſes. S. *quamobrem? quid feci?* D. *rogas?*
In ipſa turba, atq; in peccato maxumo,
Quod vix ſedatum ſatis eſt, potaſti, ſcelus,
Quaſi re bene geſta. S. *ſane nollem huc exitum,*

ACTVS QVINTI, SCENA II.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

DR. HEVS *Syre, rogat te Cteſipho vt redeas.* ST. *abi.*
DE. *Quid Cteſiphonem hic narrat?* ST. *nihil.* DE. *eho carnufex,*

Eſt Cteſipho intus? ST. non eſt. DE. cur hic nominat?
S. Eſt alius quidam paraſitaſter paruolus.
Noſtin'. D. iam ſcibo. S. quid agis? quo abis? DE. mitte me.
ST. Noli inquam. DE. non manum abſtines, maſtigia?
An tibi mauis cerebrum diſpergi hîc? ST. abijt.
Aedepol comeſſatorem haud ſane commodum,
Præſertim Cteſiphoni. quid ego nunc agam?
Niſi, dum hæ ſileſcunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atq; edormiſcam hoc villi. ſic agam.

ACTVS QVINTI, SCENA III.

MITIO, DEMEA.

M. PARATA *à nobis ſunt, vt dixi, Soſtrata,*
Vbi vis. quiſnam à me pepulit tam grauiter fores?
D. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?
O cælum! ô terra! ô maria Neptuni! M. hem tibi,
Reſciuit omnem rem; id nunc clamat; ilicet;
Paratæ lites; ſuccurrendum eſt. D. eccum, adeſt
Communis corruptela noſtrûm liberûm.
M. Tandem reprime iracundiam atq; ad te redi.
D. Repreſſi, redij, mitto maledicta omnia.
Rem ipſam putemus. dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo eſt ortum, ne tu curares meum,
Néue ego tuum. reſponde. M. factum eſt, non nego.
D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam, Mitio? nam qui minus

Mihi

Mihi idem ius æquom eſt eſſe, quod mecum eſt tibi?
Quando ego tuum non curo, nec cura meum.
M. Non æquom dicis, non; nam vetus verbum hoc quidem eſt,
COMMVNIA eſſe amicorum inter ſe omnia.
D. Facete; nunc demum iſtæc nata oratio eſt.
M. Auſculta paucis, niſi moleſtum eſt, Demea.
Principio, ſi id te mordet, ſumtum filij
Quem faciunt, quæſo facito hæc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quod ſatis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum vxorem crediſti ſcilicet
Ducturum. eandem illam rationem antiquam obtine;
Conſerua, quære, parce, fac quam plurimum
Illis relinquas; gloriam tu iſtam obtine;
Mea quæ præter ſpem euenêre, vtantur ſine.
De ſumma nihil decedet; quod hinc acceſſerit,
Id de lucro putato eſſe. omnia ſi hæc voles
In animo vere cogitare, Demea,
Et mihi, & tibi, & illis demſeris moleſtiam.
D. Mitto rem conſuetudine ipſorum. M. mane:
Scio; iſtuc ibam. MVLTA in homine, Demea,
Signa inſunt, ex quibu' coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt, ſæpe vt poſſis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet;
Non quod diſſimilis res ſit, ſed quod qui facit:
Quæ ego eſſe in illis video, vt confidam fore ita,
Vt volumus. video eos ſapere, intelligere, in loco
Vereri, inter ſe amare: ſcire eſt liberum
Ingenium atq; animum, quouis illos tu die

Reducas. at enim metuas, ne ab re ſint tamen
Omiſſiores paulo. ô noſter Demea,
AD OMNIA *alia ætate ſapimus rectius;*
Solum vnum hoc vitium affert ſenectus hominibus;
Attentiores ſumus ad rem omnes, quam ſat eſt.
Quod illos ſat ætas acuet. D. ne nimium modo
Bonæ tuæ iſtæ nos rationes, Mitio,
Et tuus iſte animus æquus ſubuortat. M. tace,
Non fiet. mitte iam iſtæc; da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. ſcilicet, ita tempus fert,
Faciundum eſt; cæterum rus cras cum filio
Cum primo lucu. M. imo de nocte cenſeo;
Hodie modo hilarum fac te. D. & iſtam pſaltriam
Vna illuc mecum hinc abſtraham. M. pugnaueris.
Eo prorſus pacto illic alligâris filium.
Modo facito, vt illam ſerues. D. ego iſtuc videro; atque
Ibi fauillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo ſit faxo, & molendo; præter hæc,
Meridie ipſo, faciam, vt ſtipulam colligat;
Tam excoctam reddam, atque atram, quam carbo eſt.
M. placet.
Nunc mihi videre ſapere. atq; equidem filium,
Tum etiam ſi nolit, cogas, cum illa vna cubet.
D. Derides? fortunatus, qui iſto animo ſies;
Ego ſentio. M. ah, pergíſne? D. iamiam deſino
M. I ergo intrò, &, cui opus rei eſt, hilarem hunc ſumamus diem.

ACTVS

ACTVS QVINTI, SCENA IV.

DEMEA.

NVMQVAM ita quiſquam bene ſubducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vſus ſemper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat, vt illa, quæ te ſcire credas, neſcias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mî euenit nunc; nam ego vitam duram, quam vixi vſq; adhuc,
Prope iam excurſo ſpatio mitto; id quamobrem? reipſa repperi,
FACILITATE nihil homini eſſe melius, neq; clementia. id
Eſſe verum, ex me atque ex fratre cuiuis facile eſt noſcere.
Vitam ille ſuam ſemper egit in otio, in conuiuijs:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: ſibi ſumtum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ille agreſtis, ſæuus, triſtis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi vxorem: quam ibi miſeriam vidi? nati filij,
Alia cura. porro autem, illis dum ſtudeo vt quam plurimum
Facerem, contriui in quærundo vitam atque ætatem meam:
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium. ille alter ſine labore patria potitur commoda:
Illum amant; me fugitant: illi credunt conſilia omnia:
Illum diligunt; apud illum ſunt ambo; ego deſertu' ſum;
Illum

Illum vt viuat, optant; meam autem mortem expectant ſcilicet;
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paulo ſumtu: miſeriam omnem ego capio; hic potitur gaudio.
Age age nunc experiamur contra hæc ecquid ego poſſiem
Blande dicere, aut benigne facere, quando eo prouocat.
Ego quoq; à meis me amari, & magni pendi poſtulo.
Si id fit dando, atq; obſequendo, non poſteriores feram.
Deerit: id mea minime refert, qui ſum natu maxumus.

ACTVS QVINTI, SCENA V.

SYRVS, DEMEA.

S. HEVS *Demea, rogat frater, ne abeas longius.*
D. Quis homo? ô Syre noſter, ſalue, quid fit? quid agitur?
S. Recte. D. optume eſt. iam nunc hæc tria primum addidi
Præter naturam. ô noſter, quid fit? quid agitur?
Seruom haud illiberalem præbes te: & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui, Syre,
Hoc verum eſt, & ipſa re experiêre propediem.

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

GETA, DEMEA.

G. HERA, *ego hinc ad hos prouiſam, quam mox virginem*

Accer-

Accerſant. ſed eccum Demeam. ſaluos ſies.
D. *Oh, quî vocare?* G. *Geta.* D. *Geta, hominem maxumi*
Pretij eſſe hodie te iudicaui animo meo:
Nam IS MIHI *eſt profecto ſeruus ſpectatus ſatis,*
Cui dominus curæ eſt, ita vt tibi ſenſi, Geta:
Et tibi ob eam rem ſi quid vſus venerit,
Lubens bene faxim. meditor eſſe affabilis,
Et bene procedit. G. *bonus es, cum hæc exiſtimas.*
D. *Paulatim plebem primulum facio meam.*

ACTVS QVINTI, SCENA VII.

Æschinvs, Demea, Syrvs, Geta.

AE. OCCIDVNT *me, qui, dum nimi' ſanctas nuptias*
Student facere, in apparando conſumunt diem.
D. *Quid agitur, Aeſchine?* AE. *hem, pater mi, tu hîc eras?*
D. *Tuus hercle vero & animo & natura pater,*
Qui te plus, quam oculos hoſce: ſed cur non domum
Vxorem accerſis? AE. *cupio: verum hoc mihi mora eſt,*
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. *eho,*
Vin' tu huic ſeni auſcultare? AE. *quid?* D. *miſſa hæc face,*
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atq; hanc in horto maceriam iube dirui.
Quantum poteſt, hâc transfer, vnam fac domum:
Transduc & matrem, & familiam omnem ad nos. AE. *placet,*

Pater

Pater lepidiſſime. D. euge, iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, ſumtum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam: iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas,
Syre. ceſſas ire, ac facere? S. quid ago? D. dirue:
Tu, illas, abi & traduce. G. Dij tibi, Demea,
Bene faxint, cum te video noſtræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror:
Tu quid ais? AE. ſic opinor. D. multo rectiu'ſt,
Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. AE. nihil enim vidi melius, mi pater.
D. Sic ſoleo. ſed eccum Mitio egreditur foras.

ACTVS QVINTI, SCENA VIII.

MITIO, DEMEA, ÆSCHINVS.

M. IVBET *frater, vbi is eſt? tu iubes hoc, Demea?*
D. Ego vero iubeo, & in hac re, & alijs omnibus
Quam maxume vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AE. ita quæſo, pater.
M. Haud aliter cenſeo. DE. imo hercle ita nobis decet.
Primum huius vxoris eſt mater. M. eſt: quid poſtea?
D. Proba, & modeſta. M. ita aiunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. parere iam diu hæc per annos non poteſt:
Nec, qui eam reſpiciat, quiſquam eſt; ſola eſt. M. quam hic rem agit?
D. Hanc te æquom eſt ducere, & te operam, vt fiat dare.
M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te, inquam. M. ineptis. D. ſi tu ſis homo,
Hic fa-

Hic faciat. AE. mi pater. M. quid? tu, aſine. huic auſcultas? D. nihil agis.

Fieri aliter non poteſt. M. deliras. AE. ſine te exorem, mi pater.

M. Inſanis? aufer te. D. age, da veniam filio. M. ſatī ſanus es?

Ego nouus maritus anno demum quincto & ſexageſimo

Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne eſtis auctores mihi?

AE. Fas: promiſi ego illis. M. promiſti autem? de te largitor, puer.

D. Age, ſi quid te maius oret? M. quaſi non hoc ſit maxumum.

D. Age, da veniam. AE. ne grauare. D. fac, promitte, M. non omittis? AE. non,

Niſi vxorem. M. vis hæc quidem eſt. D. age, age, prolixe Mitio,

M. Etſi hoc mihi prauom, ineptum, abſurdum, atq; alienum à vita mea

Videtur; ſi vos tantopere iſtuc voltis, fiat. AE. bene facis:

Merito te amo, D. verum quid? quid ego dicam? hoc confit, quod volo.

Quid nunc quod reſtat? Hegio cognatus his eſt proxumus,

Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.

M. Quid facere? D. agelli hîc eſt ſub vrbe paulum, quod locitas foras:

Huic demus, qui fruatur, M. paululum id autem? D. ſi multum, tamen

Faciundum eſt: pro patre huic eſt, bonus eſt, noſter eſt; recte datur.

Poſtremo non meum illud verbum facio, quod tu, Mitio.

Bene, & ſapienter dixti dudum: VITIVM *commune omnium eſt,*

Quod nimium ad rem in ſenecta attenti ſumus. hanc maculam nos decet

Effugere. dictum eſt vere, & re ipſa fieri oportet, Mitio.

M. Quid iſtuc eſt? dabitur quidem, quando hic volt, Aeſchine. AE. mi pater.

D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore, & animo. M. gaudeo.

D. Suo ſibi hunc gladio iugulo.

ACTVS QVINTI, SCENA IX.

SYRVS, DEMEA, MITIO, ÆSCHINVS.

S. FACTVM *eſt, quod iuſſi, Demea.*

Frugi homo es, ædepol hodie mea quidem ſententia

Iudico, Syrum fieri æquom liberum. M. iſtunc liberum?

Quódnam ob factum? D. multa. S. ô noſter Demea, ædepol vir bonu' es:

Ego iſtos vobis vſq; à pueris curaui ambos ſedulo,

Docui, monui, bene præcepi ſemper, quæ potui, omnia.

D. Res apparet. & quidem hæc porro, obſonare, cum fide

Scortum adducere, apparare de die conuiuium:

Non mediocris hominis hæc ſunt officia. S. ô lepidum caput.

D. Poſtre-

D. Poſtremo hodie in pſaltria iſta emunda hic adiutor fuit,
Hic curauit: prodeſſe æquom eſt: alij meliores erunt.
Deniq; hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? AE. cupio. M. ſiquidem
Tu vis, Syre, eho accede huc ad me. liber eſto. S. bene facis:
Omnibu' gratiam habeo, & ſeorſum tibi præterea, Demea.
D. Gaudeo. AE. & ego. S. credo: vtinam hoc perpetuum fiat gaudium, vt
Phrygiam vxorem meam vna mecum videam liberam. D. optumam
Mulierem quidem. S. & quidem nepoti tuo, huius filio,
Hodie primam mammam dedit hæc. D. hercle vero ſerio.
Siquidem primã dedit, haud dubium quin emitti æquom ſiet.
M. Ob eam rem? D. ob eam: poſtremo à me argentum, quanti eſt, ſumito.
S. Dij tibi, Demea, omnes ſemper omnia optata afferant.
M. Syre, proceſſiſti hodie pulcre. D. ſiquidem porro, Mitio,
Tu tuum officium facies, atq; huic aliquid paululum præ manu
Dederis, vnde vtatur; reddet tibi cito. M. iſtoc vilius.
AE. Frugi homo eſt. S. reddam hercle da modo. AE. age, pater. M. poſt conſulam.
D. Faciet. S. ô vir optume. AE. ô pater mi feſtiuiſſime.

M. Quid iſtuc ? quæ res tam repente mores mutauit tuos?
Quod proluuium; quæ iſtæc ſubita eſt largitas? D. dicam tibi.
Vt id oſtenderem, quod te iſti facilem, & feſtiuum putant;
Id non fieri ex vera vita, neq; adeo ex æquo & bono,
Sed ex aſſentando, indulgendo, & largiendo, Mitio.
Nunc adeo ſi ob eam rem vobis mea vita inuiſa eſt Aeſchine,
Quia non iuſta iniuſta prorſus omnia omnino obſequor:
Miſſa facio; effundite, emite, facite, quod vobis lubet.
Sed ſi id voltis potius, quæ vos propter adoleſcentiam
Minu' videtis, magis impenſe cupitis, conſulitis parum:
Hæc reprehendere, & corrigere me, obſecundare in loco:
Ecce qui id faciam vobis. AE. tibi, pater, permittimus:
Plus ſcis, quid facto opus eſt. ſed de fratre quid fiet? D. ſino,
Habeat. finem in iſtac faciat. M. iſtuc recte. Plaudite.

Hecyram in ſuum, id eſt, in vltimum
locum reiecimus.

PERSO-

PERSONAE PHORMIONIS.

A. Demipho,	*F. Dauus,*	*L. Cratinus,*	*P. Demipho,*
B. Stilpho,	*G. Soſtrata,*	*M. Geta,*	*Q. Phædria.*
C. Dorio,	*H. Phormio,*	*N. Antipho,*	*R. Nauſiſtra-*
D. Pamphila,	*I. Hegio,*	*O. Chremes,*	*ta.*
E. Phanium,	*K. Crito,*		

FABVLÆ INTERLO-CVTORES.

Phormio	paraſitus,
Demipho	ſenex,
Antipho	adoleſcens,
Geta	ſeruus,
Dorio	leno,
Chremes	ſenex,
Phædria	adoleſcens,
Dauus	ſeruus,
Sophrona	nutrix,
Nauſiſtrata	matrona,
Hegio, Cratinus, Crito	aduocati.

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA ÆDIL. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRÆNESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS IMPARIB. TOTA GRÆCA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS. FACTA IIII. C. FANNIO, M. VALERIO COSS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHremetis *frater aberat peregre Demipho,*
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni vxorem & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem vnice
Gnatum fidicinam. mater è Lemno aduenit
Athenas; moritur; virgo ſola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam viſam Antipho
Cum amaret, opera paraſiti vxorem accipit.
Pater, & Chremes reuerſi fremere: dein minas
Triginta dant paraſito, vt illam coniugem
Haberet ipſe. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PROLOGVS.

POSTQVAM *Poëta vetus Poëtam non poteſt*
Retrahere à ſtudio, & tranſdere hominem in otium;
Maledictis deterrere, ne ſcribat, parat;
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcriptura leui:
Quia nuſquam ſcripſit inſanum adoleſcentulum
Ceruam videre fugere, & ſectari canes,
Et eam plorare, orare vt ſubueniat ſibi.
Quod ſi intelligeret, cum ſtetit olim no[illegible],
Actoris opera magis ſtetiſſe, quam ſua:
Minu' multo audaciter, quam lædit, læderet;
Et magi' placerent, quas feciſſet fabulas.
Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet,
Vetu' ſi Poëta non laceſſiſſet prior,
Nullum inuenire Prologum potuiſſet nouus,
Quem diceret, niſi haberet, cui malediceret;
Is ſibi reſponſum hoc habeat; IN MEDIO *omnibus*
Palmam eſſe poſitam, qui artem tractant Muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtuduit reÿcere;
Hic reſpondere voluit, non laceſſere.
Bene dictis ſi certâſſet audiſſet bene;
Quod ab ipſo allatum eſt, ſibi eſſe id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. Apporto nouam,
Epidicazomenon quam vocant, Comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant,
Quia, primas partes qui aget, is erit Phormio

Paraſi-

Paraſitus. per quem res agetur maxume.
Voluntas noſtra ſi ad Poëtam acceſſerit,
Date operam, adeſte æquo animo per ſilentium,
Ne ſimili vtamur fortuna, atque vſi ſumus.
Cum per tumultum noſter grex motus loco:
Quem actoris virtus nobis reſtituit locum,
Bonitaſq; veſtra adiutans, atq; æquanimitas.

ACTVS PRIMI, SCENA I.

DAVVS.

AMICVS *ſummus meus & popularis Geta*
Heri ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iampridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id vt conficerem, confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxiſſe audio
Vxorem: ei, credo, munus hoc conraditur.
Quam inique comparatum eſt, ij qui minus habent,
Vt ſemper aliquid addant diuitioribus!
Quod ille vnciatim vix demenſo de ſuo,
Suum defraudans genium, comparſit miſer,
Id illa vniuerſum abripiet, haud exiſtumans,
Quanto labore partum. porro autem Geta
Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:
Porro alio autem, vbi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer cauſſa erit mittundi. ſed videón' Getam?

ACTVS PRIMI, SCENA II.

GETA, DAVVS.

G. SI QVIS me quæret rufus. D. præſtò eſt, deſine.
G. oh,
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem:
Lectum eſt: conueniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam.
D. Præſertim vt nunc ſunt mores: adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda eſt gratia.
Sed quid tu es triſtis? G. egóne? neſcis, quo in metu, &
Quanto in periclo ſim. D. quid iſtuc eſt; G. ſcies,
Modo vt tacere poſſis. D. abi ſis inſciens:
Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris,
Verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri eſt
Te fallere? G. ergo auſculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis noſtri, Daue, fratrem maiorem Chremem
Noſtin'? D. Quidni? G. quid? eius gnatum Phædriam?
D. Tamquam te. G. euenit, ſenibus ambobus ſimul
Iter illi in Lemnum vt eſſet, noſtro in Ciliciam
Ad hoſpitem antiquom; is ſenem per epiſtolas
Pellexit, modo non montes auri pollicens.
D. Cui tanta erat res, & ſupererat? G. deſinas;
Sic eſt ingenium. D. oh, regem me eſſe oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum ſenes me filijs
Relinquunt quaſi magiſtrum. D. ô Geta, prouinciam
Cepiſti duram. G. mihi vſu venit hoc, ſcio.
Memini relinqui me Deo irato meo,
Cœpi aduorſari primo; quid verbis opu'ſt?
Seni fidelis dum ſum, ſcapulas perdidi.

D. Venêre

D. Venêre in mentem iſtæc mihi, nam quæ inſcitia eſt,
ADVORSVM *ſtimulum calces? G. cœpi his omnia*
Facerere, obſequi quæ vellent. D. ſciſti VTI FORO.
G. noſter mali nil quidquam primo; hic Phædria
Continuo quandam nactus eſt puellulam
Cithariſtriam; hanc amare cœpit perdite.
Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo;
Neque, quod daretur, quidquam; id curârant patres.
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere;
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc diſcebat ludo, ex aduorſum ei loco
Tonſtrina erat quædam; hîc ſolebamus fere
Plerumq; eam operiri, dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus, illi interuenit
Adoleſcens quidam lacrumans; nos mirarier,
Rogamus, quid ſit: nunquam æque (inquit) ac modo
Paupertas mihi onus viſum eſt & miſerum, & graue.
Modo quandam vidi virginem huic viciniæ
Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat ex aduorſo: neq; illi beneuolens,
Neq; natus, neq; cognatus, extra vnam aniculam,
Quiſquam aderat, qui adiutaret funus. miſeritum eſt.
Virgo ipſa facie egregia. quid verbis opu'ſt?
Commôrat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltíſne eamus viſere? alius, cenſeo,
Eamus, duc nos ſodes: imus, venimus,
Videmus: virgo pulcra: & quó magi' diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulcritudinem;
Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida:

Lacrumæ

Lacrumæ, veſtitus turpis, vt, ni vis boni
In ipſa ineſſet forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis, inquit, ſcita eſt: noſter vero. DA. *iam ſcio:*
Amare cœpit. G. *ſcîn quam? quo euadat, vide.*
Poſtridie ad anum recta pergit: obſecrat,
Vt ſibi eius faciat copiam. illa enim ſe negat:
Neq; eum æquom ait facere: illam ciuem eſſe Atticam,
Bonam, bonis prognatam: ſi vxorem velit,
Lege id licere facere; ſin aliter, negat.
Noſter, quid ageret, neſcire; & illam ducere
Cupiebat, & metuebat abſentem patrem.
D. *Non, ſi rediſſet, ei pater veniam daret?*
G. *Illéne indotatam virginem, atq; ignobilem*
Daret illi? numquam faceret. D. *quid fit deniq;?*
G. *quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,*
Homo confidens: qui, illum Dij omnes perduint.
D. *Quid is fecit?* G. *hoc conſilium, quod dicam dedit:*
Lex eſt, vt orbæ, qui ſint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam:
Paternum amicum me aſſimulabo virginis:
Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, quî cognata tibi ſit, omnia hæc
Confingam; quod erit mihi bonum, atq; commodum.
Cum tu horum nihil refelles, vincam ſcilicet,
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem noſtra erit. D. *iocularem audaciam!*
G. *Perſuaſit homini; factum eſt; ventum eſt; vincimur;*
Duxit. D. *quid narras?* G. *hoc, quod audis.* D. *ô Geta,*

Quid

Quid te futurum eſt? G. neſcio hercle. vnum hoc ſcio:
Qvod *fors feret, feremus æquo animo. D. placet:*
Hem iſtuc viri eſt officium. G. in me omnis ſpes mihi eſt.
D. Laudo. G. ad precatorem abeam credo, qui mihi
Sic oret; nunc amitte quæſo hunc; cæterum
Poſthac ſi quidquam, nihil precor; tantummodo
Non addas: vbi ego hinc abero, vel occidito.
D. Quid ille pædagogus, qui citharistriam?
Quid rei gerit? G. ſic, tenuiter. D. non multum habet,
Quod det fortaſſe. G. imo nihil, niſi ſpem meram.
D. Pater eius rediit, an non? G. nondum. D. Quid? ſenem
Quoad expectatis voſtrum? G. non certum ſcio:
Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui modo, &
Ad portitores eſſe delatam: hanc petam.
D. Numquid, Geta, aliud me vis? G. vt bene ſit tibi.
Puer heus, nemón' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS PRIMI, SCENA III.

Antipho, Phædria.

A. ADEON' *rem rediiſſe, vt, qui mihi conſultum eſſe optume velit,*
Phædria, patrem extimeſcam, vbi in mentem eius aduenti venit?
Quod ni fuiſſem incogitans, ita eum exſpectarem, vt par fuit.
P. Quid iſtuc eſt? A. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conſcius

Sis?

Sis? quod vtinam ne Phormioni id ſuadere in mentem incidiſſet,
Neu me cupidum eo impuliſſet, quod mihi principium eſt mali.
Non potitus eſſem: fuiſſet tum mihi illos ægre aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. *audio.*
A. *Dum exſpecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi conſuetudinem.*
P. *Alijs, quia deſit quod amant, ægre eſt; tibi, quia ſuper eſt, dolet.*
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda, optandaq; eſt.
Ita me Dij bene ament, vt mihi liceat tam diu, quod amo, frui.
Iam depaciſci mortem cupio: tu conijcito cætera.
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex iſtac copia;
Vt ne addam, quod ſine ſumtu, ingenuam, liberalem nactus es;
Quod habes, ita vt voluiſti, vxorem, ſine mala fama. palam
Beatus, NI *vnum hoc deſit, animus, qui modeſte iſtæc ferat.*
Et ſi tibi res ſit cum eo lenone, quo cum mihi eſt; tum ſentias.
ITA PLERIQVE *ingenio ſumus omnes:* NOSTRI NOSMET POENITET.

AN. At

AN. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui de integro eſt poteſtas etiam conſulendi, quid velis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neq; mihi eius ſit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid eſt? videón' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipſus eſt. timeo miſer, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTVS PRIMI, SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

GE. NVLLVS es, Geta, niſi aliquod iam tibi conſilium celere repereris:
Ita ſubito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque, vti deuitem ſcio, neq; quo modo me inde extraham;
Nam non poteſt celari noſtra diutius iam audacia;
Quæ ſi non aſtu prouidentur, me aut herum peſſundabunt.
AN. Quídnam ille commotus venit? GE. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem eſt. herus adeſt. AN. quid iſtuc eſt mali?
G. Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ?
Loquárne? incendam. taceam? inſtigem. purgem me? laterem lauem.
Eheu me miſerum; cum mihi pauco, tum Antipho me excruciat animi:

Eius me miſeret: ei nunc timeo; is nunc me retinet; nam abſq; eo
Eſſet; recte ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem vltus iracundiam;
Aliquid conuaſaſſem, atq; hinc me conijcerem protinus in pedes.
A. Quam hic fugam, aut furtum parat?
G. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere inſiſtam via?
P. Te nominat. A. neſcio quod magnum hoc nuncio exſpecto malum.
P. Ah, ſanúſne es?
G. Domum ire pergam; ibi plurimum eſt. P. reuocemus hominem. A. ſta illico. G. hèm,
Satis pro imperio, quiſquis es. AN. Geta, G. ipſe eſt quem volui obuiam.
AN. Cedò, quid portas, obſecro? atq; id, ſi potes, verbo expedi.
G. Faciam. A. èloquere. G. modo apud portum.
A. Meúmne? G. intellexti. A. occidi. P. hem.
A. Quid agam? P. quid ais? G. huiu' patrem vidiſſe me, patruum tuum.
AN. Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inueniam miſer?
Quod ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te vt diſtrahar,
Nulla eſt mihi vita expetenda. G. ergo iſtæc cum ita ſint Antipho,
Tanto magi' te aduigilare æquom eſt. FORTES *fortuna adiuuat.*

A. Non ſum apud me, G. atqui opus eſt nunc cum maxume, vt ſis, Antipho:
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. P. hoc verum eſt. A. non poſſum immutarier.
G. Quid ſi aliquid grauius tibi nunc faciendum foret?
A. Cum hoc non poſſum, illud minu' poſſem. G. hoc nihil eſt, Phædria; ilicet;
Quid conterimus operam fruſtra, quin abeam? P. & equidem ego A. obſecro.
Quid ſi aſſimulabo? ſatin eſt. G garris. AN. voltum contemplamini hem,
Satin' ſic eſt? G. non AN. quid ſi ſic? G. propemodum. A. quid ſi ſic? G. ſat eſt:
Hem iſtuc ſerua, & verbum verbo, par pari vt reſpondeas,
Ne ſuis te iratus ſæuidictis protelet. A. ſcio.
G. Vi coactum te eſſe, inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic eſt ſenex, quem video in vltima platea? AN. ipſus eſt.
Non poſſum adeſſe. G. ah quid agis? quo abis Antipho? mane,
Mane inquam. AN. egomet me noui, & peccatum meum;
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
P. Geta, quid nunc fiet G. tu iam lites audies;
Ego plectar pendens, niſi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id noſmet ipſos facere oportet, Phædria.
P. Aufer mihi, oportet; quin tu, quod faciam impera.

D. Egóne illi non ſuccenſeam? ipſum geſtio
Dari mî in conſpectum, nunc ſua culpa vt ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
P. Atqui nil fecit, patrue, quod ſuccenſeas.
D. ecce autem ſimilia omnia; omnes congruunt;
Vnum cognôris, omnes nôris. P. haud ita eſt,
D. Hic in noxa eſt, ille ad defendendam cauſſam adeſt.
Cum ille eſt, hic præſto eſt; tradunt operas mutuas.
G. Probe eorum facta imprudens depinxit ſenex.
D. Nam ni hæc ita eſſent, cum illo haud ſtares, Phædria.
P. Si eſt, patrue, culpam vt Antipho in ſe admiſerit,
Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans,
Non cauſſam dico, quin, quod meritus eſt ferat.
Sed ſi quis forte malitia fretus ſua,
Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ,
Ac vicit; noſtráne ea culpa eſt, an iudicum,
QVI ſæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
G. Ni nôſſem cauſſam, crederem vera hunc loqui.
D. An quiſquam iudex eſt, qui poßit noſcere
Tua iuſta, vbi tute verbum non reſpondeas,
Ita vt ille fecit? P. functus adoleſcentuli eſt
Officium liberalis; poſtquam ad iudices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui.
Ita eum tum timidum obſtupeſecit pudor.
G. Laudo hunc, ſed ceſſo adire quamprimum ſenem?
Here ſalue; ſaluom te aduenisse gaudeo. D. oh,
Bone cuſtos ſalue, columen vero familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.

G. Iam-

G. Iamdudum te omnes nos accuſare audio,
Immerito, & horum me omnium immeritiſſimo:
Nam quid me in hac re facere voluiſti tibi?
Seruom hominem cauſſam orare leges non ſinunt;
Neq; teſtimonij dictio eſt. D. mitto omnia; adde
Iſtuc; imprudens timuit adoleſcens; ſino;
Tu ſeruus; verum ſi cognata eſt maxume,
Non fuit neceſſe habere. ſed, id quod lex iubet,
Dotem daretis, quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
G. Non ratio, verum argentum deerat. D. ſumeres
Alicunde. G. alicunde? nihil eſt dictu facilius.
D. Poſtremo, ſi nullo alio pacto, vel fœnore.
G. Hui, dixti pulcre, ſi quidem quiſquam crederet
Te viuo. D. non, non ſic futurum eſt, non poteſt.
Egóne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nil ſuaue meritum eſt. hominem commonſtrarier
Mihi iſtum volo, aut vbi habitet, demonſtrarier.
G. Nempe Phormionem. D. iſtum patronum mulieris.
G. Iam faxo hîc aderit. D. Antipho vbi nunc eſt? PH. foris.
D. Abi, Phædria, eum require, atque adduce huc. PH. eo
Recta via equidem illuc. G. nempe ad Pamphilam. D. at ego
Deos penates hinc ſalutatum domum
Diuortor; inde ibo ad forum, atq; aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui aſſient,
Vt ne imparatus ſim, cum adueniet Phormio.

ACTVS PRIMI, SCENA II.

GETA, DAVVS.

G. SI QVIS me quæret rufus. D. præſtò eſt, deſine.
G. oh,
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem:
Lectum eſt: conueniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam.
D. Præſertim vt nunc ſunt mores: adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda eſt gratia.
Sed quid tu es triſtis? G. egóne? neſcis, quo in metu, &
Quanto in periclo ſim. D. quid iſtuc eſt; G. ſcies,
Modo vt tacere poſſis. D. abi ſis inſciens:
Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris,
Verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri eſt
Te fallere? G. ergo auſculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis noſtri, Daue, fratrem maiorem Chremem
Noſtín'? D. Quidni? G. quid? eius gnatum Phædriam?
D. Tamquam te. G. euenit, ſenibus ambobus ſimul
Iter illi in Lemnum vt eſſet, noſtro in Ciliciam
Ad hoſpitem antiquom; is ſenem per epiſtolas
Pellexit, modo non montes auri pollicens.
D. Cui tanta erat res, & ſupererat? G. deſinas;
Sic eſt ingenium. D. oh, regem me eſſe oportuit:
G. Abeuntes ambo hinc tum ſenes me filijs
Relinquunt quaſi magiſtrum. D. ô Geta, prouinciam
Cepiſti duram. G. mihi vſu venit hoc, ſcio.
Memini relinqui me Deo irato meo,
Cœpi aduorſari primo; quid verbis opu'ſt?
Seni fidelis dum ſum, ſcapulas perdidi.

D. Venêre

D. Venêre in mentem iſtæc mihi, nam quæ inſcitia eſt,
ADVORSVM ſtimulum calces? G. cœpi his omnia
Facerere, obſequi quæ vellent. D. ſciſti VTI FORO.
G. noſter mali nil quidquam primo; hic Phædria
Continuo quandam nactus eſt puellulam
Cithariſtriam; hanc amare cœpit perdite.
Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo;
Neque, quod daretur, quidquam; id curârant patres.
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere;
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc diſcebat ludo, ex aduorſum ei loco
Tonſtrina erat quædam; hîc ſolebamus fere
Plerumq; eam operiri, dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus, illi interuenit
Adoleſcens quidam lacrumans; nos mirarier,
Rogamus, quid ſit: nunquam æque (inquit) ac modo
Paupertas mihi onus viſum eſt & miſerum, & graue.
Modo quandam vidi virginem huic viciniæ
Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat ex aduorſo: neq; illi beneuolens,
Neq; natus, neq; cognatus, extra vnam aniculam,
Quiſquam aderat, qui adiutaret funus. miſeritum eſt.
Virgo ipſa facie egregia. quid verbis opu' ſt?
Commôrat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltíſne eamus viſere? alius, cenſeo,
Eamus, duc nos ſodes: imus, venimus,
Videmus: virgo pulcra: & quó magi' diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulcritudinem;
Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida:

Lacrumæ, veſtitus turpis, vt, ni vis boni
In ipſa ineſſet forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis, inquit, ſcita eſt: noſter vero. DA. iam ſcio:
Amare cœpit. G. ſcîn quam? quo euadat, vide.
Poſtridie ad anum recta pergit: obſecrat,
Vt ſibi eius faciat copiam. illa enim ſe negat:
Neq; eum æquom ait facere: illam ciuem eſſe Atticam,
Bonam, bonis prognatam: ſi vxorem velit,
Lege id licere facere; ſin aliter, negat.
Noſter, quid ageret, neſcire; & illam ducere
Cupiebat, & metuebat abſentem patrem.
D. Non, ſi rediiſſet, ei pater veniam daret?
G. Illéne indotatam virginem, atq; ignobilem
Daret illi? numquam faceret. D. quid fit deniq;?
G. quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui, illum Dii omnes perduint.
D. Quid is fecit? G. hoc conſilium, quod dicam dedit:
Lex eſt, vt orbæ, qui ſint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam:
Paternum amicum me aſſimulabo virginis:
Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, quî cognata tibi ſit, omnia hæc
Confingam; quod erit mihi bonum, atq; commodum.
Cum tu horum nihil refelles, vincam ſcilicet,
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem noſtra erit. D. iocularem audaciam!
G. Perſuaſit homini; factum eſt; ventum eſt; vincimur;
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ô Geta,

Quid te futurum eſt? G. neſcio hercle. vnum hoc ſcio:
QVOD *fors feret, feremus æquo animo. D. placet:*
Hem iſtuc viri eſt officium. G. in me omnis ſpes mihi eſt.
D. Laudo. G. ad precatorem abeam credo, qui mihi
Sic oret; nunc amitte quæſo hunc; cæterum
Poſthac ſi quidquam, nihil precor; tantummodo
Non addas: vbi ego hinc abero, vel occidito.
D. Quid ille pædagogus, qui cithariſtriam?
Quid rei gerit? G. ſic, tenuiter. D. non multum habet
Quod det fortaſſe. G. imo nihil, niſi ſpem meram.
D. Pater eius rediit, an non? G. nondum. D. Quid? ſenem
Quoad expectatis voſtrum? G. non certum ſcio:
Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui modo, &
Ad portitores eſſe delatam: hanc petam.
D. Numquid, Geta, aliud me vis? G. vt bene ſit tibi.
Puer heus, nemón' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS PRIMI, SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

A. ADEON' *rem rediiſſe, vt, qui mihi conſultum eſſe optume velit,*
Phædria, patrem extimeſcam, vbi in mentem eius aduenti venit?
Quod ni fuiſſem incogitans, ita eum exſpectarem, vt par fuit.
P. Quid iſtuc eſt? A. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conſcius

Sis? quod vtinam ne Phormioni id ſuadere in mentem incidiſſet,

Neu me cupidum eo impuliſſet, quod mihi principium eſt mali.

Non potitus eſſem: fuiſſet tum mihi illos ægre aliquot dies:

At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. audio.

A. Dum exſpecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi conſuetudinem.

P. Alijs, quia deſit quod amant, ægre eſt; tibi, quia ſuper eſt, dolet.

Amore abundas, Antipho.

Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda, optandaq; eſt.

Ita me Dij bene ament, vt mihi liceat tam diu, quod amo, frui.

Iam depaciſci mortem cupio: tu conijcito cætera.

Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex iſtac copia;

Vt ne addam, quod ſine ſumtu, ingenuam, liberalem nactus es;

Quod habes, ita vt voluiſti, vxorem, ſine mala fama. palam

Beatus, NI *vnum hoc deſit, animus, qui modeſte iſtæc ferat.*

Et ſi tibi res ſit cum eo lenone, quo cum mihi eſt; tum ſentias.

ITA PLERIQVE *ingenio ſumus omnes:* NOSTRI NOSMET POENITET.

AN. At

AN. *At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phædria,*
Cui de integro eſt poteſtas etiam conſulendi, quid velis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neq; mihi eius ſit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid eſt? videón' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipſus eſt. timeo miſer, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTVS PRIMI, SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

GE. NVLLVS *es, Geta, niſi aliquod iam tibi conſilium celere repereris:*
Ita ſubito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque, vti deuitem ſcio, neq; quo modo me inde extraham;
Nam non poteſt celari noſtra diutius iam audacia;
Quæ ſi non aſtu prouidentur, me aut herum peſſundabunt.
AN. *Quídnam ille commotus venit?* GE. *tum, temporis punctum mihi*
Ad hanc rem eſt. herus adeſt. AN. *quid iſtuc eſt mali?*
G. *Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ?*
Loquárne? incendam. taceam? inſtigem. purgem me? laterem lauem.
Eheu me miſerum; cum mihi pauco, tum Antipho me excruciat animi:

Eius

Eius me miſeret: ei nunc timeo; is nunc me retinet; nam abſq; eo
Eſſet; recte ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem vltus iracundiam;
Aliquid conuaſaſſem, atq; hinc me conijcerem protinus in pedes.
A. Quam hic fugam, aut furtum parat?
G. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere inſiſtam via?
P. Te nominat. A. neſcio quod magnum hoc nuncio exſpecto malum.
P. Ah, ſanúſne es?
G. Domum ire pergam; ibi plurimum eſt. P. reuocemus hominem. A. ſta illico. G. hem,
Satis pro imperio, quiſquis es. AN. Geta, G. ipſe eſt quem volui obuiam.
AN. Cedò, quid portas, obſecro? atq; id, ſi potes, verbo expedi.
G. Faciam. A. eloquere. G. modo apud portum.
A. Meúmne? G. intellexti. A. occidi. P. hem.
A. Quid agam? P. quid ais? G. huiu' patrem vidiſſe me, patruum tuum.
AN. Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inueniam miſer?
Quod ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te vt diſtrahar,
Nulla eſt mihi vita expetenda. G. ergo iſtæc cum ita ſint Antipho,
Tanto magi' te aduigilare æquom eſt. FORTES *fortuna adiuuat.*

A. Non

A. Non ſum apud me, G. atqui opus eſt nunc cum maxume, vt ſis, Antipho:
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. P. hoc verum eſt. A. non poſſum immutarier.
G. Quid ſi aliquid grauius tibi nunc faciendum foret?
A. Cum hoc non poſſum, illud minu' poſſem. G. hoc nihil eſt, Phædria; ilicet;
Quid conterimus operam fruſtra, quin abeam? P. & equidem ego A. obſecro.
Quid ſi aſſimulabo? ſat in eſt. G garris. AN. voltum contemplamini hem,
Satin' ſic eſt? G. non AN. quid ſi ſic? G. propemodum. A. quid ſi ſic? G. ſat eſt:
Hem iſtuc ſerua, & verbum verbo, par pari vt reſpondeas,
Ne ſuis te iratus ſæuid dictis protelet. A. ſcio.
G. Vi coactum te eſſe, inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic eſt ſenex, quem video in vltima platea? AN. ipſus eſt.
Non poſſum adeſſe. G. ah quid agis? quo abis Antipho? mane,
Mane inquam. AN. egomet me noui, & peccatum meum;
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
P. Geta, quid nunc fiet G. tu iam lites audies;
Ego plectar pendens, niſi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id noſmet ipſos facere oportet, Phædria.
P. Aufer mihi, oportet; quin tu, quod faciam impera.

G. Meminiſtin' olim vt fuerit voſtra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iuſtam illam cauſſam, facilem, vincibilem, optumam.
PH. Memini. GE. hem nunc ipſa eſt opus, aut, ſi quid poteſt
Meliore, & callidiore. PH. fiet ſedulo.
G. Nunc prior adito tu; ego in inſidijs hîc ero
Succenturiatus, ſi quid deficies. PH. age.

ACTVS PRIMI, SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

D. ITANE *tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo?*
Nec meum imperium; age, mitto imperium; non ſimultatem meam
Reuereri? ſaltem non pudere? ô facinus audax, ô Geta
Monitor. G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut quam cauſſam reperient?
Demiror. G. atqui reperi iam; aliud cura. D. ánne hoc dicet mihi,
Inuitus feci; lex coegit? audio, & fateor. G. placet.
D. Verum ſcientem, tacitum cauſſam tradere aduerſarijs,
Etiámne id lex coegit? PH. illud durum. GE. ego expediam: ſine.
D. Incertum eſt, quid agam, quia præter ſpem, atq; incredibile hoc mihi accidit.
Ita ſum irritatus, animum vt nequeam ad cogitandum inſtituere.

Quam-

Quamobrem OMNES, *cum ſecundæ res ſunt maxume, tum maxume*
Meditari ſecum oportet, quo pacto aduorſam ærumnam ferant;
Pericla, damna, exſilia, peregre rediens ſemper cogites,
Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ;
Communia eſſe hæc, fieri poſſe; vt ne quid animo ſit nouum;
Quidquid præter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro.
G. *O Phædria, incredibile eſt, quanto herum anteeo ſapientia.*
Meditata ſunt mihi omnia mea incommoda: herus ſi redierit,
Molendum vſq; in piſtrino; vapulandum; habendæ compedes;
Opus ruri faciendum; horum nil quidquam accidet animo nouum.
Quidquid præter ſpem eueniet, omne id deputabo eſſe in lucro.
Sed quid hominem ceſſas adire, & blande in principio alloqui?
D. *Mei fratris video filium ire mihi obuiam.*
P. *Mi patrue, ſalue.* D. *ſalue: ſed vbi eſt Antipho?*
P. *Saluom aduenire.* D. *credo; hoc reſponde mihi.*
P. *Valet. hîc eſt; ſed ſatin' omnia ex ſententia?*
D. *Vellem quidem.* P. *quid iſtuc?* D. *rogitas, Phædria?*
Bonas me abſente hîc confeciſtis nuptias.
P. *Eho, an id ſuccenſes nunc illi?* G. *artificem probum!*

D. Egóne illi non ſuccenſeam? ipſum geſtio
Dari mî in conſpectum, nunc ſua culpa vt ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
P. Atqui nil fecit, patrue, quod ſuccenſeas.
D. ecce autem ſimilia omnia; omnes congruunt;
Vnum cognôris, omnes nôris. P. haud ita eſt,
D. Hic in noxa eſt, ille ad defendendam cauſſam adeſt.
Cum ille eſt, hic præſto eſt; tradunt operas mutuas.
G. Probe eorum facta imprudens depinxit ſenex.
D. Nam ni hæc ita eſſent, cum illo haud ſtares, Phædria.
P. Si eſt, patrue, culpam vt Antipho in ſe admiſerit,
Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans,
Non cauſſam dico, quin, quod meritus eſt ferat.
Sed ſi quis forte malitia fretus ſua,
Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ;
Ac vicit; noſtráne ea culpa eſt, an iudicum,
QVI ſæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
G. Ni nôſſem cauſſam, crederem vera hunc loqui.
D. An quiſquam iudex eſt, qui poßit noſcere
Tua iuſta, vbi tute verbum non reſpondeas,
Ita vt ille fecit? P. functus adoleſcentuli eſt
Officium liberalis; poſtquam ad iudices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui.
Ita eum tum timidum obſtupefecit pudor.
G. Laudo hunc, ſed ceſſo adire quamprimum ſenem?
Here ſalue; ſaluom te aduenisse gaudeo. D. oh,
Bone cuſtos ſalue, columen vero familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.

G. Iam-

G. Iamdudum te omnes nos accuſare audio,
Immerito, & horum me omnium immeritiſſimo:
Nam quid me in hac re facere voluiſti tibi?
Seruom hominem cauſſam orare leges non ſinunt;
Neq; teſtimonij dictio eſt. D. mitto omnia; adde
Iſtuc; imprudens timuit adoleſcens; ſino;
Tu ſeruus; verum ſi cognata eſt maxume,
Non fuit neceſſe habere. ſed, id quod lex iubet,
Dotem daretis, quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
G. Non ratio, verum argentum deerat. D. ſumeres
Alicunde. G. alicunde? nihil eſt dictu facilius.
D. Poſtremo, ſi nullo alio pacto, vel fœnore.
G. Hui, dixti pulcre, ſi quidem quiſquam crederet
Te viuo. D. non, non ſic futurum eſt, non poteſt.
Egóne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nil ſuaue meritum eſt. hominem commonſtrarier
Mihi iſtum volo, aut vbi habitet, demonſtrarier.
G. Nempe Phormionem. D. iſtum patronum mulieris.
G. Iam faxo hîc aderit. D. Antipho vbi nunc eſt? PH. foris.
D. Abi, Phædria, eum require, atque adduce huc. PH. eo
Recta via equidem illuc. G. nempe ad Pamphilam. D. at ego
Deos penates hinc ſalutatum domum
Diuortor; inde ibo ad forum, atq; aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui aſſient,
Vt ne imparatus ſim, cum adueniet Phormio.

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

PHORMIO, GETA.

P. ITANE *patris ais conſpectum veritum hinc abijſſe?* G. *admodum.*

P. *Phanium relictam ſolam?* G. *ſic.* P. *& iratum ſenem?*

G. *Oppido.* P. *ad te ſumma ſolum, Phormio, rerum redit;*

Tute hoc intriſti, tibi omne eſt exedendum: accingere.

G. *Obſecro te.* PH. *ſi rogitabit.* G. *in te ſpes eſt.* PH. *eccerem,*

Quid ſi reddet? G. *tu impuliſti.* PH. *ſic opinor.* G. *ſubueni.*

PH. *Cedò ſenem: iam inſtructa ſunt mihi corde conſilia omnia.*

G. *Quid ages?* P. *quid vis? niſi vt maneat Phanium, atq; ex crimine hoc*

Antiphonem eripiam, atq; in me omnem iram deriuem ſenis?

G. *O vir fortis, atque amicus! verum hoc ſæpe Phormio,*

Vereor, ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat denique. P. *ah,*

Non ita eſt: FACTVM *eſt periclum, iam* PEDVM *viſa eſt via.*

Quot me cenſes homines iam deuerberaſſe vſque ad necem

Hoſpites? tunc ciues? quo magis noui tanto ſæpius.

Cedò dum, en vnquam iniuriarum audiſti mi ſcriptam dicam?

G. *Qui*

G. Quî iſtuc? P. quia NON RETE *accipitri tenditur, neq; miluio,*
Qui male faciunt nobis; illis, qui nil faciunt, tenditur;
Quia enim in illis fructus eſt, in illis opera luditur.
Alijs aliunde eſt periclum, vnde aliquid abradi poteſt;
Mihi ſciunt nihil eſſe dices, ducent damnatum domum;
Alere nolunt hominem edacem; & ſapiunt mea quidem ſententia,
Pro maleficio ſi beneficium ſummum nolunt reddere.
G. Non poteſati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Imo enim nemo ſati' pro merito gratiam regi refert.
Téne aſymbolum venire, vnctum, atque lautum è balneis,
Otioſum ab animo; cum ille & cura, & ſumtu abſumitur,
Dum tibi ſit, quod placeat; ille ringitur, tu rideas;
Prior bibas; prior decumbas; cœna dubia apponitur?
G. Quid iſtuc verbi eſt? P. vbi tu dubites, quid ſumas potiſsimum.
Hæc, quum rationem ineas, quam ſint ſuauia, & quam cara ſint,
Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præſentem Deum?
G. Senex adeſt, vide quid agas; PRIMA *coitio eſt acerrima;*
Si eam ſuſtinueris, poſt illa iam, vt lubet, ludas licet.

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

D. EN vmquam cuiquam contumelioſius
Audiſtis factam iniuriam quam hæc eſt mihi?
Adeſte quæſo. G. iratus eſt. P. quin tu hoc age;
Iam ego hunc agitabo prô Deûm immortalium,
Negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat eſſe cognatam? G. negat.
D. Ipſum eſſe opinor, de quo agebam. ſequimini.
P. Neq; eius patrem ſe ſcire, qui fuerit? G. negat.
P. Nec Stilphonem ipſum ſcire, qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens:
Negligitur ipſa; vide, AVARITIA *quid facit.*
G. Si herum inſimulabis auaritiæ, male audies.
D. O audaciam! etiam me vltro accuſatum aduenit.
PH. Nam iam adoleſcenti nihil eſt quod ſuccenſeam,
Si illum minus nôrat; quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri fere
Se continebat; ibi agrum de noſtro patre
Colendum habebat: ſæpe interea mihi ſenex
Narrabat, ſe hunc negligere cognatum ſuum:
At quem virum? quem ego viderim in vita optumum.
G. videas te, atq; illum, vt narras. P. abi in malã crucem:
Nam ni ita eum exiſtumaſſem, numquam tam graues
Ob hanc inimicitias caperem in voſtram familiam,
Quam is aſpernatur nunc tam illiberaliter.
G. Pergín' hero abſenti male loqui, impuriſſime?
P. Dignum autem hoc illo eſt. G. aín' tandem carcer?
D. Geta.

G. Bono-

G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
PH. Reſponde. G. quis homo eſt? ehem. D. tace. G abſenti tibi
Te indignas, ſeq; dignas contumelias
Numquam ceſſauit dicere hodie. D. ohe, deſine.
Adoleſcens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis eſt, mihi vt reſpondeas:
Quem amicum tuum ais fuiſſe iſtum, explana mihi
Et qui cognatum me ſibi eſſe diceret.
PH. Proinde expiſcare, quaſi non nôſſes. D. nôſſem? P. ita,
D. Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.
P. Eho, tu ſobrinum tuum non nôras? D. enecas:
Dic nomen. PH. nomen? maxume. D. quid nunc taces?
P. Perij hercle, nomen perdidi. D. hem, quid ais? P. Geta,
Si meminiſti id quod olim dictum eſt, ſubijce. hem,
Non dico: quaſi non nôris, tentatum aduenis.
D. Egón' autem tento? G. Stilpho. PH. atq; adeo, quid mea?
Stilpho eſt. D. quem dixti? P. Stilphonem inquam noueras?
D. Neq; ego illum nóram, neq; mihi cognatus fuit
Quiſquam iſto nomine. P. itáne? non te horum pudet?
At ſi talentûm rem reliquiſſet decem.
D. Dij tibi male faciant. P. primus eſſes, memoriter
Progeniem veſtram vſq; ab auo atq; atauo proferens.
D. Ita vt dicis, ego tum ſi adueniſſem, qui mihi
Cognata ea eſſet dicerem. itidem tu face:
Cedo qui eſt cognata? G. heus noſter, recte: heus tu, caue.
P. Dilucide expediui, quibus me oportuit

Iudicibus: tum, ſi id falſum fuerat, filius
Cur non refellit? D. filium narras mihi?
Cuius de ſtultitia dici, vt dignum eſt, non poteſt.
P. At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi,
Iudicium de eadem cauſſa iterum vt reddant tibi:
Quandoquidem ſolus regnas, & ſoli licet
Hic de eadem cauſſa bis iudicium adipiſcier.
D. Et ſi facta mihi iniuria eſt, veruntamen
Potius quam lites ſecter, aut quam te audiam,
Itidem vt cognata ſi ſit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinq; accipe.
P. Ha, ha, ha, homo ſuauis. D. quid eſt? num iniquom poſtulo?
Anne hoc quidem ego adipiſcar, quod ius publicum eſt?
P. Itáne tandem quaeſo, ciuem vbi abuſu' ſis.
Mercedem dare lex iubet ei, atq; amittere? an,
Vt ne quid turpe ciuis in ſe admitteret
Propter egeſtatem, proxumo iuſſa eſt dari,
Vt cum vno ætatem degeret; quod tu vetas?
D. Ita, proxumo quidem: at nos vnde? aut quam ob rem? P. ohe.
ACTVM, *aiunt,* NE AGAS. *D. non agam? imo haud deſinam,*
Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. ſine modo.
P. Poſtremo tecum nihil rei nobis, Demipho, eſt:
Tuus eſt damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat iam ducendi ætas. D. omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum vxore hac ipſum prohibebo domo.
G. Iratus eſt. P. tute idem melius feceris.

D. Itáne es paratus facere me aduorſum omnia
Infelix? P. metuit hic nos, tametſi ſedulo
Diſſimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin, quod eſt
Ferundum, fers? tuis factis dignum feceris.
Vt amici inter nos ſimus. D. egón' tuam expetam
Amicitiam? aut te viſum, aut auditum velim?
P. Si concordabis cum illa, habebis, quæ tuam
Senectutem oblectet: reſpice ætatem tuam.
D. Te oblectet: tibi habe. P. minue vero iram. D. hoc age.
Satis tam verborum eſt: niſi tu properas mulierem
Abducere, ego illam abiiciam: dixi, Phormio.
P. Si tu illam attigeris ſecus, quam dignum eſt liberam,
Dicam impingam tibi grandem. dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellige.

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

D. QVANTA *me cura, & ſollicitudine afficit*
Gnatus, qui me, & ſe hiſce impediuit nuptiis!
Neq; mi in conſpectum prodit, vt ſaltem ſciam,
Quid de hac re dicat, quídve ſit ſententiæ.
Abi tu, viſe rediérítne iam, an nondum, domum.
G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc ſiet.
Quid ago? dic Hegio. H. ego Cratinum cenſeo,
Si tibi videtur. D. dic Cratine. CRA. ménevis?
D. Te. CRA. ego, quæ in rem tuam ſint, ea, velim, facias. mihi

Sic hoc

Sic hoc videtur. quod te abſente hic filius
Egit, reſtitui in integrum æquom eſt, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc, Hegio.
H. Ego ſedulo hunc dixiſſe credo: verum ita eſt,
QVOT HOMINES, TOT SENTENTIÆ:
SVVS CVIQVE MOS.
Mihi non videtur, quod ſit factum legibus,
Reſcindi poſſe. & turpe inceptu eſt. D. dic, Crito.
CRI. Ego amplius deliberandum cenſeo:
Res magna eſt. HE numquid nos vis? DE. feciſtis probe:
Incertior ſum multo, quam dudum. G. negant
Rediiſſe. D. frater eſt exſpectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re conſilium, id exſequar.
Percunctatum ibo ad portum, quoad ſe recipiat.
G. At ego Antiphonem quæram, vt, quæ acta hîc ſunt, ſciat.
Sed eccum ipſum video in tempore huc ſe recipere.

ACTVS TERTII, SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

A. ENIMVERO, *Antipho, multimodis cum iſtoc animo vituperandus es.*
Itáne hinc abiiſſe, & vitam tutandam dediſſe aliis tuam?
Alios tuam rem credidiſti, quam te, animaduerſuros magis?
Nam, vtut erant alia, illi certe conſuleres, quæ nunc tuæ eſt domi:
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali;
Cuius

Cuius nunc miseræ ſpes, opeſq; ſunt in te vno omnes ſitæ.

G. *Equidem, here, nos iam dudum hîc te abſentem incuſamus, qui abieris.*

AN. *Teipſum quærebam.* G. *ſed ea cauſſa nihilo magis defecimus.*

AN. *Loquere, obſecro, quónam in loco ſunt res & fortunæ meæ?*

Numquid patri ſubolet? G. *nil etiam.* AN. *ecquid ſpei porro eſt?* G. *neſcio.* AN. *ah.*

G. *Niſi Phædria haud ceſſauit pro te eniti.* AN. *nihil fecit noui.*

G. *Tum Phormio itidem in hac re vt in alijs, ſtrenuum hominem præbuit.*

AN. *Quid is fecit?* G. *confutauit verbis admodum iratum patrem.*

AN. *Heu Phormio.* G. *ego, quod potui porro.* AN. *mi Geta, omnes vos amo.*

G. *Sic ſeſe habent principia, vt dico: adhuc tranquilla res eſt:*

Manſuruſq; patruum pater eſt, dum huc adueniat. AN. *quid eum?* G. *aiebat,*

De eius conſilio velle ſeſe facere, quod ad hanc rem attinet.

A. *Quantus metus eſt mihi, venire huc ſaluom nunc patruum, Geta!*

Nam, vt audio, per vnam eius aut viuam aut moriar ſententiam.

G. *Phædria tibi adeſt.* AN. *vbínam?* G. *eccum à ſua palæſtra exit foras,*

ACTVS TERTII, SCENA II.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

P. DORIO, *audi obſecro. D. non audio. PH. parumper. D. quin omitte me.*

P. *Audi, quod dicam. D. atenim tædet iam audire eadem millies.*

P. *At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere, audio.*

P. *Nequeo te exorare, vt maneas triduum hoc? quo nunc abis?*

D. *Mirabar, ſi tu mihi quidquam afferres noui.*

A. *Hei, metuo lenonem, ne quid ſuat ſuo capiti. G. idem ego metuo,*

P. *Non mihi credis? D. hariolare. P. ſin fidem do. D. fabulæ.*

P. *Fœneratum iſtuc beneficium tibi pulcre dices. D. logi.*

P. *Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc eſt. D. ſomnium.*

P. *Experire, non eſt longum. D. cantilenam eandem canis.*

P. *Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens. D. garris modo.*

P. *Adeóne ingenio eſſe duro te, atq; inexorabili,*
Vt neq; miſericordia, neq; precib. molliri queas?

D. *Adeón' te eſſe incogitantem atque impudentem, Phædria,*
Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?

A. *Miſe-*

A. *Miſeritum eſt. P. hei veris vincor. C. quam ſimilis vterq́; eſt ſui!*

P. *Neque, alia, Antipho, cum occupatus eſſet ſolicitudine,*

Tum eſſe hoc mî obiectum malum? A. ah, quid iſtuc autem eſt, Phædria?

P. *O fortunatiſſime Antipho.* AN. *egóne?* PH. *qui quod amas, domi eſt.*

Nec cum huiu' modi vmquam vſus venit vt conflictares malo.

AN. *Mihi domi eſt? imo, quod aiunt,* AVRIBVS TENEO LVPVM:

Nam neque, vt amittam à me, inuenio; neque, vti retineam, ſcio.

D. *Ipſum iſtuc mihi in hoc eſt. A. eia, ne parum leno ſies.*

Nam quid hic confecit? PH. *híccine? quod homo inhumaniſſimus:*

Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit? AN. *aín' vendidit?*

P. *Vendidit. D. quam indignum facinus, ancillam ære emtam ſuo.*

P. *Nequeo exorare, vt maneat, & illo cum vt mutet fidem,*

Triduum hoc, dum id, quod eſt promiſſum, ab amicis argentum aufero.

Si non tum dedero, vnam præterea horam ne oppertus ſies.

DO. *Obtundis.* AN. *haud longum eſt quod or..t, Dorio; exoret, ſine:*

Idem

*Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, condupli-
cauerit.*
*DO. verba iſtæc ſunt. AN. Pamphilámne hac vrbe priua-
ri ſines?*
Tum tu præterea horum amorum diſtrahi poterin' pati?
*D. Neq; ego, neq; tu. G. Dij tibi omnes id, quod eſt dig-
num, duint.*
*D. Ego te complures aduorſum ingenium meum menſes
tuli*
*Pollicitantem, & nil ferentem; flentem: nunc contra,
omnia*
Repperi, qui det neq; lacrumet: da locum melioribus,
*A. Certe hercle. ſatis ſi commemini, tibi quidem eſt
olim dies,*
*Quam ad dares huic, præſtituta. P. factum. DO. num
ego iſtuc nego?*
*AN. Iámne ea præterijt? DO. non, verum ei hæc anteceſ-
ſit. AN. non pudet*
*Vanitatis? DO. minime, dum ob rem. G. ſterquilinium.
PH. Dorio,*
*Itáne tandem facere oportet? DO. ſic ſum: ſi placeo,
vtere.*
*AN. Síccine hunc decipis? D. imo enimuero Antipho hic
me decipit:*
*Nam hic me huiuſmodi ſciebat eſſe: ego hunc eſſe aliter
credidi.*
Iſte me fefellit: ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui.
*Sed vtut hæc ſunt, tamen hoc faciam: cras mane argen-
tum mihi*
Mıles ſe dare dixit: ſi mihi tu prior attuleris Phædria,

Mea

Mea lege vtar: vt prior ſit, qui potior ad dandum eſt.
Vale.

ACTVS TERTII, SCENA III.

Phædria, Antipho, Geta.

P. Qvid *faciam? vnde ego nunc tam ſubito huic argentum inueniam miſer,*
Cui minu' nihilo eſt? quod ſi hic potuiſſet nunc exorarier
Triduum hoc, promiſſum fuerat. AN. *itáne hunc patiemur, Geta,*
Fieri miſerum, qui me dudum, vt dixti, adiûrit comiter?
Quin, cum opus eſt, beneficium rurſum ei experimur reddere?
G. *Scio equidem hoc eſſe æquom.* AN. *age ergo, ſolus ſeruare hunc potes.*
G. *Quid faciam?* AN. *inuenias argentum.* G. *cupio. ſed, id vnde, edoce.*
A. *Pater adeſt hîc.* G. *ſcio: ſed quid tum?* A. *ah,* dictvm sapienti sat est.
G *Itàne?* A. *ita.* G. *ſane hercle pulcre ſuades: etiam tu hinc abis?*
Non triumpho, ex nuptijs tuis ſi nil nanciſcor mali,
Ni etiam nunc me huius quærere cauſſa in malo iubeas crucem?
A. *Verum hic dicit.* P. *quid? ego vobis, Geta, alienus ſum?* G. *haud puto:*
Sed parúmne eſt, omnibu' quod nunc nobis ſuccenſet ſenex,

Ni inſtigemus etiam, vt nullus locu' relinquatur preci?

P. *Alius ab oculis meis illam ignotum abducit locum?*
Hem. dum igitur licet, dumq; adſum, loquimini mecum, Antipho:
Contemplamini me. A. *quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.*
P. *Quoquo hinc aſportabitur terrarum, certum eſt perſequi,*
Aut perire. G. *Dij bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.*
A. *Vide, ſi quid opis potes afferre huic.* G. *ſi quid? quid?* A. *quære obſecro,*
Ne quid plus minúſve faxit, quod nos poſt pigeat, Geta.
G. *Quæro: ſaluos eſt, vt opinor: verum enim metuo malum.*
A. *Noli metuere: vna tecum bona, mala tolerabimus.*
GE. *Quantum argenti opus eſt tibi? loquere,* PH. *ſolæ triginta minæ.*
G. *Triginta? hui, percara eſt, Phædria.* PH. *iſtæc vero vilis eſt.*
G. *Age, age, inuentas reddam.* P. *ô lepidum caput.* G. *aufer te hinc.* P. *iam opus eſt.*
G. *Iam feres. ſed opu' ſt mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.*
AN. *Præſto eſt: audaciſſime oneris quiduis impone, & feret:*
SOLVS EST HOMO AMICO AMICVS. G. *eamus ergo ad eum ocius.*
PH. *Abi vero: dic, præſto vt ſit domi.*

AN. Num

AN. *Numquid eſt, quod mea opera vobis opu' ſit?* G. *nil: verum abi domum, &*
Illam miſeram, quam ego nunc intus ſcio eſſe exanimatam metu,
Conſolare: ceſſas? A. *nihil eſt, æque quod faciam lubens.*
P. *Qua via iſtuc facies?* G. *dicam in itinere: modo te hinc amoue.*

ACTVS QVARTI, SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

D. QVID? *qua profectus cauſſa hinc es Lemnum, Chremes?*
Adduxtín' tecum filiam? C. *non.* D. *quid ita non?*
C. *Poſtquam videt me eius mater hîc eſſe diutius,*
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam: ipſam cum omni familia ad
Me profectam eſſe aiebant. D. *quid illic tam diu*
Quæſo igitur commorabare, vbi id audiueras?
C. *Pol me detinuit morbus.* D. *vnde? aut qui?* C. *rogas?*
SENECTVS IPSA EST MORBVS. *ſed veniſſe eas*
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
D. *Quid gnato obtigerit me abſente, audiſtín', Chreme?*
C. *Quod quidem me factum conſilij incertum facit:*
Nam hanc conditionem ſi cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut vnde mihi ſit, dicendum ordine eſt,
Te mihi fidelem eſſe æque, atq; egomet ſum mihi,
Sciebam: ille ſi me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:

Sin ſpreuerit me; plus, quam opus eſt ſcito, ſciet:
Vereorq́, ne vxor aliqua hoc reſciſcat mea.
Quod ſi fit, vt me excutiam atq́ egrediar domo,
Id reſtat, nam ego meorum ſolus ſum meus.
D. *Scio ita eſſe, & iſtæc mihi res ſollicitudini eſt:*
Neq́ defetiſcar vnquam adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.

ACTVS QVARTI, SCENA II.

GETA.

EGO *hominem callidiorem vidi neminem,*
Quam Phormionem. venio ad hominem, vt dicerem
Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat;
Gaudebat; me laudabat; quærebat ſenem;
Dijs gratias agebat, tempus ſibi dari,
Vbi Phædriæ ſe oſtenderet nihilominus
Amicum eſſe, quam Antiphoni. hominem ad forum
Iuſſi opperiri. eo me eſſe adducturum ſenem.
Sed eccum: quis eſt vlterior? atat Phædriæ
Pater venit. quid pertimui autem, bellua?
An quia, quos fallam pro vno duo ſunt mihi dati?
Commodius eſſe opinor duplici ſpe vtier.
Petam hinc, vnde à primo inſtitui: is ſi dat, ſat eſt.
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adoriar hoſpitem.

ACTVS QVARTI, SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

AN. EXSPECTO, *quam mox recipiat ſeſe Geta.*
Sed patruum cum patre video adſtantem. hei mihi;
Quam timeo, aduentus huius quo impellat patrem.
G. Adibo hoſce; ô noſter Chremes. C. ſalue Geta.
G. Venire ſaluom volupe eſt. C. credo. G. quid agitur?
C. Multa aduenienti, vt fit. noua hic compluria.
G. Ita te Antiphone audiſtin' quæ facta? CH. omnia.
G. Tún' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri. D. cum hoc id agebam commodum.
G. Nam hercle ego quoq; id quidem mecum agitans ſedulo,
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. quid, Geta?
Quod remedium? G. vt abij abs te, fit forte obuiam
Mihi Phormio. C. qui Phormio? G. is, qui iſtanc. C. ſcio.
G. Viſum eſt mihi, vt eius tentarem ſententiam;
Prendo hominem ſolum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos ſi hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quam cum mala?
Heru' liberalis eſt, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modo
Vno ore auctores fuére, vt præcipitem hanc daret.
A. Quid hic cœptat? aut quo euadet hodie? G. an legibus
Daturum pœnas dices, ſi illam eiecerit?
Iam id exploratum eſt: eia, ſudabis ſatis,

Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia eſt.
Verum pone eſſe victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, ſed pecuniæ.
Poſtquam hominem his verbis ſentio mollirier,
Soli ſumus nunc, inquam, hîc. eho dic, quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his deſiſtat litibus,
Hæc hinc faceſſat, tu moleſtus ne ſies?
A. Satín' illi Dij ſunt propitij? G. nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem æqui boniq; dixeris,
Vt ille eſt bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. quis te iſtæc iuſsit loqui?
C. Imo non potuit melius peruenirier
Eo, quo nos volumus. A. occidi. C. perge eloqui.
G. At primo homo inſanibat. C. cedò, quid poſtulat?
G. Quid? nimium: quantum libuit. CH. dic. G. ſi quis daret
Talentum magnum. C. imo malum hercle: vt nil pudet.
G. Quod dixi adeo ei: quæſo, quid ſi filiam
Suam vnicam locaret? parui rettulit
Non ſuſcepiſſe: inuenta eſt, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:
Hæc deniq; eius fuit poſtrema oratio:
Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita vt æquom fuerat, volui vxorem ducere;
Nam mihi veniebat in mentem eiu' incommodum,
In ſeruitutem pauperem ad ditem dari;
Sed mihi opus erat, vt aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, quî diſſoluerem,
Quæ debeo: & etiam nunc, ſi volt Demipho

Dare,

Dare, quantum ab hac accipio, quæ ſponſa eſt mihi,
Nullam mihi malim, quam iſtanc; vxorem dari.
AN. Vtrum ſtultitia facere ego hunc, an malitia
Dicam, ſcientem, an imprudentem, incertu' ſum.
D. Quid, ſi animam debet? G. ager oppoſitu' ſt pigno-ri ob
Decem minas, inquit. D. age, age, iam ducat: dabo.
G. Aedicula item ſunt ob decem alias. D. hoi, hui,
Nimium eſt. C. ne clama: petito haſce à me decem.
G. Vxori emunda ancillula: tum autem pluſcula
Suppellectile opus eſt, opu' ſumtu ad nuptias:
His rebus pone ſane, inquit, decem minas.
D. Sexcentas proin potius ſcribito iam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille vt etiam irrideat.
C. Quæſo, ego dabo, quieſce; tu modo filius
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi,
Geta, occidiſti me tuis fallacijs.
C. Mea cauſſa eijcitur: me hoc æquom eſt amittere.
G. Quantum potes, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hanc vt mittam, ne incertus ſiem:
Nam illi mihi dotem iam conſtituerunt dare.
C. Iam accipiet. illis repudium renunciet;
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat male.
C. Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni vxoris reddunt prædia:
Id ſumam. vxori, tibi opus eſſe, dixero.

ACTVS QVARTI, SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

A. GETA. *G. hem. A. quid egiſti? G. emunxi argento ſenes.*
A. Satín' eſt id? G. neſcio hercle: tantum iuſſu' ſum.
A. Eho verbero, aliud mihi reſpondes, ac rogo?
G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem? opera tua ad
Reſtim mihi quidem res rediÿt planiſſume:
Vt te quidem omnes dÿ, deæque, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, ſi quid velis,
Huic mandes, qui te ad ſcopulum è tranquillo inferat.
Quid minus vtile fuit, quam hoc vlcus tangere,
Aut nominare vxorem? iniecta eſt ſpes patri,
Poſſe illam extrudi. cedò, nunc porro Phormio
Dotem ſi accipiet, vxor ducenda eſt domum:
Quid fiet? G enim non ducet. A. noui: cæterum
Cum argentum repetent, noſtra cauſſa ſcilicet
In neruom potius ibit. G. NIHIL *eſt, Antipho,*
Quin male narrando poßit deprauarier.
Tu id, quod boni eſt, excerpis: dicis, quod mali eſt.
Audi nunc contra iam. ſi argentum acceperit,
Ducenda eſt vxor, vt ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptÿs,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti ſunt dabunt:
Id ille iſtis reddet. AN. quamobrem? aut quid dicet? G. rogas?
Quot res? poſt illa monſtra euenerunt mihi:
Introÿt in ædes ater alienus canis:

Anguis

Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruſpex vetuit ante brumam aliquid noui
Negotî incipere: quæ cauſſa eſt iuſtiſſima.
Hæc fient. AN. vt modo fiant. G. fient: me vide.
Pater exit: abi, dic, eſſe argentum, Phædria.

ACTVS QVARTI, SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D. QVIETVS *eſto, inquam: ego curabo, ne quid verborum duint.*
Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi teſtes adhibeam,
Cui dem: &, quamobrem dem, commemorabo. G. *vt cautus eſt, vbi nil opu' ſt!*
C. *Atqui ita opus eſt facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet:*
Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reĳciat.
G. *Rem ipſam putaſti.* D. *duc me ad eum ergo.* G. *non moror.* C. *vbi hoc egeris,*
Tranſito ad vxorem meam, vt conueniat hanc prius, quam hinc abit.
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccenſeat.
Et magis eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior.
Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe; quantum is voluerit
Datum eſſe dotis. D. *quid, malum, tua id refert?* C. *magni, Demipho.*
D. *Non ſat tuum officium te feciſſe, ſi non id fama approbat?*

CH. Volo ipſius quoq; voluntate hoc fieri, ne ſe eiectam putet.

D. Idem ego iſtuc facere poſſum. C. mulier mulieri magi' congruet.

D. Rogabo. C. vbi nunc illas ego reperire poſſim cogito.

ACTVS QVINTI, SCENA I.

SOPHRONA, CHREMES.

S. QVID *agam? quem amicum inueniam mihi miſera? aut cui conſilia*
Hæc referam? aut vnde nunc mihi auxilium petam? nam vereor,
Hera ne ob meum ſuaſum indigne iniuria afficiatur:
Ita patrem adoleſcentis facta hæc tolerare audio violenter.
CH. Nam quæ hæc eſt anus exanimata, à fratre quæ egreſſa eſt meo?
S. Quod vt facerem, me egeſtas impulit, cum ſcirem infirmas
Haſce eſſe nuptias, vt id conſulerem, interea vita
Vt in tuto foret. C. certe ædepol, niſi me animus fallit,
Aut parum oculi proſpiciunt, meæ nutricem gnatæ video.
S. Neq; ille inueſtigatur. C. quid agam? S. qui eſt eiu' pater. C. adeón',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognoſco? S. quod ſi eum nunc
Reperire poſſim, nihil eſt, quod verear. C. ea ipſa eſt: colloquar.

S. Quis

S. Quis hic loquitur? C. Sophrona. S. & meum nomen nominat? C. ad me reſpice.

S. Dij obſecro vos: éſtne hic Stilpho? CH. non. SO. negas?

C. Concede hinc paululum à foribus iſtorſum ſodes, Sophrona.

Ne me iſtoc poſthac nomine appellâſsis. SO. quid; non is obſecro es,

Quem ſemper te eſſe dictitâſti. C. ſt. S. quid has metuis fores?

C. Concluſam hîc habeo vxorem ſæuam. verum iſtoc de nomine

Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris

Effutiretis, atq; id porro aliquâ vxor mea reſciſceret.

S. Hem iſtoc pol nos te hîc inuenire miſeræ numquam potuimus.

C. Eho dic mihi, quid tibi rei eſt cum familia hac, vnde exis? aut vbi

Illæ ſunt? SO. miſeram me. CH. hem quid eſt? viuúntne? S. viuit gnata.

Matrem ipſam ex ægritudine miſeram mors conſecuta eſt.

C. Male factum. S. ego autem, quæ eſſem anus deſerta, egens, ignota,

Vt potui, virginem nuptum locaui huic adoleſcenti,

Harum qui eſt dominus ædium. C. Antiphoníne? S. hem iſti ipſi. C. quid?

Duaſne is vxores habet? S. au obſecro, vnam ille quidem hanc ſolam.

C. Quid

C. *Quid illa altera, quæ dicitur cognata?* S. *hæc ergo eſt.*
C. *quid ais?*
S. *Compoſito eſt factum, quo modo hanc amans habere poſſet*
Sine dote. C. *Dij voſtram fidem,* QVAM *ſæpe forte temere*
Eueniunt, quæ non audeas optare! offendi aduenien s,
Qui cum volebam, atq; vt volebam, collocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam vt fieret,
Sine noſtra cura maxuma, ſua cura hæc ſola fecit.
S. *Nunc quid facto eſt opus, vide. pater adoleſcentis venit,*
Eumq; animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. C. *nihil pericli eſt.*
Sed per Deos atque homines, meam eſſe hanc, caue reſciſcat quiſquam.
S. *Nemo ex me ſcibit.* C. *ſequere me; intus cætera audies.*

ACTVS QVINTI, SCENA II.

DEMIPHO, GETA.

D. NOSTRAPTE *culpa facimus, vt malos expediat eſſe,*
Dum nimium dici nos bonos ſtudemus, & benignos.
ITA FVGIAS, NE PRÆTER CASAM, *aiunt. nónne id ſatis erat,*
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum eſt vltro obiectum ei,

Vt ſit

Vt ſit qui viuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.
G. *Planiſſime.* D. HIS NVNC PRÆMIVM EST, QVI RECTA PRAVA FACIVNT.
G. *Veriſſime.* D. *vt ſtultiſſime quidem illi rem geſſerimus.*
G. *Modo vt hoc conſilio poſſiet diſcedi, vt iſtam ducat.*
Etiámne id dubium eſt? G. *haud ſcio hercle, vt homo eſt, an mutet animum.*
D. *Hem, mutet autem?* G. *neſcio: verum, ſi forte, dico.*
D. *Ita faciam, vt frater cenſuit; vxorem huc eiu' adducam,*
Cum iſta vt loquatur. abi Geta: prænuncia hanc venturam.
G. *Argentum inuentum eſt Phædriæ, de iurgio ſiletur:*
Prouiſum eſt, ne in præſentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?
Quid fiet? IN EODEM LVTO HÆSITAS. *vorſuram ſoluis,*
Geta: præſens quod fuerat malum, in diem abijt: plagæ creſcunt,
Niſi proſpicis. nunc hinc domum ibo, ac phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

ACTVS QVINTI, SCENA III.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

DE. AGEDVM, *vt ſoles Nauſiſtrata, fac illa vt placetur nobis,*

Vt ſua voluntate id, quod eſt faciundum, faciat. N. faciam.
D. Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.
NA. Factum volo: ac pol queo minu' viri culpa, quam me dignum eſt.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædijs talenta argenti bina
Capiebat ſtatim. hem, vir viro quid præſtat? D. bina quæſo?
N. Ab rebus vilioribu' multo, tamen talenta bina. D. hui.
N. Quid hæc videntur? D. ſcilicet. N. virum me natam vellem:
Ego oſtenderem, D. certe ſcio. NA. quo pacto? D. parce ſodes,
Vt poſsis cum illa, ne te adoleſcens, mulier, defatiget.
N. Faciam, vt iubes: ſed meum virum abs te exire video, C. hem Demipho,
Iam illi datum eſt argentum? DE. curaui illico. C. nollem datum.
Hei, video vxorem: pene plus, quam ſat erat. D. cur nolles, Chreme?
C. Iam recte. D. quid tu? ecquid locutus cum iſta es, quamobrem hanc ducimus?
C. Tranſegi. D. quid ait tandem? C. adduci non poteſt. D. quid non poteſt?
C. Quia vterq; vtriq; eſt cordi. D. quid iſtuc noſtra? C. magni. præter hæc,

Cogna-

Cognatam comperi eſſe nobis. D. quid? deliras? C. ſic erit:

Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. ſati' ne ſanus es?

N. Au, obſecro vide, ne in cognatam pecces. D. non eſt. C. ne nega,

Patri' nomen aliud dictum eſt: hoc tu errâſti. D. non nôrat patrem?

C. Nôrat. D. cur aliud dixit? C. numquam hodie concedes mihi, neq;

Intelliges? D. ſi tu nil narres. CH. pergis? N. miror quid hoc ſiet.

D. Equidem hercle neſcio. C. vin' ſcire? at ita me ſeruet Iupiter,

Vt propior illi, quam ego ſum, ac tu, nemo eſt homo. D. Dij voſtram fidem:

Eamus ad ipſam vna omnes nos: aut ſcire, aut neſcire hoc volo. C. ah.

D. Quid eſt? C. itáne paruam mihi fidem eſſe apud te? D. vin' me credere?

Vin' ſatis quæſitũ mihi iſtuc eſſe? age, fiat. quid illa filia

Amici noſtri, quid futurum eſt? C. recte. D. hanc igitur mittimus?

C. Quidni? D. illa maneat? C. ſic. D. ire igitur tibi licet, Nauſiſtrata.

NA. Sic pol commodius eſſe in omnes arbitror, quam vt cœperas,

Manere hanc: nam perliberalis viſa eſt, cum vidi, mihi.

D. Quid iſtuc negotij eſt? C. iámne operuit oſtium? D. iam. C. ô Iupiter,

Dij nos

Dij nos reſpiciunt: gnatam inueni nuptam cum filio. D. *hem,*
Quo pacto id potuit? CH. *non ſatis tutus eſt ad narrandum hic locus.*
D. *At tu intrò abi.* C. *heus, ne filij noſtri quidem hoc reſciſcant, volo.*

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

ANTIPHO.

LÆTV' *ſum, vt vt meæ res ſeſe habent, fratri obtigiſſe quod volt.*
Quam ſcitum eſt, eiuſmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cum res aduorſæ ſient, paulo mederi poßis!
Hic ſimul argentum reperit, cura ſeſe expediuit:
Ego nullo poſſum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin ſi hoc celetur, in metu. ſin patefit, in probro ſim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi eſſet ſpes oſtenſa
Huiuſce habendæ. ſed vbinam Getam inuenire poſſum, vt
Rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

ACTVS QVINTI, SCENA V.

PHORMIO, ANTIPHO.

P. ARGENTVM *accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:*

Curaui,

Curaui, propria ea Phædria vt potiretur: nam emiſſa eſt manu:
Nunc vna res mihi etiam reſtat, quæ eſt conficiunda, otium
A ſenibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos ſumam dies.
A. Sed Phormio eſt. quid ais? P. quid? A. quídnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle ſumere?
P. *Viciſſim partes tuas acturus eſt. A. quas? P. vt fugitet patrem:*
Te ſuam rogauit rurſum vt ageres cauſam, vt pro ſe diceres:
Nam potaturus eſt apud me: ego me ire ſenibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emtum, quam dudum dixit Geta;
Ne, cum hîc non videant me, conficere credant argentum ſuum.
Sed oſtium concrepuit abs te. A. Vide, quis egreditur. P. Geta eſt.

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

G. O FORTVNA, *ô fors fortuna, quantis commoditatibus,*
Quam ſubito hero meo Antiphoni ope veſtra hunc onerâſtis diem!
A Quídnam hic ſibi volt? G. noſq; amicos eiu' exoneraſtis metu?

Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio,
Atq; hominem propero inuenire, vt hæc, quæ contigerint, ſciat?
A. Num tu intelligi' quid hic narret? P. num tu? A. nil. P. tantundem ego.
G. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc ſunt. A. heus Geta. G. hem tibi.
N V M *mirum, aut nouum eſt, reuocari; curſum cum inſtitueris? A. Geta.*
GE. Pergit: hercle numquam tu tuo odio vinces me. A. non manes?
G. Vapulabis. curialis vernula eſt, qui me vocat.
A. Id tibi quidem iam fiet, niſi reſiſtis. verbero.
G. Familiariorem oportet eſſe hunc, qui minitat malum:
Sed iſne eſt quem quæro, an non? ipſu' ſt. P. congredere actutum. A. quid eſt?
G. O omnium, quantum eſt, qui viuant, hominum homo honoratiſſime:
Nam ſine controuerſia à Dijs ſolus diligere, Antipho.
A. Ita velim: ſed qui iſtuc credam ita eſſe, mihi dici velim.
G. Satin eſt, ſi te delibutum gaudio reddo? A. enecas.
PH. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedò. G. oh,
Tu quoque hic aderas Phormio? P. aderam: ſed ceſſas? G. accipe; hem,
Vt modo argentum dedimus tibi apud forum, recta domum

Sumus

Sumu' profecti: interea mittit herus me ad vxorem tuam.

A. Quamobrem? G. omitto proloqui. nam nihil ad hanc rem eſt, Antipho.

Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:

Pone apprehendit pallio, reſupinat: reſpicio; rogo,

Quamobrem retineat me: ait eſſe vetitum intro ad heram accedere:

Sophrona modo fratrem huc, inquit, ſenis introduxit Chremem,

Eumq; nunc eſſe intus cum illis. hoc vbi ego audiui, ad fores

Suſpenſo gradu placide ire perrexi; acceſſi; adſtiti;

Animam compreſſi; aurem admoui; ita animum cœpi attendere,

Hoc modo ſermonem captans. A. euge Geta. G. hîc pulcerrimum

Facinus audiui: itaq; pene hercle exclamaui gaudio.

P. Quod. G. quódnam arbitrare? A. neſcio. G. atqui mirificiſſimum:

Patruus tuus eſt pater inuentus Phanio vxori tuæ. A. hem,

Quid ais? GE. cum eiu' olim conſueuit matre in Lemno clanculum.

P. Somnium: vtín' hæc ignoraret ſuum patrem? G. aliquid credito,

Phormio, eſſe cauſſa. ſed me cenſen' potuiſſe omnia

Intelligere extra oſtium, intus quæ inter ſeſe ipſi egerint?

P. *Atq; hercle ego quoq; illam audiui fabulam.* G. *imò, etiam dabo,*
Quo magi, credas. patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multo poſt cum patre idem recipit ſe intrò denuo:
Ait vterq; tibi poteſtatem eius habendæ ſe dare:
Deniq; ego ſum miſſus, te vt requirerem, atq; adducerem.
A. *Hem, quin ergo? rape me; ceſſas?* G. *fecero.* A. *ô mi Phormio*
Vale. P. *vale Antipho; bene, ita me dij ament, factum; & gaudeo.*
P. *Tantam fortunam de improuiſo eſſe his datam?*
Summa eludendi occaſio eſt mihi nunc ſenes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam ſuorum æqualium ſupplex ſiet;
Nam idem hoc argentum, ita vt datum eſt ingratijs,
His datum erit; hoc quî cogam, re ipſa repperi.
Nunc geſtus mihi, voltuſq; eſt capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum;
Inde hiſce oſtendam me, vbi erunt egreſſi foras.
Quo me aſſimulâram ire ad mercatum, non eo.

ACTVS QVINTI, SCENA VII.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

D. DIIS *magnas merito gratias habeo atq; ago,*
Quando euenêre hæc nobis, frater proſpere.
Quantum poteſt, nunc conueniendus Phormio eſt,
Priuſquam dilapidet noſtras triginta minas,

Vt auſe-

Vt auferamus. P. *Demiphonem, ſi domi eſt,*
Viſam; vt quod. DE. *at nos ad te ibamus, Phormio.*
P. *De eadem hac fortaſſe cauſſa?* D. *ita hercle.* P. *credidi.*
Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini,
Ne non id facerem, quod recepiſſem ſemel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas eſt, tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mî eſſet fides.
C. *Eſtne ea ita, vt dixi, liberalis?* D. *oppidò.*
P. *Itaq; ad vos venio nunciatum, Demipho,*
Paratum me eſſe: vbi voltis, vxorem date.
Nam omnes poſthabui mihi res, ita vti par fuit,
Poſtquam, tantopere id vos velle, animum aduorteram.
D. *At hic dehortatus eſt me, ne illam tibi darem:*
Nam, qui rumor erit populi, inquit, ſi id feceris?
Olim, cum honeſte potuit, tum non eſt data:
Nunc viduam extrudi, turpe eſt: ferme eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incuſaueras.
P. *Satin' ſuperbe illuditis me?* D. *qui?* P. *rogas?*
Quia ne alteram quidem illam potero ducere;
Nam quo redibo ore ad eam, quam contemſerim?
C. *Tum autem Antiphonem video ab ſeſe amittere*
Inuitum eam, inque. D. *tum autem video filium*
Inuitum ſane mulierem ab ſe amittere:
Sed tranſi ſodes ad forum atq; illud mihi
Argentum iube rurſum reſcribi, Phormio.
P. *Quod? næ ego perſcripſi porro illis, quibu' debui.*
D. *Quid igitur fiet?* H. *ſi vis mihi vxorem dare,*
Quam deſpondiſti, ducam. ſin eſt, vt velis

Manere apud te illam, hic dos maneat, Demipho:
Nam non eſt æquom me propter vos decipi,
Cum ego veſtri honoris cauſſa repudium alteri
Remiſerim, quæ tantundem dotis dabat.
D. I hinc in malam rem cum iſtac magnificentia,
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. irritor. D. túne hanc duceres,
Si tibi data eſſet? P. fac periclum. D. vt filius
Cum illa habitet apud te. hoc veſtrum conſilium fuit.
PH. Quæſo quid narras? D. quin tu mihi argentum cedò.
P. Imo verò tu vxorem cedò. D in ius ambula.
P. In ius? enimuero ſi porro eſſe odioſi pergitis.
D. Quid facies? P. egòne? vos me indotatis modo
Patrocinari fortaſſe arbitramini.
Etiam dotatis ſoleo. C. quid id noſtra? P. nihil.
Hîc quandam nôram, cuius vir vxorem. C. hem. D. quid eſt?
P. Lemni habuit aliam. C. nullus ſum. P. ex qua filiam
Suſcepit: & eam clam educat. C. ſepultu' ſum.
P. Hæc adeo ego illi iam denarrabo. C. obſecro,
Ne facias. P. oh, tún' is eras? D. vt ludos facit.
CH. Miſſum te facimus. PH. fabulæ. C. quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. P. audio:
Quid vos, malum, ergo me ſic ludificamini
Inepti voſtra puerili ſententia?
Nolo, volo; volo? nolo rurſum: cedò, cape:
Quod dictum, indictum eſt; quod modo erat ratum, irritum eſt.
C. Quo pacto, aut vnde hæc hic reſciuit? D. neſcio,

Niſi,

Niſi, me dixiſſe nemini, id certo ſcio.
CH Monſtri, ita me dij ament, ſimile. PH. inieci ſcrupulum. D. hem,
Hiccine vt à nobis tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle ſatius eſt.
Animo virili præſentiq; vt ſis, para.
Vides tuum peccatum eſſe elatum foras,
Neque iam id celare poſſe te vxorem tuam:
Nunc, quod ipſa ex alijs auditura ſit, Chreme,
Id noſmet indicare, placabilius eſt.
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Vlciſci. PH. atat, niſi mihi proſpicio, hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
D. At vereor, vt placari poßit. D. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
Cum è medio exceßit, vnde hæc ſuſcepta eſt tibi.
P. Itáne mecum agitis? ſatis aſtute aggredimini:
Non hercle ex re iſtiu' me inſtigâſti, Demipho.
An tu, vbi peregre, tibi quod lubitum fuit, feceris;
Neque huius ſis veritus feminæ primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtinguas, lacrumis ſi exſtillaueris.
E Malum, quod iſti Dij, deæq; omnes duint,
Tantáne affectum hominem quemquam eſſe audacia?
Nónne hoc publicitus ſcelus, hinc deportarier
In ſolas terras? CH. in', id redactus ſum loci?
Vt neſciam prorſus, quid agam cum illo. DE. ego ſcio:
In ius eamus. PH. in ius? huc, ſi quid lubet.

D. Aſſequere, ac retine, dum huc ego ſeruos euoco.
C. Enim ſolu' nequeo: accurre huc. P. *vna iniuria eſt*
Tecum. CH. *lege agito ergo.* PH. *altera eſt tecum, Chreme.*
D. Rape hunc. P. *itáne agitis? enimuero voce eſt opus.*
Nauſiſtrata exi. C. *os opprime.* D. *impurum vide,*
Quantum valet. PH. *Nauſiſtrata inquam.* CH. *non taces?*
PH. *Taceam?* D. *ni ſequitur, pugnos in ventrem ingere.*
PH. *Vel oculum exſculpe: eſt, vbi vos vlciſcar probe.*

ACTVS QVINTI, SCENA VIII.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

N. QVI *nominat me?* C. *hem.* N. *quid iſtuc turbæ eſt obſecro.*
Mi vir? P. *hem quid nunc obticuiſti?* N. *quis hic homo eſt?*
Non mihi reſpondes? P. *híccine vt reſpondeat?*
Qui hercle, vbi ſit, neſcit. C. *caue iſti quidquam credas.*
P. *Abi, tange: ſi non totus friget, me eneca.*
C. *Nihil eſt.* N. *quid ergo eſt? quid iſtic narrat?* P. *iam ſcies;*
Auſculta. C. *pergín' credere?* N. *quid ego obſecro*
Huic credam, qui nil dixit? P. *delirat miſer*
Timore. N. *non pol temere eſt, quod tu tam times.*
C. *Ego timeo?* P. *recte ſane: quando nihil times,*
Et hoc nihil eſt, quod dico ego, tu narra. D. *ſcelus,*
Tibi narret? P. *eho tu, factum eſt abs te ſedulo*

Pro fra-

Pro fratre. N. mi vir non mihi narras? C. at. N. quid at?
C. Non opus eſt dicto. PH. tibi quidem: at ſcito huic opu' ſt.
In Lemno. CH. hem quid ais? DE. non taces? PH. clam te. C. hei mihi.
P. Vxorem duxit. N. mi homo, dij melius duint.
PH. Sic factum eſt. NA. perij miſera. PH. & inde filiam
Suſcepit iam vnam, dum tu dormis. CH. quid agimus?
N. Prô dij immortales, facinus indignum, & malum!
P. Hoc actum eſt. N. an quidquam hodie eſt factum indignius?
Qui mî, vbi ad vxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipſo diſtædet loqui.
Haccine erant itiones crebræ & manſiones diutinæ
Lemni? haccine erat, quæ noſtros fructus minuebat, vilitas?
D. Ego, Nauſiſtrata, eſſe in hac re culpam meritam non nego,
Sed eam, quæ ſit ignoſcenda. P. VERBA fiunt mortuo.
C. Nam neq; negligentia tua, neq; odio id fecit tuo.
Vinolentus fere abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compreſſit, vnde hæc nata eſt, neq; poſt illam vnquam attigit.
Ea mortem obijt: è medio abijt: qui ſit in re hac ſcrupulus?
Quamobrem te oro, vt alia facta tua ſunt, æquo animo hoc feras.
N. Quid ego æquo animo? cupio miſera in hac re iam defungier.

Sed quid ſperem? ætat e porro minu' peccaturum putem?
Iam tum erat ſenex, ſenectus ſi verecundos facit.
An mea forma atq; ætas nunc magis expetenda eſt, Demipho?
Quid mihi affers quamobrem exſpectem, aut ſperem porro non fore?
P. *Exſequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tempus eſt.*
Sic dabo: age, age nunc Phormionem, qui volet, laceſſito:
Faxo tali eum mactatum, atque hic eſt infortunio.
Redeat ſane in gratiam: iam ſupplicij ſatis eſt mihi.
Habet hæc, ei quod, dum viuat, vſque ad aurem obganniat.
A. *At meo merito credo: quid ego nunc commemorem, Demipho,*
Sigillatim, qualis in iſtum fuerim? D. *noui æque omnia*
Tecum. NA. *meritón' meo hoc videtur factum?* D. *minime gentium:*
Verum quando iam accuſando fieri infectum non poteſt,
Ignoſce. orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
PH. *Enimuero, prius quam hæc dat veniam, mihi proſpiciam, & Phædriæ.*
Heus Nauſiſtrata, prius quam huic reſpondes temere, audi. N. *quid eſt?*
PH. *Ego minas triginta ab iſto per fallaciam abſtuli:*
Eas dedi tuo gnato. is pro ſua amica lenoni dedit.
C. *Hem quid ais?* N. *adeón' indignū tibi videtur, filius*
Homo adoleſcens vnā ſi habet amicam, tu vxores duas;
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? reſponde mihi.

D. Fa-

D. Faciet, vt voles. N. imo, vt iam ſcias meam ſententiam,
Neq; ego ignoſco, neq; promitto quidquam, neq; reſpondeo,
Prius quam gnatum video: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit, faciam. P. mulier ſapiens es, Nauſiſtrata.
N. Satín' id eſt tibi? P. imo vero pulcre diſcedo, & probe,
Et præter ſpem. N. tu tuum nomen dic quod eſt. P. mîn'? Phormio,
Veſtræ familiæ hercle amicus, & tuo ſummus Phædria.
N. Phormio, at ego æcaſtor poſthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciamque, & dicam. PH. benigne dicis. N. pol meritum eſt tuum.
P. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam, Nauſiſtrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio. PH. me ad cœnam voca.
NA. Pol vero voco. D. eamus intro hinc. NA. fiat: ſed vbi eſt Phædria,
Iudex noſter? P. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

PERSO-

PERSONAE HECYRAE.

A. Syra,
B. Philotis,
C. Parmeno,
D. Bacchis,
E. Myrrhina,
F. Phidippus,
G. Philumena,
H. Pamphilus,
I. Soſtrata,
K. Laches.

FABVLÆ INTERLOCVTORES.

Philotis	meretrix,
Syra	anus,
Parmeno	ſeruus,
Laches	ſenex,
Soſtrata	mulier,
Phidippus	ſenex,
Pamphilus	adoleſcens,
Myrrhina	mulier,
Soſia	ſeruus,
Bacchis	meretrix.

ACTA LVDIS ROMANIS, SEX. IVLIO CÆS. CN. CORNELIO DOLABELLA ÆDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO Q. FVLVIO, L. MARCIO ÆDILIBVS CVRVLIBVS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

VXOREM *duxit Pamphilus Philumenam,*
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Eiuſq; per vim quem detraxit anulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum eſt; nuptam haud attigit.
Hanc mater vtero grauidam, ne id ſciat ſocrus,
Vt ægram ad ſe transfert; reuertit Pamphilus;
Deprehendit partum; celat; vxorem tamen
Recipere non volt. pater incuſat Bacchidis
Amorem, dum ſe purgat Bacchis, anulum
Mater vitiatæ forte agnoſcit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

PRO-

PROLOGVS.

HEcyra eſt huic nomen fabulæ. hæc cum data
Eſt noua, nouum interuenit vitium, & calamitas,
Vt neq; ſpectari, neq; cognoſci potuerit:
Ita populus ſtudio ſtupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc planè eſt pro noua:
Et is, qui ſcripſit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum poſsit vendere.
Alias cognôſtis eius; quæſo hanc noſcite.
Orator ad vos venio ornatu Prologi;
Sinite exorator ſim, eodem vt iure vti ſenem
Liceat, quo iure ſum vſus adoleſcentior,
Nouas qui exactas feci vt inueteraſcerent;
Ne cum Poëta ſcriptura euaneſceret.
In his, quas primum Cæcilij didici nouas,
Partim ſum earum exactus, partim vix ſteti.
Quia ſcibam dubiam fortunam eſſe ſcenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem ſuſtuli.
Eaſdem agere cœpi, vt ab eodem alias diſcerem
Nouas ſtudioſe, ne illum ab ſtudio abducerem.
Perfeci, vt ſpectarentur, vbi ſunt cognitæ,
Placitæ ſunt. ita Poëtam reſtitui in locum,
Prope iam remotum iniuria aduerſariûm
Ab ſtudio, atq; ab labore, atq; ab arte muſica.
Quod ſi ſcripturam ſpreuiſſem in præſentia, &
In deterrendo voluiſſem operam ſumere,
Vt in otio eſſet potius, quam in negotio:
Deterruiſſem facile, ne alias ſcriberet,
Nunc quid petam, mea cauſſa, æquo animo attendite.

Hecy-

Hecyram ad vos refero, quam mihi per ſilentium
Numquam agere licitum eſt; ita eam oppreſſit calamitas.
Eam calamitatem veſtra intelligentia
Sedabit, ſi erit adiutrix noſtræ induſtriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem acceſſit exſpectatio
Comitum conuentus, ſtudium, clamor mulierum
Fecêre, vt ante tempus exirem foras:
Vetere in noua cœpi vti conſuetudine,
In experiundo vt eſſem: refero denuo:
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat;
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt otium, & ſilentium eſt:
Agendi tempus mihi datum eſt: vobis datur
Poteſtas condecorandi ludos Scenicos.
Nolite ſinere per vos artem Muſicam
Recidere ad paucos: facite, vt veſtra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixq; ſit.
Si numquam auare ſtatui pretium arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maximum,
Quam maxume ſeruire voſtris commodis;
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium ſuum, & ſe in voſtram commiſit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea cauſſa cauſſam hanc accipite, & ſilentium
Date; vt lubeat ſcribere alijs, mihiq; vt diſcere
Nouas expediat, poſthac pretio emtas meo.

ACTVS

ACTVS PRIMI, SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

P. PER *pol quam paucos reperias meretricibus*
Fideles euenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quam ſancte, vt quiuis facile poſſit credere,
Numquam illa viua ducturum vxorem domum.
Hem duxit. S. ergo propterea te ſedulo
Et moneo, & hortor, ne cuiuſquam miſereat,
Quin ſpolies, mutiles, laceres, quemquem nacta ſis.
P. Vtin' eximium neminem habeam? ST. neminem;
Nam nemo illorum quiſquam, ſcito, ad te venit,
Quin ita paret ſeſe, abs te vt blanditijs ſuis
Quam minimo pretio ſuam voluptatem expleat.
Hiſcine tu, amabò, non contra inſidiabere?
P. Tamen eandem pol eſſe omnibus, iniurium eſt.
S. Iniurium eſt autem vlciſci aduerſarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipſos capi?
Eheu me miſeram, cur non aut iſtæc mihi
Aetas & forma eſt, aut tibi hæc ſententia?

ACTVS PRIMI, SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PA. SENEX *ſi quæret me, modo iſſe dicito*
Ad portum percunctatum aduentum Pamphili.
Audin quid dicam, Scirte? ſi quæret me, vti
Tum dicas; ſi non quæret, nullus dixeris,
Alias vt vti poſſim cauſſa hac integra.

Sed videón' ego Philotium? vnde hæc aduenit?
Philotis, ſalue multum. PH. *ó ſalue Parmeno.*
S. *Salue mecaſtor, Parmeno.* PA. *& tu ædepol, Syra.*
Dic mihi Philoti, vbi te oblectâſti tam diu?
PH. *Minime me equidem oblectaui, quæ cum milite*
Corinthum hinc ſum profecta inhumaniſsimo;
Biennium ibi perpetuum miſera illum tuli.
PA. *Aedepol te deſiderium Athenarum arbitror,*
Philotium, cepiſſe ſæpe, & te tuum
Conſilium contemſiſſe. PH. *non dici poteſt,*
Quam cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Voſq; hîc videndi, antiqua vt conſuetudine
Agitarem inter vos libere conuiuium:
Nam illi haud licebat niſi præfinito loqui
Quæ illi placerent. P. *haud opinor commode*
Finem ſtatuiſſe orationi militem.
P. *Sed quid negotî hoc? modo quæ narrauit mihi*
Hîc intus Bacchis? quod ego numquam credidi
Fore, vt ille hac viua poſſet animum inducere,
Vxorem habere. P. *habere autem?* PH. *eho tu, an non habet?*
P. *Habet, ſed firmæ hæ vereor vt ſint nuptiæ.*
P. *Ita Dij Deæque faxint, ſi in rem eſt Bacchidis.*
Sed quî iſtuc credam ita eſſe? dic mihi Parmeno.
P. *Non eſt opus prolato: hoc percunctarier*
Deſiſte. P. *nempe ea cauſſa, vt ne id fiat palam.*
Ita me dij bene ament, haud propterea te rogo, vt
Hoc proferam, ſed tacita vt mecum gaudeam.
PH. *Numquam dices tam commode, vt tergum meum*
Tuam in fidem committam. P. *ah noli, Parmeno:*

Quaſi

Quaſi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quam ego, quæ percuncter, ſcire. PH. *vera hæc prædicat;*
Et mi illud vitium maximum eſt. ſi mihi fidem
Das te tacituram, dicam. P. *ad ingenium redis.*
Fidem do, loquere. P. *auſculta.* P. *iſtic ſum.* P. *hac Bacchidem*
Amabat, vt cum maxime, tum Pamphilus,
Cum pater, vxorem vt ducat, orare occipit;
Et hæc, communia omnium quæ ſunt patrum,
Senem ſe dicere eſſe, illum autem eſſe vnicum
Præſidium velle ſe ſenectuti ſuæ.
Ille primo ſe negare; ſed poſtquam acrius
Pater inſtat, fecit animi vt incertus foret,
Pudorin, anne amori obſequeretur magis:
Tundendo, atq; odio deniq; effecit ſenex:
Deſpondit gnatam ei huius vicini proxumi.
Vſq; illud viſum eſt Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipſis nuptijs, poſtquam videt
Paratas, nec moram vllam, quin ducat, dari;
Ibi demum ita ægrè tulit, vt ipſam Bacchidem,
Si adeſſet, credo, ibi eius commiſereſceret.
Vbicumq; datum erat ſpatium ſolitudinis,
Vt colloqui mecum vna poſſet: Parmeno,
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno. perij miſer.
PH. *At te dij deæq; perduint cum iſto odio, Laches,*
PA. *Ad pauca vt redeam, vxorem deducit domum.*
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ conſecuta eſt nox, eam nihilo magis.

 PH. *Quid*

PH. *Quid ais? cum virgine vna adoleſcens cubuerit*
Plus potus, illa ſe abſtinere vt potuerit?
Non veriſimile dicis: nec verum arbitror.
PA. *Credo ita videri tibi; nam nemo ad te venit,*
Niſi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
PA. *Quid deinde fit?* PA. *diebus ſane pauculis*
Poſt Pamphilus me ſolum ſeducit foras,
Narratq; vt virgo à ſe integra etiam tum ſiet:
Seq; ante, eam quam vxorem duxiſſet domum,
Speraſſe eas tolerare poſſe nuptias:
Sed quam decrêrim me non poſſe diutius
Habere, eam ludibrio habere Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à ſuis,
Neq; honeſtum mihi, neq; vtile ipſi virgini eſt.
PH. *Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili,*
PA. *Hoc ego proferre, incommodum eſſe mihi arbitror:*
Reddi patri autem, cui tu nil dicas vitî,
Superbum eſt. ſed illam ſpero, vbi hoc cognouerit,
Non poſſe ſe mecum eſſe, abituram deniq;.
PH. *Quid interea? ibátne ad Bacchidem?* PA. *quotidie:*
Sed, vt fit, poſtquam hunc alienum ab ſeſe videt,
Maligna multo & magis procax facta illico eſt.
PH. *Non ædepol mirum.* PA. *atqui ea res multo maxume*
Diſiunxit illum ab illa, poſtquam & ipſe ſe,
Et illam & hanc, quæ domi erat, cognouit ſatis,
Ad exemplum ambarum mores earum æſtumans.
Hæc, ita vt liberali eſſe ingeniò decet,
Pudens, modeſta, incommoda, atq; iniurias

Viri

Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim vxoris miſericordia
Deuictus, partim victus huiu' iniuria,
Paulatim elapſu' ſt Bacchdi, atq; huc tranſtulit
Amorem, poſtquam par ingenium nactus eſt.
Interea in Imbro moritur cognatus ſenex
Horunc': ea ad hos redibat lege hæreditas.
Eo amantem inuitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hîc vxorem: nam ſenex
Rus abdidit ſe: huc raro in vrbem commeat.
PH. *Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?*
PA. *Nunc audies: primum dies compluſculos*
Bene conueniebat ſane inter eas, interim
Miris modis odiſſe cœpit Soſtratam;
Neq; lites vllæ inter eas, poſtulatio
Numquam. PH. *quid igitur?* PA *ſi quando ad eam acceſſerat*
Confabulatum, fugere e conſpectu illico,
Videre nolle. denique, vbi non quit pati,
Simulat ſe à matre accerſi ad rem diuinam, abit:
Vbi ibi eſt dies complures, accerſi iubet.
Dixêre cauſſam tunc neſcio quam: iterum iubet:
Nemo remiſit, poſtquam accerſunt ſæpius,
Aegram eſſe ſimulant mulierem. noſtra illico
It viſere ad eam: admiſit nemo. hoc vbi ſenex
Reſciuit, heri ea cauſſa rure aduenit huc;
Patrem continuo conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter ſe, nondum etiam ſcio:
Niſi ſane curæ eſt, quorſum euenturum hoc ſiet.
Habes omnem rem: pergam, quo cœpi hoc iter.

PH. Et quidem ego? nam conſtitui cum quodam hoſpite
Me eſſe illum conuenturam. PA. *Dij vortant bene*
Quod agas. PH. *vale.* P. *& tu bene vale Philotium.*

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

L. PRô *Deûm atq; hominum fidem, quod hoc genus eſt, quæ hæc coniuratio,*
Vt omnes mulieres eadem æque ſtudeant, nolintq; omnia?
Neq; declinatam quidquam ab aliarum ingenio vllam reperias:
Itaq; adeo vno animo omnes ſocrus oderunt nurus. viris
Eſſe aduorſas, æque ſtudium eſt, ſimilis eſt pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo, ſi vllus eſt, magiſtram hanc eſſe ſatis certo ſcio.
S. *Me miſeram, quæ nunc quamobrem accuſer, neſcio.* L. *hem*
Tu neſcis? S. *non, ita me dij bene ament, mi Laches;*
Itaque vna inter nos agere ætatem liceat. L. *dij mala prohibeant.*
S. *Meq; abs te immerito eſſe accuſatam, poſtmodo reſciſces.* L. *ſcio.*
Te immerito? an quidquam pro iſtis factis dignum te dici poteſt,

Quæ me, & te, & familiam dedecoras; filio luctum paras?

Tum autem, ex amicis inimici vt ſint nobis affines, facis.

Qui illum decrêrunt dignum, ſuos cui liberos committerent.

Tu ſola exórere, quæ perturbas hæc tua impudentia.

S. Egóne? L. tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem putas.

An, quia ruri eſſe crebro ſoleo, neſcire arbitramini,

Quo quisq; pacto hîc vitam voſtrorum exigat?

Multo melius, hîc quæ fiunt, quam illic, vbi ſum aſſiduè, ſcio:

Ideo, quia, vti vos mihi domi eritis, proinde ego ero foris.

Iampridem equidem audiui cepiſſe odium tui Philumenam:

Minimeq; adeo mirum: & ni id feciſſet, magi' mirum foret.

Sed non credidi adeo, vt etiam totam hanc odiſſet domum.

Quod ſi ſciſſem, illa hîc maneret potius, tu hinc îſſes foras.

At vide, quam immerito ægritudo hæc oritur mî abs te, Soſtrata.

Rus habitatum abij, concedens vobis, & rei ſeruiens,

Sumtus veſtros, otiumq; vt noſtra res poſſet pati,

Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.

Non te pro his curâſſe rebus, ne quid ægre eſſet mihi?

SO. Non mea opera, neque pol culpa euenit. L. imo maxume.
Sola hîc fuiſti: in te omnis hæret culpa ſola, Soſtrata.
Quæ hîc erant, curares, cum ego vos ſolui curis cæteris.
Cum puellâ anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet.
Illiu' dices culpa factum. S. haud equidem dico mi Laches.
LA. Gaudeo (ita me dij ament) gnati cauſſa: nam de te quidem,
Sati' ſcio, peccando detrimenti nil fieri poteſt.
S. Quî ſcis, an ea cauſſa, mi vir, me odiſſe aſſimulauerit,
Vt cum matre vna plus eſſet? LA. quid ais? non ſigni ſat eſt,
Quod heri nemo voluit viſentem te ad eam intromittere?
S. Enim laſſam oppido tum aiebant; eo ad eam non admiſſa ſum.
L. Tuos eſſe illi mores morbum magi', quam vllam aliam rem arbitror:
Et merito adeo: nam voſtrarum nulla eſt, quin gnatum velit
Ducere vxorem: & quæ vobis placita conditio eſt, datur:
Vbi duxêre impulſu voſtro, voſtro impulſu eaſdem exigunt.

ACTVS

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

Phidippvs, Laches, Sostrta.

P. Etsi *ſcio, Philumena, meum ius eſſe, vt te cogam,*
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam
Vt tibi concedam, neq; tuæ libidini aduorſabor.
L. Atq; eccum Phidippum optume video: ex hoc iam ſcibo, quid ſit.
Phidippe, eſſe ego meis omnibus ſcio me apprime obſequentem:
Sed non adeo, vt facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quod ſi tu idem faceres, magis in rem & noſtram, & voſtram id eſſet.
Nunc video in illarum poteſtate eſſe te. P. eia vero.
L. Adij te heri de filia: vt veni, itidem incertum amiſti.
Haud ita decet, ſi perpetuam vis eſſe affinitatem hanc,
Celare te iras: ſi quid eſt peccatum à nobis, profer:
Aut ea, refellendo, aut purgando vobis, corrigemus,
Te iudice ipſo. ſin ea eſt cauſſa retinendi apud vos,
Quia ægra eſt: te mî iniuriam facere arbitror Phidippe,
Si metuis, ſatis vt mea domi curetur diligenter.
At, ita me dij ament, haud tibi hoc concedo, etſi illi pater es,
Vt tu illam ſaluam magis velis, quam ego: id adeo grati cauſſa,

Quem ego intellexi illam haud minus, quam ſeipſum, magnificare.
Neq; adeo me clam eſt, quam eſſe eum grauiter laturum credam,
Hoc ſi reſcierit. eo domum, ſtudeo hæc prius, quam ille huc redeat.
PH. *Laches, & diligentiam veſtram, & benignitatem*
Noui: & , quæ dicis , omnia eſſe vt dicis , animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere : illam ad vos redire ſtudeo,
Si facere poßim vllo modo. L. *quæ res te facere id prohibet?*
Eho, numquídnam accuſat virum ? P. *minime : nam poſtquam attendi*
Magis, & vi cœpi cogere vt rediret, ſanctè adiurat,
Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe aliÿs vitiÿ eſt. leni ego animo ſum natus:
Non poſſum aduorſari meis. L. *hem Soſtrata.* S. *heu me miſeram!*
L. *Certúmne eſt iſtuc? nunc quidem, vt videtur: ſed numquid vis?*
Nam eſt, quod me tranſire ad forum iam oportet. L. *eo tecum vna.*

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

SOSTRATA.

AEDEPOL *næ nos æque ſumus omnes inuiſæ viris,*

Propter

Propter paucas: quæ omnes faciunt, dignæ vt videamur malo.

Nam, ita me ament dî, quod me accuſat nunc vir, ſum extra noxiam.

Sed non facile eſt expurgatu: ita animum induxerunt, ſocrus

Omnes eſſe iniquas. haud pol me equidem: nam numquam ſecus

Habeo illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec, quî hoc mî eueniat, ſcio.

Niſi pol filium multimodis iam exſpecto vt redeat domum.

ACTVS TERTII, SCENA I.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

PAM. NEMINI *ego plura acerba eſſe ex amore homini vmquam oblata credo,*

Quam mî. heu me infelicem! hánccine ego vitam parſi perdere?

Háccine ego cauſſa eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui quanto fuerat præſtabilius, vbiuis gentium ætatem agere,

Quam huc redire? atque, hæc ita eſſe, miſerum me reſciſcere?

Nam NOS OMNES,*quibus alicunde aliquis obiectus eſt labos,*

Omne

Omne quod eſt interea tempus, prius quam id reſcitum eſt, lucro eſt.

PAR. *At ſic citius, quî te expedias his ærumnis, reperies.*
Si non rediiſſes, hæ iræ factæ eſſent multo ampliores.
Sed nunc aduentum tuum ambas, Pamphile, ſcio reuerituras.
Rem cognoſces; iram expedies; reſtitues rurſum in gratiam.
Leuia ſunt hæc, quæ tu pergrauia eſſe in animum induxti tuum.

PAM. *Quid conſolare me? an quiſquam vſquam gentium eſt æque miſer?*
Priuſquam hanc vxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re vt taceam, cuiuis facile ſcitu quam fuerim miſer:
Tamen numquam auſus ſum recuſare eam, quam mî obtrudit pater.
Vix me illinc abſtraxi, atq; impeditum in ea expediui animum meum:
Vixq; huc contuleram, hem noua res orta eſt, porro ab hac quæ me abſtrahat.
Tum matrem ex ea re me aut vxorem in culpa inuenturum arbitror.
Quod cum ita eſſe inuenero, quid reſtat, niſi porro vt fiam miſer?
Nam MATRIS *ferre iniurias me, Parmeno, pietas iubet:*
Tum vxori obnoxius ſum: ita olim ſuo me ingenio pertulit,

Tot

Tot meas iniurias quæ nunquam in vllo patefecit loco.
Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eueniſſe, Parmeno,
Vnde ira inter eas intercesſit, quæ tam permanſit diu.
PAR. Hoc quidem hercle paruum eſt: ſi vis vero veram rationem exſequi,
Non maxumas, quæ maxumæ ſunt interdum iræ, iniurias
Faciunt: nam SAEPE *eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,*
Cum de eadem cauſſa eſt iracundus factus inimiciſſimus.
Pueri inter ſeſe quam pro leuibus noxijs iras gerunt!
Quapropter? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres ſunt ferme, vt pueri, leui ſententia:
Fortaſſe vnum aliquod verbum hanc inter eas iram conciuerit.
PAM. Abi Parmeno intro, ac me veniſſe nuncia. PAR. hem quid hoc? PAM. tace.
Trepidari ſentio, curſari rurſum prorſum: agedum ad fores.
Accede propius. PAR. hem, ſenſiſtin'? PAM. noli fabularier.
Prô Iupiter, audio clamorem. PAR. tute loqueris, me vetas?
M. Tace obſecro, mea gnata. PAM. matris vox viſa eſt Philumenæ.
Nullus ſum. PAR. quî dum? PAM. perij. PAR. quamobrem? PAM. neſcio quod magnum malum
Profecto, Parmeno, me celas. PAR. vxorem Philumenam

Paui-

Pauitare neſcio quid, dixerunt: id ſi forte eſt, neſcio.
PAM. *Interij, cur mihi id non dixti?* PAR. *quia non poteram vna omnia.*
PAM. *Quid morbi eſt?* PAR. *neſcio.* PAM. *quid? nemóne medicum adduxit?* PAR. *neſcio.*
PAM. *Ceſſo hinc ire intro, vt hoc quamprimum, quidquid eſt, certum ſciam?*
Quónam modo, Philumena, nunc te offendam affectam?
Nam ſi periculum vllum in te eſt, perijſſe me vna haud dubium eſt,
PAR. *Non vſus facto eſt mihi nunc intrò ſequi.*
Nam inuiſos omnes nos eſſe illis ſentio:
Heri nemo voluit Soſtratam intrò admittere.
Si forte morbus amplior factus ſiet,
Quod ſane nolim, maxume heri cauſſa mei:
Seruom illico introijſſe dicent Soſtratæ,
Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali
Capiti atq; ætati illorum, morbus quî auctu' ſit:
Hera in crimen veniet, ego in magnum malum.

ACTVS TERTII, SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

S. NESCIO *quid iamdudum hic audio tumultuari, miſera:*
Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus aggraueſcat?
Quod te, Aeſculapi, & te, Salus, ne quid ſit huius, oro.

Nunc

Nunc ad eam viſam. PAR. *Heus Soſtrata. S. ehem.* PAR. *iterum iſtinc excludêre.*
S. Ehem Parmeno, tune hîc eras ? perij, quid faciam miſera?
Non viſam vxorem Pamphili, cum in proxumo hîc ſit ægra?
PAR. *Non viſas, nec mittas quidẽ viſendi cauſſa quemquam.*
Nam QVI *amat cui odio ipſus eſt, bis facere ſtulte duco:*
Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.
Tum autem filius tuus introïjt videre, vt venit, quid agat.
S. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. *venit. S. dijs gratiam habeo.*
Hem, iſtoc verbo animus mihi redijt, & cura ex corde exceſſit.
PAR. *Iam ea de cauſſa maxume huc nunc introire nolo.*
Nam ſi remittent quippiam Philumenam dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuo ſola ſoli,
Quæ inter vos interuenit, vnde ortum eſt initium iræ,
Atq; eccum video ipſum egredi: quam triſti' ſt! S. *ô mi gnate.*
PAM. *Mea mater, ſalue.* SO. *gaudeo veniſſe ſaluom. ſaluan'*
Philumena eſt ? PAM. *meliuſcule eſt,* SO. *vtinam iſtuc ita Dij faxint.*
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis ? PAM. *recte mater.*

S. *Quid*

S. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente inuaſit?

PAM. Ita factum eſt. S. quid morbi eſt? PAM. febris. S. quotidiana? PAM. ita aiunt.

I ſodes intro, conſequar iam te mea mater. S. fiat.

PAM. Tu pueris curre, Parmeno, obuiam, atq; his onera adiuta.

PAR. Quid? non ſciunt ipſi viam, domum qua redeant? PAM. ceſſas?

ACTVS TERTII, SCENA III.

PAMPHILVS.

NEQVE O mearum rerum initium vllum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perſpexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro vt corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me viſurum affectam, ac ſenſi eſſe, vxorem: hei mihi;
Poſtquam me adſpexêre ancillæ adueniſſe, illico omnes ſimul
Lætæ exclamant, venit; id quod me repente aſpexerant.
Sed continuo voltum earum ſenſi immutari omnium,
Quia tam incommode illis fors obtulerat aduentum meum.
Forte vna illarum interea propere præcurrrit, nuncians

Meve-

Me veniſſe · ego eiu' videndi cupidus recta conſequor.
Poſteaquam introij, extemplo eius morbum cognoui miſer,
Nam neque, vt celari poſſet, tempus ſpatium vllum dabat;
Neque voce alia, ac res monebat, ipſa poterat conqueri.
Poſtquam adſpexi. ô facinus indignum, inquam; & corripui illico
Me inde, lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater conſequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans miſera; miſeritum eſt profecto hoc ſic eſt, vt puto;
OMNIBV' *nobis vt res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.*
Hanc habere orationem meum à principio inſtitit;
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cauſam vides.
Nam vitium eſt oblatum virgini olim, ab neſcio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum vt celaret ſuum.
Sed cum orata eius reminiſcor, nequeo quin lacrumem miſer.
Quæque fors fortuna eſt, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obſecramus ambæ, ſi ius ſi fas eſt vti
Aduorſa eius per te tecta tacitaque apud omnes ſient:

Si vnquã erga te animo eſſe amico ſenſli eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam te vt ſili des pro illa nunc, rogat:
Cæterum de reducenda id fac, quod in rem ſit tuam.
Parturire eam neque grauidam eſſe ex te, ſolus conſcius:
Nam aiunt tecum pòſt duobus concubuiſſe eam menſibus:
Tum poſtquam ad te venit, menſis hic agitur iam ſeptimus:
Quod te ſcire, ipſa indicat res. nunc ſi potis eſt, Pamphile,
Maxume volo, doque operam, vt clam partus eueniat patrem,
Atque adeo omnes. ſed ſi fieri id non poteſt, quin ſentiant,
Dicam abortum eſſe. ſcio nemini aliter ſuſpectum fore,
Quin, quod veriſimile eſt ex te recte eum natum putent.
Continuo exponetur: hîc tibi nihil eſt quidquam incommodi: &
Illi miſeræ indigne factam iniuriam contexeris.
Pollicitus ſum, & ſeruare in eo certum eſt, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id vero neutiquam honeſtum eſſe arbitror;
Nec faciam: etſi amor me grauiter, conſuetudoq; tenet.
Lacrumo, quæ poſthac futura eſt vita, cum in mentem venit,

Solitu-

Solitudoq; O FORTVNA, vt numquam perpetuo es bona!
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
Quem ego conſilio miſſum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adeſt Parmeno cum pueris: hunc minime eſt opus
In hac re adeſſe: nam olim ſoli credidi;
Ea me abſtinuiſſe in principio, cum data eſt:
Vereor, ſi clamorem eiu' hic crebro exaudiat,
Ne parturire eam intelligat. aliquo mihi eſt
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS TERTII, SCENA IV.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILVS.

PAR. AIN' *tu tibi hoc incommodum eueniſſe iter?*
S. Non hercle, Parmeno, verbis dici poteſt
Tantum, quam re ipſa nauigare incommodum eſt.
PAR. Itáne eſt? ô fortunate, neſcis quid mali
Præterieris, qui numquam es ingreſſus mare.
Nam, alias vt mittam miſerias, vnam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui,
Cum interea ſemper mortem exſpectabam miſer:
Ita vſq; aduorſa tempeſtate vſi ſumus,
PAR. Odioſum. S. haud clam me eſt: denique hercle aufugerim
Potius, quam redeam, ſi eo mi redeundum ſciam.
PAR. Olim quidem te cauſſæ inpellebant leues,

Quod nunc minitare facere, vt faceres, Soſia.
Sed Pamphilum ipſum video ſtare ante oſtium:
Ite intro? ego hunc adibo ſi quid me velit.
Here, etiam tu hic ſtas? PAM. *equidem te exſpecto.* PAR. *quid eſt?*
PAM. *In arcem tranſcurſo opus eſt.* PAR. *cui homini?* PAM. *tibi.*
PAR. *In arcem? quid eo?* PAM. *Callidemidem hoſpitem*
Myconium, qui mecum vna aduectu' ſt, conuenit.
PAR. *Perij: vouiſſe hunc dicam ſi ſaluus domum*
Rediiſſet vmquam, vt me ambulando rumperet.
PAM. *Quid ceſſas?* PAR. *quid vis dicam? an conueniam modo?*
PAM. *Imo, quod conſtitui me hodie conuenturum eum,*
Non poſſe, ne me fruſtra illi exſpectet. vola.
PAR. *At non noui hominis faciem.* PAM. *at faciam, vt noueris:*
Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, cæſius.
PAR. *Cadaueroſa facies. dij illum perduint.*
Quid ſi non veniet? maneámne vſq; ad veſperum;
PAM. *Maneto. curre.* P. *non queo: ita defeſſu' ſum.*
PAM. *Ille abiit. quid agam infelix? prorſus neſcio*
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miſeret mulieris:
Quod potero, faciam: tamen vt pietatem colam:
Nam me parenti potius, quam amori obſequi
Oportet. at at at, eccum Phidippum, & patrem
Video: horſum pergunt, quid dicam hiſce, incertu' ſum.

ACTVS

ACTVS TERTII, SCENA V.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

L. DIXTIN' *dudum, dixiſſe illam ſe exſpectare filium?*

PH. *Factum.* LA. *veniſſe aiunt: redeat.* PA. *quam cauſſam dicam patri,*
Quamobrem non reducam, neſcio. L. *quem ego hîc audiui loqui?*
PAM. *Certum obfirmare eſt viam me, quam decreui, perſequi.*
L. *Ipſus eſt, de quo hoc agebam tecum.* PAM. *ſalue mi pater.*
L. *Gnate mi, ſalue.* PH. *bene factum te aduenìſſe, Pamphile,*
Atq; adeo, quod maxumum eſt, ſaluum atque validum. PAM. *creditur,*
L. *Aduenis modo?* PAM. *admodum.* L. *cedò, quid reliquit Phania*
Conſobrinus noſter? PA. *ſane hercle homo voluptati obſequens*
Fuit, dum vixit: & QVI SIC ſunt, haud multum heredem adiuuant.
Sibi vero laudem reliquit: vixit dum vixit, bene.
L. *Tum tu igitur nihil attuliſti huc plus vna ſententia?*
PAM. *Quidquid eſt id quod reliquit, profuit.* L. *imo obfuit:*
Nam illum viuom & ſaluom vellem. P. *impune optare iſtuc licet.*

Ille reuiuiſcet iam numquam: & tamen, vtrum malis, ſcio.

L. Heri Philumenam ad ſe accerſi hic iuſsit. dic iuſsiſſe te.

PH. Noli fodere, iuſsi. LA. ſed iam eam remittet. PH. ſcilicet.

PAM. Omnem rem ſcio, vt ſit geſta: adueniens audiui omnia. L. at

Iſtos inuidos dij perdant, qui hæc libenter nunciant.

PAM. Ego me ſcio cauiſſe, ne vlla merito contumelia

Fieri à vobis poſſet: idque ſi nunc memorare hîc velim,

Quam fideli animo & benigno in illam & clementi fui,

Vere poſsim, ni te ex ipſa id magi' velim reſciſcere:

Namque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,

Cum illa, quæ nunc in me iniqua eſt, æqua de me dixerit.

Neque culpa hoc mea eueniſſe diſsidium, id teſtor deos.

Sed quando ſeſe eſſe indignam deputat matri meæ,

Cui concedat, cuius mores toleret ſua modeſtia,

Neq; alio pacto poteſt componi inter eas gratia:

Segreganda aut mater à me eſt, Phidippe, aut Philumena:

Nunc me pietas matris potius commodum ſuadet ſequi.

LA. Pamphile, ad aures haud inuito ſermo mihi acceſsit tuus,

Cum te poſtputâſſe omnes res præ parente intelligo.

Verum vide, ne impulſus ira praue inſiſtas, Pamphile.

PAM.

PAM. *Quibus iris nunc in illam impulſus iniquu' ſim?*
Quæ numquam quidquam erga me commerita eſt, pater,
Quod nollem: & ſæpe, quod vellem, meritam ſcio:
Amoq́; & laudo, & vehementer deſidero:
Nam fuiſſe erga me miro ingenio, expertu' ſum:
Illique exopto, vt reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui ſit fortunatior:
Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas.
PH. *Tibi id in manu eſt ne fiat.* L. *ſi ſanus ſies,*
Iube illam redire. PAM. *non eſt conſilium, pater:*
Matris ſeruibo commodis. L *quo abis? mane*
Mane, inquam; quo vadis? PH. *quæ hæc pertinacia eſt?*
L. *Dixín', Phidippe, hanc rem ægre laturum eſſe eum?*
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres.
PH. *Non credidi ædepol adeo inhumanum fore;*
Ita nunc is ſibi me ſupplicaturum putat?
Si eſt, vt velit reducere vxorem licet;
Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat,
L. *Ecce autem, tu quoq́; proterue, iracundus es.*
PH. *Percontumax rediſti huc nobis, Pamphile.*
P. *Decedet iam ira hæc: etſi merito iratus eſt.*
PH. *Quia paululum vobis acceſſit pecuniæ,*
Sublati animi ſunt. L. *etiam mecum litigas?*
PH. *Deliberet, renuncietq́; hodie mihi,*
Velítne, an non, vt alij, ſi huic non ſit, ſiet.
L. *Phidippe, ades, audi paucis. abijt: quid mea?*
Poſtremo inter ſe tranſigant ipſi, vt lubet:
Quando nec gnatu', neque hic mihi quidquam obtemperant:

Quæ dico paruipendunt porto hoc iurgium ad
Vxorem: cuius fiunt conſilio omnia hæc:
Atq; in eam hoc omne, quod mihi ægre eſt, euomam,

ACTVS QVARTI, SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

M. PERII. *quid agam? quo me vortam? quid meo reſpondebo viro*
Miſera? nam audiſſe vocem pueri viſu'ſt vagientis:
Ita corrupuit derepente tacitus ſeſe ad filiam.
Quod ſi reſciuerit peperiſſe, id qua cauſſa clam habuiſſe me
Dicam non ædepol ſcio.
Sed oſtium concrepuit: credo ipſum ad me exire: nulla ſum.
PHI. *Vxor vbi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras,*
Atque eccam video. quid agis, Myrrhina? heus, tibi dico. M. *Mihine,*
Mi vir? PH. *vir ego tuus? tu virum me, aut hominem adeo eſſe deputas?*
Nam ſi vtrumuis horum, mulier, vmquam tibi viſus forem:
Non ſic ludibrio tuis factis habitus eſſem. M. *quibus?* PH. *at rogas?*
Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. *iſtuc rogare æquom eſt patrem?*
Perij; ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data eſt nuptum, obſecro?

P. Credo:

P. *Credo: neq; adeo arbitrari patris eſt aliter, ſed demiror,*

Quid ſit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare volueris

Partum. præſertim cum & recte, & ſuo pepererit tempore.

Adeóne peru:caci eſſe animo, vt puerum praoptares perire,

Ex quo inter nos ſcires poſthac amicitiam fore firmiorem,

Potius quam eſſet cum illo nupta aduorſus animi lubidinem

Tui? ego etiam illorum eſſe hanc culpam credidi, quæ te eſt penes.

M. *Miſera ſum.* PH *vtinam ſciam ita eſſe iſtuc. ſed nunc mihi in mentem venit,*

Ex hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus:

Nam nuptam filiam negabas poſſe te pati tuam

Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.

M. *Quamuis cauſſam hunc ſuſpicari, quam ipſam veram, malo.*

P. *Multo prius ſciui, quam tu, illum amicam habere, Myrrhina:*

Verum id vitium ego numquã decreui eſſe adoleſcentiæ:

Nam id omnibus innatum eſt, at poſtiam aderit, cum ſe quoque oderit.

Sed vt olim te oſtendiſti eandem eſſe, nihil ceſſaſti vſque adhuc,

Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egiſſem eſſet ratum:
Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.
M. Adeón' me eſſe peruicacem cenſes, cui mater ſiem,
Vt eo eſſem animo, ſi ex vſu eſſet noſtro hoc matrimonium?
P. Tún' proſpicere, aut iudicare, noſtram in rem quod ſit, potes?
Audiſti ex aliquó fortaſſe, qui vidiſſe eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam, quid tum poſtea,
Si modeſte ac raro hoc fecit? nónne ea diſſimulare nos
Magis humanum eſt, quam dare operam id ſcire, qui nos oderit?
Nam ſi is poſſet ab ea ſeſe derepente auellere,
Qui cum tot conſueſſet annos, non eum hominem ducerem,
Nec virum ſatí firmum gnatæ. M. mitte adoleſcentem obſecro,
Et quæ me peccâſſe ais: abi: ſolus ſolum conueni:
Roga, velitne, an non, vxorem. ſi eſt, vt di at velle ſe,
Redde; ſin eſt autem, vt nolit, recte conſului meæ.
P. Siquidem ille ipſe non volt, & tu ſenſti eſſe in eo, Myrrhina,
Peccatum; aderam, cuius conſilio ea par fuerat proſpici.
Quamobrem incendor ira, te eſſe auſam hæc facere iniuſſu meo:

Inter-

Interdico, ne extuliſſe extra ædes puerum vſquam velis,
Sed ego ſtultior, meis dictis parêre hanc qui poſtulem;
Ibo intro, atque edicam ſeruis, ne quoquam efferri ſinant.
M. Nullam pol credo mulierem me miſeriorem viuere.
Nam vt hic laturus hoc ſit, ſi ipſam rem vt ſiet, reſciuerit,
Non æpol clam me eſt, cum hoc, quod leuiu' ſt, tam animo iracundo tulit:
Nec, qua via ſententia eius mutari poſſit, ſcio.
Hoc mî vnum ex plurimis miſerijs relliquom fuerat malum,
Si, puerum vt tollam, cogit, cuius qui ſit neſcimus pater.
Nam cum compreſſa eſt gnata, forma in tenebris noſci non quita eſt:
Neque detractum ei tum quidquam eſt, quî poſt poſſit noſci, qui ſiet:
Ipſe eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens anulum:
Simul vereor Pamphilum, ne orata noſtra nequeat diutius
Celare, cum ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.

ACTVS QVARTI, SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

S. NON *clam me eſt, mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam, vxorem tuam*

Propter

Propter meos mores hinc abiiſſe : etſi ea diſſimulas ſedulo.
Verum. ita me dii ament, itaq; obtingant ex te, quæ exopto, mihi, vt
Numquam ſciens commerui, merito vt caperet odium illam mei:
Teque antequam me amare rebar, ei rei firmâſti fidem,
Nam mihi intus tuus pater narrauit modo, quo pacto me habueris
Præpoſitam amori tuo: nunc tibi me certum eſt contrà gratiam
Referre, vt apud me præmium eſſe poſitum pietati ſcias.
Mi Pamphile, hoc & vobis & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me eſſe certo decreui patre,
Ne mea præſentia obſtet, neu cauſſa vlla reſtet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. *quæſo quid iſtuc conſilî eſt;*
Illius ſtultitia victa ex vrbe tu rus habitatum migres?
Haud facies: neque ſinam, vt, qui nobis, mater, maledictum velit,
Mea pertinacia dicat eſſe factum, haud tua modeſtia.
Tum, tuas amicas te, & cognatas deſerere, & feſtos dies
Mea cauſſa, nolo. S. *nihil iam mî iſtæc res voluptatis ferunt;*
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta ſatis ſum; ſatias iam tenet

Studio-

Studiorum iſtorum; hæc mihi nunc eſt cura maxuma, vt ne cui mea
Longinquitas ætatis obſtet, mortemve exoptet meam.
Híc video me eſſe inuiſam immerito; tempus eſt concedere;
Sic optume, vt ego opinor, omnes cauſſas præcidam omnibus,
Et me hac ſuſpicione exſoluam, & illis morem geſſero.
Sine me obſecro effugere, volgus quod male audit mulierum.
P. Quam fortunatus cæteris ſum rebus, abſque vna hac foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. S. obſecro, mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, vt quæq; eſt, in animum inducas pati.
Si cætera ſunt ita, vt tu vis: itaque vt eſſe ago illam exiſtumo.
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. væ miſero mihi.
S. Et mihi quidem; nam hæc res non minus me male habet, quam te, gnate mi.

ACTVS QVARTI, SCENA III.

Laches, Sostrata, Pamphilvs.

L. Qvem *cum iſtoc ſermonem habueris, procul hic ſtans accepi, vxor.*

Istvc

ISTVC eſt ſapere, qui, vbicumque opus ſit, animum poſsis flectere,
Quod faciendum fortaſſe ſit poſtea, hoc nunc ſi feceris.
S. Fors pol fuat. L. abi rus ergo hinc; ibi ego te, & tu me feres.
SO. Spero mecaſtor. LA. i ergo intro, & compone, quæ ſimul tecum
Ferantur: dixi. S. ita vt iubes, faciam. PAM. pater.
L. Quid vis Pamphile? PAM. abire hinc matrem? minime. L. quid ita iſtuc? P. quia
De vxore incertus ſum etiam quid facturus ſiem. L. quid eſt?
Quid vis niſi reducere? P. equidem cupio, & vix contineo: ſed
Non minuam meum conſilium: ex vſu quod eſt, id perſequar.
Credo, ſi non reducam, ea gratia concordes magi' fore.
L. Neſcias; verum id tua refert nihil, vtrum illæ fecerint,
Quando hæc abierit; odioſa hæc æta' ſt adoleſcentulis:
E medio æquom excedere eſt: poſtremo iam nos fabulæ
Sumu' Pamphile, ſenex, atq; anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

ACTVS QVARTI, SCENA IV.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

PH. TIBI quoq; ædepol ſum iratus, Philumena,
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum eſt turpiter:

Etſi

Etſi tibi cauſſa eſt de hac re: mater te impulit:
Huic vero nulla eſt. L. oportune te mihi,
Phidippe, in ipſo tempore oſtendis. PH quid eſt?
P. Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc operiam?
L. Dic filiæ, rus conceſſuram hinc Soſtratam,
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domum. PH. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua;
A Myrrhina hæc ſunt mea vxore exorta omnia,
PAM. Mutatio fit. PH. ea nos perturbat Laches.
PAM. Dum ne reducam, turbent porro, quam velint.
PH. Ego, Pamphile, eſſe inter nos, ſi fieri poteſt,
Affinitatem hanc ſane perpetuam volo,
Sin eſt, vt aliter tua ſiet ſententia,
Accipias puerum. PAM. ſenſit peperiſſe; occidi.
L. Puerum? quem puerum? PH. natus eſt nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuiſſe prægnantem vnquam ante hanc ſciui diem:
L. Bene, ita me dij ament, nuncias. & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſaluam. ſed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nóſne hoc mihi videtur factum praue. proloqui.
PH. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi Laches.
PAM. Et ſi iamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non eſt, cum eam conſequitur alienus puer.
L. Nulla tibi, Pamphile, hic iam conſultatio eſt.
PAM. Perij. L. hunc videre ſæpe optabamus diem,
Cum ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem:

Euenit:

Euenit: habeo gratiam dijs. PAM. nullus ſum.
L. Reduc vxorem, ac noli aduerſari mihi,
PAM. pater: ſi illa ex me liberos vellet ſibi,
Aut ſe eſſe mecum nuptam, ſatis certò ſcio,
Non me clam haberet quæ celaſſe intelligo.
Nunc, cum eius alienum eſſe à me animum ſentiam,
Nec conuenturum inter nos poſthac arbitrer,
Quamobrem reducam? L. mater quod ſuaſit ſua,
Adoleſcens mulier fecit: mirandúmne id eſt?
Cenſen' te poſſe reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Voſmet videte iam, Lache, & tu Pamphile,
Remiſſam opus ſit vobis an reductam domum:
Vxor quid faciat, in manu non eſt mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridicule rogas.
Quidquid futurum eſt, huic reddas, ſuum ſcilicet,
Vt alamus noſtrum. PAM. quem ipſa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dixti? eho an non alemus, Pamphile?
Prodemus, quæſo potius? quæ hæc amentia eſt?
Enimuero prorſus iam tacere non queo:
Nam cogis ea, quæ nolo vt præſente hoc loquar.
Ignarum cenſes tuarum lacrumarum eſſe me?
Aut quid ſit id, quod ſollicitére ad hunc modum?
Primum hanc vbi dixti cauſſam, te propter tuam
Matrem non poſſe habere hanc vxorem domi,
Pollicita eſt ea ſe conceſſuram ex ædibus.
Nunc, poſtquam ademptam hanc quoque tibi cauſſam vides,

Puer

Puer quia clam te eſt natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi ſi me eſſe ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum,
Quam longum ſpatium amandi amicam tibi dedi?
Sumtus, quos feciſti in eam, quam animo æquo tuli?
Egi, atq; oraui, tecum, vxorem vt duceres:
Tempus dixi eſſe: impulſu duxiſti meo.
Quæ dum obſecutus mihi feciſti vt decuerat,
Nunc animum rurſum ad meretricem induxti tuum;
Cui tu obſecutus; facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem vitam te reuolutum denuo
Video eſſe. PAM. *méne?* L. *teipſum: & facis iniuriam,*
Cum fingis falſas cauſſas ad diſcordiam,
Vt cum illa viuas, teſtem hanc cum abs te amoueris:
Senſitq; adeo vxor: nam ei cauſſa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. *plane hic diuinat: nam id eſt.*
PAM. *Dabo iuſiurandum, nihil eſſe iſtorum, tibi.* L. *ah,*
Reduc vxorem, aut, quamobrem non opu' ſit, cedo.
PAM. *Non eſt nunc tempus.* L. *puerum accipias: nam is quidem*
In culpa non eſt. poſt de matre videro.
PAM. *Omnibus modis miſer ſum: nec, quid agam ſcio:*
Tot nunc me rebus miſerum concludit pater.
Abibo hinc, præſens quando promoueo parum. ſcio:
Nam puerum credo, iniuſſu non tollent meo,
Præſertim in ea re cum ſit mihi adiutrix ſocrus.
L. *Fugis? hem, nec quidquam certi reſpondes mihi?*
Num tibi videtur eſſe apud ſeſe? ſine:
Puerum, Phidippe, mihi cedo, ego alam. PH. *maxume.*
Non mirum fecit vxor, ſi hoc ægre tulit:

Amara mulieres ſunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira eſt: nam ipſa narrauit mihi:
Id ego præſente hoc tibi nolebam dicere:
Neq; ei credebam primo: nunc vero palam eſt.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptijs,
L. *Quid ergo agam, Phidippe? quid das conſili?*
PH. *Quid agas? meretricem hanc primum adeundam cenſeo:*
Oremus; accuſemus grauius; denique
Minitemur, ſi cum illo habuerit rem poſtea.
L. *Faciam, vt mones. puer eho, curre ad Bacchidem*
Vicinam noſtram. huc euoca verbis meis.
Et te oro porro, in hac re adiutor ſis mihi. PH. *ah,*
Iamdudum dixi, itidemq; nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo eſt vt poſſit, quod ſpero fore.
Sed viſne adeſſe me vna, dum iſtam conuenis?
L. *Imo vero abi, aliquam puero nutricem para.*

ACTVS QVINTI, SCENA I.

BACCHIS, LACHES.

B. NON *hoc de nihilo eſt, quod Laches nunc me conuentam eſſe expetit:*
Nec pol me multum fallit, quin, quod ſuſpicor, ſit quod velit.
L. *Videndum eſt, ne minu' propter iram hanc impetrem, quam poſſiem;*
Aut ne quid faciam plus, quod me poſt minu' feciſſe ſatiu' ſit.

Aggre-

Aggrediar: Bacchis, ſalue. B. ſalue Lache. L. credo ædepol te
Nonnihil mirari, Bacchis, quid ſit, quapropter te huc iuſsi
Foras puerum euocare.
BA. Ego pol quoq; etiam timida ſum, cum venit mî in mentem, quæ ſim,
Ne nomen mihi quæſtus obſtet apud te: nam mores facile tutor.
L. Si vera dicis, nihil tibi pericli à me eſt, mulier: nam
Iam ætate ea ſum, vt nō ſiet peccato mihi ignoſci æquom:
Quo magis, omnes res cautius, ne temere faciam, accuro,
Nam ſi id nunc facis, facturáve es, bonas quod par eſt facere:
Inſcitum offerre iniuriam tibi me immerenti, iniquom eſt.
B. Eſt magna æcaſtor gratia, de hac re quam tibi habeam. nam qui
Poſt factam iniuriam ſe expurget, mihi parum proſit. ſed
Quid iſtuc eſt? LA. meum receptas filium ad te Pamphilum. B. ah.
L. Sine dicam: vxorem hanc prius quam duxit, voſtrum amorem pertuli.
Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. nunc hic vxorem habet:
Quære alium firmiorem tibi, dum conſulendi tempus eſt,
Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eadem iſta ætate tu.

B. Quis id ait? L. ſocrus. B. mene? L. teipſam: & filiam adduxit ſuam,
Puerumq; ob eam rem clam voluit, qui natus eſt, exſtinguere.
B. Aliud ſi ſcirem, quî firmare meam apud vos poſſem fidem,
Sanctius quam iuſiurandum id pollicerer tibi Laches.
Me ſegregatum habuiſſe, vxorem vt duxit, à me Pamphilum.
L. Lepida es. ſed ſcin', quid volo potius ſodes facias? B. quid, cedo?
L. Eas ad mulieres huc intro, atque iſtuc iuſiurandum idem
Polliceâre illis: exple animum his, teque hoc crimine expedi.
BA. Faciam. quod pol, ſi eſſet alia ex hoc quæſtu, haud faceret, ſcio,
Vt de tali cauſſa nupta mulieri ſe oſtenderet:
Sed falſa fama eſſe nolo gnatum ſuſpectum tuum,
Nec leuiorem vobis, quibus eſt minime æquom, viderier
Immerito: nam meritus de me eſt, quod queam, illi vt commodem.
L. Facilem, beneuolumq; lingua tua iam tibi me reddidit:
Nam non ſunt ſolæ arbitratæ hæ: ego quoq; hoc etiam credidi.
Nunc cum ego te eſſe præter noſtram opinionem comperi.
Fac eadem vt ſis porro: noſtra vtere amicitia, vt voles,

Aliter

Aliter ſi faci', ſed reprimam me, ne ægre quidquam ex me audias.
Verum te hoc moneo vnum, qualis ſim amicus aut quid poßiem;
Potius quam inimicus, periclum facias. BA. *faciam ſedulo.*

ACTVS QVINTI, SCENA II.

Phidippvs, Laches, Bacchis.

P. Nihil *apud me tibi defieri patiar, quin quod opus ſit,*
Benigne præbeatur.
Sed cum tu ſatura, atq; ebria eris, puer vt ſatur ſit, facito.
L. *Noſter ſocer, video, venit, puero nutricem adduxit.*
Phidippe, Bacchis deierat perſanctè. PH. *haccine ea eſt?* LA. *hæc eſt.*
PH. *Nec pol iſtæ metuunt deos: neq; has reſpicere deos opinor.*
B. *Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,*
Licet. hæc res hic agitur: me facere, Pamphilo vt vxor redeat,
Oportet: quod ſi perficio, non pœnitet me famæ,
Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
L. *Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas falſo nobis*
In re ipſa inuenimus: porro hanc nunc experiamur. nam ſi
Compererit falſo crimini tua ſe vxor crediſiſſe,

Miſſam iràm faciet. ſin autẽ eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit vxor clam, id leue eſt: cito ab eo hac ira abſcedet.
Profectò in hac re nihil mali eſt quod ſit diſsidio dignum.
PH. *Velim quidem hercle.* L. *exquire; adeſt; quod ſatis ſit, faciet.* B. *faciam.*
PH. *Quid iſtæc mihi narras? an quia non tute audiſti dudum,*
De hac re animus meus vt ſit Laches? illis exple modo animum.
L. *Quæſo ædepol, Bacchis quod mihi es pollicita tute vt ſerues.*
B. *Ob eam rem vis ergo intro eam?* L. *i, atq; exple animum his, vt credant.*
B. *Eo. etſi ſcio pol his fore meum conſpectum inuiſum hodie;*
Nam nupta meretrici hoſtis, à viro vbi ſegregata eſt.
L. *At hæ amicæ erunt, vbi quamobrem adueneris, reſciſcent.* PH. *atqui*
Eaſdem amicas fore tibi promitto, rem vbi cognôrint:
Nam illas errore, & te ſimul ſuſpicione exſolues,
B. *Perij, pudet Philumenæ: ſequimini me intro huc ambæ.*
LA. *Quid mî eſt, quod malim, quam quod huic intelligo euenire, vt*
Gratiam ineat ſine ſuo diſpendio, & mihi vna proſit?
Nam ſi eſt, vt hæc nunc Pamphilum vere ab ſe ſegregârit,

Scit

Scit ſibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam eſſe,
Referetque gratiam ei, vnaque opera nos ſibi amicos iunget.

ACTVS QVINTI, SCENA III.

PARMENO, BACCHIS.

P. AEDEPOL *ne eſſe meam herus operam deputat parui pretî,*
Qui ob rem nullam miſit; fruſtra vbi totum deſedi diem,
Myconium hoſpitem dum exſpecto in arce Callidemidem:
Itaque ineptus hodie dum illic ſedeo, vt quiſque venerat,
Accedebam: adoleſcens, dic dum quæſo, tún' es Myconius?
Non ſum. at Callidemides? non. hoſpitem ecquem Pamphilum
Hîc habes? omnes negabant: neq; enim quemquam eſſe arbitror.
Deniq; hercle iam pudebat; abiĳ. ſed quid Bacchidem
Ab noſtro affine exeuntem video? quid huic hic rei eſt?
B. Parmeno, opportune te offers; propere curre ad Pamphilum.
P. Quid eo? BA. dic me orare, vt veniat. P. ad te? B. imo ad Philumenam.
PAR. Quid rei eſt? BA. TVA QVOD NIL REFERT, PERCONCTARI DESINAS.
PAR. Nil aliud dicam? B. etiam: cognôſſe anulum illum Myrrhinam

Gnatæ ſuæ fuiſſe, quem mihi ipſu' olim dederat. PAR. *ſcio.*
Tantúmne eſt? B. *tantum; aderit continuo, hæc vbi ex te audiuerit.*
Sed ceſſas? PAR. *minime equidem; nam hodie mihi poteſtas haud data eſt;*
Ita curſando atque ambulando totum hunc contriui diem.
B. *Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie?*
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei reſtituo, qui pene harum ipſiuſque opera periit;
Vxorem, quam nunquam eſt ratus, poſthac ſe habiturum, reddo;
Qua re ſuſpectus ſuo patri & Phidippo fuit, exſolui.
Hic adeo his rebus anulus fuit initium inueniundis,
Nam memini, abhinc menſes decem fere ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, ſine comite, vini plenum,
Cum hoc anulo: extimui illico; mi Pamphile, inquam, amabo,
Quid exanimatus es, obſecro? aut vnde anulum iſtum nactus;
Dic mihi ille, alias res agere, ſe, ſimulare. poſtquam id video,
Neſcio quid ſuſpicarier, magi' cœpi; inſtare, vt dicat.
Homo ſe fatetur vi in via neſcio quam compreſſiſſe;
Dicitq; ſeſe illi anulum, dum luctat, detraxiſſe;

Eum

Eum cognouit Myrrhina in digito modo me habentem;
Rogat, vnde ſit; narro omnia hæc; inde eſt cognitio facta,
Philumenam eſſe compreſſam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigiſſe lætor;
Etſi hoc meretrices aliæ nolunt; neque enim eſt in rem noſtram,
Vt quiſquam amator nuptijs lætetur. verum æcaſtor
Nvmqvam *animum quæſti gratia ad malas adducam partes.*
Ego dum illo licitum eſt, vſa ſum benigno, & lepido, & comi.
Incommode mihi nuptijs euenit; factum fateor;
At pol me feciſſe arbitror, ne id merito mihi eueniret,
Mvlta ex qvo fverint commoda, eiv' incommoda æqvom est ferre.

ACTVS QVINTI, SCENA IV.

Pamphilvs, Parmeno, Bacchis.

PAM. Vide, *mi Parmeno, etiam ſodes, mî vt hæc certa & clara attuleris;*
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falſo frui.
PAR. *Viſum eſt.* PAM. *certóne?* PAR. *certe.* PAM. *deus ſum, ſi hoc ita eſt.* PAR. *verum reperies.*

PAM. Manedum, ſodes. timeo ne aliud eſſe credam, atq; aliud nuncies.

PAR. Maneo. PAM. ſic te dixiſſe opinor, inueniſſe Myrrhinam,

Suum anulum habere Bacchidem. PAR. factum. PAM. eum, quem ego olim ei dedi:

Eaq; hoc te nunciare mihi iuſſit: itáne factum? PAR. ita, inquam.

PAM. Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſque adeo plenior? egón'

Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? neſcio. PAR. at ego ſcio. PAM. quid?

PAR. Nil: nam neq; etiam in nuncio, neq; in me ipſo quid ſit boni,

Scio. PAM. egóne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,

Sinam ſine munere à me abire? ah nimium me ingratum putas.

Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium.

Me exſpectat credo: adibo. B. ſalue Pamphile.

PAM. O Bacchis, ô mea Bacchis, ſeruatrix mea.

B. Bene factum & volupe eſt. PAM. factis, vt credam, facis:

Antiquamq; adeo tuam venuſtatem obtines,

Vt voluptati obitus, ſermo, aduentus tuus, quocunque adueneris,

Semper ſiet. BA. at tu ecaſtor morem antiquum, atque ingenium obtines,

Vt vnus hominum homo te viuat numquam quiſquam blandior.

PAM.

PAM. Ha, ha, he, túne mihi iſtuc? B. recte amaſti, Pamphile, vxorem tuam;
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nôſſem, videram.
Perliberalis viſa eſt. PAM. dic verum. BA. ita me dij ament, Pamphile.
PAM. Dic mihi, harum rerum numquid dixti iam patri? B. nil. PAM. neque opus eſt.
Adeo mutito; placet hoc non fieri itidem, vt in Comœdijs,
Omnia vbi omnes reſciſcunt. hic, quos par fuerat reſciſcere,
Sciunt. quos non autem ſcire æquom eſt, neq; reſciſcunt, neque ſcient.
B. Imo etiam, hoc quî occultari poſſe facilius credas, dabo:
Mirrhina ita Phidippo dixit, iuriiurando ſe meo
Fidem habuiſſe, & propterea te ſibi purgatum. PAM. eſt optume,
Speroq; rem hanc eſſe euenturam nobis ex ſententia,
PAR. Here, licetne ſcire ex te, hodie quid ſit quod feci boni?
Aut quid iſtuc eſt, quod vos agitis? PAM. non. PAR. ſuſpicor tamen.
Egóne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? PAM. neſcis Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
PAR. Imo vero ſcio, neq; hoc imprudens feci. PAM. ego iſtuc ſati' ſcio. PAR. an

Temere

Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto vſu' ſit?

PAM. Sequere me intro, Parmeno, PAR. ſequor, equidem plus hodie boni

Feci imprudens, quam ſciens ante hunc diem vnquam.

Vos valete & plaudite.

FINIS.

M. ANTONII
MVRETI

ARGVMENTORVM
ET SCHOLIORVM

IN TERENTIVM

LIBER.

M. ANTONII MVRETI

SCHOLIA

In vitam Terentij.

DVM AFRICANI VOCEM DIVINAM] Antea legebatur, *voce diuina.* ego hoc Latini ſermonis conſuetudinem pati non puto: neq; enim aliqua re, ſed aliquam rem inhiare dicimus. Plautus, *Inhiat aurum, vt deuoret.* itaq; ratus ſum, ſine periculo poſſe mutari. Sic paulo infra, cum in omnibus libris legeretur, *Abijt in Græciam in terram vltimam.* auſus ſum prius illud *in,* expungere: quod & verſum corrumpebat, & orationis, vt ego quidem arbitror, puritatem. terram enim Græciam, & terram Italiam, & ſimilia veteres ſæpe dicebant.

Iuſſus ante Cecilio recitare.] Pro *Cerio,* quod nomē nihili eſt, & tamē hoc loco in omnes libros irrepſerat, *Cæcilium* repoſui, fretus auctoritate Euſebij, qui hoc ipſum, quo de hîc agitur, narrat in Chronicis. Cęcilium autem Poëtam Comicum accipio.

Conſularibus ludis] Conſularium ludorum, nulla alibi, quod ſciam, mentio. *Conſualibus,* non, *conſu-*

conſularibus, legendum forte ſit. ſunt autem Conſuales ludi ijdẽ cum Circenſibus, ſiue Romanis.

Iliadem inſtar Tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem Comœdiæ] Aliter ſentit Ariſtoteles, cuius auctoritate facile huius grammatici opinio præponderatũr. eius verba ſunt ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς: ὥσπερ δὲ καὶ τὰ σπουδαῖα μάλιστα ποιητικῆς ὅμηρος ἦν (μόνος γὰρ, οὐχ ὅτι εὖ, ἀλλ' ὅτι καὶ μιμήσεις δραματικὰς ἐποίησεν) οὕτω καὶ τὰ τῆς κωμῳδίας σχήματα πρῶτος ὑπέδειξεν, οὐ ψόγον, ἀλλὰ τὸ γελοῖον δραματοποιήσας. ὁ γὰρ μαργείτης ἀνάλογον ἔχει, ὥσπερ ἰλιὰς καὶ ὀδυσσεία πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς κωμῳδίας.

Ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, ſiluere.] In alijs, *lata lege ſanxerunt.* inepte. hoc enim ſignificat ſiluiſſe Poëtas, id eſt, deſijſſe ciues nominatim proſcindere, cum lex illa lata eſſet. atque hoc ipſum eſt, quod ait Flaccus,

—lex eſt accepta, chorusque
Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.

Prorſæ orationis] Proſam orationem qui dicunt, facere imperite puto. *prorſum* antiqui rectum vocabant: vnde prorſi limites apud Feſtum. eoque vocabulo in hũc ſenſum reperio vſum Senecam his verſibus ex Troade:

Et qui renatum prorſus adſpiciens diem,
Tepidum rubenti Tigrin admiſcet freto.

Sed & Prorſam vocabant deam, quę rectos fœ-

rus educeret: de qua locum hunc A. Gellij lib. XVI. ita ſcriptũ in veteribus libris videre memini: *Huius periculi deprecãdi gratia aræ ſtatutæ ſunt Romæ duabus Carmentibus, quarum altera Poſtuerta nominata eſt, Prorſa altera: à recti, peruerſique partus & poteſtate, & nomine.* Nunc autem ibi quoque corrupte legitur, Prorſa. quia igitur, Prorſum, vt dixi, rectum eſt, icirco ſolutam orationem, prorſam nominârunt; quod eſſent in ea voces recto fere ordine, & vt naturæ ferret impetus, collocatæ: contraq; verſum dixerunt, in quo eſſet orationis genus, vt Cicero loquitur, verſum atque mutatum,

Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico ſcriptæ ſunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem Poeta, & actor fabularum ſuarum fuiſſet] In alijs libris, cum etiam tum recentius idem & Poeta, &c. locus aperte corruptus eſt: quem equidẽ ita legendum cenſeo: *Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico ſcriptæ ſunt. cum etiam tum ad cuncta recentibus, idem & Poeta, & actor fabularum ſuarum fuiſſet.* vt hoc ſignificet, ideo eundẽ & Poetam, & actorem fuiſſe, quod Romani etiam tũ ad eiuſmodi omnia rudes eſſent. vide Liuium lib. VII.

Nam ludorum quatuor ſunt ſpecies] Difficile dictu eſt, hoc loco non multis in verbis quã multa peccata ſint. primum quatuor tantum ludorum genera, ſiue, vt iſte neſcio quis loquitur, ſpecies. vbi igitur Florales? vbi Romani? ne cæteros perſequendo ſim longior. deinde Apollinares

linares ludos numerat inter eos, qui ad curam Ædilium Curulium pertinerent. falſo, exſtant apud Liuium, & Macrobium carmina Marcij Vatis, quæ eos ad Prætoris vrbani curam pertinuiſſe demonſtrant. Apollini cenſeo vouendos ludos, qui quotannis communiter Apollini fiant. ijs ludis faciendis præſit is prætor, qui ius populo plebiq; dabit ſummũ. Idem confirmat M. Tullius oratione decima in Antoniũ, vbi de Bruto loquens, Qui, inquit, cum Prætor vrbanus eſſet, vrbe caruit, ius non dixit, cum omne ius populi R. recuperaſſet & paulo infra: Qui ne Apollinares quidem ludos, pro ſua Populique R. dignitate apparatos, præſens fecit, ne quam viam patefaceret ſceleratorũ hominum audaciæ. Errat etiam in eo, quod Megalenſes magnis Dijs conſecratos fuiſſe arbitratur. non enim Megalenſes, ſed Circenſes, ſiue Romanos Conſo & magnis Dijs, ex Aſcanio; Megalenſes autem magnæ deûm matri ſacros fuiſſe, ex Liuio & alijs cognoſcitur. Nam quod Antonius Goucan⁹ à Megalẽſibus Megaleſia diſtinguere: Megalenſes autem eoſdem cum Romanis facere voluit, æque in vtroq; falſus eſt. Locus eſt Ciceronis ex oratione de reſponſis haruſpicum. Nam quid ego de illis ludis loquor, quos in Palatio noſtri maiores ante templum in ipſo Matris magnæ conſpectu Megalenſibus fieri celebrariq; voluerunt, qui ſunt more inſtitutiſq; maxime caſti, ſolennes, religioſi: qui-

bus ludis primum ante populi conſeſſum ſenatui P. Africanus iterum conſul ille Maior dedit, vt eos ludos hęc lues impura pollueret. quo ſi quis liber aut ſpectandi, aut etiam religionis cauſſa acceſſerat, manus afferebantur: eo matrona nulla adijt propter vim conſeſſumq; ſeruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta eſt, vt ex vltimis terris accerſita, in hac vrbe conſederit, qui vni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, vt vocabulo ipſo & appetita religio externa, & matris magnæ nomine ſuſcepta declaretur, hos ludos ſerui fecerunt, ſerui ſpectauerunt, tota deniq; hoc ædili ſeruorum Megaleſia fuerunt. Hunc locum totidē verbis citat Goueanus. & ex eo colligit, à Megalenſibus alia eſſe Megaleſia: quod Cicero Megaleſia Megalenſibus celebrari ſolita dicat. deinde tradit ludos Megalenſes eoſdem eſſe, qui Circenſes Romani magni nominantur. quæ cum dicit, non animaduertit in quam difficiles ſeſe rerum abſurdiſſimarum laqueos induat. nō abutar pluribus argumentis, neq; committam, vt mea oratio, hunc veluti parentem alienæ reprehenſionis nacta campum, iuueniliter in eo exſultare videatur. tota res vno verbo confici poteſt. nam ſi ludi Megalenſes committebantur pridie id. Apr. vt ex Liuio conſtat, ludi autem Romani pridie kal. Sept. vt è priore actione in Verrem cognoſcitur: quis eſt vſq; eo hebes, qui non videat, vt ijdem ſint Megalenſes & Ro-

& Romani, nullo modo fieri poſſe? Ego vero, ne dicam dolo, vocem illam, Megalenſibus, è Ciceronis loco, quem paulo ſupra recitaui, & expungendam puto, & è gloſſemate aliquo in ordinem Ciceronis verborum irrepſiſſe ſuſpicor. Sunt igitur eadem Megaleſia cum Megalenſibus, neq; dicta ſunt ἀπὸ τῶν μεγάλων σιῶν, vt hic grammaticus nugatur, ſed à Magna matre, cui dicata erant: cumq; initio Megalenſia dicerentur, detrita, vt ſæpe fit, litera, Megaleſia nominata ſunt. Itaq; feſtus, Megaleſia, inquit, ludos Matris magnæ appellabant.

Μεγάλους σιοὺς] antea legebatur coniuncte μεγαλεσίους, quam vocem nuſquam apud probatos auctores reperiri arbitror.

Diuerbijs & canticis.] Ita emendaui, coniectura tantum adductus, cum partim librorum, De authenticis, partim, De verbis authenticis, haberent.

Ad notandum ſane puellarum, &c.] Falſum eſt, quod hoc loco admonet Donatus, puellas liberales nuſquam in palliata loqui. loquitur in Heautontimorumeno Antiphila, in Curculione Planeſium, in Epidico virgo illa, Stratiphoclis ſoror. Pluribus exemplis nihil opus eſt.

Nihil ergo ſecus factum eſt.] In alijs ſecus, in alijs ſecius, ego ſequius legendum puto. Valet autem ſequius minus bene, aut minus bonum. neq; eſt, cur dubitetur de integritate loci illius apud Liuium libr. 2. Inuitus, inquit, quod ſe-

quius ſit, de meis ciuibus loquor. Sic Afranius apud Soſipatrum: Sin, id quod non ſpero, ratio talis ſequius ceciderit.

M. ANTONII MVRETI IN ANDRIAM TERENTII ARGVMENTVM.

CHREMES & Phania fratres Athenienſes fuerunt, eorum Chremes, profecturus in Aſiam, Paſibulam filiolam, quam tum vnicam habebat fratris fidei credidit. profecto eo, contigit, vt in Græcia magni bellorum motus excitarentur: quos fugiens Phania, cum, impoſita ſecum in nauim puella, ad fratrem iter cepiſſet, vi tempeſtatis fracta naui, apud Andrum inſulam eiectus eſt. ibi applicat ſe ad Andrium quendam, hominem haud magna in re, à quo tamen benigne humaniterq; exceptus, non ita multo poſt moritur. Hoſpes Andrius relictæ apud ſe puellæ cõmutat nomen, & pro Paſibula Glycerium nominat: cumq; per aliquot annos eam cum filia Chryſide, pari vtramq; ſtudio educaſſet, decedit ipſe quoq; de vita. Chryſis, quæ ſe & orbam, & inopem videret, abrepta ſecum Glycerio, Athenas nauigat. vbi cum aliquandiu vitam lana telaq; toleraſſet, ad poſtremum adoleſcentum blanditijs, & pollicitationib. victa, quæſtum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter cæteros Pamphilus,

Simonis

Simonis filius, probus, & liberali præditus ingenio adoleſcens, qui nō Chryſidis ille quidem, ſed ipſius Glycerij mirifico quodā amore percuſſus, primus, ſoluſq; corpus cum ea commiſcuit, fidemq; iam grauidæ dedit, eam ſibi vxorem fore, Suſceperat & poſtea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamq; (iam enim nubilis erat) Pamphilo, bona adoleſcentis impulſus fama, collocare cupiebat. Quid multa? vltro ad Simonē venit, cum eo negotium conficit. inſcio Pamphilo, de communi ſenum ſententia, faciundis nuptijs conſtituitur dies. Adhuc hæc erant: cum Chryſis moritur, ibi primum Simo de filij amore cognouit. nam cum ambo vna in funus prodijſſent, accidit, vt poſita in ignem Chryſide, Glycerium ſe, præ doloris impatientia, eodē coniectura videretur. Accurrit Pamphilus, eamq; mediā amplexus, ita conſolari cœpit, vt plurimas minimeq; dubias totius rei ſignificationes daret. itaq; venit ad Simonem poſtridie Chremes, conditionē renunciat: comperiſſe ſe Pamphilum peregrinam illam habere in vxoris loco; neſcius, ex ſe natam eſſe eam, quam ita contumeliæ cauſa peregrinam nominaret. gaudere, ea re intellecta, Pamphilus: dolere contra, ac ringi Simo. aduenit interea dies, qui nuptijs initio fuerat præſtitutus. Simo, veteratoria quadam calliditate, ſimulandas ſibi, ad pertentandum filij animum, nuptias ſtatuit: hoc cogitans, ſi abnueret filius,

veram ſibi obiurgandi illius cauſſam fore; quæ ad eum diem nulla ſatis iuſta fuerat: ſin annueret, facile ſe quod vellet, à Chremete impetraturum: atq; ita vero nuptias, dijs adiuuantibus, factum iri. Præteriens igitur apud forum, ſecuro iam & nihil tale metuenti filio, Pamphile, inquit, abi domum, ac deos comprecare: vxor tibi ducenda hodie eſt. hoc dicto, venit improuiſo quodam iaculo, ſauciatus adoleſcens; quid ageret, aut quid cõſilij caperet, neſciebat: cum ad eum Dauus, vafro admodum, ac verſuto ingenio ſeruus, animaduerſa ſenis aſtutia, accurrit. Erat tum vna cum Pamphilo Charinus, qui adoleſcens miro quodam amore Philumenæ incenſus, fruſtra ſæpe tentatis illius nuptijs, ad poſtremũ audito, eam eo die nupturam Pamphilo, in ſummam deſperationem adductus, eum orabat, ſi ſe ſaluum vellet, vt vel eam ne duceret, vel ſaltem nuptijs dies aliquot produceret. Pamphilus eum ſua quidẽ cauſſa bono eſſe animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri iubebat: ſe, quantum in ſe eſſet, effecturum, ea vt ne daretur ſibi. Adueniens, vt dixi, Dauus Charinum, iam ſpei plenum, abire ad ambiendos ſenis amicos iubet, deinde ſeorſum Pamphilo coniecturas ſuas aperit, perſuadetque vt patri dicat, ſe paratum eſſe vxorem ducere. nam eo pacto, inquit, & patri omnem iurgandi occaſionem præcideris, & non erit tamen verendum, ne nuptiæ fiant: nunquam enim

enim Chremes tibi, ſemel repudiato, filiam ſuam iterum commiſſurus eſt. Hæc ita de ſerui conſilio acta, longe aliter cecidere, ac putabantur. exorat enim Chremetem Simo, ita res in verarum nuptiarũ diſcrimen adducitur. Forte eo ipſo die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit. eum puerum Dauus, cum aliter nuptias diſturbare non poſſet, pro foribus ædium Simonis ab ancilla collocandum curat, in eum cum incidiſſet Chremes, & è Pamphilo natum eſſe cognoſſet, rurſum abducit animum à nuptijs; turbę maximę concitantur; donec aduenit Crito Andrius, qui, quod Chryſidi genere proximus fuiſſet, ad cernendam illius hæreditatem Athenas venerat. eius interuentu Chremes filiam agnoſcit, ita, ſumma omnium lætitia, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

Scholia.

Pagina I, *Modos fecit Flaccus Claudij*] in alijs, quos quidem viderim, omnibus, Flaccvs Clavdii Filivs. quod equidem cõcoquere non poſſum: neq; enim cum pater alicuius notandus erat, nomine eum, ſed prænomine, aut certe cognomine notabant. verbi cauſſa, non ita, vt dicerent, M. Tvllivs Cicero Tvllii F. certe enim, ſi Tullius eſt, Tullij filius ſit, neceſſe eſt, aut iure naturæ, aut iure ciuili. Sed hoc modo, M. Tvllivs, M. F. Ci-

CERO. quomodo igitur retineri poteſt ſcriptura hæc, FLACCVS CLAVDII FILIVS? nondum enim adduci poſſum, vt aſſentiar homini doctiſſimo, Antonio Auguſtino, qui Claudium veteribus non nomen modo, ſed prænomen quoq; fuiſſe ait, deinde, vt in gente Valeria, & Horatia Flacci cognomen fuiſſe notiſſimum eſt: ita in Claudia fuiſſe non puto. poſtremo hunc Flaccū, quiſquis eſt, ciuē Romanum natum fuiſſe, nō eſt credibile; cum ignominioſa eſſet apud Romanos ſcenicorum artificiorum tota fere tractatio: ſed aut ſeruum alicuius ciuis R. aut certe libertum. quorum vtrouis poſito, illud, CLAVDII FILIVS, ſtare non poteſt. Deleui igitur vocem FILIVS, eo fidentius, quod in cæterarum fabularum inſcriptionibus, nullus omnino eſt, qui eam habeat, antiquus liber.

P. 5. ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.] Scena quid ſit, notum eſt omnib. quod autem actus fabularū partimur in ſcenas, aliamq; primam ſcenam, aliam ſecundam, & ſic deinceps dicimus: quam perite & intelligenter id fiat; quærendum puto. equidem, libere vt dicam, grammaticorū hanc non poetarum eſſe partitionem arbitror: neq; credo ſcenam pro parte actus, apud vllum probatū ſcriptorē, ſi grammaticos excipias, legi. itaq; neq; apud Plautum vlla ſcenarum mentio eſt: & in Terentij fabulis aliter ab alijs diſtinguuntur; & in veteribus Terentij

rentij libris, etiam impreſſis, neq; prima, neq; ſecunda, neq; vllo omnino ſcena nominatur.

Ibid. *Sed ijs quas ſemper*, &c.] Donatus annotat, fidem & taciturnitatẽ artes vocari. recte: artes enim antiqui & vitia, & virtutes vocabant. Terentius Adelphis: Primarũ artium magi' principem. Saluſtius: Quæ vtraq; ijs artibus auxerat, quas ſupra memoraui. plures locos congerere me memini ad hanc rem in ſcholijs, quæ olim Lutetiæ in hunc poetã edidi. animaduerto autem, Ariſtotelem quoque nonnunquam τῶν τεχνῶν nomine, virtutes etiam amplecti, vt cum ait in ſecundo νικομαχείων. ταῦτα δὲ περὶ μὲν τὸ τὰς ἄλλας τέχνας ἔχειν οὐ συναριθμεῖται, πλὴν αὐτὸ τὸ εἰδέναι.

P.3. *Nam iſtac commemoratio*] Demoſthenes περὶ ςεφάνου. τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν.

Ibid. *Liberius viuendi fuit poteſtas, nam antea*] Fuit, in hoc verſu monoſyllabum eſt: & in quarta ſede pes ille, qui creticus dicitur. Scio autem ſuper hoc pede, ecquid in iambicum carmen reciperetur, an minus varias eruditorum hominum & fuiſſe, & eſſe ſententias, ego, antequam hac de re ſtatuam, quid in quæſtione verſetur, etiam atq; etiam conſiderandum puto. Nam ſi hoc quæritur, data quibuſdam hominibus in Terentio & Plauto addendi, detrahendi, inuertendi, mutandiq; licentia, poſſintne omnes illorum Poetarum iambici verſus ita componi, vt nuſ-

vt nuſquam in eis creticus reperiatur: facilis & expedita res eſt. ipſe mehercules iambus, ſi hoc concedatur, ex eo ipſo, cui nomen dedit, verſuum genere moueri queat. Sin hoc agitur, nulla importuna & temeraria mutatione conceſſa, multine ſint in vtroque horum Poetarum verſus quorum dimenſio explicari ſine cretico non queat: ego vero innumerabiles poſſe proferri arbitror. proferam paucos ex quibus de cæteris coniectura capiatur.

Ex Andria:

Futuras eſſe audiuit. ſed ipſe exit foras.

Goueanus particulam, ſed, delere auſus eſt, parum conſiderate. poterat alio confugere, & dicere, pronomen ipſe interdum priore correpta enunciari.

Ex eadem:

Nihil propter hanc rem: ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.
Quidnã eſt? puerile eſt. q̃d eſt? nihil. quin dic. q̃d eſt.
Bonum ingenium narras adoleſcentis. optumum.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Adeon' impotenti eſſe animo, vt præter ciuium.

Piget plura vel ex hac ipſa, vel ex alijs fabulis colligere; ſunt autem innumera, nunc pauca ponam ex Plauto:

Non omnes poſſunt olere vnguenta exotica.
Tu tibi iſtos habeas turtures, piſces, aues.
Quî ſcis, an tibi iſtuc eueniat prius, quam mihi;
Quomodo occepiſtis: bibite pergræcamini,
Tace. atq; abiturus, ego ire in Piræeum volo.

Male

Male autem in hoc verſu vulgo legitur, abiturus. porro verbum abi poſteriore correpta enunciatur, vt & alijs apud eundem, & apud hunc quoq; Poetam ſat multis locis, atq; hæc è principio Moſtellariæ depromta ſunt omnia. quod ſi quis cæteras fabulas excutiat, non dici poteſt, quam multa ſit deprehenſurus, quæ ſine violentis, vt ita dixerim, mutationibus, creticum effugere non poſſunt. video & Anacreontem hoc pede in verſibus ſuis vſum. cuius illud eſt:

τέρπει με κ' ἀφροδίτη.
καὶ πάλιν θέλω χορεύειν. Et illud:
τὰς δὲ φροντίδας μεθῶμεν.

Sed & multis alijs locis eundem pedem adhibuit.

Ibid. *Quod plerique omnes*] Priſc. lib. XVIII. admonet, hanc loquendi rationem manaſſe ab Atticis. eos enim ita loqui ſolitos, *πλείονες δὲ πάντες τοῦτο λέγουσιν ἄνθρωποι.* Sic & in Heautontimorumeno:

—Dixi pleraque omnia.

Pag. 4. *Huc viciniæ*] Sic in Phormine, hîc viciniæ. Nonius tamen, & Priſcianus, & Chariſius, huic viciniæ, legunt: certeq; in quatuor manuſcriptis libris, quibus vſus ſum, huic viciniæ, aperte legitur.

Ibid. *Perduxere illuc ſecum*] Perducuntur, ait Donatus, neceſſitate coacti. Confirmat hanc interpretationem Aſconius, qui in locum illum ex

lum ex primo accuſationis, Lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: Lenones, inquit, ſunt ſcortorum perductores, etiam inuitarum perſonarum. Perductorum nomine vſus eſt & Tertullianus in Apologetico, his verbis: Nã ſi qui forte vere de ſterilitate Chriſtianorum conqueri poſſunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, &c.

Ibid. *Quis heri Chryſidem habuit?*] honeſte dictum, pro, quis cum Chryſiderem habuit? Ita intelligendũ eſt illud è nono epiſtolarum. Sed tamen ne Ariſtippus quidẽ ille Socraticus erubuit, cum eſſet obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, Laida, nõ habeor à Laide. Nam & Græcos ita nonnunquam loqui conſtat.

Pag. 5. *Nam qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi*] Conſentiunt libri: non video tamen, quo modo verſus ſtare poſſit. Si haberem libros, qui me adiuuarent, libenter hoc modo legerem:

Nam qui conflictat cum ingeniis eiuſmodi.

Siquidem verbo, conflicto, vſus eſt & in Phormione.

Pag. 6. *Honeſta oratio eſt*] In quibuſdam libris, honeſta ratio eſt. ſed hanc ſcripturam & veteres libri, & ipſa carminis ratio, & Latine loquentium conſuetudo cõfirmat. Cicero enim, quẽ ſtudioſe feciſſe conſtat, vt multas loquendi formulas ab hoc Poeta deſumtas in ſua ſcripta trãsferret, hac ipſa ſæpe vſus eſt. vnius nunc loci venit in mentem, qui eſt in ſecundo de Officijs:

ficijs: Dictu quidem eſt procliue: itaque vulgo loquuntur, ſeſe in beneficijs collecãdis, mores hominum, non fortunam, ſequi. honeſta oratio eſt, ſed quis eſt tandem, &c.

Pag. 9. *Hoc quid ſit? S. omnes qui amant*] In dimetiendo verſu, qui, non eliditur: ſed ita permanet, vt in illo Virgilij,

Credimus? an qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?
Eius autẽ generis apud hunc Poetam ſatis multa ſunt.

Pag. 10. *Neque tu hoc dicas tibi non prædictum*] Ita eſt aperte in meo manuſcripto & in altero eorum, qui in Antoniana huius ciuitatis bibliotheca aſſeruantur: eſtque hæc vera huius loci lectio, quicquid interpretes de tribus negationibus comminiſcantur.

Pag. 11. *Audiui Archilis iamdudum, Lesbiam adduci iubes*] Goueanus de ſuo addit particulã, quod, hoc modo; iamdudum quod Lesbiam adduci iubes. videlicet, quia putauit hos omnes verſus iambicos eſſe. ſed falſus eſt, ſunt enim omnes trachaici quadrati catalectici, præter poſtremos duos, qui ſunt iambici quadrati catalectici.

Pag. 12. *Vxorem decreuit dare ſeſe mi hodie*] In alijs, decrêrat. ſed & meus manuſcriptus habet, decreuit, & is, qui in hac vrbe abhinc annos octuaginta duos impreſſus eſt: cuius ego poſthac teſtimonio cum vtar, veterem Venetum nominabo. qui quidem liber, etſi, vt illa erant tempo-

tempora, mendis innumerabilibus ſcatet: tamen ita multa, ita præclara veteris ſcripturæ veſtigia retinet, incredibile vt mihi auxilium attulerit ad locos perplurimos corrigendos. Decreuit, autem quin hoc loco melius ſit, dubitare non oportet: loquitur enim non de primo illo conſilio, quo nuptiæ in hunc diẽ conſtitutæ fuerant (tunc enim non eſſet cur diceret, Nonne oportuit præſcîſſe me ante? quippe qui id ſatis multo ante cognoſſet, vt è multis huius fabulæ locis colligitur:) ſed de ſecundo, quod patrem ſubito, atque extempore cepiſſe arbitratur. Cum hæc iam ſcripſiſſem, animaduerti in libro quoque manuſcripto Bernardini Lauretani, decreuit, non decreuerat, legi.

Pag. 13. *Adeón' hominem inuenuſtum*] Inuenuſtum hoc accipere debemus, in rebus amatorijs infortunatum, & infelicem: quod Græci dicunt ἀναφρόδιτον. Græcus ille Samoſatenſis, ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως ἀναφρόδιτός εἰμι εἰς τὰ ἐρωτικά, καὶ δύο γοῦν, οὓς μάλιστα ὑπερηγάπησα, τὴν Δάφνην, καὶ τὸν Ὑάκινθον, ἡ μὲν ἀποδιδράσκει με καὶ μισεῖ, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ δίσκου ἀπώλετο. & venuſtas interdum eſt ἡ ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς εὐδαιμονία. Terent.

Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſq; adeo plenior?

Vbi tamen Nonius legit, Vetuſtatis; ſed falſo, vt puto.

Prô deûm, acq; hominum, nullón' ego] Dimeter eſt iambicus. quales etiam duos paullo ſupra octonarijs

ſarijs admiſcuit. in alijs legebatur, Prô deûm, atq; hominum fidem, nullón' ego. quomodo ſi legas, verſus ſtare non poteſt, neq; tamen auſus eſſem illud, fidem, expungere, niſi primum vidiſſem abeſſe à meo manuſcripro, deinde meminiſſem, eodẽ modo locutum hunc ipſum poetam in Phormione,

—Prô deûm immortalium,

Negat Phanium hanc ſibi cognatam eſſe Demipho? vbi etiam conſimilem è Ciceronis Oeconomico citat interpres locum. Quod igitur, prô deûm immortalium, primam eam docebas, quæſo?

Pag. 14. *Hoc incertum quorſum accidat*] Quorſum cadat. accidere enim vetere Latina lingua eſt cadere, vt cum dicimus, accidere ad genua. Ennius,

Caſa accidiſſet ad terram abiegna trabes.

Pag. 16. *Quæſo ædepol Charine, quoniam id fieri, quod vis, non poteſt: velis id, quod poßit*] Fuit hæc ſententia ſummi Philoſophi Ariſtotelis, de quo apud Stobæum hæc leguntur. Ἀριστοτέλης εἶπεν, ἐπειδὴ μὴ γίνεται τὰ πράγματα, ὡς βουλόμεθα, δεῖ βούλεσθαι, ὡς γίνεται.

Pag. 17. *Neq; pol conſilij locum habeo, neq; auxilij copiam*] Hunc verſum, vt in omnibus libris repereram, ita reliqui, ſumma ipſorum conſenſione permotus. puto tamen ita legendum:

Neq; pol auxilij locum habeo, neq; conſilij copiam.

Nam & Charinus hoc ordine propoſuerat, au-

 xilium,

xilium,conſilium, expetens; & ipſa verſus ratio, vt ita legas, exigere videtur.

Pag. 10. *Egomet continuo ad Chremem*] Liber meus, Ego me continuo ad Chremem: quod mihi quidem multo venuſtius videtur.

Pag. 22. *Qui ſe ſciret non deſerturum*] Vnum habeo librum veterem, in quo ſcriptum eſt, qui ſe ſciret non deſertum iri.

Pag. 26. *Num immemor es diſcipuli?*] Alij emendant, Num immemor es diſcipli? ego nihil mutandum cenſeo: in tertia enim huius carminis ſede eſſe pedem, qui proceleuſmaticus dicitur: vt in illis,

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Non fiet hoc modo ſine te exorem ſcilicet.

Ita faciam. quid? quid aliud volui dicere? nam quod Ioachimus Camerarius & hunc pedem, & amphimacrum ab iambico excludit, mihi quidem multis de cauſis non placet. eas cauſſas tunc explicabo, cum Plautum à me emendatum in publicum emittam: quod, ſi vita ſuppeditabit, cito fore confido.

Ibid. *Adhuc Archillis, quæ aſſolent, quæque oportet*] In veteribus, oportent. Sunt autem hic aliquot verſus, quorum dimenſionem explicare ex veteribus libris non potui, ex ingenio nolui.

Pagina 27. *Tibi videor eſſe, quem tam aperte*] In alijs, Tibi videor, quem tam aperte. Goueanus intellexerat, deeſſe aliquid ad verſum, feceratq;, Tibi videor ego, quem tam aperte, &c.

quod

quod ego repoſui, in veteribus libris ſumma conſenſione reperitur.

Pag. 30. *Amantium iræ, amoris integratio eſt*] Ita eſt in libris manuſcriptis: in vetere tamen Veneto, reiṇtegratio. apud Seruium in eclogam 11. legitur, redintegratio. hanc autem ſententiam ita expreſſit Plautus:

Verum iræ ſi quæ eueniunt forte huiuſmodi
Inter eos, rurſum reuentum in gratiam eſt,
Bis tanto amici ſunt inter ſe, quam prius.

Sed & apud Ælienum lib. 11. de varia hiſtoria legiſſe videor quiddam ab hoc loco non nimis alienū. id eſt huiuſmodi: Pauſaniæ Agatho Poeta in amorib. ac delicijs fuit, ventitabat autem ſæpe vterq; eorum vna ad Archelaum regem, qui & Muſarum erat ſtudio deditus, & à rebus amatorijs minime alienus. hic cum illos inter ſe crebro diſſidentes videret, contemtui eſſe amatorem amato autumabat, quodā igitur die, Quæſo, inquit, Agatho, quod ingeniū tibi eſt, qui homini vni ex omnib. maxime te diligenti tam frequenter iraſceris? Ego dicam tibi, ô rex, inquit ille. non enim iſta facio, vel quod Pauſaniæ parū cupiam, vel quod agreſti ſim, efferoq; ingenio. quin ſi mihi vel aliunde, vel ex ipſo Poetices ſtudio aliqua affectuū, quibus hominum tentantur animi, cognitio eſt, eam ego demum ſummā eſſe voluptatem amantib. duco, cum e diſſenſione in gratiam cum ijs, quos amant, redeunt: exploratumq; habeo nihil ipſis

accidere poſſe iucundius. hanc igitur voluptatem ſæpe Pauſaniæ impertior qui ei frequenter iraſcar: non modico enim gaudio perfunditur, cum me ſibi ſtatim cōciliari videt. id gaudium non perſentiſceret, ſi amor in eum meus vnó quaſi tenore, & ſine vlla eiuſmodi offenſione procederet. Hæc Agatho. quæ rex non mediocriter laudaſſe perhibetur.

Pag. 33. *Inſperante hoc, atq; inuito Pamphilo*] Inſperante ſene, Pamphilo autem inuito. hoc viſum eſt admonere, quoniam ſunt, qui vtrunq; ad Pamphilum referant: quo nihil fieri ineptius poteſt.

Pag. 35. *Hoccine credibile eſt, aut memorabile*] Horum primorum verſuum rationem explicare, difficile eſt. quidam, magna in mutando licentia vſi, fecere iã binos octonarios. ego veterem ſcripturam cum fide proponere, vt erat, malui.

Ibid. *Hic vbi opus eſt, non verentur*] Similis eſt ſententia Plauti in Epidico:

Pleriq; homines ſunt, quos, cum nihil refert, pudet;
vbi pudendum eſt,
Ibi deſerit pudor.

Pag. 37. C. *Quis homo iſtuc?* P. *Dauos.* C. *Dauos?* P. *Dauos omnia*] Diuine hunc verſum iampridem reſtituerat homo ingenioſiſſ. Antonius Goueanus, qui, etiamſi præterea aliud nihil præſtitiſſet, eſt tamen, cur ei Terentij amatores multum ſe debere fateantur.

Pag. 45. *Vt quimus, aiunt, quando, vt volumus, non licet*]

licet] Circumfertur apud Græcos ſenarius, ex quo hic expreſſus videtur:

Ζῶμεν γὰρ οὐχ ὡς θέλομεν, ἀλλ᾽ ὡς δυνάμεθα.

Pag. 46. *Optume hoſpes*] Mirum eſt, quantulæ res quantum interdum eruditis hominibus negotium exhibeant. antea cũ locus ita legeretur:

Optume hoſpes pol Crito antiquum obtines:

nonnulli, qui verſum nõ conſtare animaduerterent, contra omnium librorum fidem, ex optume, fecerunt, oportune; quo nihil minus oportunum cogitari poterat. Goueanus, & librorum veterum, & Donati auctoritate neglecta, addidit, morem, hoc modo:

Morem optume hoſpes pol Crito antiquum obtines.

ego, vnica litterula adiecta, (quæ quam facile à librarijs omitti potuerit, nemo non videt: ſæpe enim in hoc genere peccarunt, cum literam, quæ geminanda erat, ſemel tantum ponerent) ea igitur adiecta, locum (vti mea fert opinio) emendaui.

Pag. 53. *Næ iſtam multimodis tuam inueniri gaudeo*] Vocem antiquam, multimodis, quæ nuſquam in vulgatis libris apud hunc Poetam legebatur, primus ego, ni fallor, in veterem quaſi poſſeſſionem reſtitui. de qua & ſimilibus Cicero in Oratore: Sed quid ego vocales? ſine vocalibus ſæpe breuitatis cauſſa contrahebant; vt ita dicerent, multimodis, vaſargenteis, paſſicrinibus, tectifractis: & in tertio de Oratore citatur hic veteris Poetæ verſus:

Multimodis ſum circumuentus, morbo, exſilio, atque inopia.

Hac autem ipſa voce ſæpe vſum Lucretium, notius, quã vt collectis exemplis patefieri neceſſe ſit.

M. ANTONII MVRETI IN EVNVCHVM TERENTII ARGVMENTVM.

CIVIS quidam Athenienſis filiam, cui Pamphilæ, & filium, cui Chremeti nomen erat, habuit, ex ijs Pamphilã adhuc infantulam prædones rapuere è Sunio, & mercatori cuidã Rhodio vendidere: qui Rhodũ aduectam, meretrici, quam amabat, dono dedit. hæc acceptã puellam pari cura ac ſtudio cũ Thaide filia cœpit educere: nemo vt eſſet, qui non vtramq; ex ipſa genitã eſſe arbitraretur. Thais, quę grandiuſcula erat, cum ad eam ætatem perueniſſet, vt viris placere poſſet, maternã, vt fit, viuẽdi rationem inſecuta, cũ hoſpite quodã Athenas venit. qui eam poſtea moriens hæredem reliquit. interea miles, Thraſo nomine, ad eam adiecit animũ, cumq; cum ea per aliquod tempus cõſueuiſſet, in Cariam profectus eſt. Thaidis mater per eos dies vitam cum morte commutauerat, fraterq; ipſius Pamphilam venalẽ propoſuerat, ſperans eam ꝙ & formoſa eſſet, & fidibus ſciret, pręclare à ſe venditũ iri. forte accidit, vt eo ipſo tempore Thaidis amator miles eſſet Rhodi: qui, harum

harum omnium rerum inſcius, Pamphilam emit, vt eſſet, quod amicæ, Athenas reuerſus dono daret. Thais profecto milite, aliam cõditionem quæſierat, adiunxeratq; ſibi Phædriam, adoleſcentẽ Athenienſem, Lachetis filium. inaudiuerat interim etiam aliquid de Pamphila: iamq; cum fratre ipſius Chremete aliquoties collocuta, eo peruenerat, vt non dubijs indicijs intelligeret, ſororẽ illius eſſe, quę ſecum in maternis ædib. æducata foret. Summopere cupiebat igitur occaſionẽ ſibi aliquam dari, qua Pamphilam ſuis reſtitueret; eodemq; facto & puellam ſummo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitia fortunas conſtabiliret ſuas. Redit miles, ſed cũ cognoſceret de amore Phędriæ, puellam ſe, niſi eo repulſo, daturũ negat. Thais, quid ageret, neſcire: nam & Phędriam amabat ex animo, & Pamphilæ recipiendæ gratia quiduis ſibi faciundũ putabat. tandem, cum ſperaret ſe poſtea facile conſilium ſuum ei ipſi cuius animũ offenderet, probaturã, Phędriam, vt militi gratificaretur, excludit. Poſtridie acceſſito ei, atq; ægre ferenti, tandem ſe purgat, multiſq; precibus ab eo impetrat, vt per biduũ priores partes habere Thraſonem ſineret: vbi primum eripuiſſet puellam, nihil ſibi cum illo amplius fore. Phædria, vt huius bidui moleſtiã ęquiore animo ferret, rus ſibi abeundũ eſſe ſtatuit: itaq; abiens mandat Parmenoni, vt Eunuchum & Æthiopiſſam ad Thaidẽ, cui eos eme-

rat, duceret. Pamphilam, cum ex ædibus Thraſonis ad Thaidem deduceretur, conſpicatus in via Phędriæ frater natu minor, Chærea, ita eius amore flagrare cœpit, nihil vt penſi haberet, dum ea potiretur: neq; prius cõquieuit, quam, eius rei cauſſa, ad Thaidem pro Eunucho deductus eſt. quid plura? Thaide ad cœnam cum milite profecta, virgini à Chærea per vim vitium offertur. turbæ vndiq; mirabiles, donec, tota re patefacta, Thais à Lachete in fidem & clientelam recipitur. Chærea agnitâ Pamphilam duxit vxorem; Thraſo diu illuſus, tandem in amoris meretricij partem, Gnathonis paraſiti opera, admittitur.

SCHOLIA.

Pag. 60. *Si quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis, quam plurimis*] Iampridem admonuit Æmilius Ferretus, quam plurimis, hoc loco duas eſſe dictiones: ſenſumque eſſe, ſi quiſquam eſt, qui ſuum ſtudium eo referat, vt bonis potius, quam vt plurimis placeat, &c. deeſt igitur particula, potius, vt in illo Plauti ex Rudente:

—certum eſt mori, quam hunc pati lenonem in me graſſari.

ſic etiam ſæpe loquuntur Græci. Homerus:

Αὐτὸν ἔχοντά σε βύλομ' ἐπαυρέμεν, ἤ τινα τῶνδε.

Idem, Βύλομ' ἐγὼ λαὸν σοὸν ἔμμεναι, ἢ ἀπολέσθαι.

Alexander in epiſtola ad Ariſtotelem: ἐγὼ δὲ βυλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριςα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι

γάμισι, διαφέρειν. contra, quæ hîc particula deeſt, ea ſæpe alijs in ſermone Latino locis redundat. Cicero in Diuinatione: Tamen eos defendes, qui ſe ab omnibus deſertos potius, quam abs te defenſos, eſſe malunt? Plautus Sticho:

Si manere hîc ſeſe malint potius, quam alio nubere.

Terentius in Adelphis:

Quin, quidqd, poſſem mallē auferre poti⁹ in præſentia.

Vlpianus:

Si actor malit dominum potius conuenire.

Palladius de inſitione:

Malo operam eius exſpectare potius, quam timere.

Ibid. *Exiſtimaui eſſe. ſic exiſtimet*] Ex gloſſemate alicuius barbari & inepti magiſtri irrepſerat in hunc verſum vox, ſciat: hoc modo, Sic exiſtimet, ſciat. id collegi primum ex vetere libro Veneto, & quatuor manuſcriptis, quibus vſus ſum, in quibus erat omnibus;

Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet, ſciat, præſumat. vt appareret, primum verbum Terentij eſſe, reliqua duo ex eodem fonte manaſſe. hoc tantum diſcriminis animaduerti, quod in vetere Veneto, pro exiſtimauit, perperam legitur, exiſtimat. ſed & in libro viri clariſſimi, Petri Bembi, locus hic totus ita ſcriptus, vti eum nos emendauimus, legitur.

Pagina 62. *Proin tu, dum eſt tempus, etiam atq; etiam cogita Here*] Continuatam eſſe hanc Parmenonis orationem non dubito: ideoque interiecta perſonarum nomina ſuſtuli, libet ver-

ſus apponere, quibus hunc locum expreſſit Horatius:

Porrigis irato puero cum poma, recuſat:
Sume catelle. negat, ſi non des; optat. amator
Excluſus qui diſtat? ait, vbi ſecum, eat, an non,
Quo rediturus erat non arceſſitus, & hæret
Inuiſis foribus: nec nunc, cum me vocet vltro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit, reuocat. redeam? non, ſi obſecret. ecce
Seruus non paullo ſapientior. O here, quæ res
Nec modum habet, neq; conſilium, ratione modoq;
Tractari non vult. in amore hæc ſunt mala: bellum;
Pax, rurſum. hæc ſi quis, tempeſtatis prope ritu
Mobilia, & cæca fluitantia ſorte, laboret
Reddere certa; ſibi nihilo plus explicet, ac ſi
Inſanire paret certa ratione, modoque.

ſed & Perſius:

Quidnā igitur faciam? ne nunc, cū accerſar, & vltro
Supplicet, accedam? &c.

Pag.64. *—vtinam eſſet mihi*
Pars æqua amoris tecum] Simile eſt votum illud Theocriti:

Εἴθ᾽ ὁμαλοὶ πνεύσειαν ἐπ᾽ ἀμφοτέροισιν ἔρωτες
Νῷιν.

Pag.74. *Viden' oſſum & cibus quid faciat alienus?*] Hic quoq; ſecutus ſum auctoritatē Petri Bembi, quam nemini docto atq; intelligenti aſpernari fas puto. in libris tamen, quos vidi, omnibus, vel ocium, vel otium. vocem oſſum, Chariſius exponit.

Ibid.

Ibid. *Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem video*] Verſum non conſtare, omnes, vt opinor, vident. ego verebar, ne Terentius ſcripſiſſet, *Sed Parmenonem ante oſtium meretricis triſtem video*: poſteaque ad nomen, meretricis, appoſita eſſet gloſſa, *Thaidis*. quæ deinde irrepſiſſet in verſum.

Pag. 75. *Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus*] Hic quoq; verſus non conſtat: conſtabit autem, ſi legas hoc modo:

Qui mihi nunc vno digitulo forem operis fortunatus,
Næ tu iſtam ſaxo calcibus ſæpe inſultabiſ fruſtra.

Idq; ego verum eſſe arbitror, eodemq; modo corrigendum eſſe verſum ex Heautontimorumeno, qui cum vulgo ita legatur:

Mane, mane. quid eſt, quod tam à nobis grauiter crepuere fores?

ita legendus videtur:

Mane, mane. quid eſt, quod tam à nobis grauiter crepuit foris?

Omnino tamẽ veteres libri cum vulgatis conſentiunt.

Pag. 77. *Cum in cellulam ad te patris penũ omnem*] Hanc lectionem & libro quincto Priſcianus agnoſcit, & conſentiens librorum veterum confirmat auctoritas.

Pag. 82. P. *iubeſne?* C. *iubeo, cogo, atq; impero.*

P. *Numquam defugiam auctoritatem, ſequere, C. dĩ vortant bene*] Defugere auctoritatẽ, quid ſit, video etiam ab eruditis hominibus ignorari. valet au-

let autem, cum ipſe rei alicuius faciundę auctor fueris, eiuſq; euentũ in te receperis, id inficiari poſtea, & fateri nolle, eã auctore te factã. liquido cõſtare hoc, ꝓpoſitis exemplis, põt. Plautus:

Suſpende, vinci, verbera: auctor ſum, ſino.

M. *Si auctoritatem poſtea defugeris,*

Vbi diſſolutus tu ſies, ego pendeam.

hoc enim ſignificat: ſi tu poſtea inficiari volueris te harum mihi rerum auctorem fuiſſe: Cicero pro Sylla: Itaque attende iam, Torquate, quam ego non defugiam auctoritatem Conſulatus mei: Id eſt, quam non recuſem, quo minus ea, quæ, me conſule, in opprimenda coniuratione geſta ſunt, ea me auctore omnia geſta eſſe dicantur. hęc illius orationis cum ſit vis, puto, hoc quoq; loco, illud, Numquam defugiam auctoritatem, non à Parmenone, ſed à Chærea dici, perſonarumq; nomina ita diſtingui oportere:

P. Iubeſnę? C. iubeo, cogo aque impero.

Numquam defugiam auctoritatem. P. Sequerę. di vortant benę: vt interroganti ſeruo, ita reſpondeat Chærea; Ego vero iubeo, cogo, atque impero, neq; vmquã recuſabo, quo minus tu, quidquid huius factum erit, auctore atq; impulſore me factum eſſe dicas. tum ſeruus: ſequere, inquit; dî vortant bene. nam hæc quoq; poſtrema verba non tam Chæreæ cupido ac confidenti conueniunt, quam ſeruo dubio animi, & inceptionis tam periculoſæ euentum extimeſcenti.

Pag. 86. *Fac periculum in literis,*

Fac in palæſtra, in muſicis: quæ liberum

Scire æquom eſt. adoleſcentem ſollertem dabo] Hinc ſciri poteſt quibus olim ſtudijs liberi adoleſcentes inſtituerentur. hæc autem ipſa ponit Ariſtoteles. additque præterea pingendi artem. eius verba ſunt ex VII. πολιτικῶν. ἐϛὶ δὲ τέτταρα σχεδὸν, ἃ παιδεύειν εἰώθασι, γράμματα, καὶ γυμναστικὴν, καὶ μουσικὴν, τέταρτον ἔνιοι γραφικήν.

Pag. 106. *Omnia prius experiri verbis, quam armis, ſapientem decet*] à libris impreſſis aberat vox, verbis, qua tamen detracta, claudicat verſus. in meo manuſcripto, & in duobus Antonianis extat. Omnia prius experiri conſilio, quam armis ſapientem decet: at illud verſus ratio nō patiebatur. Verbis eſt in vetere Veneto, & in manuſcripto, cuius mihi copiam fecit honeſtiſſimus, & omni liberali doctrina politiſſimus adoleſcens, Bernardinus Lauretanus. Si cui tamen illud, conſilio, magis arridet, poterit ita legere, vt in quibuſdam impreſſis:

Conſilio omnia prius experiri, quam armis, ſapientem decet.

Pag. 110. *Aufugiſtin'?* CH. *hera, factum.* TH. *ſatin' id tibi placet?*

CH. Non. TH. credin' te impune habiturum?] In alijs, credin' te impune abiturum? ego cur hoc maluerim, in cauſſa eſt, quod infrà quoq; Terentium ita locutum video, Siquidem iſtuc impune habueris.

Pag.

Pag. 114. *Quæ cum amatore ſuo cum cœnant, liguriunt*] Hic certe eſt creticus primo loco. ſed eum vt effugeret Goueanus, legit hoc modo:

Cum amatore ſuo quæ cum cœnant, liguriunt. neque animaduertit, ſe eodem recidere. verbum enim, ligurio, ſecundā ſyllabam producit. Horatius:

Semeſos piſces, tepidumq; ligurierat ius.

neq; deſunt eruditi homines, qui *r* litera geminata ſcribendum cenſeant.

Pag. 115. *Quæ futura exempla*] Notum eſt ex Platone, tria eſſe Poëtarum genera, κόλασιν, τιμωρίαν, παράδειγμα: de quibus eſt etiam aliquid apud Gellium. ex ijs intelligi poteſt, quid hoc, & ſimilibus locis exempli nomen valeat; itemq; quam proprie inſcripta ſit illa altera fabula, ἑαυτοντιμωρούμενος.

Pag. 116. *-nunc minatur porro ſeſe, id quod mœchis ſolet*] Quid autem id eſt, quod deprehenſis mœchis fieri ſolebat? dixi equidem alibi: ſed hîc quoq; non omittendum videtur. inſperſo cinere calido, nates eis depilabant: immittebantque in ſedem raphanos. Ariſtophanes in νεφέλαις. τί δ' ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενός σοι, τέφρᾳ δ' τιλθῇ, ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν, τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι. vbi interpres: οὕτω, inquit, τοὺς ἁλόντας μοιχοὺς ᾐκίζοντο. ῥαφανῖδας λαμβάνοντες, καθίεσαν εἰς τοὺς πρωκτοὺς τούτων. καὶ παρατίλλοντες αὐτοὺς, τέφραν θερμὴν ἐπέπασσον, βασάνους ἱκανὰς ἐργαζόμενοι. Græcus ille Samoſatenſis, ἐν Ἀρμενίᾳ μοιχεύων ἁλοὺς μάλα πολ-

λας

λὰς πληγὰς ἔλαβε, καὶ τέλος κατὰ τέγους ἁλούμενος, διέφυγε, ῥαφανίδι τὴν πυγὴν βεβυσμένος.

Pag. 118. *An in Aſtu venit?*] Eadem voce vſus eſt & M. Tullius in ſecundo de legibus: Veſtri Attici, prius quam eos Theſeus demigrare ex agris, & in Aſtu, quod appellatur, omnes ſe conferre iuſſit, &c.

Pag. 122. *Satis credo nihil eſt Thaide hac frater, tua dignius*] Hunc verſum quidam ſine cauſſa mutare voluerunt: quod neſcirent vocem, nihil, etiam producta poſteriore ſyllaba enunciari. Exemplum autem eſt & apud Ouidium:

Morte nihil opus eſt, nihil Icariotide tela.

Pagina 123. *Si in plateia hac te offendero poſt vmquam, quod dicas mihi*] Ex gloſſemate aliquo in ordinem verborum Terentij defluxerant voces duæ, nihil eſt: quas cum alijs de cauſſis, tum quia verſum manifeſto corrumpebant, ſuſtuli. eſt autem particula, quod, ita poſita, vt in illo Plauti:

Quod ille gallinam, aut columbam ſe ſectari, aut ſimiam
Dicat, perijſtis, niſi vſque ad mortem multatis male.

de quo, alijsq; ſimilibus commemoraui quodam loco in Catullum. Sed & Terentius ipſe ſupra ita locutus eſt:

Sane quod tibi nunc videatur eſſe; hic nebulo magnus eſt:

& Cicero in Piſonem: nam quod vobis iſte tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus,

lus, nũc vero etiam rapax, quod ſordidus, quod contumax, quod ſuperbus, quod fallax, quod perfidioſus, quod impudens, quod audax eſſe videatur: nihil ſcitote eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius.

Pagina 125. *Hunc comedendum & deridendum vobis prabeo.* CH. *placet*] Quia facile ſuſpicor, fore permultos, qui me à peruulgata huius loci lectione receſſiſſe mirentur: iccirco hanc emendationem meam diligenter mihi conſtituendam, ac conſtabiliendam puto. ante me igitur ita in impreſſis pæne omnibus legebatur:

Hunc comedendum & deridendum vobis propino. atque ego mirabar equidem, qua ratione dictum eſſet propinare aliquem comedendum: cum in ipſo propinandi verbo bibendi ſit, non comedendi, ſignificatio. nam ſi ſolum illud alterum fuiſſet; poterat fortaſſe ita dictum videri, propinare aliquem deridendum, vt apud Demoſthenem, προπίνειν τὴν ἑλλάδα. & apud Euripidem in Rhœſo:

Ἕλλησιν ἡμᾶς προὔπινες, τὸ σὸν μέρος.

certe quidem, comedendum propinare, ſatis lepide dici non poſſe opinabar. viderat hoc neſcio quis, qui libros Sebaſtiani Gryphij, anno M. D. XLIV. impreſſos, correxerat: itaq; in illis ſcriptum reperias:

Hunc comedendum, & bibendum vobis propino. at eum oportet valde imperitũ dimetiendorum verſuum fuiſſe: profecto enim, ſi aliquid in hoc genere

genere valuiſſet, poterat digitis, vt ille ait, & aure deprehendere, multum, ea mutatione facta, ad legitimam verſus menſuram deſiderari. mouebat ipſa me quoque metri ratio: propino enim breuem habet primam ſyllabam, longam ſecundam. Martialis:

Quod nulli calicem tuum propinas,
Humane facis, Herme, non ſuperbe.

ergo ſi quis id verbum retineat, erit iambus in trochaico verſu: quod ita abſurdum eſt, valde vt mirer, quid adducere potuerit inſigniter eruditum hominem Camerarium, vt affirmaret, id interdum fieri poſſe, neq; tamen quidquam hoc loco monere auſus eſſem ſine veterum librorum teſtimonio quatuor, cum hæc ſcriberem, ad manum habebam calamo exaratos libros: in ijs omnibus ſcriptum erat: Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. itaq; ſuſtinendam amplius ſententiam non putaui: ſed, omni dubitatione remota, reponendum id verbum quod & orationis concinnitas, & metri ratio, &, totum, librorũ veterum conſentiens auctoritas comprobaret. ac fieri fortaſſe poſſit, vt quiſquam, ne hanc emendationem recipiat, Donati interpretatione moueatur, qui hoc verbum explicans, Facete, inquit, dixit, vt paraſitus: & quaſi de conuiuio loqueretur. ita enim legendum eſt. ſed eam ipſam ſi quis accurate conſideret, videbit, ad præbendi nihilo minus, quam ad propinandi verbum

poſſe accommodari. præbere enim apte admodum in epulis conuiuijſque dicitur. Cicero ad Q. Fratrem: Sponſalia Craſſipedi præbui. Quin & eum qui præbet, pro epuli domino dixiſſe Horatium, homines eruditiſſ. affirmant, qui ita legunt illud è 1. Serm.

E quibus vnus auet quauis adſpergere cunctos,
Præter eum qui præbet, aqua;

non, vt vulgo legitur,

Præter eum, qui præbet aquam.

M. ANTONII MVRETI IN HEAVTONTIMORVMENON TERENTII Argumentum.

CHREMES Soſtratæ vxori grauidæ præceperat, ſi puellam pareret, vt eam ſtatim interficeret. fuit hæc immanitas in veterum moribus, vt, cum fera nulla ſit, quæ fœtus ſuos non diligat, ipſi, quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Soſtrata puellam eniſa (vt eſt maternus ſemper animus clementior) vitam ei adimere non ſuſtinuit: ſed pauperculæ cuidam anui Corinthiæ, Philteræ nomine, exponendam dedit: etiamque, muliebri quadam ſuperſtitione, annulum de digito detractum ſuo, iuſſit, vt vna cum puella exponeret. id, quod tum ſtulte factum videri poterat, poſtea puellæ ſa-

læ ſaluti fuit: eius enim annuli ope tandem agnita eſt à ſuis. anus acceptã puellam Antiphilam nominat, educatq; vt ſuam. Eam, cum adoleuiſſet, anuſq; illius filia putaretur, Menedemi filius, Clinia perdite amare cœpit, prope iam vt pro vxore haberet. quod vbi reſciuit pater, ita violenter tulit, vt filium, aſſiduitate iurgandi, clam militatum in Aſiam abire coegerit: tum vero qui filij amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore eiuſdem abſentiam ferre cœpit: itaq; vt de ſe ſupplicium abſenti filio daret, qui eum ſæuitia ſua exegiſſet ex ædibus. ædes, ſuppellectilem, familiam vendit, præter, qui ſerui ad opus ruri faciundũ vtiles erant: ingentemq; ſibi agrum comparat, vbi à prima luce ad noctem non ſeruos modo exerceret, verum etiam homo ſexagenarius, ſenectutẽ miſeris modis excruciaret ſuam. profecto Clinia, Philtera, quæ, vt dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremum vitæ diem morte confecit. Clinia cum iam menſes tres abfuiſſet, amicæ deſiderio reuerſus, non auſus eſt patri ſe in conſpectum dare, antiquam illius aſperitatem veritus. ſed ad Clitiphonem, Chremetis filium diuertit: qui cum magna ipſi à puero familiaritas interceſſerat. Clitipho, ſodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem ſeruos (iam autem aduesperaſcebat) in vrbem, ad accerſendã Antiphilam, mittit. expoſuerat eo ipſo die Menedemus Chremeti, quanto ſibi deſiderio eſſet filius:

parum vt abfuerit, quin Chremes, cum primum de reditu Cliniæ accepit, mitteret, qui ei nunciarent, continuit tamen ſe in diem poſterum, quod ita magis è re illius fore cēſeret. Syrus, ſumma ſeruus & audacia, & aſtutia, qui Antiphilam tantum accerſere iuſſus eſſet, etiam Bacchidē adduxit. erat hæc meretrix procax, potens, ſumtuoſa, nobilis: cuius ſe amore haud ita pridem irretierat Clitipho. quo autem res Chremetem lateret, hoc conſilium capiunt, vt Bacchidem quidem amicam Cliniæ, Antiphilam vero vnam de illius ancillis eſſe ſimularent. poſtridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiſcitur, & rediiſſe Cliniam nunciat. ille gaudio amens, filium iamiam videre, iamiam amplecti, iamiam ei ſe ſuaque omnia permittere cupiebat. at Chremes, caue, inquit, faxis: iſtoc enim modo & te, & eum, & rem vna perdideris tuam. ſimul ei oſtendit, quot incommoda capturus ſit, ſi tam molli eſſe ſe, tamq; infracto animo oſtenderit. Cliniæ amicam (eam enim Bacchidem exiſtimabat) non iam pauperculam eſſe, aut paruo contentam, vt antea: ſed ſumtuoſam, gemmis atq; auro collucentem, cum familia numeroſiſſima. vna, inquit, mihi nox tantum non paupertatem attulit: nedum tu te cenſeas oneri ferundo fore, ſi te illi perpetuo ſumtibus ſuppeditare oporteat. quin tu ita potius agito. humane quidem & comiter excipito filium: iſtud tamen

men tam impotens illius deſiderium occultum habeto. tum ſi ille, quod amicæ det, vt habeat, machinam aduerſum te aliquam ſtruet, falli te ſinite. ita & eum commodius retinebis apud te, & ſumtuum facies minus. hęc Chremes, neſcius (vt ſunt humana) oculatum foris eſſe ſe, cæcum domi. interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quo modo illi à Chremete ipſo conficeret. iamq; inibi erat, cum eum Chremes arreptum blande compellat, hortaturq; aliquam ad Menedemum fallaciam moliatur. iniecit in ſermone Syrus mendacium à ſe pro tempore confictum: anum Corinthiam, Antiphilæ (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuo accepiſſe à Bacchide, ea mortua, puellã pro pecunia illa arrhaboni relictam. dum hæc aguntur, annulum ſuum agnouit Soſtrata, eiuſq; indicio, Antiphilam filiam ſuam eſſe cognouit. gaudio exſiliens, omnem rem defert ad virum: qui, ea leuiter obiurgata, repertam tamen filiam, ipſe quoq; gauiſus eſt. iam omnia in trãquillo erant; abſq; Bacchide fuiſſet. ſed & illi quoquo modo decem excudendæ erant argenti minæ. & periculum erat, ne aliquà eam Chremes filij amicam eſſe reſciſceret. ibi Syrus audax conſilium init, quomodo & vtrique ſeni rem, vt erat, patefaceret, & commode ſeſe tam impedito negotio expediret. primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quo modo argen-

tum à Menedemo eripiam. dicemus ei, Bacchidem hanc tui Clitiphonis amicam eſſe : orabimuſque, vt eam domi ſuæ dies aliquot eſſe patiatur, teque id celatum velit. porro Clinia filiæ tuæ, quæ modo reperta eſt, formã ſibi complacitam eſſe dicet, eamq; petet vxorem. Quid tum? pecuniam, inquit, petet à patre ſuo, quî nouæ nuptæ ornamenta coëmat: eam pecuniam numeraturus eſt Bacchidi. iam autem ad Menedemum, Syri hortatu, tranſierat Bacchis: & eo pompam omnẽ ſuam trãſduxerat. Chremes primo non ſatis conſilium illud probare. at illam certe, inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua oppoſita erat pignori, quin diſſoluas, facere honeſte non potes. Ego vero, inquit Chremes, & libenter quidem. Imo vero, infit Syrus, dato eam Clitiphoni: qui ad Bacchidem deferat. ita enim facilius credet Menedemus, eam illius eſſe. fit ita ſane, numeratur à parte Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret. interea tota res detegitur. indignari Chremes, & fremere, & minitari ſe omnia atrociſſima exempla editurum. tandem, cum prius Antiphilam Cliniæ collocaſſet, partim Menedemi, partim vxoris precibus delinitus, ignoſcit. Clitipho ſe, relictis meretricijs amoribus, vxorem ducturum pollicetur. Cum autem cæterarum fabularum argumentum vno die contineri ſoleat, huius non niſi biduo explicari poteſt.

SCHO-

Scholia.

Pag. 131. *Fodere, aut arare, aut aliquid ferre deni-que*] In alijs illud, denique, cum ſequentibus coniungitur, hoc modo:

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. deniq;
Nullum remittis tempus.

ego fidem habeo Ciceroni, qui in primo de Finibus citans hunc locum, facile oſtendit, denique, finé periodi eſſe: & alioqui ſcio, alijs quoq; locis hac voce ita vſum Terentium.

Ibid. *At enim me, quantum hic operis fi it, pœnitet*] Impreſſi, vt opinor, omnes, præter eos, quos, aliquot ab hinc annos, ediderat Manutius,

At enim, dices ne quantum hic operis fiat pœnitet.
miror autem, ne Goueanum quidem ipſum vidiſſe, detracto verbo, dices, multis partibus venuſtiorem orationem fieri: recepto autem, verſum conſtare non poſſe.

Pag. 132. *Si quid laboris eſt, nollem: ſed iſtuc quid mali eſt?*] Neq; conſtat verſus; neq; ſententia mihi quidem ſatis aperta eſt cum aliud, hoc quidem tempore, nihil poſſem, quod in veteribus libris erat, cum fide proponere, ſatis habui. Sunt qui putent legendum, Si cui labori eſt, nollem: hoc ſenſu: Si quem tibi laborem, ac moleſtiam affert huius rei explicatio, ac patefactio, nollem equidem vrgere te, ac tibi moleſtus eſſe.

Pag. 134. *Aetate me putauit, & ſapientia.*] In alijs.
Et ætate putauit me, & beneuolentia:

quæ lectio neq; inconcinna eſt, & veterum librorũ teſtimonio adiuuatur, in quibus tamen perpetuo ſcribitur, beniuolẽtia. ego Petri Bembi auctoritatem ac teſtimonium ſequi malui.

Pag. 135. *Victum exercerent ſuum.*] Dionyſius Lambinus, homo commemorabili doctrina, pariq; probitate præditus, cenſet hoc loco legendum, victum exſarcirent ſuum. Sed in libro Petri Bembi, non tantum, vt in alijs, exercerent, legitur, verum etiam adſcripta eſt ad latus explicatio quædam huius vocis quæ ſcripturæ illius integritatẽ confirmet. multum autem eius libri valere debet auctoritas, eſt enim ita antiquus, vt Angelus Politianus, qui multos veteres libros viderat, teſtatus ſit, omnium cuiuſq; generis librorum, quos ipſe vmquam vidiſſet, eum ſibi antiquiſſimum videri.

Pag. 139. *Quam iniqui ſunt patres*] Miror, quid ſibi voluerint, qui actus principium hoc loco fecerunt. cum enim, Chremete ſolo ingreſſo domum, Clitipho in proſcenio remanſerit, nemo profecto non videt, eorum duntaxat quibus Comica ratio non penitus ignota eſt, non modo nouum actum, ſed ne nouam quidem (ſi ita loquendum eſt) ſcenam hoc loco eſſe poſſe.

Pag. 140. *Aſtutus næ ille haud ſcit, quam mihi nunc ſurdo narret fabulam*] Contemtum hunc paternarum admonitionũ mirifice expreſſit Theocritus: apud quẽ paſtor quidam, cum æſtatem à ſe

à ſe non metui, indicare vellet, ait tanti eam à ſe fieri, quanti à liberis patrum matrumq; verba fiunt. verſus hi ſunt:

Τοῦδε θέρους φεύγοντος ἐγὼ τόσον μεδεαίνω,
Ὅσον ἐρῶντι πατρὸς μύθων, καὶ μητρὸς ἀκούειν.

Ibid. *Nam Clinia hic, etſi is ſuaram rerum ſatagit,*

Attamen] Neſcio quo modo factum eſt, vt hic verſus meã diligentiam fugerit: ita enim emendandus fuerat, vt eſt in quibuſdam impreſſis, & in omnibus calamo notatis:

Nam hic Clinia, & ſi is quoq; ſuarum rerum ſatagit, attamen
Habet, &c.

Pag. 141. *verum interea, dum ſermones cædimus*] Genus hoc loquendi ductum eſſe à Græcis, admonet Priſcianus lib. XVIII. eos enim ita dicere ſolitos, κόπτειν λόγους, aut κόπτειν ῥήματα.

Pag. 142. *Non oportuit relictas. Portant quid rerum?*] Ita ſæpe loquebantur veteres, cum magnam rei alicuius vim, aut copiam indicare vellent. Sic in Andria:

Di boni. boni quid porto? & in hac ipſa fabula:
Modo pitiſando quid vini abſumſit mihi?
Plautus in Epidico:
Tum captiuorũ quid ducunt ſecum pueros, virgines,
Binos, ternos alius quiſque: ſit concurſus per vias.

Cicero in Verrem: Quid lacrymarum putatis ipſum profudiſſe Neronem?

Pag. 144. *Nam diſciplina eſt iiſdem, numerarier*

 Ancillas

Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam] Pręceptum hoc ita complexus eſt Ouid. in arte:

Sed prius ancillam captatæ noſſe puellæ
Cura ſit: acceſſus molliet illa tuos.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
Quod cupis, ex facili ſi volet illa feres.

Pag. 146. *Enimuero reticere nequeo. multimodis iniuriis*] Hîc quoque, multimodis vt legas, ipſa verſus ratio cogit. quod neminē antea animaduertiſſe, mirum eſt.

Pag. 147. CLIT. *Quid ago nunc?* CLIN. *tune? quod boni*] In alijs omnibus, túne? quod boni eſt. mirumque quam ſuo more, id eſt, quam inepte, quamque ridicule locum hunc interpretentur literatores: illius igitur nobis ſententia, quam ante nos nemo tradidit, aperienda eſt. dicturus erat Clinia continuata oratione: tune? quod boni datur modo fruere, dum licet: nam neſcias, eius ſit poteſtas poſthac, an numquam, tibi.

Sed cum, eo loqui exorſo, pergeret abire Syrus, interrupit illius orationem Clitipho, & Syrum inclamauit: deinde ad Cliniam conuerſus, dic modo verum, inquit. at Syrus indignabundus, age, inquit, modo: hodie ſero, ac nequidquam voles. tum demum Clinia interruptam orationem perſecutus eſt.

Pag. 148. *Tibi erunt parata verba: huic homini verbera*] Venuſte, huic homini, dixit, cum ſeipſum deſignaret. ſic apud Plautum in Epidico:

Quid

Quid verba facimus? homini huic opu' ſt quadraginta minis.

Sic Demea Adelphis:

Vin' tu huic ſeni auſcultare? & apud Sophoclem Vlyſſes:

Ἐχθρός γε τῷ δὲ τ᾽ ἀνδρὶ καὶ τὸ νῦν ἔτι.

& apud Euripidem Admeti pater:

Μὴ νῆχ᾽ ὑπὲρ τοῦδ᾽ ἀνδρός, οὐδ᾽ ἐγὼ πρὸ σοῦ.

Pag. 151. *Luciſcit hoc iam: ceſſo pultare oſtium*] In omnibus libris, præter Manutianis, locus hic inepte & ſcriptus, & interpunctus erat, hoc modo:

Luceſcit: hoc iam ceſſo pultare oſtium &c.

quæ ſit autem vis huius orationis, Luciſcit hoc iam, dixi quodam loco in commentario in Catullum.

Pag. 153. *Quam ea nunc inſtructa pulchre ad perniciem ſiet*] Loquendi ratio à Plauto, vt videtur, accepta: cuius eſt verſus ille, Bacchidibus:

Omnium ad perniciem inſtructa domus opime, atque opipare.

P. 154. *Conſilia adoleſcentes: & tibi perdere*] Verſus conſtare non videtur. ſuſpicor legendum, aduleſcētes: & ita ſcripſiſſe veteres, cum vellent ſecundam huius nominis ſyllabam producere.

Ibid. *Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis*] Suſpicor fuiſſe in Græco Menandri, ὕπνον οὐχ ἑώρακα. ſiquidem ὕπνον ὁρᾶν, eodem ſenſu, pure admodum ac proprie dicitur. Ariſtophanes in Veſpis:

Ὕπνον

Ὕπνου δ' ὁρᾷ τῆς νυκτὸς οὐδὲ πασπάλην.

Pag.155.*Ne nos inter nos congruere ſentiant*] Claudeo, pro, claudo, dictum à veteribus legimus. ſed & viueo, pro, viuo, &, diceo, pro dico, vſitata aliquando fuiſſe conſtat ex Nonio, apud quem citatur illud ex Næuio:

tibi, dum viuebo, fidelis ero.

vbi tamen vulgo male legitur, *videbo.* & item illud ex eodem: Primum quod dicebo, recte: ſecundum quod dicebo, eo melius. ita neceſſe eſt, congrueo, hoc loco, non, congruo, dictum fuiſſe à Terentio, intelligamus. nam, niſi congruere legas, ſyllaba, quæ proxime vltimam eſt, producta, vt verſus conſtet, non aſſequeris.

Pag.155. *Diſſolui me, otioſus operam vt tibi darem*] In alijs, *Diſſolui me ocius, operam vt darem tibi.* ſed quin ea vera ſcriptura ſit, quam nos ei, quę vulgo recepta eſt, antepoſuimus, cur dubitetur, cauſſa non eſt. primum Ioan. Pierius ſpectatæ eruditionis, acerrimiq; iudicij ſenex, affirmat, eam eſſe in optimo illo Romano libro, eſt & in altero eorum, qui olim Dominici Germani Cardinalis fuêre: nunc in hac vrbe, in cœnobio ſodalium Antonianorum aſſeruantur. ſed & Bernardini Lauretani antiquus eam confirmat liber: & Terentius ipſe alibi eodem modo locutus eſt:

Nos otioſi operam dabamus Phædriæ,

Hoc autem loco potiſſimũ libet puſillum quid dam,

dam, neque tamen contemnendum, cum ſtudioſis communicare. id eſt, ſuper ratione ſcribendæ vocis *otium*, quam video ab alijs per *t*, ab alijs per *c*. litteram ſcribi. ac iampridem Pierius, quo nemo vnquã ſubtilius, nemo accuratius iſtius generis minima maxima perſcrutatus eſt. in optimis illis bonæque frugis pleniſſimis annotationibus in Virgilium ſuis, quid hac de re ſentiret, aperuit, nam cum in Romano libro verſum illum ita ſcriptum eſſe dicat:

Parthenope ſtudijs florentem ignobilis oci;

alijs tamen locis omnibus eo ipſo in libro *otium* affirmat legi. profert etiam inſcriptiones antiquas, libroſque veteres aliquot, in quibus ea vox per *t* litteram legatur. ego tantum Pierio tribuo, vt, cum antea ocium & negocium ſcribere conſueuiſſem, idq; verius putarem, poſtea, ſola ipſius auctoritate motus, à mea conſuetudine diſceſſerim. neq; tamen, quid ſentiam, diſſimulandũ puto. marmora, numiſmatave antiqua, quæ hanc, aut illam ſcripturam confirmarent, mihi quidẽ inſpicere adhuc non contigit: libros veteres nonnullos vidi, in quibus *otium*, multis partibus plures, in quibus *ocium*, ſcriberetur. adeoq; nunc ipſum de quatuor manuſcriptis Terentij libris, quos habeo, in duobus *otium*, in alijs duobus *ocium* perpetuo ſcribitur, habeo & Saluſtium ſatis antiquũ, in quo numquã aliter, quam *ocium*, & *negocium* legas. Cicerõnis autem quotquot vidi veteres libros,

libros, in eis eodem modo ſcriptum animaduerti. Paullus quidem Magnolus, magna homo doctrina: diligentia etiam admirabili, cum Ciceronis libros de Officijs accuratiſſime cum antiquis exemplaribus contuliſſet, teſtatum reliquit, ſe in antiquis omnibus ocium & negocium per *c* litteram reperiſſe. mouet me quoq; vehementer Donati auctoritas; qui in locum illum ex Eunucho,

Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ:

induciæ inquit, ſunt pax in paucos dies: vel quod in diem dentur, vel quod in dies ocium præbeant. quæ ſi poſterior notatio vera eſt, dubitationem res amplius nullā habet. quin etiamſi vera non ſit, credibile tamen eſt, Donatum aliquam probabilitatē ſecutum: quæ nulla fuiſſet, ſi ipſius temporibus inducias per *c*, ocium autē per *t* ſcribere eruditi conſueſſent. Piget ſuper re tam tenui plura verba facere: neque ſane magnopere laboro, vtra opinio recipiatur. non enim in eo poſitas eſſe, vt ille dicebat, Græciæ fortunas, ſatis intelligo. cum tamen eruditiſſimi olim homines de ſingulis litteris ſingulos libros ſcripſiſſe memorētur, non eſt cur ego, qui præclare mecum agi duco, ſi per illorum veſtigia repere liceat, has diſputationes mihi parum decoras putem.

Pag. 156. S. *Garris. C. hæc facta ab illo oportebant Syre*] Antique dictum, vt in Andria: *quæ aſſolent, quæque oportent.*

Pag. 157. *Nec cum maleſacere crederem mî impunius licere*] In *aliis, maleſacerem*, nemo autem non videt, vna à nobis detracta litterula quã commodum, quam que apertum ſenſum affecerit, qui obſcurus antea,& perturbatus fuerat.

Ibid. *Quid iſtuc quæſo, qui iſtic mos eſt Chlitipho? itane fieri*] Qui hunc verſum temere immutarunt, neſciebant videlicet, fieri, prima producta ſæpe apud veteres poſitum eſſe. id ergo exemplis confirmandum eſt, Terentius:

Credebam, minime, ſcite poterat fieri,
Iniurium eſt, nam ſi eſſet, vnde fieret?

quem in locum etiam à Donato hoc ipſum notatur:

Argento opus eſſe,& id quo pacto fieret.

Plura ponerem, niſi hæc ſatis eſſe ad rem docendam arbitrarer. Apud Plautum autẽ quam multa eiuſmodi exempla ſint, ſciunt, qui Poetam illum accurate legerunt.

Pagna 158. *Atque eius amicam ſubagitare. vel heri in vino quam immodeſtus*] Ne quis hoc me loco quidquam mutaſſe parum conſiderate putet, teſtificor in quatuor libris calamo exaratis ita ſcriptum reperiſſe me, vt excludendum curaui. quomodo autem antea legebatur, in conuiuio, ita qui leget, magnum faciet, ſi verſus rationem explicare poterit. quo modo nos legimus, quadratus eſt hypercatalecticus. in vino autem ita dictum eſt, vt apud Catullum:

Marru-

Marrucine Aſini manu ſiniſtra
Non belle vteris in ioco, atque vino.
. imo ſi ſcias.

Pag. 160. *Hoc vide, quod inceptet facinus*] In alijs *Vah vide.* ſed ita, vt ego emendaui, legitur in libro Lauretani, in duobus Antonianis, & in vetere Veneto. Hoc autem genere loquendi vſus eſt & ſupra, in hac ipſa Comœdia:

Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæſitum ſcelus.

Pag. 161. *Mane, mane. quid eſt, quod tam à nobis grauiter crepuere fores?*] De hoc loco quid ſuſpicer, iam ante dixi, legendum videlicet, *crepuit foris.* alioqui enim verſus iuſto longius excurrit. veteres tamen libri ita habent, vt ipſi edidimus.

ibid. *Niſi me animus fallit, hic profecto eſt annulus quem ego ſuſpicor*] Cum Chremes & Syrus in proſcenio remanſerint, non ſane video, quomodo hic principium actus eſſe poſſit.

Pag. 162. *Suſtuliſti. Sy. ſi ſic factum eſt domina, ergo heru' damno auctus eſt*] In alijs omnibus hoc modo:

Suſtuliſti. So. *ſic eſt factum.* Sy. *domina, ergo herus damno auctus eſt.*

quæ quidem mihi ſcriptura ſeipſam refellere videtur. nam ſi dicenti viro, Suſtuliſti, reſpondeat Soſtrata, ſic eſſe factum; primum inutili ſe mendacio obligabit: neque enim filiam ſuſtulerat ipſa, ſed exponendam dederat. deinde

quo

quo modo illa conuenient, quę ab eadem poſtea dicuntur:

Minime. ſed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi

Exponendam. Sed nolo in re certa argumentis abuti. etenim intelligentes admonere ſatis eſt: de cæteris non laboro. illud modo teneatur, quo modo nos edidimus, ita in omnibus ad vnum, quos quidem ipſi vidimus, calamo notatis libris, legi.

Pag. 165. *Niſi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium*] Hæc cum in alijs ſeparentur, in meo manuſcripto continuantur cum ſuperioribus: neque cauſſa eſt, cur ſeparari debeant.

Ibid. *Nihil eſt: triumpho. ſi licet me latere tecto abſcedere*] Hoc loco, vtrum, neque ſatis, ſcio, neque, ſi ſciam, dicere auſim, alterutrum quidem ſine dubio neceſſe eſt; vt aut ſolus ex ijs, qui verſum hunc adhuc interpretati ſunt, recte ſentiam, aut ſolus errem. nam cęteri omnes, latere, vt verbum accipiunt, ego nomen eſſe ſtatuo. ac illi quidem quam ſententiam efficiant, non eſt obſcurum. ego vero ita intelligo: vt hanc ſuam Syrus emungendi pecuniam Chremetis inceptionem cuidam gladiatorio certamini comparet, in quo ſe cum illo depugnare oporteat. ſicut autem primum illud eſt gladiatoris, vt antagoniſtam feriat; quod ſi non poſſit, proximum eſt, vt ſaltem bene tegat latus ſuum,

nullaq; plaga accepta, abſcedat è pugna: ita Syrus primum ſibi illud fuiſſe dicit, vt ſenem argento circumduceret; ſed cum rem in eum locum deductam videat, magnum vt periclum ſit, ne omnia fiant palam, nihil eſſe ait, quod iam ſenem quaſi ferire pecunia illa cogitet: triumphare ſe, ac putare ſecum præclare actum iri, ſi ex hac pugna, latere recto, poſſit abſcedere, id eſt, ſi ita poſſit euadere, nihil vt ex eo, quod iam factum eſt, nanciſcatur mali.

Pag. 168. *Tu fortaſſe, quid me fiat, parui curas*] In alijs, *parui pendis*. ego omnium veterum librorum conſenſum ſecutus ſum.

Pag. 173. *Ius ſummum ſæpe ſumma malitia eſt*] In meo manu ſcripto, *ſumma iniuria eſt*.

Pag. 174. *Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' ſis,*

Qua cauſſa id fiat. obſecundato in loco:

Quod imperabit, facito: loquitor paucula]

Antea prępoſtero ordine legebantur hi verſus, in hunc modum:

Qua cauſſa id fiat, obſecundato in loco.

Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' ſis:

Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

nullus autem ſenſus illo modo extorqueri poterat: qui nunc & optimus eſt, & vel pueris perſpicuus. ita memini olim, cum in academia Pariſienſi libros de Diuinatione publice interpretater, emendatum à me eſſe locum quendam ex primo eorum librorũ, qui, vt eſt in impreſſis, li-

ſis libris, nullo modo intelligi poteſt. verſus ſunt Accij, quos ibi Cicero citat:

Cum iam quieti corpu' nocturno impetu
Dedi, ſopore placans artus languidos:
Viſum eſt in ſomnis, paſtorem ad me appellere,
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulcritudine,
Præclariorem qua alterum immolare me.

ſunt autem legendi hoc ordine:

Viſum eſt in ſomnis, paſtorem ad me appellere
Pecus lanigerum eximia pulcritudine:
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Præclarioremque alterum immolare me

Pag. 175. *Mihi nunc relictis rebus inueniendus eſt*] In alijs, *relictis omnibus.* non male. Sed, in omnibus manuſcriptis quod repereram, id repræſentandum curaui. eſt autem ita loquutus & in Andria:

Herus me, relictis rebus, iuſſit Pamphilum, &c.

Pag. 177. *Nam te ſcientem faciam, quidquid egero*] Ita eſt in meo manuſcripto, & in vetere Veneto. eſt autem dictum: *te ſcientem faciam*, pro, te conſulam, te certiorem faciam.

Ibid. *In illum nil poteſt: nam exſuperat eius ſtultitia omnia hæc*] Nihil muto. volo tamen indicare, quid in veteribus libris repererim. in meo manuſcripto aperte legitur:

- nam exſuperat eius aſtutia omnia hæc.

in libro Lauretani legitur quidem, ſtultitia: ſed aut eadem, aut certe alia non minus anti-

qua manu emendatum, aſtutia. in vno etiam Antonianorum eadem varietas ad marginem libri annotatur. videbunt alij, ecquid ironia illa venuſtatis habeat.

Pag. 178. *Sponſæ veſtem, aurum, atque ancillas opus eſſe: argentum vt dares*] Ita emendaui è meo manuſcripto: cum ab alijs abeſſet particula, atque, verſuſq; iccirco claudicaret.

Pag. 179. *Quenquamne animo tam comi eſſe, aut leni putas*] Ita plane eſt in vetere Veneto. à manuſcriptis abeſt particula, *ne*: ne quid tamen diſſimulem, & in vetere Veneto, & in manuſcriptis ita legitur: commi: quod vtrum valeat, comi, an, vt in alijs, communi, ſatis liquido affirmare non poſſum.

Pag. 180. *Quot incommoda tibi in hac re capies, niſi caues?* Ita emendaui ex omnibus antiquis libris, cum antea contra rationem verſus legeretur:

Quot incommoditates in hac re accipies niſi caues?

Ibid. *Quid hoc, quod volo*] In alijs, quod rogo. ſed volo eſt in omnibus veteribus. valet autem, cupio: vt non voluntatem modo, ſed deſiderium etiam declaret. ſic in Andria:

-ſin eueniat, quod volo;
In Pamphilo vt nil ſit moræ, reſtat Chremes.

Pag. 187. *Quam pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, ſcio*] In impreſſis omnibus, *quod principium inueniam*: ſed in omnibus antiquis

quis, *quod principium incipiam.* idque lepidius videtur.

Pag. 189. *Quam volo. S. nunc laudo te Gnate. CL. Archonidis filiam*] In alijs, nunc laudo Gnate, Goueanus ſenſerat, abeſſe aliquid à verſu. itaque addiderat ad finem, volo. hoc modo: Archonidis filiam volo, ſed repugnant veteres libri. hoc, quod, ego poſui, ſcriptum eſt in libro Lauretani, & in vetere Veneto. Archonidis autem legendum eſt, producta ſyllaba, *ni*: vt tale ſit, quale illud apud Sidonium:

Orcheſtram quatit alter Euripidis.

M. ANTONII MVRETI IN ADELPHOS TERENTII ARGVMENTVM.

Mitio, & Demea, duo diſſimilimo fratres ingenio fuere, ille vrbanam vitam ſecutus eſt: hic ruſticam: ille celebs vixit; hic vxorem duxit: ille ingenio leniſſimo; hic aſperrimo: ille mitis etiam in alienos; hic ſæuus etiam in ſuos; ille etiam in ira placidus; hic etiam citra iram ferox. Erant Demeæ filij duo: ex quib. natu maiorem Æſchinum ſibi adoptauit Mitio, eumq; ſecum in vrbe liberaliſſime, indulgentiſſimeque educauit: minorem Cteſiphonem ruri ſecum ſeuere inprimis, ac reſtricte habuit pater. Æſchinus multas meretrices, patre ad omnia conniuente, adamauit; multa conuiuia

celebrauit: quæ deniq; iuuentus fert, ea omnia non libere modo, ſed etiam licenter exercuit. poſtremo vſque eo progreſſus eſt: in virginem pauperculam quidem, ſed bonam bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Soſtrata vidua ſancte ſecum, & pudice, vt poterat, educabat, noctu temulẽtus cum incidiſſet, vim ei attulit, grauidamq; fecit. venit poſtea ad matrem illius, veniam petens, pollicenſq; ſe puellam vxorem ducturum. ea fide data, & ignotum eſt, & tacitum. Cteſipho, cum in vrbem interdum ventitaret, ipſe quoq; citharıſtriæ cuiuſdam amore correptus, totam eius rei famam, ne quà emanaret, ac perueniret ad Demeam, in ſeſe Æſchinus transferebat. tandem, cum leno, puellæ dominus, aut pecuniam ſibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut ſe eam alij venditurũ minitaretur, adductus in ſummam deſperationem Cteſipho, iam de relinquenda patria cogitabat. cum Æſchinus, re intellecta, qui nullo neq; pudore teneretur, neq; metu, domum lenonis per vim ingreſſus eſt, & ipſum, & familiam contudit pugnis, puellamque per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota vrbe rumor. venit Demea, Mitionem obiurgat, inclamat, teſtatur deos atque homines, quod diſſolutus, quod intemperans, quod vinoſus, quod ſcortator, quod nullius bonæ rei Æſchinus foret, omnem in Mitione vno hærere culpam: dijs gratias agere, quod ille ſaltem, quem

ipſe

ipſe turi haberet, frugi, ac temperans eſſet, rei ſtuderet, & famæ, illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tantum videlicet intereſſe inter ſuam & fratris diſciplinam. placat hominem, quantum in ſe eſt, Mitio. iamque ſe ab eo expediuerat, cum ſuperuenit aliud, quod maiores etiam tumultus excitaret. raptam ab Æſchino cithariſtriam, perfertur ad matrem Pamphilæ, quæ quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, vt iam è dolore laboraret. quid faceret miſera. mutatum Æſchini animum, ſe vero, filiamq; ſuam proditas per ſummã perfidiam, ac deſertas putabat. Getam ſeruulum, qui pauperem familiam ſolus, vt pôterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellæ cognatum, iubetque ei rem, vt erat, exponere. interea audierat Demea, ſuum quoque Cteſiphonem in raptione affuiſſe. iamque totus in fermento, vt aiunt, erat, cum ei Syrus, ſeruus vaferrimus, mendaciolum aſpergit: veniſſe quidem rure Cteſiphoné, ſed veniſſe obiurgatum Æſchinum, multa ei medio foro male dixiſſe, deinde rediјſſe rus in præfecturam ſuam. lacrumare gaudio Demea, & gratulari ſibi, quod vnum ſaltem haberet, in quo exſtaret paternæ ſeueritatis exemplum. dum rus redit, incidit in Hegionem, à quo de conſtuprata per vim ab Æſchino Pamphila intelligit. denuo commotus, dum fratrem, vt in eum iram euomeret, quærit, obuium habuit mercenarium à villis,

ex quo ſciſcitatus de filio, accipit, non eſſe ruri. redit ad Syrum, à quo ei rurſus nouum mendacium, velut offa in os, ne latraret, obijcitur. quærit, vbi fratrem reperire poſſit. id vero ita indicauit Syrus, vt infelix ſenex, dum illius verbis fidem habet, nequidquam omne oppidum perreptauerit. interea Mitio omnium ab Hegione certior factus, ipſemet ad mulieres profectus, iacentes iam & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmauerat, triſtitia ac mœrore confectas recreauerat, pollicitus ſe Æſchino Pamphilam vxorem daturum. venit Demea. clamor, iurgium, conuicia. etiam eo præſente, ſeruulus quidam Cteſiphonem per imprudentiam nominat. ille cum ſubito per vim in ædes irrupiſſet, quem iampridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique, eum accubantem cum amica, & ſuauiter potitantem deprehendit. ibi vero tanta iracundia incitatus eſt vt arderet. ſatis diu vociferatus cum eſſet, tandem placida & compoſita Mitionis oratione eo perducitur, vt depoſita vetere ſæuitia, benignus, affabilis, lepidus eſſe meditetur. itaque ipſo non permittente tantum, ſed etiam iubente, puerpera domum traducitur: fiunt nuptiæ: Lenoni numeratur argentum: Mitio ipſe Sophronam ducit vxorem. Hegioni datur, vnde viuat. Syrus vna cum Phrygia vxore manumittitur. cum Mitio, cæteriq; omnes, ſed tamen præcipue Mitio, illam tantam,

tam

tam inſperatam, tam ſubitam mutationem admiraretur, graui & cordata oratione claudit fabulam Demea: ſi omnia profundere, ſi in omni libidine ac nequitia viuere, ſi totam rem helluationibus, ſcortationibus, largitionibus conſumere libeat, nihilo id ſua magis, aliquanto minus, quo ſibi etiam minus ætatis ſuperſit, quam aliorum, intereſſe. ſin corrigi ſe in loco, & modice coërceri, atq; admoneri velint, eum eſſe ſe, qui id præſtare poſſit. permittuntur ei omnia, ita fabula concluditur.

Scholia.

Pag. 192. Adelphi Terentii] In omnibus antiquis libris non Adelphi, ſed Adelphos legitur. idque ego, ne quid diſſimulem, verius puto.

Ibid. Acta Lvdis Fvnebribvs L. Æmilii Pavlli.] Ita eſt ſummo conſenſu in antiquis libris. vt valde mirer, qua ſtultitia quidam alij ex Fvnebribvs, fecerint, Fvneralibvs, & L. Pauli nomen ſuſtulerint.

Ibid. Q. Fabio Maximo, P. Cornelio Africano] Horum vterque L. Æmilij filius fuit: ſed ille à Q. Fabio Maximo, hic ab Africani ſuperioris filio adoptatus.

Ibid. Ædilibvs Cvrvlibvs.] Hoc perſpicue falſum eſt; quod ante me an quiſquam animaduerterit, neſcio. nemo quidem certe tradidit. falſum autem eſſe, ita doceo; primum,

quod nuſquam reperietur, ludos funebres pertinuiſſe ad ædilium curam: præterquam apud Grammaticum illum, quiſquis eſt, cuius ante Terẽtium, ſub Donati nomine, quiſquiliç quçdam haud magni pretij leguntur. is autem eadem videlicet eruditione, eodemq; iudicio illud tradere potuit, quo, quatuor eſſe ludorum ſpecies, & Megalenſes fuiſſe magnis dijs conſecratos, & Apollinares pertinuiſſe ad curã Ædilium: quç quã vera ſint, ſuo loco diximus. deinde, ſi hi duo fratres ſimul ædilitatẽ illam maiorem geſſiſſent, aliqua profecto tam inuſitatæ rei ab hiſtoricis facta mentio eſſet, præcipue à Paterculo, qui huius generis aliquot exempla ſubtiliter & accurate annotauit. Sed quid argumentis opus eſt? vnicũ ſatis eſt ad præcidendum omnem dubitandi occaſionem. P. Cornelius Æmilianus, quo de hîc manifeſto agitur, nunquam ædilis fuit: imo vero annũ agens XXXVI. cum ædilitatem peteret, conſul creatus eſt. auctor is quẽ modo nominaui, Paterculus, corruptum eſſe locũ, oſtendit. ideoq; aſteriſci notam appoſui. nunc quo modo ei medicina facienda ſit, ſi potero, oſtendam. in vno Antonianorum reperio: Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO ÆDILIBVS CVRVLIBVS, QVOS FECERE. inde ſuſpicor, expungendas eſſe voces illas: ÆDILIBVS CVRVLIBVS, legendumq; hoc modo: ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI, QVOS FECERE

cere Q. Fabivs Maximvs, P. Corne-lius Africanvs. ita confirmat hanc opinioné Donatus, vt vix vlla dubitatio relinquatur. is enim in προλεγομένοις in Hecyrã de Hecyra ipſa loquens, Poſtremo, inquit, data eſt ludis funebrib. L. Æmilij Paulli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & P. Cornelius Africanus. quãquam auté non id mihi conſilium eſt, hoc quidem tẽpore, vt ea, in quibus grãmatici errauerint, perſequar: tamen iniecta Donati mentio facit, vt quiddã, quod ille in ijs, quæ pręfatus eſt in hanc fabulam, dixit, prætermittere ſilentio non queam. eius igitur verba ſunt: Hanc dicunt ex Terentianis ſecundo loco actam etiam: tum rudi nomine Poëtæ itaq; ſic pronunciatam, Ædelphœ Terentij, nõ, Terentij Adelphœ: quod adhuc magis fabulæ nomine Poëta, quam de Poëtæ nomine fabula cõmendaretur. Hæc Donatus. quæ ſi vera ſunt, omnes propemodum, quas hodie habemus, Terentij fabularũ inſcriptiones falſas eſſe oportet. Siquidem Heautontimorumenos acta inſcribitur T. Sempronio, M. Iuuentio Coss. Eunuchus, M. Valerio Meſſalla, C. Fannio Strabone Coss. eodemq; anno, ſed non ijſdem ludis, Phormio: Adelphœ vero L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego Coss. vt, ſi ordinẽ temporum ſeruare libeat, non ſecunda, ſed quincta potius collocanda ſit. aut igitur errat Donatus, aut ſunt, vt ſupra dixi, omnes illæ inſcriptiones repudiandæ.

Pag.

Pag. 193. *Eam Commorientes Plautus fecit fabulam*] Varro tamen Commorientes Plauti eſſe non putabat. eius è primo de Comœdijs Plautinis hæc verba referuntur: Nam nec Gemini, nec Lenones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compreſſa, nec Bœorotia vnquam fuit, neq; adeo ἄγροικος, neq; Commorientes; ſed M. Acutici.

Pag. 207. *Ego illam facile vero omitto*] Ita emendaui è manuſcriptis libris; cum antea legeretur, *Ego illam hercle vero omitto.* verſus autem quo modo conſtet, non video, niſi legas, *- qui te fratrem habeam quidem.*

Pag. 211. *Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porro eſt, proſpice*] Ita eſt in veteribus libris, non, vt in alijs, conſule:

Pag. 212. *Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus*] In alijs, *celato eſt opus*: ſed verſus non conſtabat. hoc quoq; ex veteribus libris emendatum eſt.

Pag. 215. *ſinerem illum? aut non ſex totis menſibus Prius olfeciſſem, quam ille quidquam cœperet?*] Ita perſpicue legitur in meo manuſcripto: & alioqui ſcripturam hanc agnoſcit & approbat Priſcianus,

—tumne filium?

Ibid. (*Abigam hunc rus*) *iam dudum aliquid ruri agere arbitror.*] Alij illud, Abigam hunc rus, faciebant dici à Demea. inepte. id enim ſecum de Demea ipſo muſſitat ſeruus. porro præterquã quod in meo manuſcripto ita plane legitur, idem

idem etiam ex Donati interpretatione non obſcure colligi poteſt.

PAG. 225. ACTVS QVARTI SCENA III.

Ego hanc actus quincti ſcenam primam eſſe duco. abijt enim Demea quæſitum fratrem, Syrus ſorbillatum cyathos: itaq; ſcena vacua remanſit. infra autẽ, vbi dicitur, eſſe principium actus quincti, id verum eſſe non poteſt, cum Æſchinus in ſcena maneat.

Pag. 227. *Propter ſuam impotentiam ſemper credunt negligi*] Donatus admonet, in quibuſdam libris legi, *ſe ſemper credunt caluier.* Valet autem id verbum idem quod, falli ac circumueniri.

Pag. 228. *Perij, horreſco ſemper, vbi pultare haſcè occipio fores miſer*] Vltima dictio huius verſus, quæ in alijs deerat, in omnibus veteribus legitur. qui autem tollunt, fores, & contra veteres libros faciunt, & corrumpunt verſum, qui quadratus iambicus eſſe debet.

Pag. 234. *Non clamas? non inſanis? M. non malim quidem*] Alij illud, malim quidem, faciebant dici à Demea, nullo ſenſu, aut inepto. Dicitur à Mitione: & habet hunc ſenſum: Malim quidẽ, ſi fieri poſſit, aliter eſſe: ſed quando, quod factum eſt, infectum fieri non poteſt, æquo animo fero. tale aliquid cum dicere pararet, impeditur à Demea.

Pag. 235. *Ita vita eſt hominum*] Comparatio Plato-

Platonica: *κυβίᾳ γὰρ ὁ Πλάτων τὸν βίον ἀπείκασεν, ἐν ᾧ καὶ βαλεῖν δεῖ τὰ πρόσφορα, καὶ βαλόντα χρῆσθαι καλῶς τοῖς πεσοῦσι.* Plutarchus, *ἐν τῷ περὶ εὐθυμίας.*

Pag. 237. *Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?*] Alij Omittebant, illud, *quid agam*? quod tamen & eſt in antiquis libris, & agnoſcitur à Donato, & ad verſum neceſſarium eſt.

M. ANTONII MVRETI IN PHORMIONEM TERENTII ARGVMENTVM.

CHREMES & Demipho fratres Athenienſes erant. Chremes Athenis vxorem diuitem, ac bene dotatam duxerat Nauſiſtratam: & ex ea ſuſceperat filium Phædriam, habebat Nauſiſtrata, præter cæteras opes, opima prædia in Lemno. eo igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendoſque fructus, commeabat. dum illic reſidet, pauperculæ cuiuſdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit vxorem, & ex ea ſuſcipit filiam Phanium: ac, ne res emanaret, cõmutato nomine, Stilphonem ſe Lemni vocari iubet. detrahebat autem è fructibus prædiorũ vxoris Athenienſis, quantum ſatis eſſet ad illam alteram vnà cum filia nutriendam: deinde Athenas reuerſus, aut calamitatem, aut vtilitatem, aut tale aliquid cauſabatur. Erat Demiphoni filius Antipho.

Cum

Cum igitur Phanium 15. iam haberet annos, conueniunt inter ſe Chremes & Demipho, vt Chremes quidã & Lemniam vxorem, & Phanium Athenas clanculũ adduceret, Demipho vero Phanium filio ſuo vxorem daret. eius rei cauſſa proficiſcitur in Lemnum Chremes. eodem tempore accidit, vt Demiphoni quoque iter eſſet in Ciliciam. abeuntes ambo, Getæ (is Demiphonis ſeruus erat) filios cõmittunt ſuos. profectis ſenibus, Phædria ſe ſtatim citharistrię cuiuſdã amore implicat. Sed hoc erat incõmodi, quod, qui à lenone emerat, quod daret, nihil habebat. interea vxor è Lemno, quæ, propter paupertatem, viri diutius forte, quam ſolebat, morantis aduentum exſpectare non poſſet, cõſcenſa naui, Athenas vna cum filia, & nutrice ipſius venit quærunt Stilphonem, fruſtra. Athenis, qui quenquam eo nomine noſſet, reperiebatur nemo. ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) moritur. ei funus vna cum nutrice procurantem Phanium cum aſpexiſſet Antipho, ſubito amore illius exarſit. venit ad nutricem poſtridie, vt eius ſibi copiam faceret, obſecrans. illa ſe, niſi puellam vxorem duceret, facturam negat. illi, cum & quiduis facere cuperet, & patrem abſentem vereretur, paraſitus Phormio hoc conſilium dedit. Lex erat Athenis, vt orbas puellas, qui eis genere proximi eſſent, ducere, aut ſi id nollent, dotem eis dare cogerentur. ego, inquit paraſitus, ſimulabo, me

bo, me patri virginis amicum fuiſſe, ideoque cauſſam illius ſuſcipere: vocabo te in iudicium, tamquam illius cognatum, tecumq; lege agam, vt eam ducas. tu ita te defendes, vt mihi facilem victoriam præbeas. ita condemnabere. ſic fiet, vt & tu potiaris tua, & patre reuerſo, paratam excuſationem habeas. ita fiunt omnia, vt paraſitus ſuaſerat. confectis iam nuptijs, eodem die ambo redeunt ſenes: turbari vterque, ille, quod filius indotatam vxorem ſe abſente duxiſſet: hic, quod vereretur, ne, erepta ſibi hac collocandæ filiæ occaſione, tota res fieret palam. ipſo die, leno, Citharistrię, quam Phædria amabat, dominus, niſi ſibi pro ea triginta minæ darentur, venditurum ſe eam, minitabatur. ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait ſenibus, ſe cum Phormione collocutum: Phormioné vero, ſi ſibi dotis triginta minæ darentur, paratum eam vxorem accipere, quam duxiſſet Antipho. eam pecuniam Demipho à Chremete ſumtá numerat Phormioni: is eam Phædriæ: Phædria lenoni pro amica tradit: cum hæc iam confecta eſſent, agnoſcitur Phanium: ibi vero ſenes gaudere, quod, quas nuptias ipſi facere moliebantur, eæ ipſis abſentibus, atque inſcientibus, factæ eſſent. ſed dolebant, ſibi perijſſe triginta minas. eas dũ à Phormione, primo blanditus, poſtea etiam per vim eripere conantur: Phormio, qui iam de duabus Chremetis vxoribus, deque tota re intellexerat,

lexerat, inclamat Nauſiſtratam, eique aperit omnia. Illa, cum aliquandiu de viro conqueſta eſſet, tandem placatur, filijque ipſius iudicio omnia ſe permiſſuram pollicetur.

Scholia.

Pag. 253. *Minu' multo audaciter, quam lædit, læderet*] Primum ab imperitis factum erat ex *audaciter, audacter*: dein interiecta particula, *nunc*, ad fulciendum verſum. ego, quod in meo manuſcripto libro perſpicue ſcriptum erat, id reſponſui. Aduerbium autem, *audaciter*, etiam à Cicerone vſurpatum fuiſſe, alibi docui, ex Priſciano.

Pag. 260. *Et ſi tibi res ſit cum eo lenone*] Ita quidem aperte legit Donatus: ſed in omnibus tamē libris veteribus. *Quod ſi tibi res ſit*: quæ lectio nihilo, vt ego quidem arbitror, deterior eſt.

Pag. 264. *Itane tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo?*] Alij omnes hîc faciebant principium actus ſecundi. quam inepte, nemo non videt. neque enim ſcena remanet vacua: neque dubitandum, quin ibi ſit principium ſecundi actus, vbi à nobis conſtitutum eſt.

Pagina. 272. *Nam, ni ita eum exiſtimaſſem, numquam tam graues*
Ob hanc inimicitias caperem in voſtram familiam,
Quam is adſpernatur nunc tam illiberaliter] In horum verſuum ſecundo, particula, *ob*, vt videtur, eſt extra verſum. in eodem autem, *noſtram*, pro,

celebrauit: quæ deniq; iuuentus fert, ea omnia non libere modo, ſed etiam licenter exercuit. poſtremo vſque eo progreſſus eſt: in virginem pauperculam quidem, ſed bonam bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Soſtrata vidua ſancte ſecum, & pudice, vt poterat, educabat, noctu temulētus cum incidiſſet, vim ei attulit, grauidamq; fecit. venit poſtea ad matrem illius, veniam petens, pollicenſq; ſe puellam vxorem ducturum. ea fide data, & ignotum eſt, & tacitum. Cteſipho, cum in vrbem interdum ventitaret, ipſe quoq; citharistriæ cuiuſdam amore correptus, totam eius rei famam, ne quà emanaret, ac perueniret ad Demeam, in ſeſe Æſchinus transferebat. tandem, cum leno, puellæ dominus, aut pecuniam ſibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut ſe eam alij venditurū minitaretur, adductus in ſummam deſperationem Cteſipho, iam de relinquenda patria cogitabat. cum Æſchinus, re intellecta, qui nullo neq; pudore teneretur, neq; metu, domum lenonis per vim ingreſſus eſt, & ipſum, & familiam contudit pugnis, puellamque per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota vrbe rumor. venit Demea, Mitionem obiurgat, inclamat, teſtatur deos atque homines, quod diſſolutus, quod intemperans, quod vinoſus, quod ſcortator, quod nullius bonæ rei Æſchinus foret, omnem in Mitione vno hærere culpam: dijs gratias agere, quod ille ſaltem, quem ipſe

ipſe turi haberet, frugi, ac temperans eſſet, rei ſtuderet, & famæ, illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tantum videlicet intereſſe inter ſuam & fratris diſciplinam. placat hominem, quantum in ſe eſt, Mitio. iamque ſe ab eo expediuerat, cum ſuperuenit aliud, quod maiores etiam tumultus excitaret. raptam ab Æſchino cithariſtriam, perfertur ad matrem Pamphilæ, quæ quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, vt iam è dolore laboraret. quid faceret miſera. mutatum Æſchini animum, ſe vero, filiamq; ſuam proditas per ſummā perfidiam, ac deſertas putabat. Getam ſeruulum, qui pauperem familiam ſolus, vt pòterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellæ cognatum, iubetque ei rem, vt erat, exponere. interea audierat Demea, ſuum quoque Cteſiphonem in raptione affuiſſe. iamque totus in fermento, vt aiunt, erat, cum ei Syrus, ſeruus vaferrimus, mendaciolum aſpergit: veniſſe quidem rure Cteſiphonē, ſed veniſſe obiurgatum Æſchinum, multa ei medio foro male dixiſſe, deinde rediiſſe rus in præfecturam ſuam. lacrumare gaudio Demea, & gratulari ſibi, quod vnum ſaltem haberet, in quo exſtaret paternæ ſeueritatis exemplum. dum rus redit, incidit in Hegionem, à quo de conſtuprata per vim ab Æſchino Pamphila intelligit. denuo commotus, dum fratrem, vt in eum iram euomeret, quærit, obuium habuit mercenarium à villis,

ex quo ſciſcitatus de filio, accipit, non eſſe ruri. redit ad Syrum, à quo ei rurſus nouum mendacium, velut offa in os, ne latraret, obijcitur. quærit, vbi fratrem reperire poſſit. id vero ita indicauit Syrus, vt infelix ſenex, dum illius verbis fidem habet, nequidquam omne oppidum perreptauerit. interea Mitio omnium ab Hegione certior factus, ipſemet ad mulieres profectus, iacentes iam & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmauerat, triſtitia ac mœrore confectas recreauerat, pollicitus ſe Æſchino Pamphilam vxorem daturum. venit Demea. clamor, iurgium, conuicia. etiam eo præſente, ſeruulus quidam Cteſiphonem per imprudentiam nominat. ille cum ſubito per vim in ædes irrupiſſet, quem iampridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique, eum accubantem cum amica, & ſuauiter potitantem deprehendit. ibi vero tanta iracundia incitatus eſt vt arderet. ſatis diu vociferatus cum eſſet, tandem placida & compoſita Mitionis oratione eo perducitur, vt depoſita vetere ſæuitia, benignus, affabilis, lepidus eſſe meditetur. itaque ipſo non permittente tantum, ſed etiam iubente, puerpera domum traducitur: fiunt nuptiæ: Lenoni numeratur argentum: Mitio ipſe Sophronam ducit vxorem. Hegioni datur, vnde viuat. Syrus vna cum Phrygia vxore manumittitur. cum Mitio, cæteriq; omnes, ſed tamen præcipue Mitio, illam tantam,

tam

tam inſperatam, tam ſubitam mutationem admiraretur, graui & cordata oratione claudit fabulam Demea: ſi omnia profundere, ſi in omni libidine ac nequitia viuere, ſi totam rem helluationibus, ſcortationibus, largitionibus conſumere libeat, nihilo id ſua magis, aliquanto minus, quo ſibi etiam minus ætatis ſuperſit, quam aliorum, intereſſe. ſin corrigi ſe in loco, & modice coërceri, atq; admoneri velint, eum eſſe ſe, qui id præſtare poſſit. permittuntur ei omnia, ita fabula concluditur.

Scholia.

Pag. 192. Adelphi Terentii] In omnibus antiquis libris non Adelphi, ſed Adelphos legitur. idque ego, ne quid diſſimulem, verius puto.

Ibid. Acta Lvdis Fvnebribvs L. Æmilii Pavlli.] Ita eſt ſummo conſenſu in antiquis libris. vt valde mirer, qua ſtultitia quidam alij ex Fvnebribvs, fecerint, Fvneralibvs, & L. Pauli nomen ſuſtulerint.

Ibid. Q. Fabio Maximo, P. Cornelio Africano] Horum vterque L. Æmilij filius fuit: ſed ille à Q. Fabio Maximo, hic ab Africani ſuperioris filio adoptatus.

Ibid. Ædilibvs Cvrvlibvs.] Hoc perſpicue falſum eſt; quod ante me an quiſquam animaduerterit, neſcio. nemo quidem certe tradidit. falſum autem eſſe, ita doceo; primum,

quod nuſquam reperietur, ludos funebres pertinuiſſe ad ædilium curam: præterquam apud Grammaticum illum, quiſquis eſt, cuius ante Terẽtium, ſub Donati nomine, quiſquiliç quçdam haud magni pretij leguntur. is autem eadem videlicet eruditione, eodemq; iudicio illud tradere potuit, quo, quatuor eſſe ludorum ſpecies, & Megalenſes fuiſſe magnis dijs conſecratos, & Apollinares pertinuiſſe ad curã Ædilium: quç quã vera ſint, ſuo loco diximus. deinde, ſi hi duo fratres ſimul ædilitatẽ illam maiorem geſſiſſent, aliqua profecto tam inuſitatæ rei ab hiſtoricis facta mentio eſſet, præcipue à Paterculo, qui huius generis aliquot exempla ſubtiliter & accurate annotauit. Sed quid argumentis opus eſt? vnicũ ſatis eſt ad præcidendum omnem dubitandi occaſionem. P. Cornelius Æmilianus, quo de hîc manifeſto agitur, nunquam ædilis fuit: imo vero annũ agens XXXVI. cum ædilitatem peteret, conſul creatus eſt. auctor is quẽ modo nominaui, Paterculus, corruptum eſſe locũ, oſtendit. ideoq; aſteriſci notam appoſui. nunc quo modo ei medicina facienda ſit, ſi potero, oſtendam. in vno Antonianorum reperio: Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO ÆDILIBVS CVRVLIBVS, QVOS FECERE. inde ſuſpicor, expungendas eſſe voces illas: ÆDILIBVS CVRVLIBVS, legendumq; hoc modo: ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI, QVOS FE-

CERE

cere Q. Fabivs Maximvs, P. Cornelivs Africanvs. ita confirmat hanc opinionẽ Donatus, vt vix vlla dubitatio relinquatur. is enim in προλεγομένοις in Hecyrã de Hecyra ipſa loquens, Poſtremo, inquit, data eſt ludis funebrib. L. Æmilij Paulli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & P. Cornelius Africanus. quãquam autẽ non id mihi conſilium eſt, hoc quidem tẽpore, vt ea, in quibus grãmatici errauerint, perſequar: tamen iniecta Donati mentio facit, vt quiddã, quod ille in ijs, quæ pręfatus eſt in hanc fabulam, dixit, prætermittere ſilentio non queam. eius igitur verba ſunt: Hanc dicunt ex Terentianis ſecundo loco actam etiam: tum rudi nomine Poẽtæ itaq; ſic pronunciatam, Ædelphœ Terentij, nõ, Terentij Adelphœ: quod adhuc magis fabulæ nomine Poẽta, quam de Poẽtæ nomine fabula cõmendaretur. Hæc Donatus. quæ ſi vera ſunt, omnes propemodum, quas hodie habemus, Terentij fabularũ inſcriptiones falſas eſſe oportet. Siquidem Heautontimorumenos acta inſcribitur T. Sempronio, M. Iuuentio Coss. Eunuchus, M. Valerio Meſſalla, C. Fannio Strabone Coss. eodemq; anno, ſed non ijſdem ludis, Phormio: Adelphœ vero L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego Coss. vt, ſi ordinẽ temporum ſeruare libeat, non ſecunda, ſed quincta potius collocanda ſit. aut igitur errat Donatus, aut ſunt, vt ſupra dixi, omnes illæ inſcriptiones repudiandæ.

Pag.

Pag. 193. *Eam Commorientes Plautus fecit fabulam*] Varro tamen Commorientes Plauti eſſe non putabat. eius è primo de Comœdijs Plautinis hæc verba referuntur; Nam nec Gemini, nec Lenones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compreſſa, nec Bœorotia vnquam fuit, neq; adeo ἄγροικος, neq; Commorientes; ſed M. Acutici.

Pag. 207. *Ego illam facile vero omitto*] Ita emendaui è manuſcriptis libris; cum antea legeretur, *Ego illam hercle vero omitto.* verſus autem quo modo conſtet, non video, niſi legas, *-qui te fratrem habeam quidem.*

Pag. 211. *Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porro eſt, proſpice*] Ita eſt in veteribus libris, non, vt in alijs, conſule:

Pag. 212. *Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus*] In alijs, *celato eſt opus*: ſed verſus non conſtabat. hoc quoq; ex veteribus libris emendatum eſt.

Pag. 215. *ſinerem illum? aut non ſex totis menſibus Prius olfeciſſem, quam ille quidquam cœperet?*] Ita perſpicue legitur in meo manuſcripto: & alioqui ſcripturam hanc agnoſcit & approbat Priſcianus,

--tumne filium?

Ibid. (*Abigam hunc rus*) *iam dudum aliquid ruri agere arbitror.*] Alij illud, Abigam hunc rus, faciebant dici à Demea. inepte. id enim ſecum de Demea ipſo muſſitat ſeruus. porro præterquã quod in meo manuſcripto ita plane legitur, idem

idem etiam ex Donati interpretatione non obſcure colligi poteſt.

Pag. 225. ACTVS QVARTI SCENA III.

Ego hanc actus quincti ſcenam primam eſſe duco. abijt enim Demea quæſitum fratrem, Syrus ſorbillatum cyathos: itaq; ſcena vacua remanſit. infra autẽ, vbi dicitur, eſſe principium actus quincti, id verum eſſe non poteſt, cum Æſchinus in ſcena maneat.

Pag. 227. *Propter ſuam impotentiam ſemper credunt negligi*] Donatus admonet, in quibuſdam libris legi, *ſe ſemper credunt caluier*. Valet autem id verbum idem quod, falli ac circumueniri.

Pag. 228. *Perij, horreſco ſemper, vbi pultare haſce occipio fores miſer*] Vltima dictio huius verſus, quæ in alijs deerat, in omnibus veteribus legitur. qui autem tollunt, fores, & contra veteres libros faciunt, & corrumpunt verſum, qui quadratus iambicus eſſe debet.

Pag. 234. *Non clamas? non inſanis? M. non malim quidem*] Alij illud, malim quidem, faciebant dici à Demea, nullo ſenſu, aut inepto. Dicitur à Mitione: & habet hunc ſenſum: Malim quidẽ, ſi fieri poſſit, aliter eſſe: ſed quando, quod factum eſt, infectum fieri non poteſt, æquo animo fero. tale aliquid cum dicere pararet, impeditur à Demea.

Pag. 235. *Ita vita eſt hominum*] Comparatio Plato-

Platonica: κυβίᾳ γὰρ ὁ Πλάτων τὸν βίον ἀπείκασεν, ἐν ᾧ καὶ βαλεῖν δεῖ τὰ πρόσφορα, καὶ βαλόντα χρῆσθαι καλῶς τοῖς πεσοῦσι. Plutarchus, ἐν τῷ περὶ εὐθυμίας.

Pag. 237. *Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?*] Alij Omittebant, illud, *quid agam?* quod tamen & eſt in antiquis libris, & agnoſcitur à Donato, & ad verſum neceſſarium eſt.

M. ANTONII MVRETI IN PHORMIONEM TERENTII

ARGVMENTVM.

CHREMES & Demipho fratres Athenienſes erant. Chremes Athenis vxorem diuitem, ac bene dotatam duxerat Nauſiſtratam: & ex ea ſuſceperat filium Phædriam, habebat Nauſiſtrata, præter cæteras opes, opima prædia in Lemno. eo igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendoſque fructus, commeabat. dum illic reſidet, pauperculæ cuiuſdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit vxorem, & ex ea ſuſcipit filiam Phanium: ac, ne res emanaret, cómutato nomine, Stilphonem ſe Lemni vocari iubet. detrahebat autem è fructibus prædiorũ vxoris Athenienſis, quantum ſatis eſſet ad illam alteram vnà cum filia nutriendam: deinde Athenas reuerſus, aut calamitatem, aut vtilitatem, aut tale aliquid cauſabatur. Erat Demiphoni filius Antipho.

Cum

Cum igitur Phanium 15. iam haberet annos, conueniunt inter ſe Chremes & Demipho, vt Chremes quidã & Lemniam vxorem, & Phanium Athenas clanculũ adduceret, Demipho vero Phanium filio ſuo vxorem daret. eius rei cauſſa proficiſcitur in Lemnum Chremes. eodem tempore accidit, vt Demiphoni quoque iter eſſet in Ciliciam. abeuntes ambo, Getæ (is Demiphonis ſeruus erat) filios cõmittunt ſuos. profectis ſenibus, Phædria ſe ſtatim citharistrię cuiuſdã amore implicat. Sed hoc erat incõmodi, quod, qui à lenone emerat, quod daret, nihil habebat. interea vxor è Lemno, quæ, propter paupertatem, viri diutius forte, quam ſolebat, morantis aduentum exſpectare non poſſet, cõſcenſa naui, Athenas vna cum filia, & nutrice ipſius venit quærunt Stilphonem, fruſtra. Athenis, qui quenquam eo nomine noſſet, repericbatur nemo. ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) moritur. ei funus vna cum nutrice procurantem Phanium cum aſpexiſſet Antipho, ſubito amore illius exarſit. venit ad nutricem poſtridie, vt eius ſibi copiam faceret, obſecrans. illa ſe, niſi puellam vxorem duceret, facturam negat. illi, cum & quiduis facere cuperet, & patrem abſentem vereretur, paraſitus Phormio hoc conſilium dedit. Lex erat Athenis, vt orbas puellas, qui eis genere proximi eſſent, ducere, aut ſi id nollent, dotem eis dare cogerentur. ego, inquit paraſitus, ſimulabo, me

bo, me patri virginis amicum fuiſſe, ideoque cauſſam illius ſuſcipere: vocabo te in iudicium, tamquam illius cognatum, tecumq; lege agam, vt eam ducas. tu ita te defendes, vt mihi facilem victoriam præbeas. ita condemnabere. ſic fiet, vt & tu potiaris tua, & patre reuerſo, paratam excuſationem habeas. ita fiunt omnia, vt paraſitus ſuaſerat. confectis iam nuptijs, eodem die ambo redeunt ſenes: turbari vterque, ille, quod filius indotatam vxorem ſe abſente duxiſſet: hic, quod vereretur, ne, erepta ſibi hac collocandæ filiæ occaſione, tota res fieret palam. ipſo die, leno, Citharistrię, quam Phædria amabat, dominus, niſi ſibi pro ea triginta minæ darentur, venditurum ſe eam, minitabatur. ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait ſenibus, ſe cum Phormione collocutum: Phormioné vero, ſi ſibi dotis triginta minæ darentur, paratum eam vxorem accipere, quam duxiſſet Antipho. eam pecuniam Demipho à Chremete ſumtã numerat Phormioni: is eam Phædriæ: Phædria lenoni pro amica tradit: cum hæc iam confecta eſſent, agnoſcitur Phanium: ibi vero ſenes gaudere, quod, quas nuptias ipſi facere moliebantur, eæ ipſis abſentibus, atque inſcientibus, factæ eſſent. ſed dolebant, ſibi perijſſe triginta minas. eas dũ à Phormione, primo blanditus, poſtea etiam per vim eripere conantur: Phormio, qui iam de duabus Chremetis vxoribus, deque tota re intellexerat,

lexerat, inclamat Nauſiſtratam, eique aperit omnia. Illa, cum aliquandiu de viro conqueſta eſſet, tandem placatur, filijque ipſius iudicio omnia ſe permiſſuram pollicetur.

Scholia.

Pag. 253. *Minu' multo audaciter, quam lædit, læderet*] Primum ab imperitis factum erat ex *audaciter, audacter*: dein interiecta particula, *nunc*, ad fulciendum verſum. ego, quod in meo manuſcripto libro perſpicue ſcriptum erat, id reſponſui. Aduerbium autem, *audaciter*, etiam à Cicerone vſurpatum fuiſſe, alibi docui, ex Priſciano.

Pag. 260. *Et ſi tibi res ſit cum eo lenone*] Ita quidem aperte legit Donatus: ſed in omnibus tamẽ libris veteribus. *Quod ſi tibi res ſit*: quæ lectio nihilo, vt ego quidem arbitror, deterior eſt.

Pag. 264. *Itane tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo?*] Alij omnes hîc faciebant principium actus ſecundi. quam inepte, nemo non videt. neque enim ſcena remanet vacua: neque dubitandum, quin ibi ſit principium ſecundi actus, vbi à nobis conſtitutum eſt.

Pagina. 272. *Nam, ni ita eum exiſtimaſſem, numquam tam graues*
Ob hanc inimicitias caperem in voſtram familiam,
Quam is adſpernatur nunc tam illiberaliter] In horum verſuum ſecundo, particula, *ob*, vt videtur, eſt extra verſum. in eodem autem, *noſtram*, pro,

 voſtram,

voſtram,alij ſcripſerant,putantes,id,quod ſequitur, *Quam u aſpernatur*,ad familiam referri.falſo: ad ipſam enim puellam refertur. neque vero ſe Phormio cognatū puellæ eſſe fingebat. *voſtram familiam* aperte legitur in antiquis.

· nam tua

' Pag.274. *Præterierat iam ducendi ætas*] Ita emendaui ex veteribus libris: cum in alijs eſſet, *ad ducendum*

Pag. 278. *Hei, metuo lenonem, ne quid ſuat ſuo capiti*] Profecto nunquam quiſquam ſatis attente veteres inſpexit libros. hoc adeo ea ex re venit in mentē mihi. ego aliquot abhinc annis, cum primū hęc ſcholia diuulgare meditarer, Terentij fabulas cum plurimis calamo exaratis voluminibus, quam potui, diligentiſſime contuli. præcipue autē vnum, quod adhuc habeo, quia cæteris emendatius videbatur, ita diligenter inſpexi, liquido vt me iurare poſſe arbitrarer, nihil in eo, quod quidem alicuius momenti eſſet, non accuratiſſime excuſſum. ſed cum poſtea eundem librum euoluerem, valde equidem opinione falſum eſſe me comperi: nam cum alia multa minime negligenda deprehendi: tū hunc locum, quem nunquā antea intellexeram, illius ope percepi. cum enim in alijs omnibus eodem modo ſcriptum ſit:

Hei metuo lenonem, ne quid ſuo ſuat capiti; ſolus hic meus, quem dico, ita habet,

Hei metuo lenonem, ne quid ſuat ſuo capiti.

qua

qua è ſcriptura horum verborũ ſententia, quæ antea latuerat, facile comprehendi poteſt. Suere enim apud Latinos, vt & apud Grçcos ῥάπτειν, interdum valet idem quod aliquid, quod alteri damnoſum ſit, ſtruere ac machinari. cum igitur dixiſſet Antipho, ſe metuere, ne quid leno ſueret, id eſt, ne quid doloſe moliretur, addit, ſuo capiti: quorum verborũ ea vis eſt, quæ quidem res ipſi lenoni vortat male, atq; in ipſius caput recidat. Ita autẽ loqui ſolitos veteres exempla indicabunt. Demoſthenes in Æſchinem: ἃ σοὶ καὶ τοῖς σοῖς οἱ θεοὶ τρέψειαν εἰς κεφαλήν.

Terentius Hecyra:

Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali.

Capiti atque ætati illorum morbus qui auctu' ſit.

Cœlius ad Ciceronem: Te ad IX. Kal. Ian. ſubroſtrani, quod illorum capiti ſit, diſſipârant periſſe. Cicero ipſe, lib. VII. ad Atticum: Multa, inquam, mala cum dixiſſet: ſuo capiti, vt aiunt. quo quidem loco, quin ad hunc Terentianum Cicero reſpexerit, mihi dubium non eſt.

Pag. 280. Do. *neq; ego neq; tu*] In eodem illo libro hoc non à Dorione, ſed à Phædria dicitur: vt ſit ſenſus: Neq; ego quidquam efficere potui, neq; tu poteris.

Pag. 281. *Fieri miſerum. qui me dudum, vt dixti, adiûrit comiter*] Qui legebant, *adiuuerit*, nõ animaduertebant, verſum ὑπερκατάληκτον fieri. vt autem hic *adiûrit*, pro, *adiuuerit*, dictũ eſt, ſic apud Ennium, *adiûro*, pro, *adiuuero*.

O *Tite. ſi quid ego a liûro curamve leuaſſo.* vbi vulgo perperam legitur *adiuto.*

Pag. 284. *Nam hanc conditionem ſi cui tulero extraneo*] Ita eſt in antiquis omnibus. at alij fecerant, *extrario*, quam vocem ego quidem Latinam non puto.

Pag. 289. *Huic mandes, qui te ad ſcopulum è tranquillo inferat*] Nihil addidi, nihil detraxi, nihil immutaui: ſed quod in meo vetere libro erat, quia ſine vlla dubitatione verũ putabam, quam potui, fideliſſime expreſſi.

Pag. 290. *Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt*] Hunc quoq; locum è meo illo libro emendaui, cum in alios omnes, è gloſſemate aliquo, irrepſiſſet vox, argentum; quæ ita deformabat verſum, vt valde mirer, ne Goueanum quidem eam ſuſtuliſſe.

Pag. 300. - *curialis vernula eſt, qui me vocat*] Hic mihi auxilio fuit vetus Venetus: nam in cæteris omnibus hæ omnes voces deſiderabantur.

Pag. 303. *Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum*] Ita legendum eſſe, admonet Priſcianus. & ita legitur in meo manuſcripto, & in vno Antonianorum.

Pag. 304. *Heus, quanta hæc mea paupertas eſt, tamen*] Ita legendus eſt hic locus ex libro Petri Bembi, & ex libro Bernardini Lauretani.

Pag. 305. *In ius? enimuero ſi porro eſſe odioſi pergitis*] Quid de illo, *in ius*, faciam, neſcio. nam & verſum pede vno, quam par eſt, longiorem facit: &

tamen

ta men neq; repetitio illa iruenuſta eſt, & legitur in omnibus antiquis libris.

Pag. 307. *Vel oculum exſculpe. eſt, vbi vos vlciſcar probe*] Ita emendat Bembus. in omnibus tamen antiquis reperio, vt in impreſſis:

- eſt, vbi vos vlciſcar, locus.

Qui nominat me?] Ita eſt in libro Lauretani, & in duobus Antonianis, melius & magis ad antiquorum conſuetudinem, quam, vt in alijs, *Quis*.

Pag. 308. *- quid nunc obticuiſti?*] In meo, & in vno Antonianorum, pro, *obticuiſti*, legitur, *obſtupuiſti*.

Pag. 310. *Exſequias Chremeti, quibus eſt commodum, ire hem tempus eſt*] Ita erat in duobus Antonianis. in alijs, *iam tempus eſt*: ſed hoc verſus ratio repudiat.

Ibid. *Sigillatim, qualis in iſtum fuerim?*] Ita correxi è meo libro, & ex illo Lauretani. nam in alijs erat, *qualis in hunc fuerim*: neq; ita lepide, & contra rationem metri.

M. ANTONII MVRETI IN HECYRAM TERENTII

ARGVMENTVM.

PAMPHILVS, Phidippi è Soſtrata vxore filius, Bacchidem meretricẽ deperibat. is cum aliquando noctu ad eã temulentus iret, in Philumenã, Lachetis, & Myrrhinæ filiam, incidit, eamq; in via per vim cõpreſſit, atq; ita effugit,

 vtneq;

vt neq; ipſe eam,neq; puella ipſum cognoſcere potuerit.in illa autē lucta etiam annulum ei detraxit, eumq; Bacchidi dono dedit. paulo poſt pater eum, tum vt à meretricio amore auerteret,tum vt præſidium ſuæ ſenectuti pararet, ad vxorem ducendam perpulit. contigit,vt ea ipſa vxor ei daretur, quā ipſe conſtuprauerat: gaudente admodum puellæ matre, quæ, quia ſola conſcia erat, filiam è ſtupro grauidā eſſe, quam primum eam collocare properabat: vt, ſi forte poſt aliquot menſes pareret, nuptijs, quemadmodum ſæpe fit, obtegeretur ſtuprum: cecidit res longe aliter, ac putabatur.etenim Pamphilus, qui inuitiſſimus adieciſſet animum ad rem vxoriā,quiq; auellere ſe derepente à Bacchidis amore non poſſet, ita dormijt cum vxore, vt eam ne attigerit quidem. Bacchis, quod ea viua,nunquam ſe vxorem ducturum,ſæpe ei promiſerat Pamphilus, nonnullā ſibi ab eo factam iniuriam putans, multo ei minus, quā ſolebat, placida & obſequens eſſe cœpit. eo factum eſt, vt Pamphilus ei ſe paulatim ſubduxerit, quamque prius ſpernebat vxorem, eius mirificum quendam amorem animo conceperit. interea quiddam accidit, vt iter Pamphilo in Imbrum eſſet. profecto eo, Philumena,quæ intumeſcere ſibi ventrem ſentiret, cum aliorum, tum ſocrus in primis ſuæ conſpectum refugiebat:tandem cum in eo eſſet,vt celare vix poſſe amplius videretur, ſumta occaſione, per ſacrificādi ſpeciem,

ciem, ad matrem ſe vnam omnium rerum conſciam, conferr. poſt dies compluſculos mittit Soſtrata, qui eam accerſerēt. reſpōdetur, ægrotā eſſe. it, vt eā ſaltē videret. nō admittitur. Phidippus accuſare vxorem, & dicere, hæc omnia illius culpa contingere. illa contrà excuſare ſe, & culpam deprecari: nullius ſe rei conſciam eſſe, cur ſua conſuetudo nurui odioſa eſſe debeat. interea redit Pamphilus atq; ita ſors tulit, vt, quo die ipſe Athenas appulit, eo ipſo Philumena partu leuaretur. cum igitur, videndi cupidus, (ægrotare enim acceperat, & ita amabat, vt qui vehementiſſime) ſubito ad eam ingreſſus eſſet, peperiſſe deprehendit. ibi eum Myrrhina exeuntem proſecuta, lacrumans, obteſtari cœpit: quando ea res nihil ipſi nocitura eſſet: ne reciperet quidem vxorem, ſi ita videretur: ſed tamen ne famam illius proderet. ita ſe facturum recipit. cum igitur neq; vellet vxorem recipere, neque rurſum veram afferret cauſſam: ſuſpicati ſunt ſenes, eum Bacchidis adhuc amore impeditum, ea de cauſſa ab vxore abhorrere. accerſitam itaq; Bacchidem obiurgat Phidippus. ea, cum ſe illi purgâſſet, iubetur ad mulieres ingredi, & eis quoq; illam ſuſpicionem adimere. ingreditur, annulū habēs in digito, quē olim Philumenæ ereptum, ſibi dederat Pamphilus. is annulus effecit, vt vitiatā eſſe ab ipſo Pamphilo Philumenā, cognoſceretur. Lætus Pamphilus & vxorem, & filium recipit.

SCHOLIA.

Pag. 320. *Ita me dij bene ament, haud propterea te rogo vt*] Ita reperio in omnibus antiquis libris. Donatus tamen legit, *amabunt*: quod ſi recipias, aut delenda erit vox, *te*, aut non conſtabit verſus.

Ibid. *Ah noli Parmeno*] Conſuetudinem hanc ineptorum hominum, qui flammam ardentem, vt dicitur, in ore potius, quam quidquam ſecreti, continerent, & tamen ſimulant, nolle ea, quæ ſciunt, detegere, atque orari volunt, feſtiuiſſime expreſſit Lucianus in conuiuio: cuius verba, quoniam & lepôris plena ſunt, & huic Terentij loco plane genuina, adſcribere non grauabor. Colloquuntur autem inter ſe Lucinus, & Philo: è quibus cũ Lucinus dixiſſet: ἐγὼ δὲ, ἄπαγε, οὐκ ἄν τι τοιοῦτον εἴποιμι: Ita excipit Philo: Θρύπτῃ ταῦτα ὦ Λυκῖνε. ἀν οὔτι γε πρὸς ἐμὲ οὕτω ποιεῖν ἐχρῆν. ἀκριβῶς γιγνώσκων, πολὺ πλέον ἐπιθυμοῦντά σε εἰπεῖν. ἢ ἐμὲ ἀκοῦσαι, καί μοι δοκεῖς, εἰ ἀπορήσαις τῶν ἀκουσομένων, κἂν πρὸς κίονά τινα, ἢ πρὸς ἀνδριάντα ἡδέως ἂν προσελθὼν ἐκχέαι πάντα συνείρων ἀμυστί. εἰ γοῦν ἐθελήσω ἀπαλλάττεσθαι νῦν, οὐκ ἐάσεις μὲ ἀνήκοον ἀπελθεῖν, ἀλλὰ ἕξεις καὶ παρακολουθήσεις, καὶ δεήσῃ. κἀγὼ τρύψομαι πρὸς σε ἐν τῷ μέρει. καὶ εἴ γε δοκεῖ, ἀπιῶμεν, ἄνω αὐτὰ πευσόμενοι. σὺ δὲ μὴ λέγε. Λυ. μηδὲν πρὸς ὀργήν. διηγήσομαι γὰρ, ἐπείπερ οὕτω προθυμῇ, ἂν ὅπως μὴ πρὸς πολλοὺς ἐρεῖς. Φι. εἰ μὴ παντάπασιν ἐγὼ ἐπιλέλησμαι Λυκίνου, αὐτὸς σὺ ἄμεινον ποιήσεις αὐτὸ, καὶ φθάσεις εἰπὼν ἅπασιν ὥστε οὐδὲν ἐμοῦ δεήσῃ.

Pag.

Pag. 329. *Aedepol næ nos æque ſumus omnes inuiſæ viris*] Duas voces, inique, & omnino, quæ in alijs erant, eo ſuſtuli, quod neq; erant in vllo vetere libro, & corrumpebant verſum. huic autẽ querelæ, qua vtitur Soſtrata, affinis eſt illa Creuſæ apud Euripidem Ione:

Τὰ γὰρ γυναικῶν δυσχερῆ πρὸς ἄρσενας,
Κἂν ταῖς κακαῖσιν αἱ ἀγαθαὶ μεμιγμέναι,
Μισούμεθ'. οὕτω δυσχερεῖς πεφύκαμεν.

Pag. 334. *Quid ais? an venit Pamphilus? venit. dijs gratiam habeo*] Ita emendaui ex vno Antonianorum. nam, quo modo erat in cæteris, *dijs habeo gratias*, verſus efficiebatur acatalecticus, quem catalecticum eſſe, vt cæteros, multo veriſimilius eſt.

Pag. 336. *Omnibu' nobis, vt res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus*] Eandem nimirum habent ſententiam verſus hi, quos pronunciat Vlyſſes Ὀδυσσ. 6. etſi eos, qui philoſophantur, alio trahunt:

Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Pag. 350. *Quod faciundum fortaſſe ſit poſtidea, hoc nunc ſi feceris*] Ita eſt in quibuſdam veterum. alij, ignoratione antiquę vocis, fecêre, *poſt idem.*

Pag. 356. *Iam ætate ea ſum, vt non ſiet peccato mihi ignoſci æquom*] *Mihi peccato*, id eſt, *mihi, ſi quid peccauerim.* nam vt iuratus eſt, qui iurauit: ita peccatus, hoc quidẽ loco, qui peccauit, id eſt, ὁ ἡμαρτηκώς. ſimiliter locutus eſt Quintilianus lib. v i.

Qui vero iudicem rapere, & in quem vellet habitum animi poſſet perducere, quo dicto, flendum, & iraſcendum eſſet, rarius fuit. ibi enim, quo dicto, valet, οὐ λέξαντος.

Pag. 366. *- equidem plus hodie boni*
Feci imprudens, quam ſciens ante hunc diem vmquam] Sententia Plautina ex Captiuis:
- ſæpe iam in multis locis
Plus inſciens quis fecit, quam ſciens boni.

M. ANTONII MVRETI DE METRIS TERENTIANIS.

TErentij verſus duorum generum ſunt: iambici. & trochaici, neq; autem iambus in trochaicum, neq; trochæus in iambicum admittitur. Iambicus initio fiebat e ſolis iambis, vt:

Quid hoc noui eſt? quid ira nunciat Deûm?

& apud Terentium, ſi modo ita legendum eſt:

Amantium iræ amoris integratio eſt.

Terentianus ait, eos in tragœdijs, propter nimiam ipſorum leuitatem culpari. ego tamen Græcos Poëtas ſæpe admodum vſos reperio, vt Sophoclem:

πάλαι κυνηγετοῦντα, καὶ μετρούμενον.
ἔτ' ἔργον ἐστὶν, ἐννέπειν δ' ὅτου χάριν.
ἔτ' ἄλλοτ' ἄλλον, ἐμπιλνῶν, στρατηλατῶν.

& Aeſchylum:

ἐγὼ δ' ἄτολμός εἰμι συγγενῆ θεόν.
ἅπας δὲ τραχὺς, ὅς τις ἂν νέον κρατῇ.

& Euripidem:

οὐκ εἰθέν εἰμι. παῖς ἔτ' οὖσ' ἀπωλόμην.
ὄλωλεν, ὡς ὄλωλε τοῖσιν εἰδόσιν.

Poſtea admiſſus eſt alternis ſpondæus, & omnes pedes, qui illi tēporibus ſunt æquales: in quibus eſt & proceleuſmaticus. tribrachus etiam, quod iambo temporibus par eſt, recipitur creticus, quamuis vno tempore longior, tamen ipſe quoq; receptus eſt.

Iambici

Iambici integri, id eſt, ἀκαταληκτικοῦ, ſemper vltimus pes eſt iambicus. nam claudi verſus, id eſt, σκάζοντες, an in Plauto ſint, alio loco viderimus: in Terentio quidem non ſunt. ne in Græcis quidem aut Comicis, aut Tragicis vſquam. itaq; qui locum illum ex Aeſchylo ita ſcripſerunt:

ἵν᾽ οὔτε φωνὴν, οὔτέ του βροτῶν μορφὴν:

& illum, & alios plurimos, dum corrigere volunt, deprauarunt. recte enim erat in Aldinis:

ἵν᾽ οὔτε φωνὴν, οὔτέ του μορφὴν βροτῶν.

Vltimus igitur ſemper iambus eſt. cæteris locis magna libertas. non tantum enim iambus, & tribrachus, verum & ſpondæus, & omnes ſpondæo temporibus pares quolibet alio loco, à Latinis quidem comicis, tragiciſque veteribus, ſine vllo diſcrimine ponuntur. creticum & proceleuſmaticum raro quidē, ſed nonnunquam tamen inuenias. iambicorum autem hæc fere diſcrimina ſunt. Dimeter catalecticus:

Date. mox ego huc reuertar.

dimeter acatalecticus:

Verebar, quorſum euaderet.

trimeter acatalecticus:

Poeta cum primum animum ad ſcribendum appulit.

tetrameter, ſiue quadratus catalecticus:

Satis pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt,

tetrameter, ſiue quadratus acatalecticus:

Nihil eſt, triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere,

tetrameter, ſiue quadratus hypercatalecticus:

Atque eius amicam ſubagitare: Vel heri in vino quam immodeſtus Qui pentametros iambicos faciunt, nugantur. itaque hic quoq; locus in Aeſchylo deprauatus:

θνητοῖσι κλέψας ὤπασεν, τοίασδ᾽.

erat enim recte in Aldinis:

θνητοῖσι κλέψας ὤπασεν, τοίας δέ τοι.

Trochaicorum apud Terentium hæc fere ratio. trochæus quolibet loco ponitur: vt in Iambico iambus. præter iambum, proceleuſmaticum creticum admittuntur iidem omnes pedes, qui in iambicum. trochaicis autem vtitur fere octonarijs, ſiue quadratis catalecticis.--

Quidquid ego huius feci, tibi proſpexi, & ſtultitia tua.

Vbi te vidi animo eſſe omiſſo, & ſuauia in præſentia

Qua

Quæ eſſent, prima habere, neq; proſpicere in longitudinem:
Cepi rationem, vt neque egeres, neque vt hæc poſſes perdere.

Interdum autem apud hunc Poëtam vltima præcedentis verſus ſyllaba principium eſt inſequentis. Atque ita de Terentij verſibus breuiter à nobis diſputatum ſit.

FINIS.

VARIÆ LECTIONES

è

THEODORO PVLMANNO,

&

IANO GVLIELMIO collectæ.

IANI GVLIELMII LVBEC.

Emendationes Terent. ex ingenio.

ANDRIA.

ACT. I. Sc. III. verſ. II. *Si iſta Vxor, ſiue a. e.*

Act. II. Sc. I. v. 8.

-- quanto ſatius eſt,
Te iddare operam, quî iſtum amorem ex animo amoueas tuo.

Sc. II. v. 24. *Ego me continuo ad Chremem.*

Sc. III. v. 12. *hac concludar.*

Act. III. Sc. I. v. 29. *immemores diſcipuli?*

Sc. II. v. 9. *abs te omne eſſe natum?*

Act. IV. Sc. V. v. 6. *Quid illic hominum ligant?* vulgò, *litigat?* v. 45. D. *ah, ne tu omnia?*

EVNVCH.

Act. I. Sc. vlt. v. 117.

Parum habeam fidem. & ſic in Phorm.
Itáne parum mihi fidem eſſe a. t.

ADELPH.

Act. I Sc. I. v. 12. *praſregerit.*

Sc. II. v. 28. *per ætatem decet.*

Act. II. Sc. I. v 13. *Abi præſtren.*

Act. III. Sc. IV. v 39.

DE. *Satis ne ſcis ibi eſſe?* SY. *oh, quin' egomet produxi?*
DE. *optume eſt.* Sic alibi, in Adelph.
Quin' omnia ſibi poſtputâuit eſſe præ meo commodo?

Act. V. Sc. VIII. v. 29. *Poſtremo nunc meum i. V.*

PHORM.

Act. I Sc. V v. 13. *Pericla, damna, exitia.*

Act. II. Sc. I. v. 16. *tenuitur,* ex Don.

v. 27. *dum tibi ſit, q. pl.*

Act. III. Sc. I. v. 4. *illi certe, quæ nunc t. e. d. conſ.*

Sc. III. v. 28. *Praſto eſt: onerus aud. q. imp. ecſeret,* id eſt, *efferet.*

Act. IV.

Act. iv. Sc. v. v. 4. *Atque ita ſ. o. e. & matura, d. l. eadem man.* ſic Faërnus. hinc Gul. colligit, *i.* ex vet. *Et.* v. 6. G. *num moror?*

Act. v. Sc. ii. v. 12. al. *tu Geta abi: prænuncia h.* Gul. *abi præ nuncia h.*

Sc. iv. v. 5. al. *me exſoluere.* Gul. *eruere.*

Sc. vii. v. 30. *Quod ne ego perſcripſi porro ijs, quibus dididi?* hoc eodem verſu,

Quod ne ego perſcripſi porro alijs ac dididi? legit Mellerus Palm. cuius reliquas Emendationes habes in Spicilegijs.

TH. PVLMANNI CORRECtiones, è libris veteribus.

ANDRIA.

Periocha v. 4. *Fore hanc: ante aliam*

Act. ii. Sc. vi. v. 19. *Ait perparce fac. ſ.*

Act. iii. Sc. ii. v. 21. Fabr. *ſuſpicio?*

Act. iv Sc. ii. v. 14. *diſcidium.* Sic & Hecyra Act. 3. Sc. 5. v. 26. & Act. 5. Sc. 2. v. 16.

Act. v. Sc. ii. v. 7. *arceſſe.* Sic & in Adelph. Act. 4. Sc. 5. v. 65 ex Scauro Pierius. Simil. & Act. 3. Sc. 2. v. 35. & Sc. 4. v 2. legit Pulm.

EVNVCH.

Prol. v. 6. *Quale ſit,* prius legit ex Eraſmo, & 6. ſuis libris. v. 17. *quæ, nunc condon.* addita diſtinct.

Act. i. Sc. ii. v. 15. *Ne te crucia, obſ.* al. *Ne te crucia, te obſ.* v. 73. *Egón' quidquam c. i. fact. reſp?*

Act. ii. Sc. i. v 10. PH. *rus ibo.* v 22. *hic eſt par.* Gn.

Sc. ii. v. ii. *quæ eſt hab.* v. 34. al. *ocium,* Mur. *oſſum,* Car. Langius, *os ſuum.*

Act. iii. Sc. i. v. 53. *Intromittamus comiſſatum: Pamphilam.* Sc. v. v. 43. *Ego homuncio non*

Act. v. Sc. v. 15. *illuuiem,*

Sc. ix. v. 50. *ſaxum verſo.*

HEAVT.

Act. I. Sc. I. v. 63. *Putauit me ex* (al. *&*) *ætate & beniuolentia* v. 82. *Eum ego hinc* v. 91. *exercerent*, i. ſarcirent Turn. ex Feſto.

Sc. II. v. 11. *Vt nobis cum eſſet a.*

Act. II. Sc. I. v. 11. *comantur*, al. *conantur.*

Sc. II. v. 46. *Eius anuis c. o.* Gell. *c. o. q eſt m.* Chariſ. *Huius anuis* v. 48. *Nulla malam re eſſe expolitam* v. 52. Subtemen.

Act. IIII. Sc. I. v. 63. *incipiam? n. e. quid ſi ſ.*

Sc. II. v. 3. *me iam nunc,*

Sc. VII. v. 12. *Imo certe hac, q. a te eſt*, Fabr. omittit, *certe.*

ADELPH.

Act. III. Sc. II. v. 13. *fam. dari mihi obu. Vt ir.* v. 38. *ſanus ne es? an Hoc pr.* v. 43. *cum iam amet a.*

Act. IV. Sc. I. v. 10. *Vbi me non videbit illic, i.* v. 15. Ct. *Interdiu: ſ. ſ. h. p. c. q. d. Syre? Vah q. V. &c. S. Quin tu o.* G. Canterus.

Sc. V. v. 68. *Vbi ille e.* M. v. 69. *Nau. adſ. ab p.*

Sc. VII. v. 26. *pr. vel gratis.*

Act. V. Sc. I. v. 6. *Quid eſt tu tr.* al. *tam tr.*

Sc. II. v. 4. *par paullulus.*

Sc. IV. v. 5. *Quod nunc mi euenit:* v 9. *Ille ſemper egit ſuam vitam in otio*, G. Fabr. *Ille ſuam ſem. v. e.*

Sc. VII v. 17. *Denumeret ille: abi: do vig. m.*

Sc. IX. v. 28. *prolubium?*

PHOR.

Act. II. Sc. I. v. 12. *ſact. e periclum iam pedum, viſa eſt via.*

Sc. II. v. 51. *es noſter.*

Act. III. Sc. I. v. 14. *Eu Phormio.* Laudantis Interiectio eſt.

Act. IV. Sc. III. v. 36. *perge eloqui* G. *at Primo h. i.* al. *A, pr. h. i.* v. 39. *Vt nihil pudet.* al. ſic leg.

--D *perge eloqui.*

G. A, *primo homo inſaniebat.* D. *cedo quid poſtulat?* G.

G. *Quid? nimium q. l.* D *dic.* G *ſi quis daret Tal. m.*

D. *immo malum her. Vt nihil pudet.*

G. *Quod*

G.*Quod dixi.*&c.al. *Quid nimium.*D.*quantum?* G.*libuit.* D.*dic &c.Quod dixi hodie ei*,&c.al.ſic:
• --D.*perge eloqui.*
G. *At primo homo inſanibat.* D.*cedo q.p.*
G.*Quid? nimium.* D. *quantum?* G.*quantum libuit.* D.*dic.* G.*ſi quis daret*
*Talentum magnum.*D.*immo malum hercle. Vt nil pudet.*
Quid dixti adeo ei, quaſo? G. *quid ſi filiam*
Suam Vnicam locaret? Pulm.pro,*quantum libuit*.propter verſum legit, *quantum?*
Act. v. Sc. vi. v. 49. *ita Vt ingratis eſt datum,*
Sc. viii. v. 43. *Singillatim.* al. *Singulatim.*

H E C.

Act. i. Sc. i. v. 8.
--*quemque nacta ſis.*

F I N I S

F R A N C O F V R T I
Apud Ioannem Feirabent, impenſis
Petri Viſcheri.

M. D. L X X X X I I.